

ସରଳ ଭାରତ ଇତିହାସ

ଶ୍ରୀ ଗୋଦାବରୀ ମହାପାତ୍ର

*Approved by the T. B. Committee, Bihar and Orissa
Notification No. 4831 dated the 14th May 1935
published in Orissa Gazette dated 20-11-36.*

SARAL BHARAT ITIHAS

For

Classes IV & V

By

GODAVARIS MAHAPATRA

&

BAMAN CHARAN DAS

Published by

Gopinath Jena

THE ORISSA PUBLISHING HOUSE

Balubazar, Cuttack.

2nd Edition.

1937

Price—Annas Eight only.

ସୂଚୀ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୧ । ଇତିହାସ କଣ ଓ କାହିଁକି ପଢ଼ିବା	୧
୨ । ଭାରତବର୍ଷ	୨
୩ । ଅନାଥ ଜାତି	୪
୪ । ଆର୍ଯ୍ୟ ଜାତି	୫
୫ । ହିନ୍ଦୁ ଜାତି	୬
୬ । ବେଦ	୭
୭ । ଜାତିବିଭାଗ	୮
୮ । ସମାୟୁକ୍ତ ଓ ମହାଭାରତ	୯
ସମାୟୁକ୍ତ	୧୦
ମହାଭାରତ	୧୨
୯ । ମହାବୀର ଓ ଜୈନ ଧର୍ମ	୧୩
୧୦ । ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ	୧୪
୧୧ । ମହାବୀର ଆଲୋକଜାଣ୍ଡର	୧୭
୧୨ । ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ	୧୯
ମେଘାସ୍ଥିନିଧିଙ୍କ ଭାରତ-ବିବରଣ	୨୧
୧୩ । ଅଶୋକ	୨୨
୧୪ । ଖାରବେଳ	୨୩

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

୧୫ । କନିଷ୍ଠ	୨୫
୧୬ । ଗୁପ୍ତ ବଂଶ	୨୬
୧୭ । ଯଶୋଧର୍ମ ଦେବ	୨୭
୧୮ । ହର୍ଷବର୍ଦ୍ଧନ	୨୮
୧୯ । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସମ୍ଭାର	୨୯
କୁମାରଲ ଭଟ୍ଟ	୨୯
ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ	୨୯
୨୦ । ଉତ୍କଳ ଦେଶ	୩୦
୨୧ । କେଶରୀ ବଂଶ	୩୨
ଜନମେଜୟ	୩୨
ଯଯାତି	୩୨
ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର କେଶରୀ	୩୨
ବରହ କେଶରୀ	୩୨
ନୃପ କେଶରୀ	୩୨
ମରକତ କେଶରୀ	୩୨
ମନ୍ତ୍ରୀ କେଶରୀ	୩୩
ସୁଦର୍ଶନ କେଶରୀ	୩୩
୨୨ । ମହମ୍ମଦ ଓ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ	୩୩
୨୩ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଭାରତ-ଆକ୍ରମଣ	୩୫
୨୪ । ସାବିତ୍ରୀ	୩୬
୨୫ । ମାହମୁଦ	୩୭
୨୬ । ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ	୩୯
୨୭ । ଭାରତର ଶେଷ ସ୍ବାଧୀନ ରାଜା	୪୦
୨୮ । ଦାସ ବଂଶ	୪୨
ଆଲ୍‌ଠାମସ	୪୩

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ରେଳିଆ	୪୩
ନାସିରୁଦ୍ଦିନ	୪୩
ବୁଲବନ୍	୪୪
୨୯ । ଶିଲିକି ବଂଶ	୪୫
ଜଲ୍ଲଲ୍, ଉଦ୍‌ଦିନ୍	୪୫
ଆଲାଉଦ୍ଦିନ	୪୫
୩୦ । ଟୋଗଲକ୍ ବଂଶ	୪୭
ମହମ୍ମଦ ଟୋଗଲକ୍	୪୭
୩୧ । ତୈମୁରଲକ୍	୪୮
୩୨ । ସମ୍ବଦ ଓ ଲୋଦ୍ ବଂଶ	୫୦
୩୩ । ଉଲ୍ଲର ଗଙ୍ଗ ବଂଶ	୫୦
ବେଲଗଙ୍ଗ	୫୦
ଗଙ୍ଗୋଶ୍ୱର ଦେବ	୫୧
ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ	୫୧
ଲଙ୍କୁଳା ନରସିଂହ ଦେବ	୫୩
୩୪ । ଉଲ୍ଲର ସୁର୍ଯ୍ୟ ବଂଶ	୫୫
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ	୫୭
ପ୍ରତାପରୁଦ୍ଧ ଦେବ	୫୮
୩୫ । ସଂସ୍କାରକଗଣ	୫୯
ସ୍ୱାମୀନନ୍ଦ	୬୦
କବୀର	୬୦
ନାନକ	୬୦
ଚୈତନ୍ୟ	୬୧
ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ	୬୧
୩୬ । ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ	୬୨
ବାବର	୬୨

ଦ୍ଵିତୀୟ ଭାଗ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ହୁମାୟୁନ	୭୪
ଶେରସାହ	୭୭
ଆକବର	୭୮
ଜାହାଙ୍ଗୀର	୭୪
ସାଜାହାନ	୭୫
ଆଉରଙ୍ଗଜେବ	୭୬
୩୭ । ନାଦିର ସାହା	୭୮
୩୮ । ମରହଟ୍ଟା ଶିବାଜି	୭୯
୩୯ । ପେଶବା ବଂଶ	୮୪
୪୦ । ବର୍ଗି	୮୫
୪୧ । ଉତ୍କଳର ସ୍ଵାଧୀନତା ଲେପ	୮୬
୪୨ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲ ଓ ମରହଟ୍ଟା ସାଜହୁ	୮୭
୪୩ । ଭୁବନେଶ୍ଵର ଦେବୀଙ୍କ ଆଗମନ	୮୮
ସୁରଜଉଦ୍ଦୌଲ	୯୨
କ୍ଲାଉନ୍	୯୩
ଫରାସୀ-ଇଂରେଜ କଳ	୯୫
୪୪ । ବଜା, ଦୁଆର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଦେବାନା	୯୯
୪୫ । ଭୁବନେଶ୍ଵର ଇଂରେଜ ସାଜହୁ	୧୦୨
ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍	୧୦୨
ଲଡ଼ କଣ୍ଠବାଲିସ	୧୦୮
ଝିପ୍ପୁ ସୁଲତାନ	୧୦୯
ମାରକୁଲସ୍ ଅଫ୍ ଓମ୍ବେଲସ୍	୧୧୦
୧. ରଣଜିତ୍ ସିଂହ	୧୧୧
୨. ଲଡ଼ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍	୧୧୨

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ଲର୍ଚ୍ଚ ଆମନ୍ତ୍ରଣ	୧୧୩
ଲର୍ଚ୍ଚ ବେଣ୍ଟିକା	୧୧୪
ଲର୍ଚ୍ଚ ଟକ୍‌ଲଣ୍ଡ	୧୧୪
ଲର୍ଚ୍ଚ ଏଲିନ୍‌ବୋ	୧୧୪
ଲର୍ଚ୍ଚ ହାଡ଼ଜି	୧୧୫
ଲର୍ଚ୍ଚ ଡେଲ୍‌ହାଉସି	୧୧୫
ସିପାହୀ ବନ୍ଦୋହ	୧୧୭
ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିୟା	୧୧୮
ଲର୍ଚ୍ଚ କ୍ୟାନିଙ୍ଗ୍	୧୧୮
ଲର୍ଚ୍ଚ ଲରେନ୍ସ	୧୧୯
ଲର୍ଚ୍ଚ ମେସୋ	୧୧୯
ଲର୍ଚ୍ଚ ନର୍ଥବୁକ୍	୧୨୦
ଲର୍ଚ୍ଚ ଲିଟନ	୧୨୦
ଲର୍ଚ୍ଚ ରିପନ୍	୧୨୧
ଲର୍ଚ୍ଚ ଡପରିନ୍	୧୨୧
ଲର୍ଚ୍ଚ ଲନ୍‌ସଡାଉନ	୧୨୨
ଫ୍ରିଡ଼ାୟ ଲର୍ଚ୍ଚ ଏଲଗିନ୍	୧୨୨
ଲର୍ଚ୍ଚ କର୍କନ	୧୨୨
ଫ୍ରିଡ଼ାୟ ଲର୍ଚ୍ଚ ମସ୍କୋ	୧୨୩
ଲର୍ଚ୍ଚ ହାଡ଼ଜି	୧୨୪
ଲର୍ଚ୍ଚ ଚେମ୍‌ସ‌ଫୋର୍ଡ	୧୨୭
ଲର୍ଚ୍ଚ ରିଡିଙ୍ଗ	୧୨୮
ଲର୍ଚ୍ଚ ଇରଉଇନ୍	୧୨୯
ଲର୍ଚ୍ଚ ଓଏଲିଙ୍ଗ୍‌ଡନ	୧୨୯

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

ଓଡ଼ିଶାର ଗତଜାତ ସ୍ୱାଧୀନ ଶାସନ	୧୩୭
ମୁ୍ୟନିସ୍ତପାଲିଟି	୧୩୩
ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ	୧୩୪
ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ	୧୩୫
ସମବାୟ ସମିତି	୧୩୭
୪୭ । ଭାରତ-ଶାସନ-ପ୍ରଣାଳୀ	୧୩୮
୪୮ । ଭାରତରେ କରଦା ସ୍ୱାଧୀନ	୧୪୦

ସରଳ ହାରତ ଇତିହାସ

[ପ୍ରଥମ ଭାଗ]

ଇତିହାସ କଣ ଓ ବାହିଁବି ପଢ଼ିବା ?

ଆମ ବାପା, ଭାଇ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ କେହି ବଦେଶ କର ଗଲେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଚିଠିପତ୍ରଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ହାଲବୁଲ ଆମକୁ ଜଣାନ୍ତି । ଆମେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ତାଙ୍କୁ ଖବର ଦେଉଁ । ଚିଠିପତ୍ର କଥାମିଆ ହେଉ ନ ଥିଲେ ଆମେ କେହି କାହା କଥା ଜାଣିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଆମ ଏ ଦେଶରେ ପଢ଼ି ପୂର୍ବକାଳରେ କିଏ ବାସ କରୁଥିଲେ, କେଉଁ ଗୁଜା କିପରି ଦେଶ ପାଲୁଥିଲେ, କାହା ପରେ କିଏ ଗୁଜା ହେଲେ, କାହା ସଙ୍ଗେ କାହାର କିପରି କେଉଁଠି ଲଢ଼େଇ ହେଲା, କିଏ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଦେଉଳ, ପୋଖରୀ, ଗଡ଼, ପାଚେରି, କୋଠାବାଡ଼ି, ନଗର ତୋଳୁଥିଲେ, ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ସୁଖରେ ଥିଲେ କି ଦୁଃଖରେ ଥିଲେ, ଏ ସବୁର ଠିକ୍ ସତ୍ୟ କଥା କେହି ଲେଖି ରଖି ନ ଥିଲେ କେହି କିଛି ଜାଣନ୍ତେ ନାହିଁ । ଇତିହାସରେ ଏ ସବୁ କଥା ଲେଖା ଥାଏ । ତାହା ପଢ଼ିଲେ ଆମେ ଏବେ ଭଲରେ ଅଛୁ, ନା ସେକାଳର ଲେହେ ଭଲରେ ଥିଲେ, ଜଣାପଡ଼େ । ଦେଶର କୃଷି, ବାଣିଜ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ, ଶିକ୍ଷା ସକଳ ବ୍ୟବସାୟ ନାନା ଖବର ଇତିହାସରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ପଢ଼ିବାକୁ ପାଉଁ । ଏହା ହିତା ଆମ ଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଭୁଲନା କରି ନାନା କଥା ଜାଣି ।

ଭାରତବର୍ଷ

ଆମ ଦେଶର ନାଁ ଭାରତବର୍ଷ । ଏ କଥା ଗୋଧୂମେ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିବ । କିନ୍ତୁ ଏ ନାଁ କିପରି ହେଲା ଜାଣିଛ ?

ଅତି ପୁରାତନରେ ଏ ଦେଶରେ ଦୁଷ୍ଟନ୍ତ ବୋଲି ଜଣେ ନାମଜାଦା ଶୁଦ୍ଧା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅଙ୍କ ନାଁ ଭରତ । ଭରତଙ୍କର ଏତେ ବଳ ଥିଲା ଯେ, ସେ ପିଲାଦିନେ ମଧ୍ୟ ବଣର ବାଘକୁ ଧରିଆଣି ତା ପିଠିରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ପାରୁଥିଲେ । ସେହି ଭରତଙ୍କ ନାଁ ଅନୁସାରେ ଆମ ଏ ଦେଶର ନାଁ ଭାରତବର୍ଷ ହୋଇଅଛି ।

ଭାରତବର୍ଷ ଦେଶବାକୁ ଦିନିକୋଣିଆ । ଦୁଇ ପଟେ ସମୁଦ୍ର ଘେରି ରହିଛି । ପୂର୍ବରେ ବଙ୍ଗୋପସାଗର ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଆରବ ସାଗର । ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ମହାନଦି ପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିମାଳୟ ପର୍ବତ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହା-ଠାରୁ ବଳି ପୁରୀଦିଗରେ ଆଉ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଓ ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ପଟରେ ହିମାଳୟର ଦୁଇ ବାହା ପରି ଅନେକ ଶାଖା-ପ୍ରଶାଖା ପର୍ବତ ବାହାରି ସମୁଦ୍ର କୁଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଗିଛି । ହିମାଳୟ ପରି ପର୍ବତକୁ ବାହାରି ପାରି ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଭାରତବର୍ଷର ପୂର୍ବ, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଜଳ ପୂରି ରହିଛି । ଜାହାଜରେ ନ ଆସିଲେ ଅନ୍ୟ ଉପାୟରେ ସେ ବାଟେ ଏ ଦେଶକୁ କାହାରି ଆସିବା ଅସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଓ ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ପର୍ବତ ସବୁ ହିମାଳୟ ପରି ଉଚ୍ଚ ନୁହେଁ । ସେ ସବୁ ପର୍ବତର ମଝିରେ ମଝିରେ ଏପରି ସବୁ ଗ୍ରାସ୍ତା ଅଛି ଯେ, ସେ ବାଟେ ଯିବା ଆସିବା କରହୁଏ । ଏହି ବାଟକୁ ଗିରିପଥ କହନ୍ତି । ଏହି ଗିରିପଥ ବାଟେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକ ଜାତିର ଲୋକ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଭାରତରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପର୍ବତ । ଉତ୍ତରରେ ହିମାଳୟ, ମଝିରେ ବନ୍ଧ୍ୟା । ବନ୍ଧ୍ୟାର କିଛି ଦକ୍ଷିଣକୁ ସାତପୁରୀ । ତାର ଟିକିଏ ଉପରକୁ ଆସିବଳୀ । ଆହୁରି ଦକ୍ଷିଣକୁ ପୂର୍ବଦିଗରେ ସମୁଦ୍ରକୁ ଲାଗି ପୂର୍ବଘାଟ ପର୍ବତ ଓ ପଶ୍ଚିମ

ଧାରରେ ପଶ୍ଚିମଘାଟ ପର୍ବତମାଳା ଅଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ଆହୁରି ଛୋଟ ବଡ଼ ଅନେକ ପର୍ବତ ଅଛି ।

ତେଣୁ ଭରତକୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଭାବରେ ମୋଟାମୋଟି ଚିନିଗୋଟି ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରଥମ--ହୁମାଲୟ ଅଞ୍ଚଳ, ଦ୍ଵିତୀୟ--ହୁମାଲୟଠାରୁ ବନ୍ଧ୍ୟପର୍ବତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବା ସମତଳ ଭୂମି । ଏହାର ନାମ ଆର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତ । ବନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳ, ତାହାର ନାମ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟ ।

ଭରତବର୍ଷରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନଦୀ । ହୁମାଲୟରେ ବର୍ଷାଦମାମ୍ ବରଷ ପଡ଼େ । ହୁମାଲୟ ଅର୍ଥ ବରଷର ଘର । ଶରଦ୍ଦିନେ ଯେହୁ ବରଷ ତରଳିଲେ ନଦୀମାନଙ୍କରେ ବଢ଼ି ଛୁଏ । ବର୍ଷାଦିନେ ପର୍ବତ ଉପରେ ପ୍ରଚୁର ବର୍ଷା ଛୁଏ । ନଈନାଳ ପୂରି କୁଳ ଉଠୁଛି ଗାଁଗଣା ଭସିଯାଏ । ଗଙ୍ଗା, ସମୁଦ୍ରା, ବ୍ରହ୍ମପୁତ୍ର ଓ ସିନ୍ଧୁନଦୀ ସବୁ ହୁମାଲୟରୁ ବାହାରି, ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ଧରି ସମୁଦ୍ରାୟ ଆର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତକୁ ପାଣି ଯୋଗାନ୍ତି । ଏହୁସବୁ ନଈଦ୍ଵାରା ଆର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତ 'ସୁନ୍ଦାର ଭୂଇଁ' ହୋଇ ରହିଛି । ବନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତର ପାଣିକୁ ମହାନଦୀ ଓ ନର୍ମଦା ପ୍ରଭୃତି ନଦୀ ସମୁଦ୍ରକୁ ବହି ନେଉଛନ୍ତି । ସାତସୂର ପର୍ବତରୁ ତାପ୍ରୀ ନଦୀ ବାହାରି ଆରବ ସାଗରରେ ପଡ଼ିଛି । କୃଷ୍ଣା, କାବେରୀ ଓ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀମାନେ ପଶ୍ଚିମଘାଟ ନିକଟରୁ ବାହାରି ପୂର୍ବଘାଟ ପଟେ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ମିଶିଛନ୍ତି ।

ମୋଟାମୋଟି ଭରତବର୍ଷକୁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପୃଥିବୀ କହିଲେ ତଳେ । ପୃଥିବୀରେ ଏଭଳି କିଛି ଜିନିଷ ନାହିଁ, ଯାହା କି ଭରତବର୍ଷରେ ନ ମିଳେ । ଏଠାରେ କେଉଁଠି ଅତି ଉଚ୍ଚ ଭୂମି ଅଛି, କେଉଁଠି ଅତି ଖାଲ ଭୂମି ମଧ୍ୟ ଅଛି । କେଉଁଠି ସୁନ୍ଦର ଶସ୍ୟବେଦି ଓ କେଉଁଠି ବିକଟ ମରୁଭୂମି ଦେଖାଯାଏ । ସୁନା, ରୂପା, ତମ୍ବା, ଲୁହା, ହାତୀ--ସବୁ ଧାତୁର ଖଣି ଏଠାରେ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାରର ଗଛ, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ, କୀଟ, ପତଙ୍ଗ ଏ ଦେଶରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଭରତରେ ନାନାପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କ ବସତି ଦେଖାଯାଏ । କେଉଁଠି ନିତାନ୍ତ ଗଣୁଆ ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ନିତାନ୍ତ

ଅସୁନ୍ଦର । ଆଉ କେଉଁଠି ସୁନ୍ଦର, ଗୌରନାଥର ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆସୁର ବ୍ୟବହାର ଓ ଗୁଲିଚଳଣି ବଣୁଆଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ।

ଏହିସବୁ ଲୋକେ କିପରି, କାହିଁକି ଓ କେତେବେଳେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ, ଆଉ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲୁହାଯିବ ।

ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଜାତି

ଆଜିକି ବହୁ ହିଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଆମ ଏ ଦେଶ କେବଳ ବଣ ଜଙ୍ଗଲରେ ପୂରି ରହୁଥିଲା । ବାଘ, ଭଲୁ, ଗଣ୍ଡା, ହାତୀ, ହରିଣ, ସମ୍ବର ପ୍ରଭୃତି ବଣୁଆ ପଶୁ ଅବାଧରେ ଗୁରୁଆଚେ ବୁଲୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆମ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଲୋକେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ନ ଥିଲେ । ଠାଆ ଠାଆ ହୋଇ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବଣୁଆ ମଣିଷ ଏଠାରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଆଜିକାଲି କନ୍ଧ, କୋହଲ, ଭୂୟାଁ, ଯାନ୍ତାଳଙ୍କ ପରି ଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଲୋକେ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ବଣଜଙ୍ଗଲରେ ବୁଲୁଥିଲେ । କଥା ପଳମୁଳ, କଥା ମାଛମାଂସ ଖାଇ ବସୁଥିଲେ । ଆଜିକାଲି ସେହି ପାଣି, ବାଉଁଶ, କଣ୍ଡୁର ଜାତିର ଲୋକ ଦେଖାଯାନ୍ତି, ଏମାନେ ସେହି ଶ୍ରେଣୀର । ଆଜିକାଲି କେତେକେ ସତ୍ୟ ହୋଇଗଲେଣି । ଏମାନେ କେଉଁଠି କିପରି ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ, ଜଣା ନାହିଁ । ଏହି ଲୋକଙ୍କୁ ଅନାର୍ଯ୍ୟ କହନ୍ତି । ହିଜାର ହିଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଏମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ପର୍ବତ-ଗୁମ୍ଫା ଓ ଘାଟ-କୋରତରେ ରହୁଥିଲେ । ଗଡ଼ଜାତର ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏବେ ଏହି ଜାତିର ଲୋକେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଏହି ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନେ ଚୀନ ଓ ମଙ୍ଗୋଲିଆ ଦେଶରୁ ହିମାଳୟର ପୂର୍ବ ଗିରିପଥ ବାଟେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏମାନେ ଦେଶବାସୀ ନିତାନ୍ତ ଅସୁନ୍ଦର ଓ କାଳିଆ । ଏମାନଙ୍କ ପରେ ଆଉ ଦଳେ ଲୋକ ମଧ୍ୟ-ଏସିଆରୁ ହିମାଳୟର ପଶ୍ଚିମ ଗିରିପଥ ବାଟେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ପଞ୍ଜାବରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ପୂର୍ବ ଅନାର୍ଯ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଛକିଏ ସୁନ୍ଦର ।

ଦାସିଶାତ୍ୟରେ ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ତେଲଗୁ, ତାମିଲ, କାନାସ ଜାତିର ଲୋକେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ପରେ ମଧ୍ୟ-ଏସିଆରୁ ଆସିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଗୁଣରେ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ ।

କେହି କେହି କହନ୍ତି, ଆଗେ ଭରତବଂଶ ଦୂର ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ମାଲୟ ଦ୍ଵୀପସୂଚ୍ଛ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବି ଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଭୂର୍ବ ଦକ୍ଷିଣାର ପାଣି ମାଡ଼ିଯିବାରୁ ସେଠା ଲୋକେ ଦାସିଶାତ୍ୟକୁ ବୁଲିଆସିଛନ୍ତି । ଏହି ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଦ୍ରାବିଡ଼ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଦାସିଶାତ୍ୟ ।

ଆର୍ଯ୍ୟ ଜାତି

ଆମ ଦେଶର ଉଚ୍ଚବଂଶର ଲୋକେ ପ୍ରଥମେ ମଧ୍ୟ-ଏସିଆରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ନୁହେଁ ନନ୍ଦିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦଳେ ଜୀବିକା ଅଜିବା ପାଇଁ ଇଉରୋପ ଆଡ଼େ ବାହାରିଗଲେ, ଦଳେ ଆରବ ଓ ପାରସ୍ୟ ସ୍ଵାଜ୍ୟ ଆଡ଼େ ଗଲେ, ଆଉ ଦଳେ ଭାରତକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ରହିବାରୁ ସେହି ସେହି ଦେଶର ଜଳବାୟୁରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଚର ବ୍ୟବହାର ବଦଳିଗଲା । ସେମାନେ ଆପଣା ଆପଣାକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା ଜାତିର ଲୋକ ବୋଲି ମନେ କଲେ । ନ ହେଲେ, ଇଉରୋପ, ଆରବ, ପାରସ୍ୟ ଓ ଭାରତର ଏହି ଲୋକମାନେ କିନେ ଏକ ଜାତିର ଲୋକ ଥିଲେ । ଏହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆର୍ଯ୍ୟ କହନ୍ତି ।

କୌଶସ୍ତି କୌଶସ୍ତି ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତରେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମେ ପୁଥିବାର ଅତି ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ସେଠାରେ ଶୁଦ୍ଧ ବରଫ ପଡ଼ିଲା । ମନୁଷ୍ୟର ଘର କହି ରହିବା ସେଠି ଅସମ୍ଭବ ହେଲା । ତହିଁ ଲୋକେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବୁଲି ଆସିଲେ ।

ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆସି ପଞ୍ଜାବରେ ରହିଲେ । ସେମାନେ ଭଲ ଭଲ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରି ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଦୁଇ

ଦଳ ମଧ୍ୟରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ଲଢେଇ ହେଲା । କେତେକ ଅନାଥୀ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାଟି ପାହାଚ ଜଙ୍ଗଲରେ ଲୁଚି ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଅଉ କେତେକ ତତା ଖାଇ ଦାଣିଶାତ୍ୟ ଆତକୁ ଦାହାଉଗଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ସମୁଦାୟ ଉତ୍ତର-ଭାରତ ଅଧିକାର କରି ବସିଲେ । ତେଣୁ ଉତ୍ତର-ଭାରତର ନାଁ ହେଲା ଆର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତ ।

ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ କତ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ଯେମାନେ ଘରଦ୍ୱାର ତୋଳି ରହୁଥିଲେ, ଜମି ବୃକ୍ଷ କରୁଥିଲେ । ଗୋରୁ ଯେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଧନ ଥିଲା । ଯେମାନେ ଯୋମ ନାମରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଲତାର ରସକୁ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭୋଗ କରି ଖାଉଥିଲେ । ସେଉଁ ଜନିଷ ସୁନ୍ଦର ଦେଖୁଥିଲା ଏବଂ ଯାହାଠାରୁ କିଛି ନା କିଛି ଉପକାର ମିଳୁଥିଲା, ସେମାନେ ଭକ୍ତିରେ ତାକୁ ପୁଜୁଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଅଗ୍ନି, ପବନ, ଇନ୍ଦ୍ର, ବରୁଣଙ୍କୁ ଦେବତା ବୋଲି ବଶ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଆହୁର ବଶ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଯେ, ଲୋକ ମଣ୍ଡିତବା ପରେ ତାର ଆତ୍ମା ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଯାଏ । ସେହି ସ୍ୱର୍ଗରେ କେହି ଦୁଃଖ ପାନ୍ତି ନାହିଁ । କେହି ମଣ୍ଡିତଲେ ତାର ବଂଶର ଲୋକେ ହୋମ ବା ଯଜ୍ଞ କରୁଥିଲେ ।

ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଦେଖିବାକୁ ଉନ୍ମୁଳ, ବଳିଷ୍ଠ ଓ ଯାହୁମୀ । ସେଉଁ ଦଳ ଶୀତପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ରହୁଲେ, ସେମାନେ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦଳବାନ୍ ହେଲେ । ସେଉଁମାନେ ଗ୍ରୀଷ୍ମପ୍ରଧାନ ଦେଶରେ ରହୁଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଶରୀରର ତେଜ ଶରୀରପରେ କମିଗଲା । ମାତ୍ର ଇଂରେଜ, ଜର୍ମନ, ମୁସଲମାନ, ହିନ୍ଦୁ—ସମସ୍ତେ ଏହି ଆର୍ଯ୍ୟଜାତିର ଲୋକ ଅଟନ୍ତି ।

ହିନ୍ଦୁ ଜାତି

ସେଉଁ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଭାରତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ସିନ୍ଧୁନଦୀ ଓ ତାର ଉପନଦୀମାନଙ୍କ କୂଳରେ ବାସ କଲେ । ପାରସ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକେ ସେତେବେଳେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀକୁ ହିନ୍ଦୁ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀତୀରବାସୀ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ନାଁ ହେଲା ହିନ୍ଦୁ । କାଳକ୍ରମେ

ଏହି ନାଁରୁ ଉତ୍ତର-ସ୍ବରତର ଆଉ ଗୋଟିଏ ନାଁ ହେଲା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ । ଏକେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ନହଲେ ସମସ୍ତ ସ୍ବରତକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଉଛି । ପରେ ଇଂରେଜମାନେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀକୁ ଇଣ୍ଡସ୍ ବୋଲି ଡାକିଲେ । ସେହି ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ସ୍ବରତବର୍ଷକୁ ଇଣ୍ଡିଆ ନାଁ ଦେଲେ ।

ବେଦ

ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ କେବେ ଲେଖିପଢ଼ି ଶିଖିଲେ, ସେ ବାଷ୍ପୟରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଇତିହାସ ମିଳି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଦିଅଁ ପୁଜିଲା ବେଳେ ସ୍ତୋତ୍ର ପଢୁଥିଲେ । ସେହି ସ୍ତୋତ୍ରକୁ ସେମାନେ କେବଳ ମନେ ରଖୁଥିଲେ ଓ ମଉକା ପୂର୍ବରୁ ପୁଅନାତିକୁ ଶିଖାଇ ଦେଇ ଯାଉଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଏହିପରି ଅନେକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନେକ ସ୍ତୋତ୍ର ମୁଖସ୍ଥ କରି-ଥିଲେ । କେବେ ପୁଣି ଲେଖିବା ଶକ୍ତି ବାହାର କଲେ । ଯେତେବେଳେ ଆଜି-କାଲି ପରି କାଗଜ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସୁବିଧା ପାଇଁ ସେହି ଉପାୟନା ସ୍ତୋତ୍ରସବୁ ସେମାନେ ତାଳପତ୍ର, ପୋଥିମାନଙ୍କରେ ଲେଖି ରଖିଲେ । ଯେଥିରେ ବହୁତ ଶିଖିବାର କଥା ଅଛି । ସେହି ସବୁର ନାଁ ପରେ ବେଦ ବୋଲି ଦିଆଗଲା । ବେଦର ଅର୍ଥ ‘ଜ୍ଞାନ’ । ଏହି ବେଦ ବୃତ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବିଭକ୍ତ — ଋକ୍, ସାମ୍, ଯଜୁର୍ ଓ ଅଥର୍ବ । ଋକ୍ ବେଦ ସବୁଠାରୁ ପୁରୁଣା । ଏହା ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର । କିପରି ହୋମ ଯଜ୍ଞ କରିବାକୁ ହେବ, କେଉଁ ଦେବତାକୁ କିପରି ପୂଜିବ, ଏଥିରେ ଲେଖାଅଛି । ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି, ବେଦକୁ ମଣିଷ ଲେଖି ନାହିଁ; ବ୍ରହ୍ମା ଏହାକୁ ଆର୍ଯ୍ୟ ଋଷିମାନଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଆଉ କୌଣସି ଜାତିରେ ଏତେ ପୁରାତନ ଧର୍ମସ୍ତ୍ର ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ସେ ଯୁଗର ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ବାଷ୍ପୟରେ ବହୁତ କଥା ଜଣାଯାଏ ।

ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର-ସ୍ବରତରୁ ଡକିଲେ, ସେ ସମୟରେ ସେମାନେ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦସ୍ୟୁ ବୋଲି ଡାକୁ-ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ଜାହାଜ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ

ପଞ୍ଜାବର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଣେ ବଖ୍ୟାତ ରାଜା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ସୁଦାସ । ତାଙ୍କର ବହୁତ ଜାହାଜ ବା ବଡ଼ ବଡ଼ ନୌକା ଥିଲା । ତାଙ୍କ କଥା ଉକ୍ତ ବେଦରେ ଲେଖାଅଛି ।

ବେଦରେ ଲେଖାଅଛି, ଉତ୍ତର-ଭାରତ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏକ ଏକ ରାଜା ଏକ ଏକ ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ୱାଧୀନ କରୁଥିଲେ । ମନ୍ଦ୍ରାମାନେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକକୁ ଆପଣା ଭିତରୁ ବାଛି ରାଜା କରି ରାଜଗାଦିରେ ବସାଉଥିଲେ । ସେ ରାଜା ଅନ୍ୟାୟ କଲେ ବା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଭଲ ନ ପାଳିଲେ ତାଙ୍କୁ ତଡ଼ିଦେଇ ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ରାଜା କରାଉଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ରାଜା ହେବା ବଂଶଗତ ନ ଥିଲା । କ୍ରମେ ରାଜାମାନେ ଆପଣା ଶ୍ରମଦା ବଢ଼ାଇ ନିଜ ବଂଶର ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ କରାଉନେଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ରଥ ବ୍ୟବହାର ହେଉଥିଲା । ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ସାଞ୍ଜୁ ପିନ୍ଧି, ଧନୁ ଧରି, କାଣ୍ଡ ବନ୍ଧି ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ ।

ଜାତି ବିଭାଗ

ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ନୁହେଁ ମୁସଲମାନ ବଢ଼ିଯିବାରୁ ସେମାନେ ଗଙ୍ଗା ଓ ଯମୁନା ନଈରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ବା ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ଭଲ ଭଲ ଭର୍ବର ଭୂଇଁ ଅଧିକାର କଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ଦଳ ଭିତରେ ଲଢ଼େଇ ଗୁଲିଲା । ଲଢ଼େଇ ସବୁବେଳେ ଗୁଲିକାରୁ ଅନ୍ୟ କାମ ମନୁ ଭଲ ଗୁଲିଲା ନାହିଁ । ସଭିଏଁ ଯୁଦ୍ଧରେ ମାଡ଼ିବାରୁ ବଳବାଦ ପଡ଼ିଲା ପଡ଼ିଲା, ଦେପାରବଣିଜ ଆଦୌ ହେଲା ନାହିଁ, ଦର୍ପଦେବତାଙ୍କ କଥା କେହି ବୁଝିଲେ ନାହିଁ । ତତ୍ତ୍ୱ ସେମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକରିଲେ । ନିଜର ବିଦ୍ୟାବୃଦ୍ଧି ଚଳରେ ସେ ସେଭିଁ କାମକୁ ପାରିଲା, ସେ ମୋହ କାମ ଆଦି ନେଲା । କିଏ ଦର୍ପଦେବତା ପୂଜା କଲେ, କିଏ ଦୁଷ୍ଟ

ବେର, ଶତ୍ରୁ, ତକାଏତକୁ ଜବତ୍ କରି ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ରଖିଲେ; କିଏ ବେପାରବଣିଜ ବା ବୃଷକାସ କଲ । ଯେଉଁ ମାନେ ଦେବତା ପୂଜିଲେ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ରଚା କଲେ, ହୋମ ଯଜ୍ଞ କଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁହାଗଲା । ଯେଉଁ ମାନଙ୍କ ବାହୁରେ ନଳ ଥିଲା, ଯୁଦ୍ଧ କରି ସେମାନେ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ କୁହାଗଲା । ଯେଉଁ ମାନେ ବେପାରବଣିଜ କରି, ବୃଷକାସ କରି ରହିଲେ, ସେମାନେ ହେଲେ ବୈଶ୍ୟ । ଏହି ତିନି ଜାତି ହତା ଆଉ ଏକ ଜାତି ନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ ଅନାର୍ଯ୍ୟମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରେ ହାର ମାନି ସେମାନଙ୍କ ସେବା କରି ରହିଲେ, ସେମାନେ ଶୂଦ୍ର ବୋଲାଉଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରଥମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଶତ୍ରୁ, ବୈଶ୍ୟ ଓ ଶୂଦ୍ର ସ୍ୱରାଜ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପରେ କାମ ଗୋଟିକେ ଜାତି ଗୋଟିଏ ବୋଲି ଧରାଗଲା । ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ ଏକ ଏକ ଜାତିରୁ ଅନେକ ଶାଖାଜାତି ନାହାରି ଆଜିକାଲିର ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ହଜାର ହଜାର ଜାତି ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଗେ ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ସାନ ବଡ଼, ଭଲ ନୀଚ ଭେଦଭାବ ନ ଥିଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୈଶ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ବୈଶ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ବୈଶ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟଦେବତା ପୂଜି ଜ୍ଞାନବଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଉଥିଲେ । ସେ ଯେଉଁ କାମକୁ ପାରୁଥିଲା, ସେ ସେ କାମ କରିପାରୁଥିଲା । ପରେ ଏ ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ଜାତି ଜାତି ପରସ୍ପରକୁ ହିଂସା କଲେ, ଘୃଣା କଲେ, ଅଲଗା ଅଲଗା ହୋଇ ବଡ଼ ସାନ ବାରିଲେ; ନ ହେଲେ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏକା ଜାତି, କେହି ଆଗରୁ ଜାତି ଘେନି ଜନ୍ମ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ

ବେଦ ଲେଖା ପରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ରକ୍ଷି ମାନେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ପଦ୍ୟ ଆକାରରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ପୋଥି ଲେଖିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଟି ମହାକାବ୍ୟ ହେଉଛି, ରାମାୟଣ ଓ ମହାଭାରତ । ବାଲ୍ମୀକି ରକ୍ଷି ରାମାୟଣ ଓ ବେଦକାବ୍ୟ ମହାଭାରତ ଲେଖିଥିଲେ । ଏଥିରୁ ସେ ମୂରତ

ଲୋକଙ୍କର ଆବୃତବ୍ୟବସ୍ଥାର, ବୃଦ୍ଧିତଳଣ କଥା ଜଣାପଡ଼େ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅତି ଭକ୍ତ ରେ ଘରେ ଘରେ ସମାୟତ ମହାଭାରତ ରଖି ପଢ଼ନ୍ତି ।

ସମାୟତ—

ଭାରତ-ଭାରତରେ ଅସୋଧ୍ୟା ବୋଲି ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟିଆ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ସେଠି ସୂର୍ଯ୍ୟକଂଶର ସଜାମାନେ ସଜୁଥି କରୁଥିଲେ । ସେ ବଂଶରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ନାମଜାଦା ସଜା ବାହାରିଥିଲେ । ଦଶରଥ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ସେ ଏବେ ପରାକ୍ରମୀ ଥିଲେ ସେ, ତାଙ୍କର ସବୁ ଦିଗକୁ ରଥ ଯାଉଥିଲା । କୌଶଲ୍ୟା, କୈକେୟୀ ଓ ସୁମିତ୍ରା ବୋଲି ତାଙ୍କର ତିନୋଟି ସଖୀ ଥିଲେ । ସମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ବୋଲି ତିନି ସଖୀଙ୍କର ବୃଦ୍ଧେଷୁ ପୁଅ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସମରଥ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କ ପୁଅ, ଭରତ କୈକେୟୀଙ୍କ ପୁଅ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ସାନସଖୀ ସୁମିତ୍ରାଙ୍କ ପୁଅ । କିନ୍ତୁ ସମ ମିଥୁନା ଦେଶର ସଜା ଜନକଙ୍କ ଝିଅ ସୀତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ହୋଇଥିଲେ ।

ଦଶରଥ ଥରେ ଖୁବ୍ ବେମାରରେ ପଡ଼ିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟା ସଖୀ କୈକେୟୀ ଖୁବ୍ ସେବା କରି ତାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଦଶରଥ ଖୁସି ହୋଇ କୈକେୟୀଙ୍କୁ ଯୋଡ଼ିଏ ବର ଦେବେ ବୋଲି କହିଥିଲେ ।

ଥରେ ଦଶରଥ ବସୁଥିଲେ ସେ, କିନ୍ତୁ ପୁଅ ସମରଥଙ୍କୁ ମୁକସଜା କରିଦେଇ ନିଜେ ଶାନ୍ତିରେ ରହିବେ । ସେହି ଦିନ ସମ ଗାଦିରେ ବସିବା କଥା ହୋଇଥିଲା, ଠିକ୍ ତା ପୂର୍ବଦିନ କୈକେୟୀ ସଖୀ ମନ୍ତ୍ରସ ବୋଲି ଏକ ଦାସୀର ଘରଭଙ୍ଗା କଥାରେ ପଡ଼ି ଦଶରଥଙ୍କୁ ବର ମାଗିଲେ— ସମ ଚଉଦ ବର୍ଷ ବଣକୁ ଯିବେ ଓ ଭରତ ସଜା ହେବେ । ପିତା ବର ଦେବାକୁ ସତ୍ୟ କରିଥିବା କଥା ଜାଣି ସମ ବଣକୁ ବାହାରିଗଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ଓ ସୀତା ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଘରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ତାହା କଥା ନ ମାନି ସେ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସାଥୀରେ ବଣକୁ ଗଲେ । ବୃତ୍ତା ଦଶରଥ ସମ ପଡ଼ି ପୁଅକୁ ପାଖରୁ ମୁଣ୍ଡାଇ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ମରିଗଲେ ।

ସମ ବଣକୁ ଗଲବେଳେ ଭରତ ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନ ମାମୁଘରେ ଡଲେ । ଭାଇ ଭଉଜଙ୍କ ବଣକୁ ଯିବା କଥା ଓ ପିତାଙ୍କ ମରଣ ଖବର ପାଇ ଦୁହେଁ ଅସୋ-
ଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସମଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ଭରତ ବଣକୁ ଯାଇ
ତାଙ୍କ ପାଖରେ ନନ୍ଦୁତ କାକୁଡ଼ିମିନତି କଲେ । କିନ୍ତୁ ସମ ଏହାରେ ଚଳେ
ହେଲେ ନ ଟଳି, ଭାଇକୁ ବୋଧବାଧ କରି ଅସୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରାଇ ଦେଲେ ।
ଭରତ ଫେରି ଆସି ସିଂହାସନରେ ସମଙ୍କ କଠୋର ଯୋଡ଼କ ରଖି ପୂଜା କରି
ନିଜକୁ ତାଙ୍କର ଦାସ କୋଲି ମନେକରି ସଜ୍ୟ ବୁଝିଲେ ।

ସମ ପଞ୍ଚକଣି ବଣରେ ଥିଲାବେଳେ ଲଙ୍କାର ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣର ଭଉଣୀ
ସୁପ୍ତଶିଖା ସମଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ହେବାକୁ ଭାବି ସୀତାଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।
ଲକ୍ଷ୍ମଣ ତାର ନାକକାନା କାଟି ଛାଡ଼ିଦେବାରୁ ତା ଭାଇ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦାଉ ଯାଧିବ
ବୋଲି ସମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ କେହି କୁହୁଆରେ ନ ଥିବାବେଳେ ନିପଟବେଶରେ
ସୀତାଙ୍କୁ ଚୋରି କରି ନେଇଗଲା । ସମ କିର୍ଣ୍ଣିକାର ରାଜା ସୁଗ୍ରୀବ ସଙ୍ଗେ ମିତ୍ର
ନସି, ହନୁମାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାନରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସମୁଦ୍ରରେ ବନ୍ଧି ବାନ୍ଧି
ଲଙ୍କାରେ ପଶିଲେ । ସେଠାରେ ମୁଣ୍ଡରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନଂଶ ଶେଷ କରି ସୀତାଙ୍କୁ
ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ସେଠାରୁ ଅସୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଆସି ରାଜା ହେଲେ ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ସମ ଶୁଣିପାରିଲେ ଯେ, ସୀତାଙ୍କୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ନେଇ
ଯାଇଥିଲା ବୋଲି ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରୁଛନ୍ତି । ତହୁଁ ସେ ପୂଜାକୁ ସମ୍ବୁଦ୍ଧି କରିବା
ପାଇଁ ସୀତାଙ୍କୁ ନେଇ ବଣରେ ଏକାନ୍ତରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳେ
ସେ ଗର୍ଭବତୀ ଥିଲେ । ବାଲ୍ୟୁକି ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ପୁଅ ଜନ୍ମ
ହେଲେ । ବଡ଼ ପୁଅ ନାଁ ଲବ ଓ ଯାଦ ପୁଅ ନାଁ କୁଶ । ବାଲ୍ୟୁକି ମୁନି ଦୁଇ
ଭାଇଙ୍କୁ ଭଲ କରି ପାଠ ପଢ଼ାଇ ନିଜେ ଲେଖିଥିବା ସମାୟୁକ୍ତ ଗୀତ
ଶିଖାଇଲେ ।

ଅରେ ସମ ଏକ ଅଶ୍ବମେଧ ଯଜ୍ଞ କରି ଅନେକ ଯୋଗୀ ରଷିଙ୍କୁ
ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ସେହି ଯଜ୍ଞକୁ ବାଲ୍ୟୁକି ଲବକୁଶ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କୁ ନେଇ
ଯାଇଥିଲେ । ଦୁଇ ଭାଇ ସେଠାରେ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ସମାୟୁକ୍ତ ବୋଲି ମମତ୍ରଙ୍କୁ
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରିଦେଲେ । ସେହିଠାରେ ସମ ନିଜ ପୁଅ ଦୁହେଁକୁ ଚିହ୍ନିଲେ ।

ଅଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ର ଦିନ ପରେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ରାଜ୍ୟଭାର ଦେଇ ସ୍ବର୍ଗକୁ ଗଲେ ।

ମହାଭାରତ—

ଦକ୍ଷିଣ ସହରର ପୂର୍ବକୁ ଗଙ୍ଗା ନଦୀ କୂଳରେ ଆଜିକି ଅନେକ ବର୍ଷ ତଳେ ହସ୍ତନାସୁର ବୋଲି ଏକ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେହି ରାଜ୍ୟରେ କୁରୁ ବୋଲି ଜଣେ ନାମଜାତୀ ରାଜା ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାଁରୁ ପରେ ତାଙ୍କ ବଂଶର ନାଁ କୁରୁବଂଶ ହେଲା ।

କୁରୁଙ୍କର ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ ସେହି ବଂଶରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ପାଣ୍ଡୁ ନାମରେ ଦୁଇ ଭାଇ ଜନ୍ମ ହେଲେ । ଭାଇ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଜନ୍ମରୁ ଅନ୍ଧ ଥିବାରୁ ସାନ ଭାଇ ପାଣ୍ଡୁଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାଁ ଗାନ୍ଧାରୀ । ତାଙ୍କର ଶହେ ସୁଅ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ । ଏମାନଙ୍କୁ କୌରବ କୁହାଯାଉଥିଲା । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର ଦୁଇ ସ୍ତ୍ରୀ—କୁନ୍ତୀ ଓ ମାଦ୍ରୀ । ମୁଧୁଷ୍ଟିର, ଭୀମ, ଅର୍ଜୁନ, ନକୁଳ ଓ ସହଦେବ ବୋଲି ଏହି ଦୁଇ ରାଣୀଙ୍କର ପାଞ୍ଚ ପୁଅ ଜନ୍ମ ହେଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ପାଣ୍ଡବ କହନ୍ତି । ପଣ୍ଡୁ କିଛି ଦିନ ରାଜା ହୋଇ ମରିଯିବାରୁ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ବୁଝାଶୁଝାରେ ରହୁଲେ ।

କୌରବ ଭାଇମାନେ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ଓ କଳିହା । ପାଣ୍ଡବମାନେ ବଡ଼ ଶାନ୍ତ ଓ ଧାର୍ମିକ । ରାଜ୍ୟଲୋକେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ଭାରି ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଏ କଥା କୌରବ ଭାଇମାନଙ୍କ ଦେହରେ ଗଲ ନାହିଁ । ବଡ଼ଭାଇ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ସବୁବେଳେ ପାଣ୍ଡବଙ୍କ ଅନିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତା କଲା । ଥରେ ସେ ପାଣ୍ଡବ ପାଞ୍ଚଭାଇଙ୍କୁ ଏକ ଜଉ ଘରେ ରଖାଇ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଆଗରୁ ଏ କଥା ଜାଣିପାରି ବାଟ କାଟି ବୁଲିଯାଇଥିଲେ । ଆଉ ଥରେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଭୀମକୁ ବନ୍ଧ ଦେଇ ପାଣ୍ଡବେ ବୁଡ଼ାଇ ମାରିଥିଲା; ଭୀମ ମଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି କୌଣସି କଥାରେ ନ ପାରି ଶଳ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ କପଟ ପଣା ଖେଳରେ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟଧନ ସବୁ ହର ନେଇଗଲା ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ୧୨ ବର୍ଷ ବନବାସ, ଏକସେ ଅକ୍ଷାତ ବାସ ପାଇଁ ବଣକୁ ଡାକିଦେଲା ।

ପାଣ୍ଡବମାନେ ତେର ବର୍ଷ ପରେ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟ ମାଗିଲେ । ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ କିଛି ଦେଲା ନାହିଁ । ତହୁଁ କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବ ଭାଇମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଏହା ୧୦୦ ଦିନ କାଳ ଲାଗିଲା । ଦ୍ଵାରକାର ରାଜା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଭରତର ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଗାର ଓ ରାଜା ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ମଲେ । ଶେଷରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ଜୟଲାଭ କଲେ । ଯୁଧିଷ୍ଠିର ହସ୍ତିନାର ରାଜା ହେଲେ ।

ଏହି ଯୁଦ୍ଧକୁ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ କହନ୍ତି । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଆମର ଏହି ଭକ୍ତ ଦେଶ ବା ସେହି ସମୟର କଳିଙ୍ଗ ଦେଶର ରାଜା ଶ୍ରୀଭୀଷ୍ମ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପକ୍ଷରେ ରହି ଲଢ଼ୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀଭୀଷ୍ମ ଓ ତାଙ୍କ ଜିନିଷ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମାନ, କେତୁମାନ ଓ ଶୁକଦେବ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଥିଲେ । ଏମାନେ ଏପରି ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ ଯେ, ଭୀମ ପରି ଗାର ଏମାନଙ୍କ ଗାରପଣିଆ ଦେଖି କାତର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ।

ମହାବୀର ଓ ଜୈନ ଧର୍ମ

ଅଳ୍ପକାଳି ଯାହାକୁ ବିହାର କହନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରଦେଶର ମଜପରପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ପୁର୍ବେ ବୌଦ୍ଧାଲୀ ବୋଲି ଏକ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଏହି ରାଜ୍ୟରେ କେହି ରାଜା ନ ଥିଲେ; କେତେଗୋଟି ଚନ୍ଦ୍ରପୁରବାର ଏକାଠି ମିଳି ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ମହାବୀର ଏହିପରି ଏକ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ରାଜବଂଶରେ ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାଁ ସିଦ୍ଧାର୍ଥ ଓ ମାତାଙ୍କ ନାଁ ହିଶଲୀ ।

ପିଲାଦିନୁ ମହାବୀର ଦୟାର ଅବତାର ଥିଲେ । ସେ ବିବାହ କରୁଥିଲେ । ସଂସାର ତାଙ୍କୁ ସୁଖ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଘରଦ୍ଵାର ଛାଡ଼ି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ । ଯୁଥମେ ସେ ଯାଇ ମହାସ୍ନା ପରେଶନାଥଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ-ଦଳରେ ମିଶିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ମଞ୍ଚରେ ସେ ବେଶୀ ଦିନ ନ ରହି ବଣରେ ବାରବଷ କାଳ ତପସ୍ୟା କଲେ । ତପସ୍ୟା ପରେ ନିଜେ ଏକ ନୂଆ

ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କଲେ । ସେହି ଧର୍ମର ନାଁ ଜୈନ ଧର୍ମ । ମହାବୀରଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାଁ ବଜ୍ରମାନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କୁ ମହାବୀର ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ସେ ସୟାରର କୌଣସି ଜିନିଷର ଧାର ଧାରୁ ନ ଥିଲେ । ଏପରି କି ଲୁଗା ଶୁଣିଏ ସୁଦ୍ଧା ପିନ୍ଧୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଜୀବନର ଭିତ୍ତି ବସ୍ତ୍ର କାଳ ଭାରତର ଗୃହୀଣେ ବୁଲି ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କଲେ । ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୫୨୭ ରେ ପାଟଣା ଜିଲ୍ଲାର ପାଦ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ୨୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ପାଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୈନମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ।

ଜୀବପ୍ରତି ଦୟା ଜୈନ ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ । କାଳେ କୀଟ ପତଙ୍ଗ ନାକରେ ପାଟିରେ ପଶି ମରିଯିବେ, ଏଥିପାଇଁ କେହି କେହି ଜୈନ ମୁହଁରେ ଲୁଗା ବାନ୍ଧି ବୁଲୁଥିଲେ । କୀଟ ପତଙ୍ଗ ନିଆଁରେ ପଡ଼ି ମରିଯିବା ଭୟରେ ଜୈନମାନେ ଶୁଦ୍ଧରେ ନିଆଁ ମଧ୍ୟ ଜାଳନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାତିଭେଦ ଅଛି । ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ବେଦକୁ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଜୈନମାନେ ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ — ଶ୍ୱେତାମ୍ବର ଓ ଦିଗମ୍ବର । ଶ୍ୱେତାମ୍ବରମାନେ ଧଳା ଲୁଗା ପିନ୍ଧନ୍ତି ଓ ଦିଗମ୍ବରମାନେ ଲଙ୍ଗଳା ହୋଇ ରହନ୍ତି । ଶକ୍ତିପୂଜନାର ଆଦି ପାହାଚ ଓ ହଜାରିବାଗର ପରେଶନାଥ ପାହାଚ ଏମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥ । ଗୁଜରାଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏମାନଙ୍କ ସଖ୍ୟା ବେଶି । ଭାରତ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ଜୈନ ନାହାନ୍ତି । ଏମାନେ ଭାରି ଧନୀ ବଣିକ । ଦାନଧର୍ମରେ ଆଜିକାଲି ଏମାନେ ବହୁତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରନ୍ତି ।

ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଓ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ

କାଶୀଠାରୁ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ କୋଶ ଉତ୍ତରରେ ନେପାଳ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣକୁ କପିଳବାସ୍ତୁ ବୋଲି ଏକ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଅଢେଇ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ସେଠାରେ ଶୁଦ୍ଧୋଦାନ ବୋଲି ଜଣେ ଶିଷ୍ୟ ରାଜା ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ

ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନାଁ ମାୟାଦେବୀ । ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସରେ ମାୟାଦେବୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହେଲା । ପୁଅଟି ନାଁ ଗୌତମ । ଗୌତମ ଜନ୍ମ ହେବାର ସାତ ଦିନ ପରେ ମାୟାଦେବୀଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲା ।

ପିଲାଦିନୁ ଗୌତମ ଏକୁଟିଆ ବୁଲିବାକୁ, ଘରମୁଲେ ନିର୍ଜନ ପଡ଼ିଥରେ ବସିବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ତାକୁ ଏପରି ଦେଖି ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କ ମନରେ ଚିନ୍ତା ହେଲା । ଗୋଟିଏ ବୋଲି ପୁଅ, କାଳେ ସେ ଦାବାଜି ହୋଇ ଚାଲିଯିବ, ଶୁଦ୍ଧୋଦନଙ୍କୁ ଏହି ସନ୍ଦେହ ସବୁଦେଲେ ହୁଇଁଲା । ସେ ପୁଅର ମନ ଭୁଲାଇବା ପାଇଁ ତାକୁ ଖୁନ୍ ଭୋଗଦିଆଯିବରେ ରଖାଇଲେ, ତଳେ ତଳାଇ ଦେଲେ

ନାହିଁ; ମନ ଭୁଲାଇବାରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ହେଲା କଲେ ନାହିଁ । ବୟସ ହେଲାବୁ ଗୋପା ବୋଲି ଏକ ସୁନ୍ଦର କନ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ବିଭାଜି ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଏ କୌଣସିଥିରେ ଗୌତମଙ୍କ ମନ ଡିଲେ ହେଲେ ବଦଳିଲା ନାହିଁ । ଯେତିକି ତାଙ୍କର ଦୟାସ ବଢ଼ିଲା, ତେତିକି ଭୋଗଦିଆଯିବ ତାଙ୍କ ମନ କୋହଳ ହୋଇ ଆସିଲା । ସେ ଦେଖିଲେ, ଜୀବନରେ ସୁଖଠାରୁ ଦୁଃଖ ବେଶୀ । ଜୀବମାତ୍ରେ ସ୍ୱେଦ, ଶ୍ୱେଦ ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି, ବୁଢ଼ା ଓ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଥରେ ସେ ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ାକୁ ଥର ଥର ସ୍ମରଣକାର ଦେଖି ଏବଂ ଆଉ ଥରେ ଏକ ମଲା ମଣିଷକୁ କୋକେଇରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ସାଉଥିବା ଥରସ୍ଥାରେ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମନରେ ଭୟ ଦୁଃଖ ହେଲା । ଲୋକଙ୍କୁ ଏ ଦୁଃଖରୁ କ୍ଷପଣ ସେ ରକ୍ଷା କରିବେ, ଦାନସାଧି ଏହି କଥା ଚିନ୍ତା କଲେ । ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଦିନେ ସାତରେ ନିଜର ଝାଣି ଓ ଝିଣ୍ଟୁ ପୁଅଟିକୁ ଶୋଇଥିବାବେଳେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଘରୁ ବାହାରିଗଲେ । ପ୍ରଥମେ ଯାଇ ସେ କୈଶାଳୀ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପାଖରେ

କିଛି ଦିନ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ । ସେଠାରେ ମନ ନ ମାନିବାରୁ ସିକ୍ସମାନ୍ଥରେ ଆଉ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲେ । ସେଠି ବ ମନ ମାନିଲା ନାହିଁ । ତହିଁ ସେ ଗୟା ପାଖ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲରେ ଛଅ ବର୍ଷ କାଳ ତପସ୍ୟାରେ ବସିଲେ । ଏଥିରେ ସେ କଣ୍ଠା ପରି ଶୁଖିଗଲେ । ଦେହରେ ପଲେ ହେଲେ ମାଂସ ରହିଲା ନାହିଁ । ତପସ୍ୟାରେ କିଛି ଫଳ ନ ପାଇ ଆଉ ଥରେ ମନକୁ ଖୁଲ୍ ହୁତ କରି ବୋଧୁମ୍ଭ ତଳେ ବସି ପୁଣି ତପସ୍ୟା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ଥର ସେ ଜ୍ଞାନ ଲଭ କରି ‘ବୁଦ୍ଧ’ ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନୀ ହେଲେ । ମନୁଷ୍ୟମାନେ କିପରି ଦୁଃଖଭୋଗରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ପାରନ୍ତେ, ଥରେ ମରି ଆଉ ଥରେ ଜନ୍ମ ହେବେ ନାହିଁ, ଏହି ବାଟ ସେ ଜ୍ଞାନବଳରେ ଲଭ କରି ଧର୍ମ ପ୍ରସାରରେ ବାହାରିଲେ । ସେଉଁଠାରେ ଗୌତମ ଜ୍ଞାନ ଲଭ କରିଥିଲେ, ଆଜିକାଲି ସେହିଠାରେ ବୁଦ୍ଧଗୟା ମନ୍ଦିର ଅଛି ।

ବୁଦ୍ଧଦେବ ସେଉଁ ନୂଆ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କଲେ, ତହିଁରେ ଲୋକଙ୍କ ମନ ମାନିଲା । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମଗଧର ରାଜା ବିମ୍ବିସାର ଓ ଅଜାତଶତ୍ରୁ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ନିଜ ବଂଶର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଖ୍ରୀ. ପୂ. ୫୫୭ ଅବ୍ଦରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଅଣି ବର୍ଷ ବୟସରେ କୁଶୀ ନଗରୀଠାରେ ସେ ଦେହ ଛାଡ଼ିଲେ ।

ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପରେ ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶର ସମ୍ରାଟ୍ ଅଶୋକ ଓ ଶକରାଜା କନିଷ୍ଠ ଏହି ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଏସିଆ, ଇଉରୋପ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶରେ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରାଇଲେ । କଥିମାନ ପୁଥିସାର ତିନି ଭଗ୍ନରୁ ଏକ ଭଗ୍ନ ଲୋକ ବୌଦ୍ଧ ଅଟନ୍ତି ।

ବୌଦ୍ଧମାନେ ଜାତିଭେଦ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁ ଜାତିର ଲୋକେ ଏହି ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁଥିଲେ । ଅହଂସା, ମତ୍ୟ ଓ ରୁରୁଭକ୍ତି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ସାର କଥା । ଧର୍ମ ପ୍ରସାର ପାଇଁ ବୌଦ୍ଧ-ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ଦେଶବିଦେଶ, ଗାଁ-ଗଣ୍ଡା ବୁଲୁଥିଲେ ।

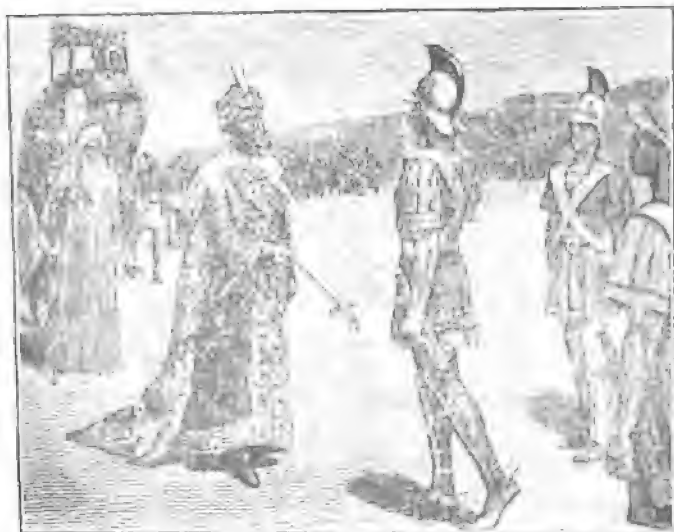
ଏକସମୟରେ ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ବୌଦ୍ଧ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଖନ, ଜାପାନ, ଚିନ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଝ୍ୟାମ ଓ ସିଂହଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ବୌଦ୍ଧ ଅଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଏକ ଅବତାର ବୋଲି ମାନନ୍ତି ।

ମହାବୀର ଆଲେକଜାଣ୍ଡର

ଇଉରୋପ ମହାଦେଶରେ ଗ୍ରୀସ୍ ବୋଲି ଏକ ଦେଶ ଅଛି । ସେହି ଦେଶରେ ମେସିଡନ ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟିଆ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଆଲେକଜାଣ୍ଡର ସେହି ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ଭାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ସାହସୀ ଥିଲେ । ୨୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ନିଜ କାନ୍ଥୁକଲରେ ସମଗ୍ର ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶ ଜିଣି ଦରବାରରେ ବାହାରିଲେ । କାନ୍ଥରେ ପାରସ୍ୟ ଦେଶ ଜିଣି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ୩୨୭ ଅବ୍ଦରେ ସେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ଆଡ଼କଠାରେ ନୌକାରେ ଏକ ବନ୍ଧା କରୁ ପଞ୍ଜାବର ଚନ୍ଦ୍ରିକା ରାଜ୍ୟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳେ ପଞ୍ଜାବରେ ଅନେକ ସାନ ସାନ ରାଜା ଥିଲେ । ଭୟରେ କେହି ତାଙ୍କୁ କାଧା ଦେଲେ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ରାଜା ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଶରଣ ପଶିଲେ ।

ମାତ୍ର ଜଣେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାହାରିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ପୁରୁ । ବିଭସ୍ତା ଓ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ନଦୀର ମଧ୍ୟରେ ପୁରୁଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ରାଜ୍ୟ ଛୋଟିଆ ହେଲେ ନଣ ହେଲା, ରାଜା ପୁରୁଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧରେ କମ୍ ସାହସ ନ ଥିଲା । ନିଜର ସୈନ୍ୟ-ବଳ ନେଇ ସେ ଆଲେକଜାଣ୍ଡରଙ୍କୁ କାଧା ଦେବାକୁ ଗଲେ । ଦୁଇ ପକ୍ଷର ଭୟଙ୍କର ଲଢ଼େଇ ହେଲା । ପୁରୁଙ୍କ ପୁଅ ଯୁଦ୍ଧରେ ମଲେ । ସେ ନିଜେ ଦେହରେ ଆଠ ଦଶଟା ଆଘାତ ପାଇ ହାରିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଆଲେକଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଇଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଲେକଜାଣ୍ଡର ପଚାରିଲେ, “ମୋଠାରୁ ଆପଣ କିପରି ବ୍ୟବହାର ପାଇବାକୁ ଆସା କରନ୍ତି ?” ବନ୍ଦୀ ପୁରୁ ତାଳେ ନ ଡରୁ କହିଲେ, “ଆପଣ ରାଜା, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ରାଜା । ଯଦି

ରାଜାଙ୍କୁ ସେପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାନ୍ତି, ଆପଣ ମୋତେ ସେହିପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇବେ ବୋଲି ଆଶା କରେ ।” ଆଲେକଜାଣ୍ଡର ଏହି ଉଦ୍ଦିଗରେ ଶୁଣ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ପେଗୁର ଦେଲେ ଓ ଅତି କଷ୍ଟ ଜିଣିଥିବା ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତା ସହିତ ସୁରସ୍ତାର ସ୍ବରୂପ ଦେଲେ । ପୁରୁ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ପଞ୍ଜାବ ରାଜ୍ୟ ଜିଣି ଆନ୍ଧ୍ରର ସୁବକୁ ଯାଇ ମଗଧ ରାଜ୍ୟ ଜିଣିବା ଲାଗି ଆଲେକଜାଣ୍ଡରଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ କହୁତ ମୁଣ୍ଡ କରି କରି ଅତି ପଡ଼ିବାରୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରିଲେ । ସିନ୍ଧୁ ଦେଶ-ବାଟେ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀରେ ଲାଟାରେ ଗଲବେଳେ କେତେ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କୁ ମୁଣ୍ଡ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ବାଟରେ ମୁଲତାନ ରାଜ୍ୟକୁ ଜିଣି ବେଲୁଚିସ୍ଥାନ ବାଟ ଦେଇ ଶ୍ରୀଃ ପୁର ୩୨୫ ଅକ୍ଷରେ ଯେ ପାରସ୍ୟ ଦେଶରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବାଟରେ ବାବଲନ ନଗରରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ତାଙ୍କର ପୁଅ ନ ଥିବାରୁ

ତାଙ୍କ ଅଳେ ତାଙ୍କ ସେନାପତିମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ସବୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ବାଣ୍ଟି-
ନେଲେ ।

ଆଲେକଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ପରି ବୀର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ଜନ୍ମ
ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ

ବିହାରର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳର ନାମ ଆଗେ ମଗଧ ଥିଲା । ମଗଧ ଅତି
ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ୱାଧୀନ । ନନ୍ଦବଂଶର ସ୍ୱାଧୀନମାନେ ଏଠାରେ ସ୍ୱାଧୀନ କରୁଥିଲେ ।
ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ଏହି ନନ୍ଦବଂଶର ଏକ ବଂଶଧର । ପ୍ରବାଦ ଅଛି ଯେ, ନନ୍ଦବଂଶର
ଶେଷସ୍ୱାମୀ ମହାନନ୍ଦଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କୋଲି ଏକ ଉଣାରୁଣୀ ଦାସୀ ଗର୍ଭରୁ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ
ଜାତ ହୋଇଥିଲେ ।

କି କାରଣରୁ କହୁ ହେବ ନାହିଁ, ଯୌବନରେ ମହାନନ୍ଦଙ୍କ ପୁଅ-
ମାନଙ୍କ ସହତ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କର ଅପତନ ହେବାରୁ ସେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ସ୍ୱାଧୀନ ହାତ
ପଲାଇଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଆଲେକଜାଣ୍ଡର ପଞ୍ଜାବରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଜଣୁଥାନ୍ତି ।
ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ନନ୍ଦବଂଶର ସବୁ କଥା ତାଙ୍କୁ
କହିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମେନା ଛାଉଣୀରେ ରହି ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶର ମୁଖପ୍ରଶାଳୀ
ଶିଖିଲେ ।

ନନ୍ଦସ୍ୱାଧୀନମାନେ ଯଦିୟୁ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଦେଉଥିଲେ ।
ଏହାରେ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ କୋଲି ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ସେମାନେ ବଡ଼ ଅପମାନ ଦେଲେ ।
ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ଅପମାନ ପାଇ ଦାଉ ସାଧୁବେ କୋଲି ଖୋଜି ବୁଲିଲେ । ସେ ଭାରି
ବିଚାରି ଲୋକ ଥିଲେ । କୁଟ୍ତ ବଞ୍ଚନୀତି ତାଙ୍କୁ ବେଶ୍ ଜଣାଥିଲା । ତେଣେ
ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ତ ନନ୍ଦସ୍ୱାଧୀନଙ୍କ ଉପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣା ନିକଲେ
ମେ ନନ୍ଦସ୍ୱାଧୀନଙ୍କ ନିପତ୍ତିରେ ଉଠି ନନ୍ଦବଂଶ ଶେଷ କଲେ ଏବଂ
ଶ୍ରୀ, ପୁ, ୩୨୧ ଅଙ୍କରେ ମଗଧରେ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲେ ।

ନନ୍ଦସ୍ୱାଧୀନଙ୍କ ସହତ ମୁଖ୍ୟ କିଛି ସେ ଅନେକ ଥର ଯୁଦ୍ଧି ଯାଇଥିଲେ ।
ଏହାରେ ଯୁଦ୍ଧିଯାଇ ସେ ଗୋଟିଏ ବୃଦ୍ଧୀ ଘରେ ଲୁଚି କିଛି ରହିଲେ । ବୃଦ୍ଧୀ

ତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ନ ଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ଏ ପାଖରେ ବସି ଯୁଦ୍ଧ କଥା ଭବୁଛନ୍ତି, ଆଉ ପାଖରେ ବୁଢ଼ୀ ତା ସୁଅକୁ ଗାଳି ଦେଇ କହୁଛି —

“କ୍ଷତ୍ରେ ସୁଅ, ତୁ ଭୋକରେ ଆଉର ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ଯେମନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଆତ୍ମ ନ ଯାଇ ଅଜ୍ଞ ଏ କଥରୁ ଜାଲି ସେ କଥରୁ ଆକମଣ କରୁଅଛନ୍ତି, ତୁ ସେହପରି ପିଠାକୁ ଗୋଟିଏ କଥରୁ ନ ଖାଇ ଏ ପାଖ ଏ ପାଖରୁ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ସ୍ବଖୁ !” ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ବୁଢ଼ୀଠାରୁ ଏତକ ଶୁଣି ଗୋଟିଏ ପାଖରୁ ସ୍ବଜ୍ୟ ଆକମଣ କରି ଶେଷରେ ସ୍ବଜ୍ୟ ଜିତିଥିଲେ ।

ଦେବଳ ମଣ୍ଡର ସ୍ବଜା ହୋଇ ସେ ସବୁକୁ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ

ପରି ରାଜା ସେ ସମୟରେ ସାରା ଦେଶରେ କେହି ନ ଥିଲେ । ସେ ନିଜ ବାହୁକଳରେ ଅଳ୍ପ କେତେ ନଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତରରେ ହିମାଳୟଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ନର୍ମଦା ନଦୀ, ପଶ୍ଚିମରେ ହିମାଚଳ ପର୍ବତଠାରୁ ପୂର୍ବରେ କଙ୍ଗୋପସାଗର ପାଏ ବଶାଳ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବୋଲାଇଲେ ।

ପରଶ ନଷ୍ଟକାଳ ରାଜୁତି କରି ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ସିଂହାସନ ଛାଡ଼ି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଚନ୍ଦ୍ରସାର ଓ ପରେ ନାତି ଅଶୋକ ରାଜା ହେଲେ ।

ମେଗାସ୍ଥିନିସଙ୍କ ଭାରତ-ବିବରଣ—

ଯେଉଁ ଛାତ୍ର ଭୂତ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ରାଜସଭାରେ ଥିଲେ, ତାଙ୍କ ନାମ ମେଗାସ୍ଥିନିସ । ସେ ଭାରତରେ ଅନେକ ଦିନ ରହି ଏ ଦେଶର ଅବସ୍ଥା, ଲୋକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିଚଳନ ବାସ୍ତବ୍ୟ ସବୁ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ତହିଁରୁ ସେ ସମୟର ଅନେକ କଥା ମିଳେ । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି — ହିନ୍ଦୁମାନେ ଗତି ସରଳ ଥିଲେ । ମୋଟେ ମିଛ କହୁ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧବଦ୍ୟା ଭଲ ଜାଣୁଥିଲେ । ଦେଶରେ ଭଲ କୃଷ ହେଉଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସ୍ବଭାବ ଅତି ଭଲ ଥିଲା । ଲୋକେ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ଆଦୌ କଳି କରୁ ନ ଥିଲେ । ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ବେଚ୍ଛା ଚଳାଇବା ହେଉ ନ ଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଅସ୍ତ୍ର ଧରି ଜରୁଆଳି କାମ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ସବୁ ବାସ୍ତବ୍ୟରେ ରାଜା ଦୃଷ୍ଟି ଦେଉଥିଲେ । ରାଜା ନିଜକୁ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଜଣେ ଦରମାଖିଆ ବୁଦ୍ଧର ବୋଲି ମନେ କରି ରାଜ୍ୟ ପାଲୁଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ବାବୁରରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ ଚଳୁଥିଲା । ଲୋକଙ୍କର ସବୁ ବାସ୍ତବ୍ୟରେ ସାଧୀନତା ଥିଲା । ସରକାର ରାଜ୍ୟରେ ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁର ହିସାବ ରଖୁଥିଲେ । ଉଚିତ ଖେଣା ଆଦାୟ କରାଯାଉଥିଲା । ସୌରାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଶେଷାଳୟ ଥିଲା । ଭୁଲି ମଜୁରୀଆଙ୍କର ଦରମା ଠିକ୍ କରା ହୋଇଥିଲା । ବୃଷପାଇଁ ରାଜା କେନାଲ, କୁସୁ, ପୋଖରୀ ଖୋଳାଇ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଜଳକର ନେଉଥିଲେ ।

ଅଶୋକ

ଅଶୋକ ଭାରତର ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ରାଜା ଥିଲେ । ଖାଲି ଭାରତରେ ନୁହେଁ, ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଲୋକେ ଭଲ କରି ଜାଣିଥିଲେ । ସେ ସେ କେବଳ ଦେଶ କିମ୍ବା କରି ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ, ତାହା ନୁହେଁ; ଯାହା କଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବା ଏବଂ ରାଜ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ବିରାଜିବା, ସେଥିପାଇଁ ସେ ମନପାଶ ତାଳି ଦେଇଥିଲେ ।

କଳିଙ୍ଗ ବିଜୟ—

ଅଶୋକଙ୍କୁ କାଳିଙ୍ଗରେ ଯେତେବେଳେ ମୁଣ୍ଡ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହା ହେଉଛି କଳିଙ୍ଗ ମୁଣ୍ଡ । ଆମ ମାତୃଭୂମି ଉତ୍କଳର ନାଁ ସେତେବେଳେ

କଳିଙ୍ଗ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗରେ ସାଧୀନ ରାଜା ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । ଏହି ସାଧୀନ ରାଜ୍ୟକୁ ଜିଣି ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ଅଶୋକଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବଳିଲା । ଅଗଣିତ ସୈନ୍ୟ ଧରି ସେ କଳିଙ୍ଗ ଜିଣିବାକୁ ଆସିଲେ । ବୃଦ୍ଧବଞ୍ଚ କାଳ ଘୋର ମୁଷ୍ଟି ଚାଲିଲା । ପୁରା ଜିଲ୍ଲା ଧଉଳୀ ପାହାଡ ପାଖରେ ଦୟାନଦୀ କୂଳରେ ଏହି ମୁଷ୍ଟି ହୋଇ ଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ଆମ ଦେଶର ଲୋକେ ସେତେବେଳେ ଦୁର୍ବଳ ନ ଥିଲେ । ମହାଭାରତ ମୁଷ୍ଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସେପରି ଭୟଙ୍କର ମୁଷ୍ଟି ଏ ଦେଶରେ ଆଉ କେବେ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ମୁଷ୍ଟିରେ କେତେ ଲୋକ ମଲେ, କେତେ ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ଶୂନ୍ୟ ହେଲା, କେତେ ନଗର ପୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା, କେତେ ନିଜ ନିଜ ସହର ମରୁଭୂଇଁ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଦୟା ନଦୀର ପାଣି ରକ୍ତ ଧାରରେ ମିଶି ନାଲି ହୋଇଗଲା । ଶେଷରେ କଳିଙ୍ଗ ଅଶୋକଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା; କିନ୍ତୁ ମୁଷ୍ଟିର ଏ ବଳିଷ୍ଠ ରୂପ ଦେଖି ଅଶୋକଙ୍କ ଅନ୍ତର କାନ୍ଦିଲା । ସେ ଭାବିଲେ, ତେବେ କଅଣ ସମ୍ଭାରରେ ଯୁଦ୍ଧ କେବଳ ଲୋକଙ୍କର ଏତେ ଅଶାନ୍ତି, ଏତେ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପାଇଁ ହୁଏ? ଏ କଥା ଭାବି ଭାବି ସେ ନାୟା ପରି ହୋଇଗଲେ । କଥା ଅଛି, ପିଲାଦିନେ ସେ ଭାରି ଦୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମନୁ ଦୁଷ୍ଟାମି ଏହି ମୁଷ୍ଟି ପରେ ନାଦଳିଗଲା । କଳିଙ୍ଗମୁଷ୍ଟି ପରେ ସେ ଜୀବନରେ ଆଉ ମୁଷ୍ଟି କଲେ ନାହିଁ ।

ଏହା ପରେ ଅଶୋକ ଉପରୁ ପ୍ର ନାମରେ ଜଣେ ମନ୍ଥାସୀଙ୍କଠାରୁ କୌତସ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କୌତସ ଧର୍ମର ସାର ହେଉଛି ଅହଂସା । ଅଶୋକ ଏହି ଅହଂସା ବ୍ରତ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପାଳିଲେ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ବଞ୍ଚିଥିବା ବେଳେ ଅଳ୍ପ ଲୋକ ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଥିଲେ । ଅଶୋକ ତାଙ୍କ ମହିମା ସାରା ସମ୍ଭାରରେ ଖେଳାଇଦେଲେ । ସେ ବୁଝିଲେ, ତରବାରର ଜୟ ଜୟ ନୁହେଁ, ଧର୍ମର ଜୟ ପ୍ରକୃତ ଜୟ । ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋକଙ୍କୁ ମାର ପିଟି ବଳ, ପରାକ୍ରମ ଦେଖାଇ ଜିଣିବା ଜଣା ନୁହେଁ; ଧର୍ମବଳରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ଜିଣିବା ପ୍ରକୃତ ଜଣା । ତହିଁ ସେ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଧର୍ମକଥା ଶୁଣାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ସତ୍ପଥକୁ ଆଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଦେଶବଦେଶରେ ବୁଦ୍ଧ ଏ କଥା ପ୍ରଚାର କରିବା ପାଇଁ ସାଧୁମନ୍ଥାସୀମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଧର୍ମ ଓ ନ୍ୟାୟରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରିବାକୁ ନିଜ କର୍ମରାଜମାନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ମଣିଷ

କଠଣ କରବା ଉଚିତ, କଠଣ କଲେ ସମ୍ଭାରରୁ ସେ ମୁକ୍ତି ପାଇବ, ସେ ସବୁ କଥା ଦେଶର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ପଥର, ଖମ୍ବ, ପାହାଚ ଓ ଗୁମ୍ଫାମାନଙ୍କରେ ଖୋଳାହେଲା । କମରୁଣ୍ଡମାନେ କିପରି ଧର୍ମଶାସନ ଚଳାଇବେ, ସେଥିପାଇଁ ନିୟମ ଲେଖାହେଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଧଉଳୀଗିରିରେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଉପଦେଶ କଥା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛି ।

ଅଶୋକଙ୍କ ଅମଳରେ ସ୍ୱଳ୍ପକମରୁଣ୍ଡମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଧର୍ମ-ପ୍ରସାର-ଏହି ଦୁଇଟି କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ଅଶୋକ ନିଜେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶରେ ବୁଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କଲେ । ଏହି କାମ ସେ କେବଳ ଭାରତରେ ହେଲା, ତାହା ନୁହେଁ; ପ୍ରସାରକମାନେ ଯାଇ ଆଫ୍ରିକା, ଚୀନ, ସିଂହଳ ଓ ଗ୍ରୀସ ଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଜେ ଅଶୋକଙ୍କ ଭାଇ ମହେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ସିଂହଳ ଦେଶରେ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ ।

ଅଶୋକ ନିଜେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଏହି ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସେ ହିନ୍ଦୁ ବା ଅନ୍ୟ ଧର୍ମର ଲୋକଙ୍କୁ ଘୃଣା କରୁ ନ ଥିଲେ କିମ୍ବା ଧର୍ମଗ୍ରହଣ ପାଇଁ କାହାପ୍ରତି କିଛି ଅତ୍ୟାଚାର କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଅଶୋକ ଏତିକିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହି ନ ଥିଲେ । ସେ ଧର୍ମର ଅଥା ହୁଏ ଏ ଦେଶରେ ଧର୍ମସ୍ୱାଧୀନ ବା ସମସ୍ତଙ୍କ ଗତିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ସେ ସେ କେତେ କାମ କରିଛନ୍ତି, ତାର ମାପା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱଜ୍ଞତାରେ ଦେଶ ତମାମ ନିତ ନିତ ସତକ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । କାଟୋଲିକ୍ ବାଟର ଲାଥିନ ବୋଲି ସତକ ଦୁଇପଟେ ଗଛ ଲଗା ହୋଇ-ଥିଲା । ରହିବା ଲାଗି ବାଟପାଖରେ ଠାଏ ଠାଏ ଚଟିଘର ସବୁ ତୋଳା ହୋଇ-ଥିଲା । ପ୍ରତି ତିନି ମାଇଲ ଅନ୍ତରରେ କୂପ, ପୋଖର ଖୋଳା ହୋଇଥିଲା । ହଜାର ହଜାର ପାଠଶାଳାରେ ଛାତ୍ରମାନେ ପଢୁଥିଲେ । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦରମା ଦେବାକୁ ପଡୁ ନ ଥିଲା । ଦେଶର ଠାଏ ଠାଏ ସୋରାଜି ଚିକିତ୍ସା ପାଇଁ ଡାକ୍ତରଖାନା ବସାଯାଇଥିଲା । ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଧର୍ମଶାଳା ମଧ୍ୟ ତୋଳା ହୋଇଥିଲା । ଅଶୋକ ମହାସିଂହାସନର ଉପର ଦାନୀ, ଦୟାଳୁ ଓ ପରି-ଶ୍ରମୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱଜ୍ଞତାରେ ପ୍ରଜାଏ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ୪୨ ବର୍ଷ କାଳ ଦେଶ ଓ ମାନବଜାତି ପାଇଁ
‘ଦିନରାତି ଖଟି ଖଟି ଶେଷରେ ଅଶୋକ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇଗଲେ । ଶ୍ରୀଷ୍ଟପୁର
୧୨୩୩ ଅବରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।

ଖାରବେଳ

ଅଶୋକ ମହିନାର ଗୁରୁ ନଷ୍ଟ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ବଂଶୀନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ
ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ଅଧୀନସ୍ଥ ରାଜାମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।
କଳିଙ୍ଗ ବା ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଉତ୍କଳ ଦେଶ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ । ସେହି ସମୟରେ
ଖାରବେଳ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ଥିଲେ । ନିଜ ବାହୁନଳରେ ସେ ମଗଧ ରାଜ୍ୟରୁ
ଅଲଗା ହୋଇ ଏକ ଅଲଗା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର
ଅମଳରେ ଉତ୍କଳର ଜୟନାନା ଭାରତର ଗୁରୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ିଲା । ହିମାଳୟଠାରୁ
କୁମାରକାୟାଏ ତେର, ବୈଳ, ପାଣ୍ଡ୍ୟ, କେରାଳ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ପଞ୍ଜାବ, ମଗଧ,
ସମଗ୍ର ଦେଶ ସେ ଜିଣିଥିଲେ । ମଗଧର ବଂଶୀନ ରାଜା ପୁଷ୍ପମିତ୍ରକୁ ସେ ମୁକ୍ତରେ
ହୁଟାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ଭୁବନେଶ୍ୱର ପାଖ ଧଉଳୀ ଗିରି ନିକଟରେ ଖାରବେଳଙ୍କ ରାଜଧାନୀ
ଥିଲା । ସେ ନିଜ ଧାର୍ମିକ ରାଜା ଥିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ, କୃଷିର ଉନ୍ନତି
ପାଇଁ ରାଜ୍ୟର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ସେ କୂଢ଼, ପୋଖରୀ ଓ କେନାଲ ସବୁ
ଖୋଳାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଏ ଦେଶରେ ଜାହାଜରେ ବେପାର
ହେଉଥିଲା । ବୁଡ଼ା ନୟସରେ ସେ ଶତ୍ରୁଗିରିରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ରାଜୁତିର ଅନେକ କଥା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଶତ୍ରୁଗିରିର ପଥର-ରୁମ୍ମାରେ
ଲେଖା ରହିଛି ।

କନିଷ୍ଠ

ଅଶୋକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ବୃକ୍ଷର ବର୍ଷ ପରେ ତାଙ୍କ ବଂଶର ପତନ ହେଲା ।
ଏହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ-ଏସିଆରୁ ‘ଶକ’ ନାମକ ଏକ ଜାତି ଆସି ଭାରତକୁ
ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଶକ ପାରସ୍ୟ-
ଠାରୁ ପଞ୍ଜାବ ଓ କାଶ୍ମୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଦେଶ ଜିଣି ଏକ ବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ,

ଗତିଲେ । ଏହି ଶକ୍ତ ରାଜ୍ୟରେ ଜଣେ ବ୍ୟାପକ ରାଜା ବାହାରିଲେ — ତାଙ୍କ ନାଁ କନିଷ୍ଠ ।

କନିଷ୍ଠ ୭୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜତାବ୍ଦରେ ବସିଲେ । ସୁରୁଷପୁର ବା ଅଳିକାଲର ପେଶାବାର ମହର ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ସେ ସେଉଁଦିନ ରାଜା ହେଲେ, ସେହି ଦିନଠାରୁ ‘ଶକାବ୍ଦ’ ବୋଲି ଏକ ଅନ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଭୂକମ୍ପାନ ଓ ଆପତାନୀପ୍ଥାନ ମଧ୍ୟ ମିଶିଥିଲା । ସେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସେ ମଧ୍ୟ-ଏସିଆ, ଗନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କୁ ପଠାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ଅନେକ ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା ।

ଗୁପ୍ତ ବଂଶ

ଗୁପ୍ତ ବଂଶର ରାଜାମାନେ ମଗଧରେ ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । କନିଷ୍ଠ ବଂଶର ପତନ ହେବାର ପ୍ରାୟ ଶତେକ୍ଦେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରେ ଏମାନେ ଭାରତ ପ୍ରବ୍ରଜମାନ ହୋଇଉଠିଲେ । ଏମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବହୁତ ଉନ୍ନତି କରିଥିଲେ । ଏହି ବଂଶର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜା ଯମୁନାଗୁପ୍ତ ଚଳା ବାର, ପଣ୍ଡିତ ଓ କବି ଥିଲେ । ସେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କରା ଚାରିଶ-ଭାରତର କେତେକ ରାଜ୍ୟ ଜିଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ‘ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ’ ଉପାଧି ପାଇ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ସେ ପିତାଙ୍କ ପରି ଭାରତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଥିଲେ । ମୁଖରେ ଯେ ମାଲବ ଓ ଗୁଜରାଟ ରାଜ୍ୟ ଜିଣିଥିଲେ । ସେ ଶକମାନଙ୍କୁ ମୁଖରେ ଜିଣି ‘ଶକାବ୍ଦ’ ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଚଳା ଶୁଣିଶାହୀ । ତାଙ୍କ ଦରବାରରେ ଚଳା ଚଳା କବି ଓ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନଅ ଜଣ ପ୍ରଧାନ । ସେମାନଙ୍କ ନାଁ — କାଳିଦାସ, ବରହମିହର, ଘଟକର୍ପର ଧନ୍ୱନ୍ତରୀ, ଯପଣକ, ଶକୁ, ଅମରସିଂହ, ଚେତାଳଭଟ୍ଟ ଓ ବରରୁଚି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରଚନା । ତେଣୁ ଏମାନଙ୍କୁ “ନବରତ୍ନ” କୁହାଯାଉଥିଲା । କାଳିଦାସ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ । ସେ କୁମାରସମ୍ଭବ, ରଘୁବଂଶ, ମେଘଦୂତ, ଶକୁନ୍ତଳା ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବହୁ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଅମରସିଂହ ‘ଅମରକୋଷ’

ଲେଖିଛନ୍ତି । ଗନ ଦେଖିବୁ ପାହୁଅନ ନାମରେ ଜଣେ ଲୋକ ପ୍ରାୟ ଚନ୍ଦ୍ରପୁତ୍ରଙ୍କ
ରାଜକୁ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଦେଶରେ କୌଣି ତୀର୍ଥମାନ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ ।
ସେ ଛଅ ବର୍ଷକାଳ ଏ ଦେଶରେ ନାନା ସ୍ଥାନ ବୁଲି ଦେଖିଥିଲେ । ସେତେ-
ବେଳେ ଅମ ଦେଶର ଲୋକେ ସମୁଦ୍ରରେ ଜାହାଜ ଚଳାଇ ଦେପାର ବଣିଜ
କରୁଥିବା ନଥା ସେ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି ।

ଯଶୋଧର୍ମଦେବ

ଗୁପ୍ତବଂଶର ରାଜାମାନେ ବଚସିଷ ଦୁଷ୍ଟକଳ ଦେଖାଇ ଦେବ ଶତ୍ରୁ
ବନ୍ଧ ରାଜୁତି କଲ ପରେ ମଧ୍ୟ-ଏସିଆରୁ ଶକମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଆସି
ଗୁପ୍ତରାଜ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଶକମାନଙ୍କୁ ହୁନ୍ କୁହାଯାଉଥିଲା ।
ପଞ୍ଜାବର ଶାକଳ ବା ସିଆଲକୋଟଠାରେ ଏମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ପୂର୍ବର
ଶକମାନେ କୌଣି ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏମାନେ ହୁନ୍ ହୋଇଗଲେ । ଏହି ବଂଶର
ରାଜା ତୋରମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟପୁଜା ସକାଶେ ମୂଲତାନ ସହରଠାରେ ଗୋଟିଏ ସୂର୍ଯ୍ୟ-
ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ହୁନ୍ମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ମାଳବ ଓ
ଗୁଜରାଟ ଜିଣି ନେଇଥିଲେ ।

ତୋରମାନଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ମିହରକୁଳ ରାଜା ହେଲେ । ସେ
ଭାରି ଯୋଦ୍ଧା; କିନ୍ତୁ ନିଜ ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଦେଶ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ତହୁଁ ତାଙ୍କୁ ଜବତ କରିବା ପାଇଁ ହୁନ୍ ରାଜାମାନେ ଏକମେଳ ହୋଇ
ବାହାରିଲେ ।

ସେତେବେଳକୁ ଯଶୋଧର୍ମ ମାଳବର ରାଜା । ସେ ଅସାଧ୍ୟ ସୈନ୍ୟ
ସାମନ୍ତ ନେଇ, କେତେ ରାଜାଙ୍କୁ ମେଳାଇ ମିହରକୁଳଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇକୁ
ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ଶେଷରେ ମିହରକୁଳ ଦୁଃସାରି ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ଶକ-
ମାନଙ୍କୁ ହଟାଇ ସେ “ଶକାର” ଉପାଧି ପାଇଲେ । ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ବୃନ୍ଦାବତୀ
ବ୍ୟାପିଗଲା । ସେ ବନ୍ଦମାବତ୍ୟ ଉପାଧି ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଉଦ୍ଧାରିଣୀ-

ଠାରେ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ସେ ଜଣେ ଯୋଦ୍ଧା, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଗୁଣହୀନୀ
ରାଜା ଥିଲେ । ନିଜେ ବଡ଼ ବୋଲି ସେ କେବେ ହେଲେ ଗର୍ବ କରୁ ନ ଥିଲେ ।
ସେ ଥିବା ସରଳ ସ୍ମରଣେ ଦିନ କାଟୁଥିଲେ ।

ହୃଷିକେଶ ନ

ସଶୋଧନ ଦେବଙ୍କ ପରେ ମାଳବର ଆଉ ସେ କୀର୍ତ୍ତି ରହିଲା ନାହିଁ ।
ହୁନ୍‌ମାନେ ସୁଦୂର ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳକୁ
ଥାନେଶ୍ୱରରେ ପ୍ରଭୁକରବନ୍ଧନ ରାଜା । ସେ ହୁନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଯୁଦ୍ଧରେ
ହରାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରଭୁକରଙ୍କର ରାଜ୍ୟବନ୍ଧନ ଓ ହୃଷିକେଶ ନାମରେ
ଦୁଇଟି ପୁଅ ଓ ରାଜ୍ୟଶ୍ରୀ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଥିଲେ ।

ହୃଷିକେଶ ପ୍ରଥମେ ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶେଷକାଳକୁ ଗୌତମ
ବୁଦ୍ଧଙ୍କ କଲେ । ତାଙ୍କର ଦାତାପଣ ଲୁଚିତର ଗୁରୁଆଦେଶ ଶୁଣାଯାଉଥିଲା । ସେ
ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚବର୍ଷରେ ଥରେ ପ୍ରୟାଗ କୀର୍ତ୍ତି ଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସଭା କରି ନିଜ
କଣ୍ଠାରରେ ଝୁନା ସକଳ ସମଗ୍ରକୁ ଦୃଷ୍ଟିକରଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ ।
ଏହିପରି ଉତ୍ସବ ଥରେ ମାସ ହେଉଥିଲା । ଉତ୍ସବର ଶେଷ ଦିନ ସେ ଆପଣା
ଦେହର ରାଜପୋଷାକ ସୁଦ୍ଧା କାର୍ଯ୍ୟଦେଇ ନିଜେ ଶର ଓ ମରଳା ଲୁଗା
ଶ୍ରେଣୀ ପିନ୍ଧି ରହୁଥିଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ରାଜଗୁହ୍ୟ ନିକଟରେ “ନାଳନ୍ଦ” ନାମରେ ଏକ
ବିଶାଳ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା । ସେଠାରେ ଦଶହଜାର ଛାତ୍ର ପାଠ ପଢୁଥିଲେ ।
ଏହି ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସକଳ ଶତ ହୁଷି ନିଜ କଣ୍ଠାରରୁ ଦେଉଥିଲେ । ସେ
ସ୍ୱର ପଣ୍ଡିତ । ତାଙ୍କ ରାଜସଭାରେ ବାଣଭଟ୍ଟ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ।
ତାଙ୍କର ଅମଳରେ ଗୋ ଦେଶର ପୂର୍ବଦ୍ୱାରକ ହୁଏନ୍‌ସା ଲୁଚିତକୁ ଆସି ଦଶ
ବର୍ଷ କାଳ ରହୁଥିଲେ । ସେ ହୃଷିକେଶଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱର ପ୍ରଶଂସା
କରିଯାଇଛନ୍ତି ।

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସଂସ୍କାର

ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଶେଷ ସ୍ବାଧୀନ ହିନ୍ଦୁ ସମ୍ରାଟ୍ । ତାଙ୍କ ପରେ ଆଉ ଏତେ ନିଜ ସ୍ବାଧୀନ ସମ୍ରାଟ୍ କେହି ବାହାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ୧୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୭୦୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜତାବ୍ଦରେ ବସି ୭୪୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ଶତ୍ରୁ ହୋଇଗଲା ।

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସଂସ୍କାର

କୌତସର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଲୋପ ପାଇ ନ ଥିଲା । ରାଜାମାନେ କୌତସର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଦେଶରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକେ ସେ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କୌତସର୍ମ ସୁନାମ କରି ଆସଲା, ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତମାନେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମକୁ ଭଲକରି [ସଂସ୍କାର କରି] ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେ ମହାପୁରୁଷ କୌତସର୍ମ ବିରୋଧରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ସାରକଥା ମନୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁମାରଲ ଭଟ୍ ଓ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ।

କୁମାରଲ ଭଟ୍—

ତାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ବହାରରେ । ସେ ବାଣିଶାତ୍ୟରେ ବୁଲି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରିଥିଲେ । ଅନେକ ଲୋକ ତାଙ୍କ କଥା ବୁଝି ରାଜା ହୋଇ କୌତସର୍ମ ନାହିଁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ—

ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଭରତନାଥରେ ପାଠ ପଢୁଆ ଲୋକମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ତାଙ୍କ ରଚିତ ଶ୍ଳୋକମାନ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଦିନ ପାଠ କରନ୍ତି । ସେ ମାଳବର ଜଣେ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୁଅ । ସେ ଶିବଙ୍କର ନିଜ ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ମୋଟେ ୩୭ ବର୍ଷ ବଢ଼ିଥିଲେ । ଏତେ ଅଳ୍ପବୟସକରେ ସେ ଭାରତର ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ବୁଲିଥିଲେ । କୌତସର୍ମ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ସେ ଏଭଳି ଭାବରେ ଯୁକ୍ତି କରି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଓ କୌତସର୍ମ ବିଷୟରେ

କହୁଥିଲେ ଯେ, ବୌଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତମାନେ ପରସ୍ପର ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ । କେତେକ ବୌଦ୍ଧ ମନ୍ଥାସୀ ଯୁକ୍ତ ରେ ନ ପାରି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ସେ ହିମାଳୟର କେଦାରନାଥଠାରେ ମଲେ । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଭରତର ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଶୁଣିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତ କଲେ । ପଳରେ ଅନେକେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଛାଡ଼ି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଓଡ଼ିଶାର କେଶରୀ ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଶୁଣିବ ଥିଲେ ।

ଉତ୍କଳ ଦେଶ

ଆମ୍ଭେମାନେ ଜାତିରେ ଓଡ଼ିଆ । ଆମ ଘର ଓଡ଼ିଶାରେ । ଓଡ଼ିଆ ଆମର ମାତୃଭାଷା । ଏହି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଉତ୍କଳ ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । ଆଜି ଓଡ଼ିଶା କହଲେ ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତି — କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ଵର, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଅନୁଗୁଳ । ଆଗେ ଉତ୍କଳ ଦେଶ ବା ଓଡ଼ିଶା ଏତେ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଏହା ଉତ୍ତରରେ ଗଙ୍ଗା ନଈଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଗୋଦାବରୀ ନଈଯାଏ ନ୍ୟାସିଥା ଲ । ଏହା କିପରି ଏତେ ଛୋଟ ହୋଇଛି, ତାହା ଭୂମ୍ଭେମାନେ ପରେ ଜାଣିବ । ଆମ ମାତୃଭୂମି ଉତ୍କଳର ନାଁ ପୂର୍ବେ କଳିଙ୍ଗ ଥିଲା । କଳିଙ୍ଗ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟ । ଭରତରେ ଉତ୍କଳ ଧନରେ, ବ୍ୟବସାୟରେ, ବୀରପଣିଆରେ ବ୍ୟସ୍ୟାତ ଥିଲା ।

ଉତ୍କଳର ଅର୍ଥ ଉତ୍କଳିଙ୍ଗ ବା ଉତ୍ତର-କଳିଙ୍ଗ । କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା — ଦକ୍ଷିଣ-କଳିଙ୍ଗ, ମଧ୍ୟ-କଳିଙ୍ଗ ଓ ଉତ୍ତର-କଳିଙ୍ଗ । ଉତ୍ତର-କଳିଙ୍ଗ ଦକ୍ଷିଣରେ ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ନଈଠାରୁ ଉତ୍ତରରେ ଗଙ୍ଗା ନଈ ଯାଏ ଥିଲା ।

ଅନେକ ଦିନ ତଳେ ଏହି ଉତ୍କଳଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍ତମାନରେ ଏକ ଜାତି ବାସ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟ । ସେମାନେ ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି — ଆଜିକାଲି ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ଚଷା ଓ ଖଣ୍ଡାୟତ ବାସ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ବଂଶଧର ଏହି ଉତ୍ତମାନେ । ଉତ୍ତମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ ବା ଓଡ଼ିଆ

କାହାନ୍ତି । କେବଳ ଖୋରଟା ଅଞ୍ଚଳରେ ଚଷା ଓ ଶଶ୍ରାୟୁତମାନେ ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦିଅନ୍ତି । ପୁର୍କେ ଉତ୍ତମାନେ ଭାରି ସାହସୀ ଓ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ଏହି ଉତ୍ତ ନା ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସାହସ ଓ ବୀରତାଣିଆ ଯୋଗୁଁ ଉତ୍କଳର ରାଜାମାନେ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜିଣି ପାରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ନାମଜାଦା ରାଜାଙ୍କୁ ମୁହଁରେ ହାଟାଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅନେକ ନାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଖି ପାରିଥିଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କର ନାଁ ଅନୁସାରେ ଏ ଦେଶର ନାଁ ଓଡ଼ିଶା ହେଲା ।

କେଶରୀ ବଂଶ

ଜନମେଜୟ—

ବନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତ ଓ ମହାନଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଦକ୍ଷିଣ କୋଣଳ ବୋଲି ଏକ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ମୁଧୁସୂରଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ ଏହିଠାରେ ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । ଅନେକ ଦିନ ପରେ ଏହି ବଂଶ କୋଣଳ ରାଜ୍ୟକୁ ହରାଇ ବସିଲେ । ଜନମେଜୟ ନାମରେ ଏହି ବଂଶର ଜଣେ ରାଜା ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳର କବି ରାଜା ହେଲେ । ନିଜ ନାହୁଁବଳରେ ସେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସମସ୍ତ କଳିଙ୍ଗ ଜିଣି ନେଲେ । ଚୌଦ୍ୱାର ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । “ସେ କେଶରୀ” ଉପାଧି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଜନମେଜୟ କେଶରୀ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା ।

ଯଯାତି—

ଯଯାତି ଜନମେଜୟଙ୍କ ପୁଅ । ଦେବତା ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କଠାରେ ତାଙ୍କର ଭାବ ଭକ୍ତ ଥିଲା । ସେ ବୈଦିକରଣୀ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଯାଜପୁରଠାରେ ଦଶାଶ୍ୱ-ମେଧ ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ । ସେ କାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ଦଶ ସହସ୍ର ଭଲ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଣାଇ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏ ଦେଶରେ ଜମି ବାଡ଼ି ଖଜି ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଦଶ ସହସ୍ର ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେହି ଯଜ୍ଞରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଯଜ୍ଞ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ନଗର ତୋଳି ମେଠାକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ ।

ସେ ଶିବଙ୍କର ଭକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଦେଉଳର ନିର୍ମାଣ ପକାଇଥିଲେ । ସୁରରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଦେଉଳ ତୋଳିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ସେବାପୂଜା ପାଇଁ ଜମିନାତି ଖାତ୍ରୀ ଦେଇଥିଲେ ।

ସପାତି ଗୋଟିଏ ନୂଆ ସାଲ ବା ଥଙ୍କ ତଳାଇଥିଲେ । ତାହା ପ୍ରତି-ବର୍ଷ ଭଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନଠାରୁ ଗଣା ହୁଏ । ଏହି ଦିନକୁ ସୁନିଆଁ କହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଜମିଦାରମାନେ ଏହି ସୁନିଆଁ ଦିନ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଯାରି କାଗଜପତ୍ର କରନ୍ତି ।

ଲଳିତେନ୍ଦ୍ର କେଶରୀ —

ସେ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ବଡ଼ ଦେଉଳ ତୋଳା ଶେଷ କରାଇଥିଲେ । ଏହି ମନ୍ଦିରର ଉଚ୍ଚତା ୧୭୦ ଫୁଟ । ଏହି ଦେଉଳରେ ମୂଳରୁ ଚୁଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏପରି ସୁନ୍ଦର କାମ ହୋଇଛି ଯେ, ଦେଶବଦେଶରୁ ଅନେକ ସାହୀ ଦେଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି ଓ ଭାରି ପ୍ରଶଂସା କରି ଯାନ୍ତି । ଲଳିତଙ୍କ ରାଜୁତି ବେଳେ ତାଙ୍କରୁ ହୁଏନ୍ସା ଉତ୍କଳକୁ ଚାଲି ଆସିଥିଲେ ।

ବରାହ କେଶରୀ—

ସେ ସାଜପୁରଠାରେ ବରାହନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇଥିଲେ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ବାଲୁ ଯଶୋବର ଖୋଳାଇଥିଲେ ।

ନୃପ କେଶରୀ—

ସେ କଟକ ନଗର ବସାଇଥିଲେ ଓ ଦତ୍ତାନାସୀରେ ଦୁର୍ଗ ତୋଳାଇ-ଥିଲେ ।

ମରବତ କେଶରୀ—

କଟକ ମହରର ତଳପଟରେ ମହାନଦୀ ଓ କାଂସୋଡ଼ ନଦ୍ଦି ଘେରି ରହୁଥିଲା । କଟକର ଉତ୍ତର, ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପଟରେ ଯେଉଁ ପଥର ବନ୍ଧା

ଦିଆର ହୋଇଛି, ତାହା ଏହି ମରକତ କେଶରୀ କରୁଥିଲେ । ଏହି ପଥର ବନ୍ଧ ହଜାର ବର୍ଷର ବନ୍ଧ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ମଝୁରୁତ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ବନ୍ଧ ପଡ଼ି ନ ଥିଲେ ଅନେକ ଦିନୁ କଟକ ନିଉଗର୍ଭରେ ମିଶି ଯାଆନ୍ତାନ୍ତି ।

ମସ୍ୟାକେଶରୀ—

ପୁରୀ ନିକଟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଯତନରେ ଅଠର ନଳା ଏହାଙ୍କ ବାଡ଼ି ।

ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀ —

କେଶରୀ ଦଂଶରେ ୪୪ ଜଣ ରାଜା ରାଜୁତି କରିଛନ୍ତି । ସୁବର୍ଣ୍ଣ କେଶରୀ ଶେଷ ରାଜା । ତାଙ୍କର ପୁଅ ନ ଥିଲା । ନନ୍ଦିକା ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଝଅ । ରଷି କୁଲ୍ୟା ନଈଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ନଈଯାଏ ଥିବା ସ୍ଥଳରେ ଗଙ୍ଗାବଂଶର ରାଜା ରାଜରାଜ ଦେବ ରାଜୁତି କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ଶ୍ରେଣରାଜା ଆସି ତାଙ୍କୁ କଟକଠାରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ କରି ନିଜେ ରାଜା ହେଲେ ।

ମହମ୍ମଦ ଓ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ

ଭାରତର ପଶ୍ଚିମରେ ଆରବ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଅଛି । ସେ ଦେଶଟି ମରୁଭୂମିରେ ପୁଣି । ସେହି ମରୁଭୂମି ଉପରେ ଆକାଶ ବର୍ଷା ହୁଏ ନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ଲୋକେ ଘରଘାର କରି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ରହୁ ନ ଥିଲେ । ଘୋଡ଼ା, ଓଟ ପ୍ରଭୃତି ପଶୁ ପାଳିବା ସେମାନଙ୍କର ଜୀବିକା ଥିଲା । ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଧରି ସେମାନେ ନାନା ଆଡ଼େ ବୁଲି ଚଳୁଥିଲେ ।

ଆଜିକା ପ୍ରାୟ ଦେଇଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ସେହି ଆରବ ଦେଶର ମକ୍କା ସହରରେ ଜଣେ ନେତା ବାହାରିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ମହମ୍ମଦ । ମହମ୍ମଦ ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଜନ୍ମ ହେବାର ଛଅ ମାସ ଆଗରୁ ତାଙ୍କ ପିତା ମରିଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଛ ବର୍ଷ ବୟସ ହେଲା ବେଳକୁ

ମାଆଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲା । ସେ ପିଲାଦିନେ ବଡ଼ ନଷ୍ଟରେ ପରଦ୍ଵାରରେ ଘୋଡ଼ା, ଓଟ, ଚେଳି ଜାଣି ଚଳିଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ଆରବ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ କଦର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । କୌଶସ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମର ବଞ୍ଚାସରେ କେହି ଚଳି ନ ଥିଲେ । ଅନେକେ ପିତୃଳା ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ଆପଣା ଭିତରେ କଳି ଲଗାଇ ବେଳେ ବେଳେ ହଣାହଣି ହୋଇ ମରୁଥିଲେ । ନିଜାନ୍ତ ପଶୁ ପକ୍ଷ ସେମାନେ ଚଳୁଥିଲେ । ସେମାନେ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ ।

ମହମ୍ମଦ ପିଲାଦିନେ ଏହିପରି ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ବଢ଼ି ଆସିଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ଅଲଗା ଥିଲା । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଆଚରଣ ଓ ବୁଝାବୁଝି ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା । ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଧର୍ମବଞ୍ଚାସ ବଢ଼ିଲା । ମକ୍କା ସହର ପାଖରେ ଥିବା ଏକ ପର୍ବତ ଗୁହାରେ ସେ କେତେ ଦିନ ଯାଇ ଏକାନ୍ତରେ ରହୁଥିଲେ ।

ପର୍ବତ-ଗୁହାଠାରୁ ଆସିଲା ପରେ ମହମ୍ମଦ ଲୋକଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଧର୍ମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ସେ କହି ଚାଲିଲେ ଯେ, ଭଗବାନ ଏକ, ତାଙ୍କ ଛତା ଅଉ କାହାକୁ ପୂଜା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ପ୍ରତିମା ପୂଜା କରିବା ଅନ୍ୟାୟ । ମିଛ କହିଲେ, ମଦ ପିଇଲେ, ଜୀବ ହତ୍ୟା କଲେ ଭଗବାନ ଅସନ୍ନୁଷ୍ଠ ହୁଅନ୍ତି । ଭଗବାନ ତାଙ୍କୁ ଦୂତରୂପେ ଏହି କଥା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି ।

ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଏ କଥାରେ ଯେଠା ଲୋକେ ପ୍ରଥମେ ବଞ୍ଚାସ ନ କରି ତାଙ୍କୁ ବଧର୍ମ ବୋଲି ଭାବି ମାରିବାକୁ ବାହାରିଲେ । ସେ ଭୟରେ ମକ୍କା ଛାଡ଼ି ମଦିନା ସହରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଏହି ଘଟଣା ୬୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘଟିଥିଲା । ମଦିନାରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ମାନିଲେ । ସେଉଁମାନେ ମାନିଲେ ଏବଂ ସେଉଁମାନେ ମାନିଲେ ନାହିଁ, ସେହି ଦୁଇଦଳଙ୍କ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଲା । ଶେଷରେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଦଳ ଜିତିଲେ । ମହମ୍ମଦ ସେଉଁ ଧର୍ମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ, ତାକୁ ଇସଲାମ ଧର୍ମ କହନ୍ତି । ସେ ଧର୍ମକୁ ସେଉଁମାନେ ମାନିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ମୁସଲମାନ କୁହାଗଲା ।

ମହମ୍ମଦ ୬୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଯାଇ ନିଜ ଦଳ ବଢ଼ାଇଲେ ।

ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ

ମହମ୍ମଦ ମରିଗଲେ; ମାତ୍ର ମୁସଲମାନଙ୍କ ବଳ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିଲା । ସେମାନେ ହିନ୍ଦୀ, ପାରସ୍ୟ, ଅପରାଜିୟାନୁ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ଜିତିଲେ । ଆଗେ ସେହି ସବୁ ଦେଶରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଚଳୁଥିଲା । ଆରବ ଦେଶର ବାଗଦାଦ୍‌ଗରେ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଖଲିଫା ରାଜା ହୋଇ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ ।

ଭାରତ ପରି ଧନଜନପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଶ ପୃଥିବୀରେ ଅତି ନାହିଁ । ଏଠାରେ ନଈ, ପର୍ବତ, ଫୁଲ, ଫଳ, ପସଲ କଥା ଶୁଣିଲେ ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ମୁସଲମାନମାନେ ଏ ଦେଶ କଥା ଶୁଣି କିପରି ଏଠାକୁ ଆସିବେ, ଏଥିପାଇଁ ନାନା ବାଟ ଖୋଜୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଖାଇବର ଗରିପଥ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ବାଟ ନ ଥିଲା । ସେହି ବାଟେ ସେମାନେ ଭାରତରେ ପଶି ରାଜ୍ୟ ଜିତିବା ପାଇଁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସହୃଦ ବହୁତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ମହମ୍ମଦ ବୋଲି ଜଣେ ମୁସଲମାନ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଭାରତବର୍ଷ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ।

ଖାଇବର ବାଟେ ମୁସଲମାନମାନେ ଭାରତକୁ ଆସିଲା ଆଗରୁ ଜଣେ ମୁସଲମାନ ସେନାପତି ସିନ୍ଧୁ ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରି ତାକୁ ଅଧିକାର କରି ନେଇଥିଲେ । ୭୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରସ୍ୟ ଦେଶର ଏକ ବେପାରୀ ଜାହାଜ ସିନ୍ଧୁ ଦେଶର ସମୁଦ୍ର କୂଳରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଦାହର ବୋଲି ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସେତେବେଳେ ସିନ୍ଧୁ ଦେଶର ରାଜା ଥିଲେ । ଦେବଲ ନାମକ ଏକ ସହର ପାଖେ ସିନ୍ଧୁ ଦେଶର କେତେ ଲୋକ ସେହି ବଦେଶୀ ଜାହାଜକୁ ଲୁଟି କରି ନେବାରୁ ପାରସ୍ୟର ରାଜା ଦାହରଙ୍କଠାରୁ ସଜ୍ଜିତ ଦାବୀ କରିବା ପାଇଁ କାଶିମ ବୋଲି ଜଣେ ସେନାପତିଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଦାହର ମୁସଲମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଧୁଇ ଥର ଜିତିଲେ । ତୃତୀୟ ଥର ବେଳକୁ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ରାଣୀ କେତେ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଥିଲେ । ଗତର ନାଶମାନେ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ବାଧା ଦେଇ-

ଥିଲେ । ଶେଷରେ କାଶମଙ୍କର ଜୟ ହେଲା । ସିନ୍ଧୁ ଦେଶ ମୁସଲମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା; ମାତ୍ର ବେଶୀ ଦିନ ତାହା ସେମାନେ ଭୋଗ କରିପାର ନ ଥିଲେ । ଏହି ଘଟଣାଠାରୁ ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ଯାଏ ମୁସଲମାନମାନେ ଆଉ ଏ ଦେଶ ଜୟ କରିବାକୁ ବେଶୀ କିଛି ଚେଷ୍ଟା କରି ନାହାନ୍ତି ।

ସାବକ୍ରଗିନ

ଭୂମିମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆଫଗାନିସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ଗଠିଥିଲେ । ସେହି ରାଜ୍ୟକୁ ଗଜନୀ ରାଜ୍ୟ କହନ୍ତି । ଏହି ଗଜନୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଳରୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ବ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଗଜନୀ ରାଜା ଆଲପ୍ରଗିନଙ୍କର ସାବକ୍ରଗିନ ବୋଲି ଜଣେ ଗୋଲମ ଥିଲା । ଗୋଲମ ହେଲେ କଅଣ ହେଲା, ସେ ବଡ଼ ସାର ଓ ଦୟାଳୁ । ଥରେ ସେ ଘୋଲାରେ ଚଢ଼ି ଏକ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଯାଉଛନ୍ତି, ଗୋଟିଏ ହରିଣ ହୁଆ ଦେଖିଲେ । ହରିଣ ହୁଆଟିକୁ ସେ ବାନ୍ଧି ଘୋଡ଼ାରେ ଲଦି ନେଲାବେଳକୁ ଫେର ବୁଝିଲେ, ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ହୁଆଟିର ମାଆ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବୁଝି ଚାଲିଲା । ହରିଣୀଟିର ସେ ବଳଲ ବୁଝାଣ ଦେଖି ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦୟା ହେଲା । ସେ ସେ ହୁଆଟିକୁ ଫିଟାଇ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ହରିଣୀଟି ପିଲାକୁ ଫେରପାଇ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ବୁଲି ବୁଲି ବୁଝି ବୁଝି ନିଶ ଭିତରେ ପଶିଗଲା । କଥା ଅଛି, ସାବକ୍ରଗିନ ସେହି ଦିନ ସତରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଦେଖିଲେ ସେ, ଜଣେ ଦିବ୍ୟ ସୁରୂପ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇ କହୁଛନ୍ତି, “ତୁମର ଏ ଦୟା ଦେଖି ଭଗବାନ ଖୁସି ହୋଇଛନ୍ତି । ନିକଟରେ ତୁମେ ଗଜନୀ ମଂଦିରରେ ବସିବ । ମନେ ରଖ, ଆଜି ଏହି ପଶୁଟିକୁ ସେପରି ଦୟା ଦେଖାଇଲ, ରଜା ହେଲା ପରେ ତାହା ଭୁଲିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସୁଖରେ ପାଳିବ ।”

ଏହି ଘଟଣାର କିଛି ଦିନ ପରେ ସାବକ୍ରଗିନଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ପଡ଼ିଲା । ରାଜା ଆଲପ୍ରଗିନ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଗରେ ଶୁଣି ହୋଇ ରାଜ୍ୟର ବଡ଼ ପାହ୍ୟାରେ ଖୋଇ-

ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ପରେ ନିଜ ଝଅକୁ ଜାଙ୍କ ସହୃଦ ବାସ୍ତବ କରାଇ ଦେଲେ । ଆଲପ୍ତଗିନ ମଲା ପରେ ସାବକ୍ରଗିନ ଗଜନୀର ରାଜା ହେଲେ ।

ଏହି ସମୟକୁ ପଞ୍ଜାବର ଲୁହୋରଠାରେ ଜୟପାଳ ବୋଲି ଜଣେ ରାଜା ରାଜପଣ କରୁଥାନ୍ତି । ସାବକ୍ରଗିନ ରାଜା ହୋଇ ଭାରତକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଉପାୟ ଖୋଜୁଥିଲେ । ଜୟପାଳ ଏହା ଜାଣିପାରି ତାକୁ ଦବାଇବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ ଧରି ଗଜନୀ ରାଜ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଗଲେ । କେତେ ଥର ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଶେଷରେ ଜୟପାଳ ହେତୁଦ୍ରାସ ନନ୍ଦୀ ହେଲେ । ସାବକ୍ରଗିନକୁ କେତୋଟି ଯୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଟଙ୍କା-ପଇସା ଦେବେ ବୋଲି ରୁକ୍ତି କରି ଖଲ୍ଲସ ହୋଇ ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗଜକୁ ଫେରିଆସିଲା ପରେ ତାହା ଦେବାକୁ ଆଉ ମଙ୍ଗିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ରାଜରେ ସାବକ୍ରଗିନ ପଞ୍ଜାବ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରି କେତେକ ଝମ୍ବଳ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇନେଲେ । ସେହି ଦିନୁ ଭାରତବର୍ଷକୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ସିନା ଆସିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ମାହାମୁଦ

ମାହାମୁଦ ସାବକ୍ରଗିନଙ୍କ ପୁଅ । ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେ ଗଜନୀର ରାଜା ହୋଇ ପ୍ରଥମେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ନାହାରିଲେ । ସେ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ଓ ଧନଲୋଭୀ ଥିଲେ । ନେବଳ ଧନଲୋଭରେ ସେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ୧୭ ଥର ଆକ୍ରମଣ କରି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଲୋକଙ୍କୁ ହାଣ୍ଡିଥିଲେ ।

ଆଗେ ଭାରତବର୍ଷ ଓ ଇଉରୋପ ଭିତରେ ବେପାରବାଣିଜ୍ୟ ଚଳୁଥିଲା । ବେପାରୀମାନେ ଆଫଗାନିସ୍ତାନ ଓ ପାରସ୍ୟ ଦେଶବାଟେ ସିନା ଆସିବା କରୁଥିଲେ । ମାହାମୁଦ ପିଲାଦିନେ ବେପାରୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଭାରତର ଧନଦଉଳତ କଥା ଶୁଣିଥିଲେ । ରାଜା ହେଲାପରେ ସେ ଭାରତକୁ ଆସିଲେ ।

ମାହାମୁଦଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ଭାରତ ଛାରଖାର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ ହଜାର ହଜାର ଦେଉଳ ଲୁଟି, ଶାଂଘୀ ପୋତ ଲୋକଙ୍କୁ ବଳେ ମୁସଲମାନ କରି ରାଜ୍ୟ ଲୁଟି କରୁଥିଲେ । କୀଥ ସ୍ଥାନ ମଥୁରା ସହରର ସବୁ ଦେଉଳ

ଭାଙ୍ଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେଉଁ ମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାନୁ ନ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ହାଣି ଦେଉଥିଲେ ବା ବନ୍ଦୀ କରି ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଶେଷଥର ସେ ‘ଭୁଜଗୁଡ଼’ ସୋମନାଥ ଦେଉଳକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗି ଅସଂଖ୍ୟ ଧନରତ୍ନ ବୋହୁ ନେଇଥିଲେ । ସେଠାର ପଣ୍ଡାମାନେ ତାଙ୍କ ସହୃଦ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ।

ମାହାମୁଦ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜିତିଥିଲେ ସତ; ମାତ୍ର ସେ ସବୁ ରାଜ୍ୟକୁ ଶାସନ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ଥରେ ଦଲେ ଖଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟରେ ପଶି ବେପାରୀ-ମାନଙ୍କ ଧନରତ୍ନ ବୋହୁନେଲେ । ଜଣେ ବେପାରୀ ବୃତ୍ତୀ ମାଆ ଆସି ତାଙ୍କ ପାଖେ ଗୁଞ୍ଜ ଲଣାଇବାରୁ ସେ କହିଲେ, “ତୁମେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନର ଘଟଣା କହୁଛ, ତାହା ଏଠାରୁ ଅନେକ ଦୂର । ମୁଁ ଏତେ ଦୂରରୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବା କିପରି ଶାସନ କରିବି ?” ତାହା ଶୁଣି ସେ ବୃତ୍ତୀଟି କହିଲା, “ଆପଣଙ୍କର ଯେବେ ଏତେ ଦେଶ ବୁଝିବାକୁ ବଳ ନାହିଁ, ତେବେ ଏତେ ଦେଶ ଅଧିକାର କରି ରଖୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଏଥିପାଇଁ କଣ ଆପଣ ଇଶ୍ବରଙ୍କ ପାଖେ ଦାୟୀ ହେବେ ନାହିଁ ?” ସାମାନ୍ୟ ଜଣେ ବୃତ୍ତୀ ମୁହଁରୁ ଏ କଥା ଶୁଣି ମାହାମୁଦ ନିଜ ଲଜିତ ହେଲେ ଏବଂ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ମଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାହାରି ପଡ଼ିଲେ ।

ଥରେ ମାହାମୁଦ ମନ୍ଦିର ସଙ୍ଗେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ଯାଉଥିଲେ । ସେ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ, ମନ୍ଦିର ପଣିମାନଙ୍କ କଥା ବୁଝିପାରନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଯାଉ ଯାଉ ବାଟରେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଗୋଟିଏ ଗଛରେ ଯୋଡ଼ିଏ ପେଟୁ ମୁହଁକୁ ମୁହଁ ଯୋଡ଼ି ବସିଛନ୍ତି । ମାହାମୁଦ ମନ୍ଦିରକୁ ପହଞ୍ଚିଲେ, ‘କହଲ ଭଲ, ପେଟୁ ଯୋଡ଼ିକ କଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି ?’ ଲୋକୀ ମାହାମୁଦଙ୍କୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଆଖିବା ପାଇଁ ମନ୍ଦିର ବୁଲିବା କରି କହିଲେ, “ଏହି ଦୁଇଟି ପେଟୁ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଓ ଅନ୍ୟଟିର ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଅଛି । ଏବେ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପାଇଁ ବବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ରୁଲିଛି । ପୁଅର ବାପ ଝିଅର ବାପକୁ କହୁଛି, ‘ମୋ ପୁଅ ତୁମ ଝିଅକୁ ବବାହ ହେଲେ ତୁମକୁ, ତୁମ ଝିଅକୁ ପଚାରିବି ଭାଙ୍ଗା ଗାଁ ଯୋଡ଼ିକ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।’ ଏ କଥା ଶୁଣି ଝିଅର ବାପ କହୁଛି, ‘ସେଥି

ପାଇଁ କିଛି ଭବ ନାହିଁ । ସୁଲତାନ ମାହାମୁଦ ଜାଇଥିଲା, ଯାଏ ମୁଁ ପବ୍ଲଟି ଭଜା ଗାଁ ଜଣ, ପାସ୍ତଶ ଭଜା ଗାଁ ଦେଇପାରେ ।’

ମାହାମୁଦଙ୍କ ଅମଳରେ ସେ ଗାଁଗଣ୍ଡା ଏପରି ଭାବିରୁଜି ଯାଉଛି, ଏ କଥା ଜଣାଇବା ପାଇଁ ମନ୍ଦୀ ଏହପରି କହୁଲେ । ମାହାମୁଦଙ୍କ ମନକୁ ଏ କଥା ବଡ଼ ଦେନିଲା । ସେହୁ ଦିନୁ ସେ ଆଉ ରାଜ୍ୟ ଧ୍ବଂସ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଲେ ନାହିଁ ।

ମାହାମୁଦ ଜଣେ ସାହୁକ୍ୟପ୍ତ ସୁ ରାଜା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜସଭାରେ ପାର୍ଦ୍ଦୋସ୍ତୀ ବୋଲି ଜଣେ ବଡ଼ କବି ଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ଭଲ ଭଲ କବିତା ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି ।

ମହମ୍ମଦଘୋରୀ

ମାହାମୁଦ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ସେଇ ଦେଶ ଲୁଟି କରି ଯାଉଥିଲେ, ସେ ଦେଶରେ କିପରି ଭଲ ଶାସନ ଚଳିବ, ସେଥିଲାଗି କିଛି ନ ଥିଲେ । ସେ ମଲା ପରେ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଛାରଖାର ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ଗଜନୀ ଓ ପାରସ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଘୋର ବୋଲି ଏକ ଛୋଟିଆ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ମାହାମୁଦଙ୍କ ପରେ ଘୋର ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଗଜନୀ ବଂଶକୁ ତଡ଼ିଦେଇ ଗଜନୀ ମାଡ଼ିବସିଲେ । ତତ୍ତା ଖାଇଲା ପରେ ଗଜନୀ ରାଜାମାନେ ଲୁହୋରରେ ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ରାଜା ବୋଲୁଥିଲେ ।

ମହମ୍ମଦଘୋରୀ ଘୋରବଂଶର ପ୍ରଧାନ ରାଜା । ସେ ଭାରତକୁ ନଅ ଥର ଆକ୍ରମଣ କରି ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜିଣିଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ପଞ୍ଜାବ ଓ ସିନ୍ଧୁଦେଶ ଜୟ କଲେ । ମାହ ଗୁଜରାଟ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରିଥିଲେ । ପଞ୍ଜାବ ଜୟ ପରେ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା, ଭାରତର ଭିତର ପ୍ରଦେଶମାନ ଜୟ କରିବେ ।

ସେହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ-ଭାରତରେ ତିନୋଟି ପ୍ରାଧାନ ରାଜପୁତ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା — ଦିଲ୍ଲୀ, କନୌଜ ଓ ଆଜମୀର । ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଆଜମୀରରେ ଗୋର-ଗର ପୃଥ୍ବୀରାଜ ଏବଂ କନୌଜରେ ଚୌହାନ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ରାଜପଣ କରୁଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀ ରାଜ୍ୟ ଆଗେ ଅନଙ୍ଗପାଳ ବୋଲି ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । ପୃଥ୍ବୀରାଜ ଓ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଅନଙ୍ଗପାଳଙ୍କର ଦୁଇ ନାତି । ଅନଙ୍ଗପାଳଙ୍କର ପୁଅ ନ ଥିବାରୁ ସେ ସାନ ନାତି ପୃଥ୍ବୀରାଜଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଦେଇଥିଲେ । ପୃଥ୍ବୀରାଜ ଓ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦୁହେଁ ଦୁହେଁକୁ ବଳି ବାର । ମହମ୍ମଦଘୋରା ଭାରତର ପଶ୍ଚିମ ପଟ ଜୟ କଲା ବେଳକୁ ଏ ଦୁହେଁ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଦୁହେଁଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରବଳ ବିବାଦ ଚାଲିଥିଲା । ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ବଡ଼ ନାତି ହୋଇ ରାଜ୍ୟ ନ ପାଇବାରୁ ସେ ସବୁବେଳେ ପୃଥ୍ବୀରାଜଙ୍କ ଅମଙ୍ଗଳ ପାଆନ୍ତୁଥିଲେ ।

ମହମ୍ମଦଘୋରା ଯେତେବେଳେ ପଞ୍ଜାବ ଡେଇଁ ଦିଲ୍ଲୀ ଆଡ଼କୁ ଆସିଲେ, ପୃଥ୍ବୀରାଜ ନିଜ ଅଧୀନରେ ଥିବା ୧୨୦ ଜଣରାଜାଙ୍କୁ ଧରି ତିରୋବାଠାରେ ମୁକ୍ତ ହୋଇଲେ । ୧୧୯୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହି ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମୁକ୍ତରେ ପୃଥ୍ବୀରାଜ ଲଢ଼ିଲେ । ଘୋରା ବଡ଼ ଜୟରେ ପ୍ରାଣ ଘେନି ସିନ୍ଧୁ ଦେଶ ବାଟେ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଭାରତର ଶେଷ ସ୍ବାଧୀନ ରାଜା

ପୃଥ୍ବୀରାଜ ମହମ୍ମଦଘୋରାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କଲେ । ଏ କଥା ଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସୁହାଗଲା ନାହିଁ । ସେ ପୃଥ୍ବୀରାଜଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେବାପାଇଁ ଏବଂ ନିଜକୁ ଭାରତରେ ସମ୍ରାଟ୍ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ରାଜସୂୟ ପତ୍ତା ଆଣି ନେଇ କଲେ ।

ସଂୟୁକ୍ତାଙ୍କ ସ୍ବୟମ୍ବର—

ତାଙ୍କର ସଂୟୁକ୍ତା ବୋଲି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରା ଝିଅ ଥିଲା । ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଂୟୁକ୍ତାଙ୍କର ସ୍ବୟମ୍ବର ହେବା କଥା ଠିକ୍ ହୋଇଥିଲା । ଅଗେ ଆମ

ଦେଶରେ କନ୍ୟାମାନେ ମନକୁ ବର ବାଛି ବସୁ ହେବା ପ୍ରଥା ଥିଲା । ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ସେଉଁ ସଭା କଲେ, ଯେଠାରୁ ଭରତର ସବୁ ରଜାଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ; ମାତ୍ର ପୁଥ୍ପୀଗଜକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଅପମାନ ଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମୁର୍ଖ ତଥାବଦି କର ଦୁଆର ମୁହଁରେ ଦୁଆରୀ ପରି ବସାଇଦେଲେ । ସଂଯୁକ୍ତା ପୁଥ୍ପୀଗଜକୁ ବସୁ ହେବାକୁ ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ସଭାରେ ତାକୁ ନ ଦେଖି ସେହି ମୁର୍ଖ ଗଳାରେ ବରଣ-ମାଳା ପକାଇଦେଲେ । ପାଖରେ ପୁଥ୍ପୀଗଜ ସୈନ୍ୟ ଧରି ଛୁପି ରହିଥିଲେ । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତାଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ାରେ ବସାଇ ରାଜ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲେ । ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଏଥିରେ ଆହୁରି ଅପମାନ ପାଇଲେ । ମୁଖରେ ପୁଥ୍ପୀଗଜଙ୍କଠାରୁ ହାରିଗଲେ । ତେଣେ ମହମ୍ମଦଘୋରୀ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆଉ ଥରେ ପୁଥ୍ପୀଗଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୁଣ୍ଡ କରିବାକୁ ଭାବୁଥିଲେ । ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ପୁଥ୍ପୀଗଜଙ୍କ ଉପରେ ସର ଶୁଣାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଡରାଇ ପଠାଇଲେ । ତିରୋରୀ ମୁଖର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ୧୧୯୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘୋରୀ ପୁଣି ଦିଲ୍ଲୀ ଚାଲିଗଲେ । ଏଥର ପୁଥ୍ପୀଗଜ ହିନ୍ଦୁଗଜାମାନଙ୍କୁ ମେଲାଇ ଆନେଶ୍ୱରଠାରେ ପଠାଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ବାଧାଦେଲେ । ପୁଥ୍ପୀଗଜ ହାରିଲେ । ମହମ୍ମଦଘୋରୀ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ହାଣ୍ଡି ଦେଲେ । ଭରତର ସ୍ବାଧୀନତା ଏହିଠାରୁ ଲୋପ ହେଲା ।

ଏହା ପରେ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ହିନ୍ଦୁ ରାଜ୍ୟ ଜିତି-ନେଲେ । ଶେଷରେ ଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କାନ୍ୟଭ୍ରାତୃଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଅଧିକାର କଲେ । ଏ ଅପମାନ ପାଇଁ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଗଙ୍ଗାରେ ବୁଡ଼ିମଲେ । ଘୋରୀ ନିଜେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ରହି ରାଜ୍ୟ ବୁଝାଶୁଝା କଲେ ନାହିଁ । କୁତବୁଦ୍ଦିନ କୋଲି ତାଙ୍କର ଜଣେ ଦାସ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀରେ ରଖାଇଦେଇ ଗଲେ । କୁତବୁଦ୍ଦିନ ଅଯୋଧ୍ୟା, ଗୁଜରାଟ ପ୍ରଭୃତି ଜିତିଲା ପରେ ବକ୍ତିଆର ଶିଲିଜ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଜଣେ ପଠାଣ ସେନାପତି ୧୧୯୭ ରେ ବହାର ଏବଂ ୧୧୯୯ରେ କଞ୍ଚଳା ଜୟ କଲେ । ବହାରରେ ଅନେକ ବୌଦ୍ଧଙ୍କୁ ମାରି ମଠ ପୋତି ଦେଇ ସେ ରାଜ୍ୟ ଛାରିଗଲେ । କଞ୍ଚଳାର ହିନ୍ଦୁଗଜା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ମେନ ତାଙ୍କ ଉତ୍ସରେ ରାଜଧାନୀ ଛାଡ଼ି ପଳେଇଲେ । ତା ପରେ ୧୨୦୩ ରେ

ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସି ଗଜପତି ଅନଙ୍ଗଭୀମଙ୍କ ପାଖେ ଶରଣ ପଶିଲେ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱାଧୀନ ଥିଲା । ଗଜପତି ଅନଙ୍ଗଭୀମ ତାଙ୍କୁ ଜମିନାଟୀ ଶଙ୍ଖଦେଇ ପୁରୀରେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ପଠାଣମାନେ ୧୬୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଥରେ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ହାରି ପେରିଗଲେ । ମହମ୍ମଦଘୋର ମଲା ପରେ କୁତବୁଦ୍ଦିନ ୧୬୦୭ରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ସଜା ହେଲେ ।

ଦାସବଂଶ

କୁତବୁଦ୍ଦିନଙ୍କ ଘର ଭୂର୍ଜୀ ଦେଶ । ସେ ଏକ ବଡ଼ଲୋକ ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଅତି ପିଲା ଥିଲାବେଳେ ଥରେ କୌଶସୀ ଏକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାପାମାଆଙ୍କ ପାଖରୁ ଛତାଇ ଆଣିଥିଲେ । କିଛି ଦିନ ପରେ ମହମ୍ମଦଘୋର ତାଙ୍କୁ କିଣି ଆଣି ନିଜେ ପାଳିଲେ । ସେ ନିଜେ ଗୋଲମ ନା ଦାସ ଥିବାରୁ ଏହି ବଂଶକୁ ଦାସବଂଶ କୁହାଯାଏ । ଏହି ବଂଶରେ ମୋଟରେ ଦଶ ଜଣ ସଜା ୮୪ ବର୍ଷ ସଜୁତି କରିଥିଲେ ।

କୁତବୁଦ୍ଦିନ ପିଲାଦିନୁ ଭାରି ସାହସୀ ଥିଲେ । ମହମ୍ମଦ ତାଙ୍କୁ ସେନାପତି କରି ଭାରତକୁ ଆଣିଥିଲେ, ପରେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖୁସି ହୋଇ ନିଜ ଝିଅ ସହିତ ବନ୍ଧୁ କରାଇଦେଇ ଶେଷରେ ଦିଲ୍ଲୀର ଶାସନକର୍ତ୍ତା କରି ଦେଇଥିଲେ । କୁତବୁଦ୍ଦିନ ଭାରତର ପ୍ରଥମ ପଠାଣ ସଜା । ଦିଲ୍ଲୀ ତାଙ୍କର ସଜାଧାନୀ ଥିଲା ।

କୁତବୁଦ୍ଦିନ ପ୍ରଥମେ ଭାରି ଦାତା ଥିଲେ । ମାତ୍ର ସଜା ହେଲା ପରେ ତାଙ୍କର ଭଲ ଗୁଣ ସବୁ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼େଇଗଲା । ସେ ମଦ ଖାଇ ଭୋଗ ବିଳାସରେ କାଳ କଟି ୧୬୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘୋଡ଼ାରୁ ପଡ଼ି ମରିଗଲେ । ସେ ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ କୁତବ୍ ମିନାର ନାମରେ ଏକ ପ୍ରକାଶ ସ୍ତମ୍ଭ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ୨୪୦ ଫୁଟ ।

କୁତବୁଦ୍ଧନଙ୍କ ପରେ ଆଲଟାମସ୍ ଦଳ୍ଲୀର ସଜା ହେଲେ । ଏ ଜଣେ ଭୂର୍ଜୀ ସଜାଙ୍କର ପୁଅ । ତାଙ୍କ ଭାଇମାନେ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉ ନ ଥିଲେ । ଥରେ ସେମାନେ ବଣ ଭିତରେ ଦଳେ ନେପାସକୁ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦି ଦେଇଥିଲେ । କେତେ ଦିନ ପରେ କୁତବୁଦ୍ଧନ ସେହି ନେପାସଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କୁ ପବ୍ବର ହଜାର ମୁଦ୍ରାରେ କଣି ଆଣିଲେ । ତା ପରେ ଦଳ୍ଲୀର ସଜା ହେଲା ପରେ ନିଜର ଝିଅ ସହିତ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦି ଦେଇଥିଲେ ।

ଆଲଟାମସ୍—ଆଲଟାମସ୍ ୧୨୧୧ ରୁ ୧୨୩୭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଜା କରାଥିଲେ । ସେ ଏ ବଂଶର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଜା । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଦଳେ ମୋଗଲ ଜାତିର ଲୋକ ଭାରତ ଲୁଟି ନେବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଉତ୍ତର-ଭାରତରୁ ବହୁତ ସଜ୍ୟ ଜଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଅମାନେ ଉପମୁକ୍ତ ନ ଥିବାରୁ ରେଜିଆ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଝିଅକୁ ସଜାଗାଦୀ ଦେଇପାରିଥିଲେ ।

ରେଜିଆ—ରେଜିଆ ‘ସୁଲତାନ ରେଜିଆ’ ନାଁ ବହୁ ପୁରୁଷ ବେଶରେ ସଜାଗାଦୀରେ ବସି ସାତେ ତିନି ବର୍ଷ ସଜା ହୋଇଥିଲେ । ସେ ସଜାକାର୍ଯ୍ୟ ଭଲ ବୁଝି ପାରୁଥିଲେ ଏବଂ ଭଲ ମୁହାବଦ୍ୟା ଜାଣିଥିଲେ । ସଜା ହେବା ପରେ ସେ ନିଜର ଜଣେ ସେନାପତିଙ୍କୁ ବନ୍ଦି ହେବାକୁ ଠିକ୍ କଲେ । ଏଥିରେ ପାହମନ୍ଦୀମାନେ ସ୍ବଗିଯାଇ ତାଙ୍କୁ ମାରିଦେଲେ ।

ନାସିରୁଦ୍ଦିନ—ନାସିରୁଦ୍ଦିନ ଦାସବଂଶର ଅଷ୍ଟମ ସଜା । ସେ ୧୨୪୭ରେ ସଜା ହୋଇ ୨୦ ବର୍ଷ ସଜା କରାଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରି ସରଳ ସଜା ଦାସବଂଶରେ କେହି ନ ଥିଲେ । ସେ ନିଜକୁ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଶୁକର ବୋଲି ଭାବି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ନିଜ ପାଇଁ ସଜାକୋଷରୁ ପଇସାଏ ସୁଧା ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁ ନ ଥିଲେ । ନିଜେ ପଣ୍ଡିତ ଥିବାରୁ ବହୁ ଲେଖି ଯାହା ଅର୍ଜୁଥିଲେ, ସେତିକିରେ ଚଳୁଥିଲେ । ସଜାନଅରରେ ଦାସଦାସୀ କେହି ନ ଥିଲେ । ଥରେ ସଜା ସଜୁ ସଜୁ ଆଙ୍କୁଟି ପୋଡ଼ି ପକାଇ ତାଙ୍କୁ ଶୁକରଟିଏ ରଖିବାକୁ କହିଲେ । ସଜାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସେ କହିଥିଲେ, “ସେ କଥା କହୁ ନାହିଁ । ଶୁକର ରଖିବାକୁ ପଛୁଷା କୁଆକୁ ପାଇବି ? ଭଣ୍ଡାର ତ ମୋର ନୁହେଁ, ପ୍ରଜାଙ୍କର । ତାଙ୍କ ଅଥ ମୋ ସୁଖ ପାଇଁ ଲଗାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।”

ନାସିରୁଦ୍ଦିନ କାହା ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେଉ ନ ଥିଲେ । ସେହି ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି — ଥରେ ସେ କେତେନୁହେଁଏ ଗୀତ ଲେଖି ଦରବାରରେ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀ କେତେକ ଭୁଲ ଦେଖାଇବାରୁ ସେ ସେହିଠାରେ ଗୀତକୁ ସଂଶୋଧନ କରିଦେଲେ । ମାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରୀ ମୋଠାରୁ ଗୁଲ୍-ସିନା ପରେ ଗୀତରେ ଆଗେ ଯାହା ଲେଖିଥିଲେ, ପୁଣି ସେହି କଥା ଲେଖି-ଦେଲେ । ଏହା ଦେଖି ଜଣେ ବନ୍ଧୁତାକୁ ପଚାରିଲେ, “ଆପଣ ଏପରି କଲେ କାର୍ତ୍ତକ ?” ସ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ, “ମନ୍ତ୍ରୀ ଯାହା କହିଲେ ତାହା ଭୁଲ ; ମାତ୍ର ଏତେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ଭୁଲ ହୋଇଛି ବୋଲି କହିଲେ ତାଙ୍କ ମନରେ କଷ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ମୁଁ ଯାହା ଲେଖିଥିଲି, ତାହା ଠିକ୍ । ପରେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଏବୁଟିଆ ବେଳେ ତାଙ୍କ ଦୋଷ କହିଦେଲେ ସେ ବୁଝି ପାରିଲେ ।”

ବୁଲବନ୍—ନାସିରୁଦ୍ଦିନଙ୍କର ପୁଅ ନ ଥିବାରୁ ବୁଲବନ୍ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ବୁଲବନ୍ ଆଲ୍‌ଫାମସ୍‌ଙ୍କ ଜଣେ ଦାସ ଥାଇ ତାଙ୍କ ଝିଅକୁ ବାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ଦିବ୍ୟୋହ୍ନି କରିଥିଲେ । ବଙ୍ଗଳାରେ ବାସ୍ତୋହ୍ନି ଦିବାଇବାକୁ ଯାଇ ସେ ସେଠା ସ୍ତ୍ରୀଧାନୀରେ ଦିନ ଦିନ କାଳ ଲୋକଙ୍କୁ ହୁଣାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ କାଇକୋବାଦ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଜଣେ ନାତି କିଛି ଦିନ ସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଜଲ୍‌ଲ-ଉଦ୍‌ଦିନ ନାମରେ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ କାଇକୋବାଦଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି ୧୨୯୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗଦୀ ମାଡିବସିଲେ । ଏହିଠାରୁ ଦାସବଂଶ ଲୋପ ହେଲା ।

ଶିଳ୍ପି ବଂଶ

ଜନ୍ମଭୂମି—

ଜନ୍ମଭୂମିର ଶିଳ୍ପି ଗୁଣା ହୋଇ ବେଳକୁ ବୃତ୍ତା ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ବୟସ ସତ୍ତର ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଶିଳ୍ପି ନାମକ ସ୍ଥାନର ଲୋକ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ବଂଶକୁ ଶିଳ୍ପି ବଂଶ କହନ୍ତି । ଏହି ବଂଶରେ ଗୁରୁ ଜଣ ଗୁଣା ଚିତ୍ରଣ ବର୍ଷ ଗୁଜପଣ କରିଥିଲେ ।

ଜନ୍ମଭୂମିର ପୁଅ ନ ଥିବାରୁ ସେ ନିଜ ପୁତ୍ରୁରୁ ଆତ୍ମାଭ୍ୟନ୍ତରକୁ ପୋଷା ପୁଅ କରିଥିଲେ । ଆତ୍ମାଭ୍ୟନ୍ତର ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ଲୋକ । ଦିନେ ସେ ଦୂର ସ୍ଥାନରୁ ଆସି ଜନ୍ମଭୂମିର ଯାଣେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ବୃତ୍ତା ତାକୁ ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ଗଦାଗଦା ହୋଇ ସ୍ନେହରେ ବୁଣାଇ ପକାଇଲେ । ସେତିକିବେଳେ ଆତ୍ମାଭ୍ୟନ୍ତର ତାଙ୍କ ବୁକୁରେ ଖଣ୍ଡା ଭୁଷ ମାରିଦେଲେ ।

ଆତ୍ମାଭ୍ୟନ୍ତର—

ଆତ୍ମାଭ୍ୟନ୍ତର ବଡ଼ ଧନଲୋଭୀ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ପ୍ରଥମେ ଦାସିଶାତ୍ୟ ଜୟ କରିଥିଲେ । ୧୨୯୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ବନ୍ଧ୍ୟ ପର୍ବତ ପାର ହୋଇ ମାଲକ ଦେଶ ଜୟ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଆଜିକାଲିର ଦୌଲତା-ବାଦ ସହରକୁ ଲୁଟି କରି ବହୁ ଧନରତ୍ନ ବୋହୁ ଆଣିଥିଲେ ।

ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଜାମାନେ ବନ୍ଦୋହୀ ହୋଇ-ଉଠିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଦବାଇବା ପାଇଁ ଯାଇ ସେ ଏକା ଦିନକେ ଗୁଳିଶ ହଜାର ଲୋକଙ୍କୁ ହଣାଇ ଦେଇଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଜାଗର ଜମିଦାରୀ ସବୁ ହଜାଇନେଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ନାନା ପ୍ରକାର କର ବଢ଼ାଇଲେ । ମେଳା, ଉତ୍ସବ ଓ ସଭା କରିବାକୁ ଗୁରୁଆଡ଼େ ନିଷେଧ ଆଜ୍ଞା ଜାରି କଲେ ଏବଂ ଗୁଳିଗୁଳି ଦେଶ ଜୟ କରିବାକୁ ଯାଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ହାଣି ପକାଇଲେ ।

କାସୁର ବୋଲି ଆଜ୍ଞାଙ୍କର ଜଣେ ସେନାପତି ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଗଜପୁର ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ; ପରେ ମୁସଲମାନ ହୋଇ ତାଙ୍କର ଗଡ଼ ପ୍ରିୟ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏହି କାସୁରଙ୍କ ବାହୁବଳରେ ଆଜ୍ଞା ଦାସିଶାତ୍ୟର ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ଗଜ୍ୟ ଇଣ୍ଡିଲେ । କାସୁର ଗୁରୁ ଥର ଦାସିଶାତ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ

କରି ସେହିବନ୍ଧି ରାମେଶ୍ୱର ଯାଏଁ ଯାଇଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣଦେଶ ଲୁଟି କରି ସେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ବହୁତ ସମ୍ପତ୍ତି ଆଣିଥିଲେ ।

ମିଳାରର ରାଣା ଭୀମସିଂହଙ୍କର ପଦ୍ମିନୀ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରୀ ରାଣୀ ଥିଲେ । ପଦ୍ମିନୀଙ୍କୁ ପାଇବା ପାଇଁ ୧୩୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆଜ୍ଞା ଚିତୋର ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ମାତ୍ର ଚିତୋରର ରାଜପୁତ ବୀରମାନେ ଏ ଅପମାନ କଥା ଶୁଣି ମୁଖକୁ ବାହାରିବାରୁ ଆଜ୍ଞା ଆଉ ମୁଖ କଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ଥରେ ମାତ୍ର ପଦ୍ମିନୀଙ୍କୁ ଦେଖି ଫେରିଯିବାକୁ କହିଲେ । ତାଙ୍କ କଥାରେ ବଶ୍ୟସ କରି ରାଣା ଦର୍ପଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ରାଣୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଆଜ୍ଞା କୌଶଳରେ ଭୀମସିଂହଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରିନେଇ ରାଜପୁତ-ମାନଙ୍କୁ କହି ପଠାଇଲେ ଯେ, ପଦ୍ମିନୀଙ୍କୁ ନି ପାଇଲେ ରାଣାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ପଦ୍ମିନୀ ହତାଶ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ଆଜ୍ଞାଙ୍କ ରାଣୀ ହେବା ପାଇଁ ଖବର ପଠାଇ ସାତ ଶହ ଶବ୍ଦରେ ବାସୀମାନଙ୍କୁ ନେଇଯିବେ ବୋଲି କହିଲେ । ଆଜ୍ଞା ଏଥିରେ ଖୁସି ହୋଇ ତାଙ୍କ ବାଟ ବୁଝି ରହିଲେ । ଏଣେ ପଦ୍ମିନୀ ସାତ ଶହ ଶବ୍ଦରେ ସାତ ଶହ ବୀରଙ୍କୁ ବସାଇ ପଠାଣ ଶିବାରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଆଜ୍ଞା ଭୀମସିଂହଙ୍କୁ ଶଲ୍ୟ କରିବା ଆଗରୁ ଟିକିଏ ପଦ୍ମିନୀଙ୍କ ସହିତ ଦେଖା କରି ଯିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଏହି ଅବସରରେ ପଦ୍ମିନୀ ଓ ଭୀମସିଂହ କୌଶଳରେ ଗଡ଼କୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ତେଣେ ରାଜ-ପୁତମାନେ ଶିବାରରୁ ବାହାରି ପଠାଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ହାଣି ମାରି ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଲେ । ଆଜ୍ଞା ସେଥର ପ୍ରାଣ ଘେନି ପଳାଇ ପୁଣି ୧୩୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଚିତୋର ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଏଥର ସବୁ ରାଜପୁତ ବୀର ମୁଖ କରି କରି ମଲେ, ପଦ୍ମିନୀ ନିଆଁରେ ପଶି ପ୍ରାଣ ହରାଇଲେ; ଆଜ୍ଞା କିଛି ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ଆଜ୍ଞାଭିନୀଙ୍କ ଅମଳରେ ଦେଶରେ ମଦ ବିକା ବନ୍ଦ ଥିଲା । ଲୋକେ ମଦ ବିକଲେ ଦଣ୍ଡ ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ମୋଗଲମାନେ କେତେ ଥର ପଞ୍ଜାବ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସ୍ୱରୂପ ଅଧେ ଫସଲ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ।

ଆନ୍ଧ୍ରଭଦ୍ରନାଥ ପରେ ଶିଳିକ ବଂଶର ଅଞ୍ଚଳ କେନ୍ଦ୍ର ଟାଣୁଆ ରାଜା ରହିଲେ ନାହିଁ । ସେତେ ରାଜା ଖସୁଛନ୍ତି ଗିରୀପର୍ବତର ଟୋଗଲକ ନୋଲି ତାଙ୍କର ଜଣେ ସେନାପତି ହୃଦୟ କରି ରାଜ୍ୟ ମାଡ଼ିବିଲେ ।

ଟୋଗଲକ ବଂଶ

ମହମ୍ମଦ ଟୋଗଲକ —

ମହମ୍ମଦ ଟୋଗଲକ ଟୋଗଲକ ବଂଶର ପ୍ରଧାନ ରାଜା । ସେ ଖୁବ୍ ଜ୍ଞାନୀ ଓ ସାହସୀ ଲୋକ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଏପରି ଆତକାୟୀ ପରି ବେଳେ ବେଳେ ନାହିଁ କରୁଥିଲେ ଯେ, ରାଜ୍ୟ ଛାରଖାର ହୋଇଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ପାଗଳ ସୁଲତାନ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ସେ କେବେ ପରର ସୁଧାଧା ଅସୁଧାଧା କଥା ଭୁଲୁ ନ ଥିଲେ । ସେ ଥରେ ଭୁଲିଲେ ଯେ, ରାଜଧାନୀ ଦିଲ୍ଲୀ ସହର ରାଜ୍ୟର ଠିକ୍ ମଝିରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦାଣ୍ଡିଶାତ୍ୟର ଦୌଳତାବାଦକୁ ରାଜଧାନୀ କରିବାପାଇଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କଲେ । ଦିଲ୍ଲୀର ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଦୌଳତାବାଦ ସିକାକୁ ହୁକୁମ ହେଲା । ଲୋକେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ଆଠଶ ମାଇଲ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଦୌଳତାବାଦରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । କେତେ ଲୋକ ନାଟରେ ମଲେ; କେତେ ଘୋର କଷ୍ଟ ପାଇଲେ । ଏତେ ଲୋକ ରହିବା ପାଇଁ ନୂଆ ରାଜଧାନୀରେ ଘରଘାଟ ନ ଥିଲା । ପୁଣି ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ । ଏହିପରି ଦୁଇ ଥର ସିକା ଆସିବା ହେବାରୁ ଲୋକେ କରାତାକୁରଙ୍କ ପରି ମଲେ ଓ ଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା ।

କଥା ଅଛି ଯେ, ଦିଲ୍ଲୀରୁ ଦୌଳତାବାଦକୁ ଲୋକେ ଗଲବେଳେ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧ ଯାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ମହମ୍ମଦ ହୁକୁମ ଦେଲେ, ଅନ୍ଧକୁ ଘୋଷାରି ଘୋଷାରି ନେବାକୁ ହେବ । ସୈନ୍ୟମାନେ ଏ ହୁକୁମ ମାନି ଅନ୍ଧକୁ ଦୌଳତାବାଦରେ ପହଞ୍ଚାଇଲା ବେଳକୁ ତାର ଦୁଇ ପାଦ କେଦଳ ଦାକି ଥିଲା; ନାକ ସବୁ ଦାଟରେ ଛୁଡ଼ିଯାଇଥିଲା ।

ମହମ୍ମଦ ଗୀନ ଓ ପାରସ୍ୟ ଦେଶକୁ ଜିତିବା ପାଇଁ ଥରେ ଦେଶରେ ବହୁତ ସୈନ୍ୟ ସଜ୍ଜିତ କଲେ । ଆଉ ପଛ କଥା ବିଚାରଲେ ନାହିଁ । ଗୀନକୁ ଯେଉଁ ସୈନ୍ୟମାନେ ଗଲେ, ହିମାଳୟ ପାର ହେଉ ହେଉ ଅଧେ ମଲେ; କେତେକଙ୍କୁ ଗୀନ ଲୋକେ ମାରିଦେଲେ । ନାକୀ ଯେଉଁମାନେ ଫେରିଲେ, ମହମ୍ମଦଙ୍କଦ୍ୱାରା ହାଣ ଖାଇଲେ । ପାରସ୍ୟକୁ ଯିବା ସୈନ୍ୟମାନେ ଦରମା ନ ପାଇ ଖଜଣାଖାନା ଲୁଟିନରି ନେଲେ ।

ମହମ୍ମଦ ଏପରି ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ କଥା ଭାବିଲେ ଜ୍ଞାନରେ ହାତ ଦେବାକୁ ହେବ । ସୂଜ୍ୟର ଲୋକେ ଖଜଣା ଦେଇ ନ ପାରି ବଣକୁ ଚାଲିଯାନ୍ତି । ମହମ୍ମଦ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଧରି ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକାର କରିବାକୁ ଯାନ୍ତି । ସୈନ୍ୟମାନେ ବଣକୁ ଘେରି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବାହୁଡ଼ାଇ ଆଣିଲା ପରେ ଯେ ହାତୀ ଉପରେ ବସି ଚାଲିଯାଏ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ମାରୁଥାନ୍ତି ।

ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଏପରି ଶାସନ ଯୋଗୁଁ ପଠାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିରୁକି ଗଲା । ହିନ୍ଦୁ ରାଜାମାନେ ବହୋତୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଓ କେତେ ସ୍ଥାନରେ ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ସେହି ବଂଶରେ ପିତୃଜୟାହ୍ନା ବୋଲି ଜଣେ ରାଜା ହେଲେ । ଯେ କେତେ ବର୍ଷ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଭଲରେ ପାଳିଥିଲେ, କୁଅ ପୋଷାଏ ଖୋଳାଇଥିଲେ, ସ୍କୁଲ ବସାଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର କତା ଦୃଷ୍ଟି ଥିଲା । ଯେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଦେଉଳ ଯାଏ ଭାଙ୍ଗି ରୁନା କରିଦେଲେ । ସେ ମୁସଲମାନ ନୁହେଁ, ତା ଉପରେ ଅଧିକା କର ବସାଇଲେ । ପଳରେ କେତେ ହିନ୍ଦୁ ତରିମରି ମୁସଲମାନ ହେଲେ ।

ଏହି ବଂଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରାଜା ମାହମୁଦଙ୍କ ଅମଳରେ ଡିଫ୍ରେମ୍ବର ନିକାଲ ଜଣେ ମୋଗଲ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରି ସୂଜ୍ୟକୁ ହାରିବାର । କରିଦେଇଥିଲେ ।

ଡିଫ୍ରେମ୍ବର

ଭାରତବର୍ଷକୁ ଯେତେ ଯେତେ ବାହାରି ଆକ୍ରମଣ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଡିଫ୍ରେମ୍ବର ଅତି ନିଷ୍ଠୁର । ମଣିଷକୁ ସେ ମାଛ

ଏବଂ ମନେ କରି ମାରି ଦେଉଥିଲେ । ମଧ୍ୟ-ଏସିଆରେ ତାଙ୍କର ଘର ଥିଲା ।
ତାଙ୍କ ପିତା ତୁର୍କୀ ଓ ମାଆ ମୋଗଲ ଜାତିର ଲୋକ ଥିଲେ ।

ତୈମୁର ପିଲାଦିନୁ ଛୋଟା । ଏହି ଛୋଟା ତୈମୁର ଏପରି ସାହସୀ
ଥିଲେ ଯେ, ଅଷ୍ଟି ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୀନ, ରୁଷିଆ, ଭରତ, ଆଫ-
ଗାନିସ୍ତାନ, ପାରସ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ଲୁଟି କରି ସ୍ୱର୍ଗ୍ୟ ଜୟ କରିବାରେ
ଲାଗିଥିଲେ । ସେ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଉଥିଲେ, ମନୁଷ୍ୟ ରକ୍ତରେ ଦେଶ ଭସ-
ଥିଲା । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ସେଠାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ହଇଜା ଦେଖାଯାଉଥିଲା ।

ତୈମୁର ପଞ୍ଜାବ ବାଟେ ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଆସିବା
ବାଟରେ ଯେତେ ଗାଁ ପଡ଼ିଲା, ତାହା ସବୁ ଯୋଡ଼ି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ହାଣି
ଦେଉଥିଲେ । ବାକୀ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ହାଣି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ
କରି ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ
ଭାରତର ଲକ୍ଷେ ଲୋକ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହୁଥିଲେ । ଏହି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ
ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଜଗି ରଖିପାରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଦିଲ୍ଲୀରେ ମାହାମୁଦ ଷୋଗଲକ ସମ୍ରାଟ ଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ହାତୀ
ଓ ସୈନ୍ୟ ଧରି ତାଙ୍କୁ ବାଧା ଦେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ଆଗରୁ
ତୈମୁର ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥିବା ଲକ୍ଷେ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଗେ ହଣାଇ ଦେଲେ ।
ତାଙ୍କର ଭୟ ହେଲା, କାଳେ ବନ୍ଦୀମାନେ ମାହାମୁଦଙ୍କ ଦଳରେ ମିଶିଯିବେ ।
ମାହାମୁଦ ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରି ଗୁଳଗଣ୍ଡି ବୁଲିଗଲେ । ତୈମୁର ପାଞ୍ଚ ଦିନ ଦିଲ୍ଲୀରେ
ରହି ଲୋକଙ୍କୁ ହାଣିମାର ଲୁଟି କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଦାଉରୁ ପିଲା,
ବୁଢ଼ା, ମୁବା କେହି ହେଲେ ଛାଡ଼ି ପାଇଲେ ନାହିଁ ।

ବାଷ୍ଟି ବର୍ଷ ବୟସରେ ତୈମୁର ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ।
ଫେରିଲା ବେଳେ ହିନ୍ଦୁତୀର୍ଥ ହରଦ୍ୱାର ବାଟେ ଯାଇ ସେହି ତୀର୍ଥକୁ ଧ୍ୱଂସ
କରିଦେଇ ଗଲେ ।

ସସ୍ୱଦ ଓ ଲେଦି ବଂଶ

ଏହିଠାରୁ ଭାରତରେ ପଠାଣ ରାଜାଙ୍କୁ ଏକପ୍ରକାର ଶେଷ ହେଲା । ତେମୁରଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ପରେ ସସ୍ୱଦ ଓ ଲେଦି ବଂଶର ରାଜାମାନେ କେତେକ ବର୍ଷ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଭୁଜିରୁଜି ଯାଇଥିଲା । ଦିଲ୍ଲୀ ଛଡ଼ା ଆଉ କେଉଁଠି ତାଙ୍କୁ କିଏ ରାଜା ବୋଲି ମାନୁ ନ ଥିଲେ । ଲେଦି ବଂଶର ଶେଷ ସମ୍ରାଟ ଇବ୍ରାହିମ୍ ଲେଦିଙ୍କ ଅମଳରେ ମୋଗଲବାର ବାବର ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରି ଦିଲ୍ଲୀ ଅଧିକାର କଲେ ।

ଉତ୍କଳର ଗଙ୍ଗବଂଶ

ବୈଳଗଙ୍ଗ—

ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ, ବୈଳଗଙ୍ଗ କେଶରୀ ବଂଶର ଶେଷ ରାଜା ସୁବର୍ଣ୍ଣକେଶରୀଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଉତ୍କଳର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ରଖିକୂଳ୍ୟାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀଯାଏ ଥିବା ରାଜ୍ୟର ନାଁ କଳିଙ୍ଗ ଥିଲା । ରାଜା ବୈରଗଙ୍ଗ ଦେବ ସେହି କଳିଙ୍ଗ ରାଜା ରାଜରାଜ ଦେବଙ୍କ ପୁଅ । ବୈରଗଙ୍ଗଙ୍କ ବାପା ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜା ଓ ମାତା ବୈଳ ରାଜ୍ୟର ଝଞ୍ଜ ଦୋଲି ତାଙ୍କ ନାଁ ବୈଳଗଙ୍ଗ । କେହି କେହି ତାଙ୍କୁ ବୈଳଗଙ୍ଗ ବା ବୈରଗଙ୍ଗ ବା ବୈଷ୍ଣବଗଙ୍ଗ ଦେବ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ।

ବୈଳଗଙ୍ଗ ଦେବ ଉତ୍କଳ ଜିଣି ଉତ୍କଳ ଓ କଳିଙ୍ଗ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟରେ ରାଜା ହେଲେ । କଟକ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ସେ ଭାରୀ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ସେ ଅନେକ ରାଜାଙ୍କୁ ହରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ମନ୍ତ୍ରମୁଖରେ ତାଙ୍କୁ ସେତେବେଳେ କେହି ପାଠୁ ନ ଥିଲେ ।

ସେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବାପୂଜା ଲାଗି ଅନେକ ଜମିଦାର ଶସ୍ତ୍ର ଦେଇଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅମଳରୁ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ମାଦଳା ପାଞ୍ଜିରେ

ଉତ୍କଳର ରାଜାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେ ପୁରୀ ସହରରେ ନିଜ ନାଁରେ ଚତୁର୍ଥ ସାହୁ ନାମରେ ଗ୍ରାହ୍ୟ ଶାସନଟିଏ ବସାଇଥିଲେ ।

ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ଦେବ—

ସେ ଗୁଳଗଙ୍ଗଙ୍କ ପୁଅ । ସେ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଜିଣି ଉତ୍କଳ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇଥିଲେ । ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶରେ ରତ୍ନପୁର ବୋଲି ଗୋଟିଏ ବିଖ୍ୟାତ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ସେଠାର ରାଜାକୁ ପରାସ୍ତ କରି ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ନେଲେ । ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ କୌଶଲ୍ୟାଗଙ୍ଗ ବୋଲି ଏକ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ପୋଖରୀ ଅଛି । କୌଶଲ୍ୟା ବୋଲି ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଝିଅ; ଆଦୌ ପୁଅ ନ ଥିଲେ । କୌଶଲ୍ୟା ଭାରି ଚୁପକବୀ ଓ ଗୁଣବତୀ ଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ସେ ମରସିନାରୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀର ପାଇଁ କୌଶଲ୍ୟାଗଙ୍ଗ ଖୋଲା ହୋଇଥିଲା ।

ଅନଙ୍ଗଭୀମଦେବ (୧୧୮୯—୧୨୨୩)—

ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ ଜଣେ ବଡ଼ ବୀର । ତାଙ୍କର ବହୁତ ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ । ଶତ୍ରୁମାନେ ଅନଙ୍ଗଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ପଶିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରଥମେ ଚୌଦ୍ୱାରରେ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମୁସଲମାନ-ମାନେ ବଙ୍ଗ ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ବଙ୍ଗର ରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେନ ପଳାଇ ଆସି ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବଙ୍କୁ ଶରଣ ମାଗିଲେ । ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଅକାତରରେ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ ଶରଣ ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେନ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ମରବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁରୀରେ ସମୟ କଟିଲେ । ଚୌଦ୍ୱାରରେ ମୁସଲମାନମାନେ ସହଜରେ ପଶିବା ପାଇଁ ସୁବିଧା ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ମହାନଦୀ କୂଳରେ କଟକର ଦାରବାଣୀ କିଲ୍ଲାରେ ଦୁର୍ଗ ତୋଳିଲେ । ଦୁର୍ଗ ଗୁରୁପଡ଼େ ଓ ଘରୁଆ ଓ ଗହରୁଆ ଖାଇ ତିଆରି ହେଲା । ଖାଇ ଦାତେ ଦାତେ ମସ୍ତକକ ପାତେଇ ବୁଲିଲା । ଭିତରେ ରାଜାଙ୍କର ନଅ ମହଲ କୋଠା ତିଆରି ହେଲା । ତହିଁରେ

ବରବର, ଉଆସ, ପାଇକ ଘର, ହାତୀଶାଳ, ଘୋଡ଼ାଶାଳ ରହିଲା । ଦୁର୍ଗରୁ ବାହାରକୁ ଯିବାକୁ ଗୋଟିଏ ପାଟକ ରହିଲା । ବାରବାଟୀ ନୂଆ ସଜାଣି ହେଲା ।

ତାହାଙ୍କର ଅଢ଼ ଗୋଟିଏ କୀର୍ତ୍ତି ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିଲା । ସ୍କୋଲଗଳ ଦେବ ଏହି ଦେଉଳର ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନଙ୍ଗଭୀମ ଦେବ ୧୫ ବର୍ଷ କାଳ ଲାଗି ଦେଉଳତୋଳା ସାରିଲେ ।

ପୁରୀ ମନ୍ଦିର

ସେ ଅନେକ ଗ୍ରାହଣକୁ ଜମିଦାରି ଖଣ୍ଡି ଦେଇଥିଲେ । ନିଜ ଦେହର ଓଜନ ଭୁଲନାରେ ସୁନାରୁପା ଗ୍ରାହଣକୁ ଦାନ କରିଥିଲେ ବୋଲି କଥା ଅଛି ।

ଲଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହ ଦେବ—

ଲଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହ ଦେବ ଅନଙ୍ଗଭୀମଙ୍କ ପୁଅ । ଏହାଙ୍କ ରାଜ-
ପୋଷାକର ପଛପଟେ ଅସ୍ଥାରୁ ଗୋଟିଏ ଲଙ୍ଗୁଳା ପରି ଭୂଷଣ ଥିଲା ।
ତେଣୁ ଏହାକୁ ଲଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହ କହୁଥିଲେ ।

ଲଙ୍ଗୁଳା ନରସିଂହ ଦେବ ଯୁଦ୍ଧରେ ସିଂହ । ସେ ଦକ୍ଷିଣରେ ଭୀମା
ନଦୀକୂଳରେ ଥିବା କଳବର୍ଗା ଓ ବିଦର ଜୟ କରିଥିଲେ । ଉତ୍ତରରେ
ପଶ୍ଚିମ ବଙ୍ଗ ବା ଗୌଡ଼ରାଜ୍ୟରୁ ଅଧେ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଥିଲେ ।
ସେହି ଦିନଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତିମାନଙ୍କର ଉପାଧିରେ ‘ଗୌଡ଼େଶ୍ଵର’
ମିଶିଲା । ରାଜାମାନଙ୍କର ଉପାଧି ହେଲା—“ବୀର ଶ୍ରୀ ଗଜପତି ଗୌଡ଼େଶ୍ଵର
ନବକେଟି କଣ୍ଠାଟୋହଳବର୍ଗେଶ୍ଵର ବାସୁଦେବବର ।”

କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟମନ୍ଦିର—

ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କର ଆଉ ଏକ ପ୍ରଧାନ କୀର୍ତ୍ତିକୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର । ଏହା
ପୁରୀର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବକୁ ୨୦ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ମନ୍ଦିର ୧୨୨୫
ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୧୨୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶେଷ ହେଲା । ଏଥିରେ
ବାରଣ ବଡ଼େଇ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ଉତ୍କଳର ବୀର ବୀର ଶକତି
ପ୍ରାୟ ୪୦ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ରଥ ପରି ଏହି କୋଣାର୍କ
ଦେଉଳ ୨୪ଟି ଚକ ଉପରେ ଗଢା ହୋଇଥିଲା । ଭାରତରେ ଯେତେ ଦେଉଳ
ଅଛି, ଏହା ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଏ ଦେଉଳଟି ସବୁଠାରୁ ସୁନ୍ଦର
ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ମୂଳରୁ ଚଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ଯେଉଁ ପଥର ଯୋଗ
ହୋଇ ବସିଛି, କୌଣସିଥରେ ଚଳ ବଦଳାଇ ନାହିଁ ; ପଥରକୁ ପଥର
ଘଷା ହୋଇ ବସିଛି । ଏବେ ବଡ଼ ଦେଉଳଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲାଣି । କେବଳ ମୁଖ-
ଶାଳାଟି ଅଛି । ଯାହାସବୁ ଭଙ୍ଗା ଦାସୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ତାକୁ ଦେଖି ପୁଅବୀର
ସବୁ ଅସ୍ତ୍ରକର ଲୋକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି । ବଡ଼ ଦେଉଳର ସବା ଉପର
କଳସ ୫୭ ହଜାର ମହଣ ଓଜନ ଥିଲା । କୋଣାର୍କ ଦେଉଳର ଆଖପାଖରେ
କୌଣସି ପାହାଡ଼ କି ପଥର ଭୂଇଁ ନାହିଁ । ଏବେ ଏବେ ବଡ଼ ପଥର ଓଡ଼ିଆ-
ମାନେ କିପରି କେଉଁଠୁ ଆଣିଲେ ଓ କିପରି ଏତେ ଉପରକୁ ଉଠାଇଲେ,

ଏହା ଏକ ଅସ୍ତ୍ରାଣୀର ବସନ୍ତ । ଏହି ମନ୍ଦିରରେ ୨୪୦ ମହିଷ ଓଜନର ଗୋଟିଏ ମୁରୁତି ପଥରର ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିଲା । ଇଂରେଜ ସରକାର ସେହି ନବଗ୍ରହ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ନାଲିକଟା ମିଶ୍ରକଥମ୍ବୁ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ନେଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ତାକୁ ତଳି ଖଣ୍ଡି କଲେ; କିନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡିଏ ବା ନେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ବୋଣାର ଦେଉଳ

ଏହି ମନ୍ଦିର ତୋଳା ବସନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଗପ — ‘ବାରଣ ନଦେଇରେ ବାସୀ କି ସୁଅରେ ବାସୀ’ ଶୁଣାଯାଏ । ଦେଉଳତୋଳା କାମ ଅନେକ

ଦିନ ଲାଗିବାକୁ ସଜା ବରକ୍ତ ହୋଇ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ କେତେ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ କାମ ଶେଷ କରିବାକୁ ହୁକୁମ ଦେଲେ । ସଜା କହୁଥିବା ଶେଷ ଦିନ ମଧ୍ୟ କାମ ସରିଲା ନାହିଁ । ମୁଣ୍ଡିମସ କାମ ଚାଲି ଥାଏ । ସଜାଙ୍କର ହୁକୁମ ଥାଏ ଯେ, ଯେ ଦିନ କାମ ନ ସରିଲେ ବାରଣ କଲେଇ ଯାକ ଦଣ୍ଡ ପାଇବେ । ଗୋଟିଏ ବୁଢ଼ା କାରିଗରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଭାର ବାର ବରଷର ପୁଅଟିଏ ଦୈବାତ୍‌ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲା । ସେ ପିଲା କହୁଲା — “ମୁଁ ଏକାକୀ ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡି ମାରିଦେବି ।” ସତକୁ ସତ ସେ ପିଲା ଏକାକୀ ସେହି ସତରଫ ଭିତରେ ଦେଉଳର ମୁଣ୍ଡି ମାରିଦେଲା । ଏ କଥା ଦେଖି ବାରଣ କିନ୍ନାଣି ଯାକ ଅନାକୁ । ସଜା ଏ କଥା ଶୁଣି ପାରିଲେ । ବାରଣ କିନ୍ନାଣି ଯାକ ଦଣ୍ଡ ପାଇବେ — ଏହି ଭୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଖାଇଲା । ବୁଢ଼ା କାରିଗର ବାରଣ କଲେଇକୁ ରଖିବାକୁ ଯାଇ ନିଜର ଏକ-ମାତ୍ର ପୁଅକୁ ମୁରୁଛୁଦେଲା । ପୁଅ ସ୍ବ ଇଚ୍ଛାରେ ଦେଉଳ ଉପରୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ପ୍ରାଣ ହରାଇଲା ।

ନରସିଂହ ଦେବଙ୍କ ପରେ ଆଉ ଏଗାର ଜଣ ସଜା ସଜୁଛି କହି-ଥିଲେ । ତା ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ସଜାମାନେ ସଜୁଛି କଲେ ।

ଭଜନର ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ

ଗଙ୍ଗବଂଶର ଶେଷ ସଜାଙ୍କର ପୁଅ ନ ଥିଲା । ସେ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ପୁଅ କରି ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କୁ ସଜା କହିଦେଇ ଗଲେ । ଏହି କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସଜାଗାଦି ପାଇବା ଦିଷ୍ଟନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ଶୁଣାଯାଏ ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ନାଁ ପ୍ରଥମେ କପିଳ ଥିଲା । ସେ ଓଡ଼ିଶାର ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ଗୋଟିଏ ଗରିବ ଚନ୍ଦ୍ରିୟର ପୁଅ । ପିଲାଦିନେ ଜଣେ ଗ୍ରାହଣ ଘରେ ସେ ଗାଈଞ୍ଚଳ ଚାରିପା କରୁଥିଲେ । ଗ୍ରାହଣର ପୁଅ କାଶିଆ କପିଳାର ଲୁଗା ସାଥୀ । ଦୁହେଁ ଏକାଠି ଗାଈ ଚରାନ୍ତି । ଦିନେ କପିଳା ଖସିବେ ହାଲିଆ ହୋଇ ଗଲେ-

ମୂଳେ ଶୋଇପଡ଼ିଲା । ଗଛର ପତର ଫାଙ୍କ କାଟେ ତା ମୁହଁରେ ଛାଇ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ନାଗ ସାପ ଆସି ତା ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ପଶା ଟେକି ଛାଇ କଲା । କାଗିଆ ବୁଲି ବୁଲି ଆସି ସେଠି ପହଞ୍ଚି ନାଗ ସାପକୁ ଦେଖିଲା । ସାପ ହଠାତ୍ ପଳାଇଲା । କାଗିଆ କପିଳାକୁ କହିଲା, “ତୁ ନିଶ୍ଚୟ ରାଜା ହେବୁ ।” ତହୁଁ କପିଳ ପଟାରେ କହିଲା — “ମୁଁ ରାଜା ହେଲେ ତୋତେ ମନ୍ତ୍ରୀ କରାବି ।” ଏହାର କିଛିଦିନ ପରେ କପିଳ ଦିନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ବେତାରେ ବୁଲୁ ବୁଲୁ ରାଜାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଲା । ତା ଚେହେରାରୁ ରାଜା ବୁଝିଲେ, ତାଠାରେ ରାଜକଳା ଅଛି । ରାଜା କପିଳକୁ ନେଇ ଉଆଁସରେ ପୁଅ ପରି ବତାଇଲେ । ପ୍ରଥମେ କପିଳ ରାଜାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । କପିଳର ବଚନଟି ବୁଦ୍ଧି ଦେଖି ରାଜା ଖୁସି ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପରେ କପିଳକୁ ରାଜା କରାଇ ଦେଲେ । କପିଳ ରାଜଗାଦିରେ ବସିବା ପରେ କପିଳେନ୍ଦ୍ର ବୋଲାଇଲେ ଏବଂ କାଗିଆକୁ ଡକାଇ ଆଣି ନିଜର ମନ୍ତ୍ରୀ କରାଇଲେ ।

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ରାଜା । ସେ ଭୂର ନାମଜାଦା ରାଜା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିଲେ ଶତ୍ରୁମାନେ ଥରୁଥିଲେ । ସେ ଦକ୍ଷିଣରେ କାବେରୀ ନଈ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଜିଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁତ ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ । ସେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳର ବାହାର ବେତା ଢିଆରି କରାଇଥିଲେ ।

ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ—

କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଅଠର ପୁଅ ଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦାସୀ ଗର୍ଭରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ନାଁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କଠାରେ ରାଜଲକ୍ଷଣ ଓ ପୁରୁଷ ଦେଖି ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କୁ ସେ ରାଜା କରିଦେଲେ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ଶାନ୍ତିରେ ରାଜଗାଦିରେ ବସିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଅଠର ଭାଇଯାକ ବଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ଗୋଳମାଳ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ବଡ଼ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ । ସେ ଅକ୍ଳେଶରେ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଜୟତ୍ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ

କେତେକଙ୍କୁ ଗଡ଼ଜାତ ଭିତରେ ସାମନ୍ତ ରାଜା କବର ଦେଲେ । ଦାସିଶାତୀରେ
କାହିଁକିକିମ୍ବ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଘଟଣା ।

କାହିଁ ରାଜାଙ୍କର ପଦ୍ମାବତୀ ନୀରେ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଥିଲା । ପଦ୍ମାବତୀକୁ
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ହେବାକୁ କାହିଁ ରାଜା ମନଃସ୍ଥ କରୁଥିଲେ । ସେ
ପରେ ଶୁଣିଲେ, ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ଶ୍ରୀ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଦଳ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ ପାଖରେ
ଛେବ ପହଞ୍ଚିବ କରନ୍ତି । ଛେବ ପହଞ୍ଚିବ ସୁଶ୍ରୀଲର କାମ ବୋଲି ସେ ତାଙ୍କୁ ଝିଅ
ଦେବାକୁ ରାଜା ହେଲେ ନାହିଁ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ କାହିଁକିକିମ୍ବ ଗର୍ବ ଖର୍ଚ୍ଚ

କରିବାକୁ ବହୁତ ସୈନ୍ୟ ନେଇ କାହିଁ ଗଲେ । କାହିଁ ରାଜା ମଧ୍ୟ କମ୍ ବୀର ନୁହନ୍ତି । ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ହାଟି ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ସେ କାହିଁରାଜାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଈଶି ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ଆଣିଲେ । କାହିଁ ରାଜା ତାଙ୍କୁ ଗୁଣ୍ଡାଳ ସଙ୍ଗେ ସମାନ କରିଥିବାରୁ ସେ ତାଙ୍କ ଜେମା ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ଗୁଣ୍ଡାଳ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦୀ ହେବାକୁ ଦେବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ପଦ୍ମାବତୀ ବନ୍ଦିନୀ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । କିଛିଦିନ ପରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ପଡ଼ିଲା । ରାଜା ଛେପପହଁସ କରିଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ସାଥୀରେ ନେଇ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଠିଆ କଲେ ଏବଂ କହିଲେ, “ହାମୁ ଏବେ ଗୁଣ୍ଡାଳ । ହାମୁଙ୍କ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ ହାମୁଙ୍କୁ ମୁଁ ଏବେ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କି ବନ୍ଦୀ ହେଉଛି ।” ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବଚନଶ୍ରୀ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରଶଂସା କଲେ ଏବଂ ପଦ୍ମାବତୀଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କଲେ ।

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ଦେବ—

ମହାପରୁଦ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ ପୁଅ । ସେ ଭାର୍ଗବ ପ୍ରତାପୀ ରାଜା ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବ କାଳରେ ପଠାଣମାନେ ଉତ୍କଳ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଦୂର ଥର ଆସିଥିଲେ । ସେ ଦାସଶାତ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା ବେଳେ ସେମାନେ ସୁଯୋଗ ଦେଖି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ପ୍ରତାପଙ୍କ ଫେରୁବା ଖବର ପାଇ ତରି ପଳାନ୍ତି । ଶେଷରେ ପଠାଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଥରେ ଲଢ଼େଇ ହେଲା । ଅନେକ ପଠାଣ ସୈନ୍ୟ ମଲେ । ଶେଷରେ ହାର ମାନି ପଠାଣ ସୈନ୍ୟମାନେ ପଳାଇ-ଗଲେ । ପ୍ରତାପ ବଞ୍ଚିଥିବାଯାଏ ଆଉ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ନିକଦ୍ଦୀପର ଚୈତନ୍ୟଦେବ ପ୍ରତାପଙ୍କ ଅମଳରେ ୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରତାପ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଧର୍ମ ପ୍ରହରଣ କଲେ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ପରି ଦିନ କାଟିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର ଲାଗି ସେ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କଲେ । ଚୈତନ୍ୟ-ଧର୍ମ ପ୍ରହରଣ କଲାଦିନୁ ସେ ଦୋଷ-ବିକାରରେ ଆଉ ମନ ବଳାଇଲେ ନାହିଁ — ଯୁଦ୍ଧ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ସୁଖ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧ ଛାଡ଼ି ଭକ୍ତିରେ ମାଡ଼ିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଧର୍ମ-

ଭବ ବଢ଼ିଲା ସତ; କିନ୍ତୁ ଲୋକଙ୍କର ମୁଦ୍ଦ କରିବା ପ୍ରକୃତି କମିଗଲା ; ନିକଟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉତ୍କଳ ଶହସ୍ରମାନଙ୍କ ପାଖରେ ହାର ମାନିବାର ବାଟ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରତାପଙ୍କ ଅମଳରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଭଗବତ ଓ ବଳରାମ ଦାସ ରାମାୟଣରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭଗବତ ଆଜି ଓଡ଼ିଶାର ଘରେ ଘରେ ପୂଜା ପାଉଅଛି ।

ଇଉରୋପରୁ ପର୍ଯ୍ୟଟିକମାନେ ଭାରତକୁ ଆସି ଉତ୍କଳରେ ଦାର୍ଶନିକ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଇଥିଲେ ।

ସଂସ୍କାରକଗଣ

ମୁସଲମାନ ଶାସନ ଫଳରେ ଦେଶରେ ଠାଏ ଠାଏ ଲୋକେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଛାଡ଼ି ପଠାଣ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ସେ ଏପରି ହେଉଥିଲା, ତାହା ନୁହେଁ । ପୁର୍ବେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ନୀତି ଜାତିର ହିନ୍ଦୁଙ୍କୁ ଧର୍ମ ବାସସ୍ଥରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ କିଛି ସୁବିଧା କରି ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସେଉଁ ଅନ୍ଧାରରେ ପଡ଼ି ସଜୁଥିଲେ, ସେହି ଅନ୍ଧାରରେ ରହୁଥିଲେ । ଏପରି କି ସେମାନଙ୍କୁ ହିଁଦେଲେ ପାପ ହେଉଥିଲା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଆଉ ଘୃଣା କରିବେ ନାହିଁ, ଏହି ବାସ୍ତବରେ ନୀତି ଜାତିର ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ହୋଇଗଲେ ।

ଦେଶର ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ କେତେ ଜଣ ମହାପୁରୁଷ ଜାତିଭେଦ ନ ମାନି ସବୁଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାମାନନ୍ଦ, କବୀର, ନାନକ, ରାମାନୁଜ ଓ ତୈନ୍ନିନାଥ ପ୍ରଧାନ ।

ରାମାନନ୍ଦ—

ସେ ୧୩୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିଷ୍ୟ କଲେ । ସବୁ ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ଏକା ପରି ଦେଖୁଥିଲେ । କି ଉଚ୍ଚ କି ନୀଚ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । କବୀର ନାମରେ ଜଣେ ତନ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ । ସେ ଦେଶର ଗୃହୀଣେ ବୁଲି ବୈଷ୍ଣବ ମତ ପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ । ସେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଧର୍ମପୁସ୍ତକ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନେ ଇଶ୍ବରଙ୍କୁ “ରାମ” ବୋଲି ଉପାସନା କରୁଥିଲେ ।

କବୀର—

କବୀର ରାମାନନ୍ଦଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ । ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ଏଭଳି ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଯେ, କି ହିନ୍ଦୁ କି ମୁସଲମାନ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ । ସେ କହୁଥିଲେ, ‘ଆତ୍ମା’ ଓ ‘ରାମ’ ଏକ; ଦୁଇ ନୁହନ୍ତି । କେବଳ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ ଭିନ୍ନ ନାମ ହୋଇଅଛି । ସେ ମଲ୍ଲବେଳେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନ ଉଭୟେ ତାଙ୍କ ମଲ୍ଲ ପିଣ୍ଡକୁ ଦାବା କରୁଥିଲେ ।

ନାନକ—

ସେ ୧୪୫୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପଞ୍ଜାବରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜାତିରେ ଶିବିୟ । ପିଲାଦିନୁ ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏଭଳି ସ୍ବଭାବ ଦେଖି ତାଙ୍କ ବାପା ଦିନେ କହିଲେ— “ଆରେ ବାବା, ତୋ କଥା ତୁ ବୁଝ, ମୁଁ ତୋତେ ଚଳାଇ ପାରିବି ନାହିଁ ।” ଏଥିରେ ନାନକ ମାନ କରୁ ଘର ଛାଡ଼ି ଗୁଲିପାଲ ଭଉଣୀ ଘରେ ରହିଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କ ଭଉଣୀ ତାଙ୍କୁ ବଦାହ ନରାଇଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଦିୱାନ୍ ପ୍ରଥମ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସଂସାର ଧନ୍ଦା ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗୁ ନ ଥାଏ । ଦିନେ ସେ ଘର ଛାଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ଗୁଲିଗଲେ ଓ ଅନେକ ଡାକ୍ତରୀୟାନ୍ ବୁଲି ଦେଖିଲେ । ଦିନେ ସେ ମକ୍କା ସହରରେ ପଠାଣଙ୍କ ମସଜିଦ୍ ଆଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ କର ଶୋଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ପଠାଣ ଆସି ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଗାଳି ଦେଇ କହିଲେ, “ଏ କଣ ଆମର ଧର୍ମ ମନ୍ଦିର ବୋଲି ତୋତେ ଜଣା ନାହିଁ ? ତୁ ସେ ଆଡ଼କୁ ଗୋଡ଼କରି ଶୋଇଛୁ !” ଏ କଥା ଶୁଣି ନାନକ କହିଲେ-- “ସେଉଁ ଆଡ଼େ

ଦେବତା ନାହାନ୍ତି, ସେ ଆତ୍ମକୁ ମୋ ଗୋଡ଼ବଢ଼ା ଟାଣି ରଖି ଦିଅନ୍ତୁ ।” ଏଥିରେ ପଠାଣ ବାବର ବୁଦ୍ଧି ବଣା ହୋଇଗଲା । ସେ କିଛି ଉଦ୍ଦିଗ କରି ନ ପାରି ଚାଲିଗଲା । ତତ୍ପରେ ନାନକ ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରି ଆସି କି ହିନ୍ଦୁ କି ମୁସଲମାନ ସବୁ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ନିଜର ଶିଷ୍ୟ କଲେ ।

ତାଙ୍କ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଧର୍ମର ନାମ ଶିଖ୍ ଧର୍ମ । ତାଙ୍କ ଧର୍ମର ପ୍ରଧାନ କଥା— ଉତ୍ସବ ଏକ; ଦୁଇ ନୁହେଁ । ପୁଣି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଓ ନିଜର ଚରିତ୍ର ଭଲ ରଖିଲେ ଭଗବାନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ।

ଚୈତନ୍ୟ—

ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ନାମରେ ଉତ୍କଳର ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଙ୍ଗାଳାର ନବ-ଦ୍ଵୀପରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଅ ଚୈତନ୍ୟ । ଚୈତନ୍ୟ ୧୪୯୫ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ବାହା ହୋଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମନ ଘରେ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେ ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଘର ଛାଡ଼ି ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ । କେତେକ ମୁସଲମାନ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟତ୍ବ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କୋମଳ ବଚନ, ସୁନ୍ଦର ଚେହେରା ଓ ମଧୁର ଉପଦେଶରେ ଶହେ ପୁରୀ ମିଶ୍ର ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ମୁସଲମାନମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଦେବାକୁ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମୁହେଁ ଦଣ୍ଡ ନ ଦେଇ ବାହୁଡ଼ି ଯାଉ ଲେ । ବଙ୍ଗାଳାରେ ଓ ଉତ୍କଳରେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ଯେ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ପୁରୀରେ ଜୀବନର ନିହତ ସମୟ ରହି ଯେଠାରେ ମରୁଥିଲେ । କୈଷ୍ଟବମାନେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍କଳର ଏକ ଅବତାର ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ପୁରୀ ବଡ଼ଦେଉଳା ହିତା ମଧ୍ୟରେ ଶିଖମଲମଲ ପଥରରେ ତାଙ୍କର ପଦଚିହ୍ନ ଅଛି ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ—

ଯେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ତା ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ଓଡ଼ିଶାର ଘରେ ଘରେ ପଢ଼ା ହୁଏ । ସେ ସବୁଠାରେ କୈଷ୍ଟବମତ ପ୍ରସାର କରିଥିଲେ । ସେ ଉତ୍କଳର ପଞ୍ଚସଖା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ । ଉତ୍କଳରେ ସେ ଅତିବଡ଼ ଜଗନ୍ନାଥ ନାମରେ ପରିଚିତ । ପୁରୀରେ ବହୁତ ସମୟ ରହି ଶେଷରେ ଯେଠାରେ ସେ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ ।

ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ

ବାବର—

୧୫୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇବ୍ରାହିମ ଲୋଦିଙ୍କଠାରୁ ଭାରତର ପଠାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଶେଷ ହୋଇ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଢ଼ିଲା । ମୋଗଲମାନେ ଏହି ଦେଶକୁ ମୋଟେ ଶହେ ବର୍ଷ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ବାବର ହେଉଛନ୍ତି, ମୋଗଲ ବଂଶର ପ୍ରଥମ ସମ୍ରାଟ । ବାବର ତୈମୁରଙ୍କ ବଂଶରେ ଜନ୍ମ । ତୁର୍କୀ ଭାଷାରେ ବାବର ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସିଂହ । ପ୍ରକୃତରେ ବଳ, ସାହସ ଓ ପୈର୍ଯ୍ୟରେ ବାବର ସିଂହ ପରି ଥିଲେ ।

ପିଲାଦିନୁ ବାବର ବହୁତ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ସହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା ଫରଗନା ବୋଲି ଏକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଥିଲେ । ବାବରଙ୍କୁ ବାର ବର୍ଷ ବନ୍ଦୀ ବେଳେ ସେ ମଉଗଲେ । ତେଣୁ ଫରଗନା ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ବାହାରି ଚାଲି ନେଇଯିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଜାତି ଭାଇମାନେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧ ଗୋଳମାଳ ଲଗାଇଲେ । କେତେ ଥର ଯୁଦ୍ଧ କରି ବାବର ହାରିଲେ । ନିଜ ଦେଶରେ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେହି ସମୟକୁ ଆଫଗାନିସ୍ଥାନରେ କେହି ଟାଣୁଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନ ଥିଲେ । ବାବର କେତେକ ବଂଶୀୟ ସୈନ୍ୟ ଧରି ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେଠା ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ତତ୍ତ୍ୱ ସେଠାରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ।

ବାବର ପିଲାଦିନୁ ଶୁଣିଥିଲେ ଯେ, ଭାରତବର୍ଷ ଭାରି ବଡ଼ ଓ ଉର୍ବର ଦେଶ । ପୁଣି ତାଙ୍କର ବଂଶର ତୈମୁର ଭାରତ ଜିତିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ଭାରତକୁ ଜିତିବା ଲାଗି ଅନେକ ଦିନ ମନ ବଳାଇଥିଲେ । ଆଫଗାନିସ୍ଥାନରେ କେତେ ବର୍ଷ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କଲେ ପରେ ସେ ଭାରତବର୍ଷ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇଲେ ।

ଠିକ୍ ଏପରି ସମୟକୁ ଇବ୍ରାହିମ ଲୋଦି ନାଁକୁ ମାଡ଼ି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବୋଲାଇ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ପଠାଣଙ୍କ ଭିତରେ କଳି ଲାଗିଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଚମତା ବଢ଼ିଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ସିଂହ ପଠାଣମାନଙ୍କୁ

ତତ୍ତ୍ୱ ଦିଲ୍ଲୀ ଅଧିକାର ପାଇଁ ନାନା ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ । ଇବ୍ରାହୀମ ଲେକକୁ ନେତୃତ୍ୱ ଭଲ ପାଉ ନ ଥିଲେ । ତାକୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଗାଦିରୁ ଉଠାଇଦେବା ପାଇଁ ପଞ୍ଜାବର ପଠାଣ ଶାସନକାର୍ତ୍ତା ଓ କେତେ ଜଣ ସଜ୍ଜସ୍ୱତ ବାବରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ବାବର ଏ ସୁଯୋଗ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅସଂଖ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ଧରି ଆସି

ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ପଚାଶ ମାଇଲ ଦୂରରେ ପାକିସ୍ଥାନ ବୋଲି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବାବର ଓ ଇବ୍ରାହୀମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୧୫୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉତ୍ସବରୁ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଇବ୍ରାହୀମ ମଲେ; ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ହାରିଗଲେ । ବାବର ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଆହା ଅଧିକାର କରି ଭାରତର ସମ୍ରାଟ୍ ହେଲେ । ଏହା ପରବର୍ଷ ସିକି ବୋଲି ଏକ ସ୍ଥାନରେ

ସଜ୍ଜସ୍ୱତ ସଜା ସଗ୍ରାମ ସିଂହ ଓ ବାବରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣି ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ସଗ୍ରାମ ସରିଥିଲେ ଯେ, ବାବର ଇବ୍ରାହୀମଙ୍କୁ ତତ୍ତ୍ୱ ନିଜ ସାଜ୍ୟକୁ ବୁଲିପିବେ । ମାତ୍ର ଯେ ସେତେବେଳେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଗାଦି ମାଡି ବସିଲେ, ତାଙ୍କ ଦିରୁଦ୍ଧରେ ଏ ଉଠିଲେ । ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ସଗ୍ରାମ ସିଂହ ଓ ଆଉ ୧୦୪ ଜଣ ହିନ୍ଦୁସଜା ହାରି-ସିକାରୁ ବାବରଙ୍କର ଚମତ୍କାର ଆହୁରି ବଢ଼ିଗଲା ।

ବାବର ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ଯେ ଦେଉଳ ସଜ୍ଜା ନ ଥିଲେ, କି ଗାଁ ଗଣ୍ଡା ଲୁଟି କରୁ ନ ଥିଲେ । ସୁଖରେ ସାଜ୍ୟ ପାଳିବା ଜାଣିର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା । ଘୋଡ଼ା ଚୈମୁରଙ୍କ ପରି ଯେ ନିଶ୍ଚୁର ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଅସୀମ ବଳ ଥିଲା । ଘୋଡ଼ାରେ ବସି କିନକେ ପହେ ମାଇଲ ବାଟ ଯେ ଯାଇପାରୁଥିଲେ । ଖୁବ୍ ବଳଶାଳୀ ଦୁଇ ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଦୁଇ ଜାଗରେ ଯାକି ଯେ ଅଣଓସାରିଆ ପାଚେଇ ଉପରେ ଧାଇଁପାରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦୁଦୟ ବଡ଼

ସରଳ ଥିଲା । ସେ ନିଜେ ଗୀତ ଲେଖି ଗୀତ ଗାଇ ଜାଣୁଥିଲେ । ସେ ନିଜର ଜୀବନ କଥା ବହୁ ଆକାରରେ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ସେ ନିଜ ଦୋଷଗୁଣ କଥା ସବୁ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଅଧିକାର କରିବାର ବୁଦ୍ଧି ବର୍ଷ ପରେ ବାବରଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କଥା ଅଛି । ବଡ଼ପୁଅ ହୁମାୟୁନଙ୍କର ଦେହ ଖରାପ ହେଲା । କେତେ ଚିକିତ୍ସା ଦେଖିଲେ, କେତେ ଚିକିତ୍ସା ହେଲା, କାହିଁରେ ହେଲେ ଭଲ ହେଲା ନାହିଁ । ହୁମାୟୁନଙ୍କୁ ସେ ପ୍ରାଣରୁ ବଳି ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଦିନେ ସେ ଅତି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପୁଅର ଶେଷଶେଷ ବୁଦ୍ଧିପାଶେ ହାତ ଯୋଡ଼ି ବୁଲି ବୁଲି ଇଶ୍ଵରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି କହିଲେ, “ପ୍ରଭୁ ହେ, ହୁମାୟୁନଙ୍କୁ ଭଲ କରିଦେଇ ତାର ଶେଷ ମତେ ଦିଅ ।” ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା, ଏହି ଘଟଣା ପରେ ହୁମାୟୁନ କମେ ଭଲ ହୋଇ ଆସିଲେ, ବାବର ଶେଷରେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ହୁମାୟୁନ —

ତେଇଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ହୁମାୟୁନ ରାଜା ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଆଉ ତିନି ଭାଇ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଭାରି ଭଲ ପାଉ ଥିଲେ । ରାଜା ହେଲା ପରେ ସେ ସବୁ ଭାଇଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ରାଜ୍ୟ ଦେଲେ । କାମରାଜ୍ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଜଣେ ଭାଇ କାବୁଲ ଓ ପଞ୍ଜାବ ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ ।

ହୁମାୟୁନଙ୍କର ସାହସ ଥିଲା; ମାତ୍ର ଉଦ୍‌ଯୋଗ ନ ଥିଲା । ଶେଷକୁ ସେ ବଡ଼ ଖଲାସୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅସିମ ଓ ମଦ ଖାଇନାଚୁ ତାଙ୍କ ମନର ବଳ କମିଗଲା । ସେହି ଭାଇମାନଙ୍କୁ ସେ ରାଜ୍ୟ ଜାଗିର ସବୁ ଦେଇଥିଲେ, ସେହି-ମାନେ ପୁଣି ତାଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ହେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ କେତେ ବର୍ଷ ଦାଣ୍ଡର ଭିକାରି ପରି ବଣ, ପାହାଡ଼, ମରୁଭୂମି ବୁଲି ବୁଲି ପରଦ୍ଵାରରେ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗୁଥିଲେ ।

କାମରାଜ୍ କାବୁଲ ଓ ପଞ୍ଜାବ ପାଇଲା ପରେ ହୁମାୟୁନଙ୍କୁ ଆଉ ମାନିଲେ ନାହିଁ । ସେହି ଅସ୍ଥିର ବହୁତ ଲୋକ ବାବରଙ୍କର ସୈନ୍ୟ

ହୋଇଥିଲେ । ଏବେ ନାମସ୍ତୁତ୍ତ କଥାରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ହୁମାୟୁନକୁ ପଚାରିଲେ ନାହିଁ । ହୁମାୟୁନଙ୍କ ସୈନ୍ୟବଳ ନିମ୍ନରେ ।

ହୁମାୟୁନ ସିନା ହେଉ
ବେଳକୁ ମୋରାଲମାନଙ୍କ ସମକା
ଏ ଦେଶରେ କେଣି ନଈ
ଥାଏ । ଭୁଲ୍‌ସା ଓ କଳାକାରେ
ପଠାଣ ହୁମାୟୁନେ ସ୍ଥାପନ
ହୁଏ । ପତେନ ନୁଆ ପହୁ
ବାହାରିଲେ । ହୁମାୟୁନଙ୍କ
ଭରମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ
ଦେଲେ ।

ହୁମାୟୁନ ସିନା ବାହାରିଲେ
ମାହୁ ଓ କଳାକାର ଶେର ଶା
ବୋଲି ବୁଲିଲେ ପଠାଣ ବାହ
ହୁମାୟୁନଙ୍କର କରମହୁହୋଇ-
ଉଠିଲେ । ଏମାନେ ଜୋର ପରି

ହୁମାୟୁନ

ତାଙ୍କ ସହ ଏମୁଣ୍ଡ ସେମୁଣ୍ଡ ଲାଗିଲେ । ହୁମାୟୁନ ବାହାରିଲେ ପଡ଼ି
ମାଲକ ବେହେରା ଦେଶ ଜିଣିବ ବେଳକୁ ବେହେରା ହୁମାୟୁନ ବାହାରି ସିନା-
ମାନଙ୍କୁ ଜିତି ନିଜେ ଗଜା ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଭୁଲ୍‌ସା ହାତ ବେହେରାଙ୍କୁ
ବାହାରିବାକୁ ଆସିବ ବେଳକୁ ଦେଶେ ବାହାରିବୁ ବୁଣି ମାଲକ ପ୍ରକାଶ
କରିବେଲେ ।

ବେହେରା ହୁମାୟୁନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର କବିଳା ବୁଲିବ ମୁହରେ ମୋ
ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମାରି ହୁଣ୍ଡାଇ ଦେଲେ, ହୁମାୟୁନ ଓ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ
ଧରି ନେଇଗଲେ । ମୁହବେଳେ ଗଜା ନାହିଁ କିଛି ଥାଏ । ବେହେରାଙ୍କ ଆଗପଛ
ଆକ୍ରମଣରେ ପତେନ ପହୁ ନାହିଁ ବୁଡ଼ିଗଲେ । ହୁମାୟୁନଙ୍କୁ ଜଣେ
ପାଣିବୁହା ମହାଜନ ଗଡ଼ା କରିବେଲେ । ତାଙ୍କର ଏକ ରାମ ଅଳ୍ପ ଉପରେ

ହାତ ଭରା ଦେଇ ଦୁମାୟୁନ ନଈ ପାର ହୋଇ ପାଣ ରଖିଲେ । ଆଗ୍ରାକୁ ଫେରିଗଲା ପରେ ଦୁମାୟୁନ ସେହି ମହାଜନକୁ ସୁରସ୍ଥାର ଯାଚିଲେ । ମହା-
ଜନ ଓଲଟ ପାଇଁ ଗୁଜା ହେବ ବୋଲି ଅନୁମତି ମାଗି ସିଂହାସନରେ
ବସିଲା । ସେହି ଓଲଟ ଭିତରେ ସେ ନିଜ ବଂଶର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଅନେକ
ଜମିବାଡ଼ ଖଞ୍ଜିଦେଲା ।

ଏହା ପରେ ୧୫୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆଉ ଏକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଶେରସାହୁ
ଦୁମାୟୁନକୁ କନୌଜ ପାଖରେ ପରାସ୍ତ କରି ଦିଲ୍ଲୀରେ ଗୁଜା ହୋଇଥିଲେ ।

ଶେରସାହୁ—

ପଠାଣ-ବୀର ଶେରସାହୁ ଜଣେ ଜମିଦାରଙ୍କ ପୁଅ । ତାଙ୍କର ପ୍ରବୃତ୍ତ
ନାଁ ପରିଦ । ପରେ ସେ ଖଣ୍ଡାରେ ଏକା ଚୋଟକେ ଗୋଟାଏ ବାଘକୁ ମାରି-
ଦେବାରୁ ତାଙ୍କ ନାଁ ହେଲା ଶେରସାହୁ ବା ବାଘ-ଗୁଜା । ସେ ବାଘ ପରି
ବଳୁଆ ଆଉ ସାହସୀ; ମାତ୍ର ବଡ଼ ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ । ଶତ୍ରୁ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଚିଲେ
ହେଲେ ଦୟାମାୟା ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ବାପା ତାଙ୍କୁ ପିଲାଦିନେ ଭଲ ପାଉ ନ
ଥିବାରୁ ସେ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ବୟସବେଳେ ଘର ଛାଡ଼ିଯାଇ ଜଣେ ଉତ୍ତୁଲେକଙ୍କର
ଆଶ୍ରୟରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିଲେ । ମୋଗଲମାନଙ୍କୁ ସେ ଆଦୌ ଭଲ ପାଉ
ନ ଥିଲେ । ଏକ ବଡ଼ ଗଡ଼ର ବିଧବା ମାଲିକଙ୍କୁ ସେ ବିବାହ ହୋଇଥିଲେ ।
ବିବାହ ପରେ ସେ ନିଜର ଦଳେ ସୈନ୍ୟ ଗଠି ବହାର ଦେଶକୁ ଅଧିକାର
କରି ବସିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ବାବର ମରି ସାରିଥିଲେ । ଶେରସାହୁଙ୍କର
ବିହାର ଜୟ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି । ଛୋଟନାଗପୁରର ସାହାବାଦ
ଜିଲ୍ଲାରେ ରୋଷାସ୍ ବୋଲି ଏକ ଦୁଗ ଥିଲା । ସେଠାର ହିନ୍ଦୁ ଗୁଜା ଦୁମାୟୁନଙ୍କୁ
ଭଲ ପାଉ ନ ଥିଲେ । ଶେରସାହୁ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ ହେଲା ପରି କହି ପଠାଇଲେ
ଯେ, ଦୁମାୟୁନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସେ ଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପିଲା
କୁଟୁମ୍ବକୁ ଟିକିଏ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲେ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେବେ । ଗୁଜା ଏଥିରେ
ହଁ କହିବାରୁ ଶେରସାହୁ ହଜାରେ ହେବ ଶିବାଗିରେ ପଠାଣ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ
ଲୁଟାଇ ରଖି ନିଜ ପିଲା କୁଟୁମ୍ବ ଓ ଦାସଦାସୀଙ୍କୁ ନେଉଥିବା ଛଳନାରେ

ଗଡ଼ରେ ପଶିଗଲେ । ତା ପରେ ହଠାତ୍ ଗଡ଼ ଅନ୍ତର୍ଗତ କରି ତାହା ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ବିହାର ଜିଣିଲା ପରେ ସେ ବଙ୍ଗଳା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗଲେ । ସେପରି ସେ ଦୁମାୟନ୍ତକୁ କିପରି ବିପଦରେ ପକାଇଥିଲେ, ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ।

ପଠାଣ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଶେରସାହୁ ଜଣେ ଅତି ଉତ୍କର୍ଷ ସାଜା । ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଲୋକେ ସୁଖରେ ଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ସମାନ ଭାବରେ ପାଲୁଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କ ଗୁଣବାସ ପ୍ରତି ଦେଖି ଦୁଷ୍ଟି ଦେଉଥିଲେ । ସିନ୍ଧୁନଦୀଠାରୁ ବଙ୍ଗଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହଜାରେ କୋଷ ଲମ୍ବରେ ସେ ଗୋଟିଏ ସତର୍କ ପକାଇ ତା ପାଖେ ପାଖେ ଗଛ ଲଗାଇଥିଲେ ଓ କୁଅ ଖୋଳାଇଥିଲେ । ଜମି ଜରିଦ 'କର' ଖଜଣା ବଢ଼ାଇଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା କେତେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଜିଣିଥିଲେ । ଥରେ କାଲିଞ୍ଜର ବୋଲି ଏକ ଦୁର୍ଗ ଜିଣିବାକୁ ଯାଇ ସେହଠାରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ବାରୁଦରେ ନିଆଁ ଲାଗି ତାଙ୍କ ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ପୋଡ଼ିଗଲା । ସେ ଏତେ କଷ୍ଟ ସହ ପାରୁଥିଲେ ସେ, ଦେହରୁ ତମ ସିଂହ କରି ଛାଡ଼ିଲା ବେଳେ ମଧ୍ୟ ହସି ହସି କଥା କହିପାରୁଥିଲେ ।

ଦୁମାୟନ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହରାଇ ଯାଇ ପାରସ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଖରେ ଶରଣ ପଶିଥିଲେ । କାବୁଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଜିଣିବା ପାଇଁ ପାରସ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ହଜାର ସେନା ଯାହାସ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ବଳରେ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଭଲ କାମବାନ୍ତାରୁ କାବୁଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଜିଣିଲେ ଏବଂ ଭଲକୁ ଧରି ଆଖି ଫୁଟାଇ ମାରିଦେଲେ । ସେ କାବୁଲରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହେବାର ଦଣ୍ଡ ଦର୍ଷ୍ଟ ପରେ ଶେରସାହୁଙ୍କର କାଳ ହେଲା । ଶେରସାହୁଙ୍କର ଆଉ କିଏ ଉପଯୁକ୍ତ ବଂଶଧର ନ ଥିଲେ । ଶେଷରେ ଦୁମାୟନ୍ତ ପୁଣି ଭାରତକୁ ଆସି ୧୫୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପଠାଣ-ମାନଙ୍କୁ ଜିଣି ଦିଲ୍ଲୀ ଅଧିକାର କଲେ । ଦିଲ୍ଲୀ ଆସିବାର ଛଅମାସ ପରେ ଥରେ ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଉପାସନା ପାଇଁ କୋଠା ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇଥିବା ବେଳେ ଗୋଟିଏ ଖସିଯିବାରୁ ତଳେ ପଡ଼ିଯାଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।]

ଆଦବର—

ଶେଷଯାହୁ ରାଜ୍ୟ ମାଡ଼ ବସିଯାଇଲେଲେ ହୁମାୟୁନ ଦିବ୍ୟରେ ବୁଲି ରାଜ୍ୟ ଫେରି ପାଇବା ଚେଷ୍ଟାରେ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଘରକୁ ଯେ ଶ୍ରେଣୀ ଖାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରା ମୁନତୀ ଦେଖି ତାକୁ ବନ୍ଧୁ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । କିନ୍ତୁ ଯେ ମୁନତୀ ତାକୁ ଶୁଲ୍କକାରି କହିଲା — “ତୁମେ ରାଜ୍ୟସମଗ୍ର ହସାଇ ଭିକାରୀ ପରି ଦିଲୁଛ, ତୁମେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ହେବା ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହଁ ।” ହୁମାୟୁନ ଏଥିରେ କିଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ ନହୋଇ ଫେରିଗଲେ । ତହିଁ ଆଦର ମୁନତୀର ମାଆ ହୁମାୟୁନଙ୍କ ଗୁଣ ଜାଣି ହିଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଆସି ତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁ କରାଇଦେଲେ । ଏହି ବନ୍ଧୁ ଏକ ନିଷ୍ଠ ପରେ ହୁମାୟୁନ ଶତ୍ରୁଭୟରେ କଣ ଭିତରେ ଲୁଚି ପକାଇଥିବା ବେଳେ ତାଙ୍କର ବାଧ୍ୟତା ସ୍ତ୍ରୀ ଆକର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ।

ହୁମାୟୁନ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶିଶୁ ଆକରକୁ ଭଲ କାମରାଜ୍ଞ ପାଖରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଚାଲିଗଲେ । ଆକର କାମରାଜ୍ଞଙ୍କ ଘରେ ରହୁ କିଛି କଷ୍ଟ ପାଇଲେ । ପିଲାଦିନେ ଯେ ନାପାଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ପାଖରେ ରହୁ ନାନା କଷ୍ଟ ସହ ଚଳିଯିବାରୁ ପରେ କିଛି ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇପାରିଲେ । ହୁମାୟୁନ ଦକ୍ଷୀ ଅଧିକାର କରିବା ଚେଷ୍ଟାରେ ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲୁଥିବାରୁ ସୁଅକୁ ପଡ଼ାଇ ପାର ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଆକର ଆଦୌ ଲେଖାପଢ଼ା ଜାଣି ନ ଥିଲେ ।

ହୁମାୟୁନ ମଲାବେଳକୁ ଆକରକୁ ଚଉକ ନିଷ୍ଠ । ନାପାଙ୍କର ବନ୍ଧୁ କିନ୍ତୁ କୈସମ ଶା ତାଙ୍କର ମୁରବୀ ହୋଇ ରହୁଲେ । ତାକୁ ପିଲା ଦେଖି ହୁମାୟୁନ ନାମରେ ଜଣେ ହୁମାୟୁନ ସେନାପତି ମୋଗଲମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ି ନିଜେ ରାଜା ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଆକର ପିଲା ହେଲେ କଅଣ ହେଲା, ନିଜେ ଯୁଦ୍ଧଭୂମିକୁ ଯାଇ ହୁମାୟୁନ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ହୁମାୟୁନରେ ହାଟିଗଲେ । ହୁମାୟୁନ ପଡ଼ିଥିବା ଅଞ୍ଚଳରେ ତାକୁ ହାଣି ଦେବାକୁ କୈସମ ଆକରକୁ

ଆଦେଶ ଦେଲେ ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା କଲେ ନାହିଁ । କେବଳ ମୁରଲୀଙ୍କ କଥା ରଖିବା ପାଇଁ ଉନ୍ମୁଦ୍ଧମୁଖ ମୁଣ୍ଡରେ ଗଣ୍ଡାଟି ହୁଆଁଇଦେଲେ ।

କୈରାମ ଓଁ ପାସ
 ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଶାସନ ବୁଝିଲେ ।
 ତାଙ୍କର ନିଜା ନ୍ୟାୟଦ୍ୱାର
 ଲୋକଙ୍କ ଦେହରେ ଗଲ
 ନାହିଁ । ସେ ଯଦୁବେଳେ
 ଆଜି ନ ର କୁ ହାତରେ
 ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁ-
 ଥିଲେ । ଶାସନ ଭଲ ନ
 ଚଳିବାରୁ ଆଜିକର ତାଙ୍କ
 ହାତରୁ ଶାସନ ଚିମଟା
 ନାହିଁ ନେଇ ନିଜେ
 ବୁଝିଲେ । ଏଥିରେ କୈରାମ
 ତାଙ୍କ କପଟରେ ଉପ-
 ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକର
 ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ନ ଦେଇ ଶମ
 ଦେଲେ ଓ ମୁରଲୀମାନଙ୍କ
 ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ମନ୍ଦିରକୁ ପଠାଇଦେଲେ ।

ଆଜିକର

ଆଜିକର ସେତେବେଳେ ନିଜେ ସ୍ୱାଧୀନ ବୁଝି, ତାଙ୍କୁ ଚାହିଁବାର ଅନ୍ଧାର ଦିଶିଲା । ଶତ୍ରୁ ସ୍ୱର୍ଗାଧୀନେ ଘେରି ରହିଥାନ୍ତି । ଉନ୍ମୁ ଓ ମୁରଲୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଲୁଚି ଶତ୍ରୁତା ଥାଏ । ସେ ଦେଖିଲେ ସେ, ଉନ୍ମୁମାନଙ୍କୁ ହାତ ନ କଲେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳାଇ ହେବ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନମାନଙ୍କର ଲୁଚି ଚିମଟା ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାରିକୁ ସେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାହିଁବା ଦେଲେ ଏବଂ ନାହା କାହା ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ମଧ୍ୟ କଲେ । ଏହିପରି କରି ପ୍ରାୟ ଯଦୁ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାଧୀନଙ୍କୁ ସେ ନିଜର ଅନୁଜ୍ଞାରେ ରଖିନେଲେ । କେବଳ ମିତ୍ରର ସ୍ୱାଧୀନରେ ଜଣେ ଶତ୍ରୁ ସ୍ୱାଧୀନ ସ୍ୱାଧୀନ ଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଦେଶ

ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଇଁଲେ ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ନାଁକୁ ତାଙ୍କର ଅଧୀନ ହୋଇଥିଲେ । ଦଶାବତାରରେ ବଡ଼ ସମ୍ମାନ ପାଇଥାନ୍ତେ । ମାତ୍ର ଜାତିର ସ୍ୱାଧୀନତା ହରାଇବାକୁ ସେ ମଜିଲେ ନାହିଁ । ଆକବର ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ଡିଲ୍ଲୀର ଗଡ଼କୁ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିବାବେଳେ ସେ ପ୍ରଜାକୁ କହିଲେ, “ମୋଗଲରାଜ ରାଜ୍ୟରୁ ଯେପରି ଚିତ୍ତ ନ ପାଇବ, ସେପରି ତେଣୁ କର । ଭଲ, ସମସ୍ତେ ଯାଇ ବଣରେ ରହୁବା ।” ରାଜା ଯେପରି, ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟ ସେପରି କଲେ । ସମସ୍ତେ ଯାଇ ବଣରେ ରହଲେ । ଆକବରଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟ ଯାଇ ଦେଖିଲାବେଳକୁ ଡିଲ୍ଲୀର ଗଡ଼ ମୁଣ୍ଡାଣି ପରି ପଡ଼ିଛି; ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ନାହାନ୍ତି । ହଳଦିଆ ଚୋଲି ଏକ ଉତ୍ସବର ପାହାଚ ସହିତ ମୋଗଲ ଓ ଡିଲ୍ଲୀର ରାଜପୁତଙ୍କର ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ଦେଶ ପାଇଁ ଲଢ଼ି ବାଇଶ ହଜାର ରାଜପୁତ ବୀର ମରିଥିଲେ । ମିତ୍ରାବର ରାଜା ବଣରେ ପଳମୁଲ ଖାଇ ଗହମୁଲେ ଶୋଇ କେତେ କଷ୍ଟ ସହେଲେ । ଶେଷରେ ପଡ଼ିବ ବର୍ଷ କାଳ ଯୁଦ୍ଧ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟରୁ ଅନେକ ଫେରି ପାଇଲେ । ଏହି ମହାବୀରଙ୍କ ନାଁ ପ୍ରତାପ ସିଂହ । ରାଜପୁତମାନେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତାପଙ୍କୁ ଦେବତା ପରି ସ୍ମରଣ କରୁଛନ୍ତି ।

ରାଜା ପ୍ରତାପ

ହୁମାୟୁନ ମଲିକଙ୍କୁ ଦଶା ଓ ତାହାର ଅଖପାଖ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଅଞ୍ଚଳ ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଥିଲା । ଆକବର ରାଜପୁତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟ ବଢ଼ାଇ ସମସ୍ତ ଭାରତ-ଭରତ ଅଧିକାର କରି ନେଲେ ।

ପଠାଣ ରାଜୁତି ଅରମ୍ଭରୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱାଧୀନ ଥିଲା । ଆକବର ଏତେ ବଡ଼ ରାଜା ହୋଇ ମଧ୍ୟ ବଙ୍ଗଳାର ପଠାଣ ରାଜା ଦାଉଦକୁ ଜବତ

କରିବା ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କୁ ଯାହାଯ୍ୟ ମାଗି ପଠାଇଥିଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଯାହାଯ୍ୟରେ ବଙ୍ଗଳା ପରାଧୀନ ହେବାରୁ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ମୁସଲମାନ ରାଜା ସୁଲେମାନ ଗଜପତିଙ୍କ ଉପରେ ଦାଉ ସାଥରେ ବୋଲି ସୁବଧା ଖୋଜୁଥିଲେ । ଥରେ ଗଜପତି ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତର ସୀମା ଗଙ୍ଗା କୂଳରେ

ତପାସୀ କରୁଥିବା ବେଳେ ସଜ୍ଞା ସୁଲେମାନ ତାଙ୍କ ସେନାପତି କଳାପାହାଡକୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ପଠାଇଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସାଆନ୍ତ ସଜ୍ଞା ସୁମତନ୍ତ୍ର ଦେବ ଦୟା କଳାପାହାଡକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କୁ ମଣ୍ଡାଇ ଦେଲେ । କଳାପାହାଡ ଓଡ଼ିଶାରେ ପଶି, ହୁଜାର ହୁଜାର ଦର୍ପ ଦେଉଳ ଭୁନା କର, ଶାନ୍ତୀ ପୋତ ଶେଷରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନେଇ ଗଙ୍ଗା କୂଳରେ ପୋଡ଼ିଦେଇଥିଲା । ଏହି କଳାପାହାଡ ଆଗେ ଜଣେ ହୁମୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲା । ପରେ ବଙ୍ଗଳା ନବାବଙ୍କ ଝିଅଙ୍କୁ ବିଭା ହୋଇ ମୁସଲମାନ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହିପରି ଓଡ଼ିଶା ତାର ସ୍ବାଧୀନତା ହରାଇ ବଙ୍ଗଳାର ମୁସଲମାନ ସଜ୍ଞାଙ୍କ ହାତରେ ରହିଲା । ପରେ ଆକବର ସୁଲେମାନଙ୍କଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ନେଇ ୧୫୯୨ରେ ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇଲେ ।

ଆକବର ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ପନ୍ଦରଟି ସୁବା ନା ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ ଜଣେ ଲେଖିଏଁ ସୁବାଦାର ଥିଲେ । ସୁବାଦାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଖଜଣା ଫାକାସ୍ ପାଇଁ ଜଣେ ଜଣେ ଦେବାନ ରହୁଥିଲେ । କାଜିମାନେ ମୋକଦ୍ଦମା ଚାଲୁଥିଲେ, କର୍ତ୍ତାମାନେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ସଜ୍ଞା ପାଇଁ ପଞ୍ଚଲ ବଦଳରେ ଟଙ୍କା ନିଆଯାଉଥିଲା । ଅମଲମାନେ ଜାଗିର ନ ପାଇ ବରମା ପାଉଥିଲେ । ସଜ୍ଞା ତୋକରମଲ୍ଲ ସମସ୍ତ ଉତ୍ତର-ଭରତର ଜମି ମାପ କରି ଖଜଣା ଠିକ୍ କରିଥିଲେ । ଲୋକଙ୍କ ସୁବିଧା ଅନୁସାରେ ଜମି ଆୟର ଏକତ୍ୱତୀମୁଖୀ ନା ତହିଁର ମୂଲ୍ୟ ସଜ୍ଞାପୁରୁଷେ ନିଆଯାଉଥିଲା ।

ହୁମୁ ସମ୍ରାଟ ବୃକ୍ଷମାନ୍ୟଙ୍କ ପାଖରେ କାଳିଦାସ ପ୍ରଭୃତି ନାଟ ଜଣ କବି ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ ପରି ଆକବରଙ୍କ ସଜ୍ଞାସଭାରେ ଅନେକା ବକ ବକ ଲୋକ ଥିଲେ । ଆକବର ନିଜେ ଲେଖିପଢି ନ ଜାଣି ମଧ୍ୟ ଗୁଣୀର ଗୁଣକୁ ନେଇ ଚିହ୍ନ-ପାରୁଥିଲେ । ଇତିହାସ-ଲେଖକ ଆବୁଲଫାଜଲ ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ପୟାଜୀ ତାଙ୍କର ସଭାକବି, ତାନସେନ ସଙ୍ଗୀତ-ଗାୟକ, ତୋକରମଲ୍ଲ ସଦର ଦେବାନ, ସଜ୍ଞାପୁତ୍ର ସଜ୍ଞା ମାନସିଂହ ସେନାପତି ଓ ସୁବାଦାର ଏକ

ନାହୁଣ ବାରବର ବହୁଷକ ଥିଲେ । ତାହାଙ୍କେ ଯେଉଁ ଦିନ ରାଜଧରରେ ଗୋଟିଏ ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ, ଆକବର ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଦେଉଥିଲେ । ରାଜା ଜୋଦରମସ୍ ଜାତିରେ ଚିନ୍ତିୟ; ଘର ଲହୋରରେ । ପିଲାଦିନେ ବାପାଙ୍କୁ ହରାଇ ସେ କିଛି ସହୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଚେଷ୍ଟା ବଳରେ ଆକବରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରିପଦକୁ ଉଠିପାରିଥିଲେ । ସେ ମୋଗଲ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ରହୁ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଧର୍ମ ଛାଡ଼ି ନ ଥିଲେ । ଥରେ ସେ ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ନଦୀ ଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସଙ୍ଗରେ ଆକବର ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ମତିଦିନ ଶାଳହାମ ପୂଜା ନ କରି ସେ କିଛି ଖାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ବାଟରେ ଶାଳହାମଟି ହଜିଗଲା । ଆକବର ଖାଇବାକୁ ଯେତେ ବୁଝାଇଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଖାଇଲେ ନାହିଁ । ଥରେ ଗୋଟିଏ ଶାଳହାମ ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିଦାନ କାଳ ସେ ଉପବାସ ରହୁଥିଲେ ।

ଆକବର ମାୟମା, ବଳ ଓ ଚମାରୁତ୍ତରେ ଖୁବ୍ ବଳି ଥିଲେ । ସେ ବାସ ମଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ କରିପାରୁଥିଲେ । ଖାଲି ଗୋଡ଼ରେ ଚିକାଡ଼ିଏ ଲୋପି ବାସ ଚାଲିଯାଇ ପାରୁଥିଲେ । ସେ ନିଜ ଶତ୍ରୁକୁ ମଧ୍ୟ ଚମା ଦେଉଥିଲେ । ନିଜର ନିରାଶ୍ରୟତାକୁ ଫାଟୋରୁ ବଳି ସେହୁ କରୁଥିଲେ । ହୁସୁ ଓ ମୁଲମାନଙ୍କୁ ଏକ ଦେଖୁଥିଲେ । ସେ କାହାରି ଧର୍ମରେ ବାଧା ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ନିଜଙ୍କ ହାରିବୁହାରି ନିଜେ ବୁଝୁଥିଲେ ।

ଆକବରଙ୍କ ଶେଷଜୀବନ କିଛି ଦୁଃଖରେ କଟିଥିଲା । ସୁଅ ଯେଲିମ ତାଙ୍କ ବରୁଦ୍ଧରେ ଉଠି ଆଗୁଲିଯାକଲକୁ ହାଣ୍ଡିଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତ୍ୟ ଦୁଇ ପୁଅ ମଦ ଖାଇ ମରିଥିଲେ । ପୁଅ ମରଣ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ବାଧୁଥିଲା । ସେ କହୁଡ଼ା ଅର୍ଥ ମ ଖଉଥିଲେ ।

ରାଜା ମାନସିହ ଆକବରଙ୍କ ସତ୍ତାନ୍ତର ହୋଇ ଅନେକ ରାଜ୍ୟର ରୁର ମୁଣ୍ଡାଇଥିଲେ । କ୍ରମେ ତାଙ୍କର ଏକେ ଶତାବ୍ଦୀ ଚଳିଲା ଯେ, କାଳେ ସେ ଦିଲ୍ଲି-ଗାଦୀ ମାଡ଼ିବସିବେ ବୋଲି ଆକବରଙ୍କର ଯଦେହୁ ହେଲା । ଏହି ଭବିଷ୍ୟେ ଦିନେ ସେ ତାଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରି ପିଇବା ନିଶିଷ ମଙ୍ଗେ ବାସ ମିଶାଇ ରଖିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଦୁହେଁ ଖାଇ ବସିଥିଲା ବେଳେ ଆକବର ଭୁଲରେ ସେହି ବାସ ପିଇଦେଇ ମରିଗଲେ ।

ଜାହାଙ୍ଗୀର—

ସେଲମ ଜାହାଙ୍ଗୀର ନାମ ବହୁ ୧୬୦୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦିଲ୍ଲୀ ଗାଦୀରେ ବସିଲେ । ଆଜିର ସେଲମଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ରାଜା ନ କିମ୍ବ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଖସ୍ତୁକୁ ରାଜା କରିବେ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଜାହାଙ୍ଗୀର ରାଜା ହେବାରୁ ଖସ୍ତୁ ପତ୍ତାବରେ ଥାଇ କାପାଙ୍ଗ ବରୁଦରେ ଉଠିଲେ । ଜାହାଙ୍ଗୀର ତାଙ୍କୁ ଧରାଇ ଆଣି ତାଙ୍କ ଆଖି ଦୁଇଟି ପୁଚ୍ଛାଇ ଦେଇ ବନ୍ଦିଶାଳରେ ରଖିଲେ । ଖସ୍ତୁ ବନ୍ଦିଶାଳରେ ପଡ଼ି ୧୬୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମରିଗଲେ । କେହି କେହି କହିନ୍ତି ଯେ, ଖସ୍ତୁଙ୍କ ଭାଇ ସାଜାହାନ ତାଙ୍କୁ ମାର୍ଦ୍ଦପକାଇଥିଲେ । ଖସ୍ତୁ ବନ୍ଦୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଜୀବନ ଘେନି କାବୁଲ ସୁଲତାନ୍ ଥିବା ବେଳେ ଶିଖରୁ ଅର୍ଜୁନ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା ବହୁ ତାଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଜାହାଙ୍ଗୀର ପରେ ଏହା ଜାଣି ଶିଖରୁକୁ ଧରାଇ ଆଣି ମାର୍ଦ୍ଦପକାଇଲେ ।

ସମ୍ରାଟ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଜାହାଙ୍ଗୀର ମିହିରୁନ୍ନିଶା ନାମରେ ପାରମ୍ପ୍ୟ ଦେଶର ଏକ ସୁନ୍ଦର କନ୍ୟାକୁ ଦେଖି ବାସ୍ତବ ହେବା ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଥିଲେ । ଆଜିକର କିନ୍ତୁ ମିହିରୁନ୍ନିଶାଙ୍କୁ ଶେର ଆଫଗାନ ବୋଲି ଜଣେ ପାରମ୍ପ୍ୟ ସୁବାଙ୍କୁ ବାସ୍ତବ କରାଇଦେଲେ । ଶେର ଆଫଗାନ ସେତେବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ । ଜାହାଙ୍ଗୀର ସିଂହାସନରେ ବସିବା ମାତ୍ରେ କୌଶଳରେ ଶେର ଆଫଗାନଙ୍କୁ ମରାଇ ମିହିରୁନ୍ନିଶାଙ୍କୁ ନେଇ ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡକୁ ବାସ୍ତବ କରିବାକୁ ସଜ୍ଜ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ଏହିପରି ହଠାତ୍ ବସ୍ତ୍ରକାଳ ମାନ କରି ବସିଲେ; କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କୁ ବାସ୍ତବ ହେଲେ ।

ସେହି ଦିନୁ ତାଙ୍କ ନାଁ ନୁରଜାହାନ ହେଲା । ସେ ଭାରି ସୁନ୍ଦର ଏ ବୃଦ୍ଧିମତୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଜାହାଙ୍ଗୀର ଦିନରାତି ମଦ ଖାଇ ରାଜ୍ୟ କଥା କିଛି ନ ବୁଝି ନିଶାରେ ଭୋଜ ରହୁବାରୁ ସେ ନିଜ ବାପାଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ କରି ନିଜେ ନିଜେ ଶାସନକାରୀ ବୁଝିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଷୋଳ ବର୍ଷକାଳ ରାଜ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ଜେମସ୍ ଭାରତକୁ ଜଣେ ରାଜଦୂତ ପଠାଇଥିଲେ ।

୧୬୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ନୂରଜାହାନ ନିଜର ଜ୍ଵାଇଁକୁ ସଜା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଦୂରରୁ ସାଜାହାନ ଶୀଘ୍ର ପେଶିଆସି ସଜାଦାଦୀ ମାଫକରିଲେ ଏବଂ ନୂରଜାହାନଙ୍କ ହାତରୁ ସଜାସ୍ବର ଛଡାଇନେଲେ । ଏହା ପରେ ନୂରଜାହାନ ପେନ୍ସନ୍ ପାଇଁ ଆହୁର କୋଡିଏ ବର୍ଷକାଳ ବଞ୍ଚିରହିଲେ ।

ସାଜାହାନ—

ସାଜାହାନ ଗାଦୀରେ ବସିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଉ କାଲେ କିଏ ଉଠିବ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କର ନିଜର ଭାଇ ଓ ପୁତ୍ରସମାନକୁ ମାରି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କ ଶାସନ-ନୀତି ଭଲ ଥିଲା ।

ସାଜାହାନ

ସେ ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ମସଜିଦ୍, ମନ୍ଦିର ଓ କବର ତୋଳାଇଛନ୍ତି । ମମତାଜମହଲ ନାମରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଅତି ସୁନ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଘର । ସେ ସଖୀ ନୂରଜାହାନଙ୍କ ଭାଇ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଝିଅ । ମମତାଜମହଲ ମରସିବା ପୂର୍ବରୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନିୟମ କରାଇଥିଲେ, “ଜୀବନରେ ଆଉ ବିବାହ କରିବ ନାହିଁ । ମୋର ଦେ ନେଇ ଗୋଟିଏ କବର ତିଆରି କରିବ ।”

ସାଜାହାନ ତାକୁ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଆଉ ଜୀବନରେ ବିବାହ କଲେ ନାହିଁ । ଆଗ୍ରା ନିକଟରେ ଯମୁନା କୁଳରେ ସଖୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ କବର ତିଆରି କରାଇଲେ । ଏହୁ କବରଟି ଶଂଖମଲମଲ ପଥରରେ ତିଆରି । ଏହାକୁ ତିଆରି କରିବାକୁ ୩୦ ବର୍ଷକାଳ ଲାଗିଥିଲା । ଏଥିରେ ୩୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀଗଣେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନକ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେ ଜୁମା ମସଜିଦ୍ ଓ ମୋତି ମସଜିଦ୍ ନାମକ ଦୁଇଟି ମସଜିଦ୍ ତୋଳାଇଥିଲେ ଏବଂ ଛଅ କୋଟି ଟଙ୍କା ଖରଚ କରି ମସ୍ବୁର ସିଂହାସନ ତିଆରି କରାଇଥିଲେ ।

ସାଜାହାନଙ୍କର ବୃତ୍ତ ପୁଅ--ଦାସ, ସୁଜା, ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଓ ମୁସଦ । ଦାସ ଭାବେ ସୁନ୍ଦର, ସାହସୀ ଓ ଦାନୀ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ବଡ଼ ଖୋଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ବଡ଼ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଗର୍ବୀ ଥିଲେ । ହୟୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଭାବ ଦୟା ଥିଲା । ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁତ୍ର ସୁଜା ସାହସୀ ଓ ଚତୁର । ସେ କିନ୍ତୁ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ପରି ବଳାସ ଓ ମଦ୍ୟଗ୍ନିୟୁ ଥିଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଭାବେ କୌଶଳୀ, ସାହସୀ ଓ ଯୋଦ୍ଧା । ସେ ସବୁବେଳେ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବଳାଉଥିଲେ । ସାନ ଭାଇ ମୁସଦ ମଦ ପିଇ ନିଶାରେ ଭୋଲ ହୋଇ ଶିକାର କରିବାରେ ଭାବେ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲେ ।

ଆଉରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ଉପରେ ସାଜାହାନଙ୍କର ବଡ଼ ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା । ୧୬୫୭ ମସିହାରେ ସାଜାହାନ୍ ବେମାର ପଡ଼ିଲେ । ରାଜଗାଦୀ ପାଇଁ ବୃତ୍ତ ଭାଇ ଭିତରେ କଳି ଲାଗିଲା । କାଳେ ସାଜାହାନ୍ ଦାସକୁ ସିଂହାସନ ଦେଇଦେବେ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଦାସକୁ ନଜରବନ୍ଦୀରେ ରଖିଲେ ଓ କୌଶଳରେ ଅନ୍ୟ ଦିନି ଭାଇକୁ ମାରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ସିଂହାସନରେ ବସିଲେ । ସାଜାହାନ୍ ନଅବର୍ଷ କାଳ ଏହିପରି ନଜରବନ୍ଦୀରେ ରହି ଶେଷରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ଆଉରଙ୍ଗଜେବ—

ଆଉରଙ୍ଗଜେବ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ମାରି ଦାସକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏତିକିରେ ତାଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ଭାଇମାନଙ୍କୁ ମାରିବାରେ ମିରଜୁମଲ୍ ନାମରେ ଜଣେ ସେନାପତି ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । କାଳେ ସେ ବଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ରାଜଗାଦୀ ଛଡ଼ାଇନେବେ, ଏହି ସନ୍ଦେହ ତାଙ୍କୁ ଦିନସ୍ଥ ଦାରିଲା । ସେ ତାଙ୍କଠାରୁ ହାତ ପାଇବା ଲାଗି ବାଟ ଖୋଜୁଥାନ୍ତି । ଥରେ ଆସାମ ଜଣିବାକୁ ସୈନ୍ୟ ସହ ତାଙ୍କୁ ପଠାଗଲା । ବାଟରେ ସେ ମରିଗଲେ ।

ଆଉରଙ୍ଗଜେବ ଏ ଖବର ପାଇ
ବୁଝିତ ହେବା ଦୂରେ ଥାଉ, ମନେ
ମନେ ରୁଦ୍ଧ ଖୁସି ହେଲେ । ଆଉରଙ୍ଗ-
ଜେବ ଜାଁନନରେ କାହାରିକୁ ଧରା
କରୁ ନ ଥିଲେ । ଏପରି କି ନିଜର ପୁଅ
ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମଧ୍ୟ ଅବରୋଧ କରୁଥିଲେ । ସେ
ସବୁ କପଟ । ସେହି ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ
ଆକରଣ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଓ
ସାହାଜୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏତେ ବଡ଼
ସୂଚ୍ୟ ଗତି ପାଉଥିଲେ, ସେହି ହିନ୍ଦୁ-
ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ
ଆଉରଙ୍ଗଜେବ ଚିନ୍ତା କଲେ ।

ଆଉରଙ୍ଗଜେବ

ସେହି ହିନ୍ଦୁମାନେ ମୁସଲମାନ ନ ହେଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଜିଜ୍ଞାସା କର
ବାସିଲ । କେତେ ସେ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଭଜା ହେଲା, ତାହା ସଖି କହୁ ହେବା
ନାହିଁ । ସେହି ରାଜପୁତରେ ମସଜିଦ୍ ସବୁ ତୋଳା ହେଲା । କେତେ ପଥରେ
ଠାକୁର, ଠାକୁରଣୀଙ୍କୁ ଅଣାଇ ଅପମାନ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସୁଲିଦା ପାହାଚ
କରାଗଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ସୁଲିଦା ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଏହି
ସବୁ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଯାହା ପାଇବା ନାହିଁ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଧ୍ବଂସ କରିବାକୁ
ଇଚ୍ଛା କଲେ । ସିକ୍ଖପୁତ୍ରମାନେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ହୋଇଉଠିଲେ । ମର-
ହୁମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଠାଉହେଲେ ।

ଆଉରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଅନେକ ଭଲ ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ସେଇ ଶତା-
ବ୍ଦୀର ଆଦ୍ୟ ଭଳି ପାଉ ନ ଥିଲେ । ମହମାଦର ପାଖ ମାକୁ ନ ଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ଧର୍ମରେ ସେ ଧାର୍ମିକ ଥାଇ ସମ୍ମାନ ପରି ଦାନ କରୁଥିଲେ । ନିଜ ପାଇଁ
ସିକ୍ଖପୁତ୍ରରୁ ଏକ ପଇସା ସୁଦ୍ଧା ଖରଚ କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ନିଜର ଶୋଭନ ପୋଷାକ ପାଇଁ କୋହଳ ନାକଲ କରି ଓ ଗୋଟି
ତିଆରି କରି ସେଥିରୁ ମିଳୁଥିବା ପଇସା ଖରଚରେ ଲଗାଉଥିଲେ । ସେ

ମଲ୍ଲବେଳେ କହୁଥିଲେ, “ମୋର ଶୁଦ୍ଧି ଯାରେ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ଏକ ପଦ୍ମ ଖରଚ କରିବ ନାହିଁ । ମୋ ବହୁଲେଖା ପଦ୍ମ ଜମା ଅଛି, ସେଥିରୁ ଖରଚ କରିବ ।”

ଆଉରଙ୍ଗଜେବ ଦିନେ ହେଲେ ଜୀବନରେ ଶାନ୍ତି ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ମୁଗ୍ଧବଳି ଥିଲାବେଳେ ଦାସିଶାତ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ । ସିଦ୍ଧା ହେଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ବିଜାପୁର, ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ଜିଣି ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇବା ଲାଗି ମରବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଜୀବନଯାକ ଯୁଦ୍ଧ କରି କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଅନେକ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ମଲେ । ତଥାପି ଏତେ ସୈନ୍ୟ ଥିଲେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦରମା ଦେବାକୁ ଟଙ୍କା ନିଅନ୍ତୁ ପଡ଼ିଲା । ବିଜାପୁର, ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ସ୍ୱାଧୀନତାପାଇଁ ବହୁତ ଦୂର ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ଜିତିବା କଷ୍ଟ ହେଲା ନାହିଁ । ଏ ସୁଗୋଲ ପାଇ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର ବଳ ବଢ଼ିଗଲା । ଗୁରୁଆଡ଼େ ଆଉରଙ୍ଗଜେବଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ବଢ଼ିଲେ । ସେ ଶେଷରେ ନିଜର ଭୁଲ ବୁଝିପାରି ବହୁତ ଅନୁତାପ କଲେ । ୧୬୦୭ ରେ ୯୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ହତାଶ ହୋଇ ସେ ମରିଗଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ବିଶାଳ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା ।

ନାଦିରସାହା

ନାଦିର ଜଣେ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକର ପୁଅ । ନିଜ ବାହୁବଳରେ ନାନା ଦେଶ ଜିଣି ଶେଷରେ ସେ ପାରସ୍ୟ ଦେଶର ସିଦ୍ଧା ହେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେଠାରେ ମୋଗଲମାନଙ୍କର ବଳପ୍ରସଙ୍ଗ କମିଯାଇଥିଲା । ସେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କାବୁଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଜିତି ନେଲେ ଓ ଶେଷରେ ୧୭୩୮ ରେ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ପ୍ରଥମେ କାଶ୍ମିରରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ମହମ୍ମଦ ସାହା ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ତା ପରେ ନାଦିର ସହଜରେ ଦିଲ୍ଲୀ ଅଧିକାର କରି ବସିଲେ । ଯେଉଁ ଦିନ ସେ ଦିଲ୍ଲୀ ଅଧିକାର କଲେ, ତା

ପରଦିନ ଶୁଣାଗଲା ଯେ, ସେ ମରି
ଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ନିଆ ଶୁଣି ଲୋକେ
ସହଜରେ ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ
ଦକ୍ଷିଣ ସହରରୁ ତଡ଼ି ନେଇ ପାରିବେ
ଆଶା କରି ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟକୁ କେତେ
ଜଣଙ୍କୁ ମାରିପକାଇଲେ । ନାଦର
ଏଥିରେ ତାତି ଉଠିଲେ ଏବଂ
ସମସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣାବାସୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରି-
ବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ପାରସ୍ୟ
ସୈନ୍ୟ କି ପିଲା, କି ବୁଢ଼ା, ସ୍ତ୍ରୀ,
ପୁରୁଷ ଯେଉଁଠି ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ
ତାଙ୍କୁ ମାରି ଶୁଆଇଦେଲେ ।

ନାଦରାୟା

ଦକ୍ଷିଣରେ ରକ୍ତନିଧି ବୋହୁଗଲା । ରାଜକନ୍ୟାର ଲୁଟି ହେଲା । ଦକ୍ଷିଣ ସହରର
ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଟି କରାଗଲା । ଶେଷରେ ଯମ୍ପାଟ୍ ମହମ୍ମଦ ଯାହା ତାଙ୍କ ପାଖରେ
ଶରଣ ପଶି ଚିମା ମାଗିଲେ । ନାଦର ଅଠାବନ ଦିନ ଦକ୍ଷିଣରେ ଉଡ଼ି ଅନେକ
ଧନରତ୍ନ ଧରି ନିଜ ଦେଶକୁ ଫେରିଗଲେ । ଗଲୁକେଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୟୂର
ସିଂହାସନ ଓ କୋହ୍ନୁର ନାମକ ଗର୍ବିତ ହାତୀ ନେଇଗଲେ ଏବଂ ସର୍ବ
କରିଗଲେ ଯେ, ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ ପଟ ଦେଶ ପାରସ୍ୟ ରାଜା ପାଇବେ ।

ମରହଟ୍ଟା ଓ ଶିବାଜି

ଦାସଶାନ୍ତ୍ୟର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ଥିବା ପାହାଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳର
ନାମ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର । ସେହି ସ୍ଥାନର ଲୋକେ ଭାରି ଟାଣୁଆ ଓ ଯାହୁଆ ।
ସେମାନଙ୍କ ମନର କଲ ଖୁଲ ବେଶୀ । ସେଠା ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ
ମରହଟ୍ଟା କହନ୍ତି । ଦାସଶାନ୍ତ୍ୟର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ମୁସଲମାନମାନେ ଜିଣି
ନେଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ରହି ଖଜଣାପତ୍ର

ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । କେତେ କେତେ
ସୈନ୍ୟ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରୁ-
ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଏ ଯୁଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟ
ଲାଗି ସଜାମାନେ ଲୋକଙ୍କୁ ଜାଣିର
ଦେଉଥିଲେ ।

ସାହାଜି ଲୋକଙ୍କୁ ବୋଲି
ଦା ଶି ଶା ତ୍ୟ ର ଆହୁମଦାନାବ
ସଜାରେ ଏପରି ଜଣେ ଜାଣିରଦାର
ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କିନ ପରେ ସେ ଯୋଦ୍ଧା
ବାହାରି ଆସି ଦଳାୟର ପାଶ

ପିତାଳ

ସଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଶୁଣି କଲେ ।

ସେତେବେଳେ ସେ ଅନେକ ଜାଣିର ପଦାଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସାହାଜି ଏହି ସାହାଜିଙ୍କ ସୁତ ।
୧୬୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ସାହାଜି ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ଘରେ ରହୁ ନ
ଥିବାରୁ ଶିବାଜିଙ୍କୁ ପୁରାଦାରେ ଦାଦାଜି ରୁଣୁ ନାମରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ
ପାଖରେ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ । ଦାଦାଜି ରୁଣୁ ଶିବାଜିଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ାଚରଣ, ଶିକାର
ଏବଂ ମୁଦ୍ରାବିଦ୍ୟା ଶିଖାଇଲେ । ଶିବାଜି ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜ ଜାଣିରକୁ
ଭୁଲିପାଡ଼ିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ନଣୁଆ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଣି ଜଙ୍ଗଲରେ
ଶିକାର କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଲାଗୁଥିଲା । ଯଦିବେଳେ ତାଙ୍କ ମନ
ଏଥିରେ ଲାଗି ରହିଲା । ପାଠପଢ଼ାରେ ମନ ଆସିବା ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଏପରି କି
ସେ ନିଜ ନାଁ ମୁଦ୍ରା ଲେଖି ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ପୁରୀର ଆଖପାଖ ଗାଁର ବଣୁଆ
ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସମୟ ସମୟରେ 'ମୁସଲମାନ ଦୁର୍ଗ' ସହ ଲୁଟି କରୁଥିଲେ ।
ଶିବାଜି ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଦ୍ରାବିଦ୍ୟା ଶିଖାଇ ସେମାନଙ୍କର ଦଳପତି ହେଲେ ।
ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ କୋଣାର୍କ ବର୍ଷ କରୁଥିଲେ । ସେ ଅନେକବେଳେ
ଦଳାୟର ସଜାଙ୍କର କେତେକ ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଏହିପରି
ତାଙ୍କର ଧନ ଓ ସୈନ୍ୟସମ୍ପଦ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା, ତାଙ୍କ ପରି ସ୍ୱରାଜ୍ୟରେ
ଶୁଣାମଲା ।

ବିଜାପୁର ରାଜାଙ୍କ କାନରେ ଏ କଥା ପଡ଼ିଲା । ସେ ଶିବାଜିଙ୍କ ବାପା ଦାଦାଜିଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ କଲେ ଓ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଲେ । ସାଜାହାନ ସେତେବେଳେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ । ତାଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଶିବାଜି ବାପାଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କଲେ । ତେଣୁ ବିଜାପୁର ରାଜା ଶିବାଜିଙ୍କୁ ଜବତ୍ କରିବାକୁ ସେନାପତି ଆପଜଲ ଖାଁକୁ କେତେକ ସୈନ୍ୟ ଦେଇ ପଠାଇଲେ । ଆପଜଲ ଖାଁ ଦଳଦଳ ନେଇ ଶିବାଜିଙ୍କ ଦୁର୍ଗ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଶିବାଜି କୌଶଳ କରି ତାଙ୍କ ସହୃଦ ସନ୍ଧି କରିବାକୁ କହୁ ତାଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ଆପଜଲ୍ ସେଥିରେ ରାଜି ହୋଇ ଏକାକୀ ତାଙ୍କୁ ଭେଟିବାକୁ ଗଲେ । ଆଗରୁ କଥା ହେଲା, କେବଳ ସେ ଦୁହେଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବେ, ଆଉ କେହି ସେଠି ଲାଗୁନେ ନାହିଁ । ଆପଜଲ୍ ସାଥୀରେ ଖଣ୍ଡେ ଚରଚାରି ନେଇଥାନ୍ତି । ସେ ମନେ କରିଥିଲେ, ଶିବାଜିଙ୍କୁ ଏକାକୀ ଦେଖି ଖଣ୍ଡାରେ ହାଣି ପକାଇବେ । ମାତ୍ର ଶିବାଜିଙ୍କ ବୁଲ୍ଲକି ତାଙ୍କ ବୁଲ୍ଲକିଠୁଁ ବଳପଡ଼ିଲା । ଶିବାଜି ଆଗରୁ ପିନ୍ଧିବା ଲୁଗାରେ କଙ୍କଡ଼ା ବନ୍ଧା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଅସ୍ତ୍ର ଲୁଚାଇ ନେଇଥିଲେ ଓ ହାତରେ ଇସ୍ପାତ୍ ଲୁହା ତିଆରି ଚାଘନଖି ଲୁଗୁର ରଖିଥିଲେ । ସେ ଅସ୍ତ୍ର-ଯୋଡ଼କ ଏପରି ପିନ୍ଧିଥିଲେ ଯେ, ହାତ ମୁଠା ଜଳା ବେଳେ କେବଳ ମୁନ-ଯୋଡ଼ିଏ ବାହାରକୁ ଦିଶୁଥିଲା ।

ଉଭୟଙ୍କର ଭେଟ ହେଲା । ଶିବାଜି ତାଙ୍କୁ ନିମିତ୍ତରେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଗଲବେଳେ ଆପଜଲ୍ ଉପରୁ ଶିବାଜିଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡାରେ ଭୁଷିଦେବେ ନୋଲି ଖଣ୍ଡା ଉଠାଇଲେ । ଶିବାଜି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆପଜଲ୍‌ଙ୍କ ଗୁରୁରେ ଚାଘ-ନଖି ଭୁଷିଦେଲେ । ମେଡ଼ିକରେ ସେ ଶେଷ । ଆପଜଲ୍‌ଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ଭୟରେ ପଳାଇଗଲେ ।

ଏଥିରେ ଶିବାଜିଙ୍କ ମାନ୍ଦ୍ୟ ବଢ଼ିଗଲା । କିମ୍ପେ ସେ ମୋଗଲ ଦୁର୍ଗକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ବସିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଦିଲ୍ଲୀର ସମ୍ରାଟ୍ । ସେ କି ଏ କଥା ସହଜେ ? ସେ ତାଙ୍କ ମାମୁ ସାୟୁସ୍ତ୍ର ଖାଁଙ୍କୁ ନିନ୍ଦିତ, ସୈନ୍ୟ ଦେଇ ଶିବାଜିଙ୍କୁ ଜବତ୍ କରିବାକୁ ପଠାଇଲେ । ସାୟୁସ୍ତ୍ର ଖାଁ ଦଳଦଳ ଘେନି ପୁନା ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଗଲେ । ସେ ଠାଏ ତମ୍ବୁ ପକାଇ ରହୁଥାନ୍ତି । ଶିବାଜି ଦିନେ ରାତିରେ ଗୁପ୍ତ ବେଶରେ ତାହାଡ଼ିଏ ଜଣ ମାତ୍ର

ସୈନ୍ୟ ନେଇ ଗୋପନରେ ସାମୁଦ୍ର ଶାଢ଼ି ଶୋଇବା ଘରେ ପଶିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ମାରିଦେବାକୁ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ସେ ହଠାତ୍ ଉଠିପଡ଼ି ଝରକା ନାଟେ ଡେଇଁ ପଳାଇଗଲେ । ପଳାଇବା ବେଳେ ଶିବାଜୀଙ୍କ ଶତ୍ରୁବାଦରେ ତାଙ୍କର କିଓଟି ଆଙ୍ଗୁଠି ଛୁଣିଗଲା । ସେ ପ୍ରାଣ ଦେନି ପଳାଇଲେ । ମାତ୍ର ଶିବାଜୀଙ୍କୁ ଏବେ ଡରାଇଲେ ଯେ, ଦାସିଶାତ୍ୟ ଆଉ ସେ ମାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ ।

ଏଣିକି ଶିବାଜୀଙ୍କୁ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା । ସେ ଦୁର୍ଗ ପରେ ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ନିଜେ ରାଜା ହୋଇ ନିଜ ନାମରେ ମୁଦ୍ରା ଚଳାଇଲେ । ଏଥିରେ ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଉତ୍ସୁକର ଭାବରେ ସାରି ରାଜସ୍ୱତ୍ୱ ଶୀର ଜୟସିଂହଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାବୁଜିରେ ମୁଦ୍ରା କରିବାକୁ ପଠାଇଲେ । ଏଥର ଶିବାଜୀ ହୁଟିଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି କଲେ । ଶିବାଜୀ ମୋଗଲଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବଜାପୁରର ପଠାଣ ରାଜାଙ୍କ ସହୃଦ ମୁଦ୍ରା କରି ତାଙ୍କୁ ହୁଟାଇଦେଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଏଥିରେ ଖୁସି ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଆହା ରାଜବାଟୀକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଶିବାଜୀ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଭେଟି ଦେବା ପାଇଁ ସାଥୀରେ ଅନେକ ଧନରତ୍ନ ନେଇଥିଲେ । ଆଗରୁ ସେ ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍‌ଙ୍କର ବରତା ସ୍ୱୀକାର କରୁ ନ ଥିଲେ । ଅପମାନ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରାଜଦରବାରକୁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଝରକା ନାଟେ ଅଣାଗଲା । ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ମନେ କରିଥିଲେ, ଶିବାଜୀ ଝରକା ନାଟେ ଆସିଲାବେଳେ ପ୍ରଥମେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଆସିବେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଅପମାନ ହେବ; କିନ୍ତୁ ଶିବାଜୀ ବଡ଼ ବଚସିଣ ! ଝରକା ନାଟେ ଦରବାରକୁ ପଶିବା ବେଳେ ଆଗ ସେ ଗୋଡ଼ ଚଢ଼ା ନତାଇଦେଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ତାଙ୍କୁ ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଦେଖାଇବା ଦୂରେ ଥାଉ, ପଛରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହୁବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ଏଥିରେ ଶିବାଜୀ ସାରିଉଠିଲେ । ତାଙ୍କ ଅଖି ଲଲ ଲଲ ହୋଇଗଲା । ସେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଟାଣ ଟାଣ କରି କଥା କହିଲେ । ତାଙ୍କ ସାହସ ଦେଖି ସରୁର ଲୋକମାନେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ଅନ୍ୟମାନେ ଏହା ଦେଖି ବସୁରିଲେ, ଏଥର ନିଶ୍ଚୟ ଶିବାଜୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକାଟ ହେବ । କେହି କେହି କହୁଛନ୍ତି, ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍‌ଙ୍କର ଜେବୁନ୍‌ନିଷା ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଝିଅ ଥିଲା । ସେ ପରଦା ପଛରେ ରହି ସବୁ ଦେଖୁଥିଲା ।

ସେତିକିବେଳେ ସେ ଶିବାଜିଙ୍କ ବୀରତ୍ବ, ସାହସ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା ଓ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନିଷ୍ଟ ନ କରିବାକୁ ପିତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲା । ତେଣୁ ଆଉ-ରଙ୍ଗଜେବ୍ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ କଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଶିବାଜି ଓ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଶମ୍ଭୁଜି ଆଗ୍ରାରେ ନଜରବନ୍ଦୀରେ ରହିଲେ ।

କିପରି ସେ ନଜରବନ୍ଦୀରୁ ଖସି ଆସିବେ, ଏଥିଲାଗି ନାନା ଉପାୟ ଗ୍ରହଣରେ ଦେହ ଖରାପ ଅଛି ବୋଲି ଛଳନା କଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ମନେ କଲେ, ଶମ୍ଭୁ ମରିଗଲେ ଆଉ ଦାଉ ସାଧୁ ପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଭଲ କରିବାପାଇଁ କେତେ ବୈଦ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ଶିବାଜିଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ପକ୍କୀର ବେଶରେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଭଲ କରିଦେବେ ବୋଲି ଜଣାଇଲେ । ସେହି-ଠାରେ ସେ ଶିବାଜିଙ୍କୁ ଗୁପ୍ତ ମନ୍ତ୍ରଣା ଦେଲେ । ଶିବାଜି ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ କହୁ ପଠାଇଲେ ଯେ, ଦୁଃଖୀ ରଜ୍ଜୀଙ୍କୁ ମିଠେଇ ବାଣ୍ଟିଲେ ତାଙ୍କ ରୋଗ ଭଲ ହୋଇଯିବ । ପ୍ରତିଦିନ ଅନେକ ମିଠେଇ ବଣ୍ଟାଗଲା । ମାତ୍ର ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ଜଗୁଆଳୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତିଦିନ ମିଠେଇ ଟୋକେଇ ପରାଟା କରିବା ପାଇଁ କଟା ତାକିତ କରିଥିଲେ । ଏହିପରି କେତେ ଦିନ ଚାଲିଲା । କିଛି ଦିନ ପରେ ଜଗୁ-ଆଳୀମାନେ ଆଉ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଦିନେ ଶିବାଜି ଓ ଶମ୍ଭୁଜି ଟୋକେଇ ଭିତରେ ଲୁଚି ବାହାରକୁ ବାହାରି ଆସିଲେ । ଶିବାଜି ଗତି ଗତି ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବାଟରେ ଶମ୍ଭୁଜିଙ୍କୁ ଜଣେ ଚିହ୍ନା ପୁରୋହିତଙ୍କ ଘରେ ଛାଡି ଆସିଲେ । ବାଟରେ କେହି ଚିହ୍ନିବ ବୋଲି ସେ ପ୍ରତିଦିନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବେଶ ଧରୁଥାନ୍ତି । ଶେଷରେ ନିରାପଦରେ ନିଜ ଘରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ପରେ ସେହି ପୁରୋହିତଙ୍କଠାରୁ ଶମ୍ଭୁଜିଙ୍କୁ ଫେରିପାଇ ତାଙ୍କୁ ଚାରି ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଦେଲେ ।

ଏଥର ଶିବାଜି ଫେରି ଆସି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ମୋଗଲ ରାଜ୍ୟରୁ ଚଉଥ ବା ଖଜଣାର ବୃତ୍ତିପଣ ଆଦାୟ କଲେ ଓ ମୋଗଲ ଦୁର୍ଗ ସବୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବ୍ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ୧୭୨୪ ରେ ସାୟରତ-ଠାରେ ମହାସ୍ବାମୀ ଉପାସ ଧାରଣ କରି ସଜଗାଦରେ ବସିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ କାଳ ସହୁଲା ନାହିଁ । ସେ ୧୭୮୦ରେ ୫୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମରିଗଲେ ।

ଶିବାଜି ଅନ୍ୟ ଧର୍ମକୁ କେବେହେଁ ଘୃଣା କରୁ ନ ଥିଲେ । କୌଣସି ମୋଗଲ ସ୍ତ୍ରୀ ବସନ୍ତରେ ପଡ଼ିବାର ଦେଖିଲେ ସେ ତାକୁ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ତାର ନିଜ ଘରେ ନେଇ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସୁଥିଲେ । ସେ ଗୋଜାତି ଓ ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ହୁଏତରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ।

ପେଶବା ବଂଶ

ଆଉରଙ୍ଗଜେବ ଶିବାଜିଙ୍କ ଉପରେ ଥିବା ଗୁରୁ ତାଙ୍କ ପୁଅନାତିଙ୍କ ଉପରେ ମେଣ୍ଟାଇଲେ । ଶିବାଜିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶମ୍ଭୁଜି ବଳାସୀ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବ ତାଙ୍କୁ ଧରିନେଇ ବନ୍ଦୀ କଲେ ଓ ଆଖି ପଟୁଇ ମାରି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ସାହୁକୁ ମଧ୍ୟ ନେଇ ରଖିଲେ, କିନ୍ତୁ ସାହୁକୁ ସେ ଭାରି ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସାହୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ସେ ଅନେକ ଦିନ ମୋଗଲ ଦରବାରରେ ରହି ଅଧା ମୋଗଲ ହୋଇ-ଯାଇଥିଲେ । ସେ ନିଜେ କିଛି କାମ ନ କରି ସୁଖସନ୍ତୋଷରେ ରହିବାକୁ ଚାହୁଁଲେ । କେଣ୍ଟୁ ସେ ନିଜେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାରି ଜଣେ ଗ୍ରାହଣକୁ ପେଶବା ବା ମନ୍ଦି କର ତାଙ୍କ ହାତରେ ସବୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଏହି ପ୍ରଥମ ମନ୍ଦିଙ୍କ ନାଁ ବାଲୁଜି ବଣ୍ଟନାଥ । ବାଲୁଜି ବଣ୍ଟନାଥ ଓ ତାଙ୍କ ପୁଅନାତିମାନେ ମରହଟ୍ଟା ରାଜ୍ୟରେ ସର୍ବେସର୍ବା ହେଲେ । ବାଲୁଜି ବଣ୍ଟନାଥ ଏବଂ ତାଙ୍କର ବଂଶଧର-ମାନଙ୍କୁ ପେଶବା କହନ୍ତି ।

ପେଶବା ରାଜତ୍ବରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଶମତା ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରୁ ଚଉଥ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣ ସମ୍ରାଜ୍ୟଠାରୁ ଅନୁମତି ପାଉଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ଭୟରେ ଅସୁରୁ । ସେମାନଙ୍କ ଶମତା ଏତେ ବଢ଼ିଲା ଯେ, ସେମାନେ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ୍ ହେବେ ବୋଲି ବୋଧହେଲା ।

ବର୍ଗ

ଲୋକେ ମରହଟ୍ଟା ଅଣ୍ଟାବେନ୍ଦ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବର୍ଗ କରୁଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟା-ମାନେ ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗଳା ଦେଶ ଲୁଟ୍‌ପାଟ୍ କଲେ । ସେମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଞ୍ଚଳେ ଆସି ଲୋକଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ଲୋକେ ବର୍ଗ ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଶୁଣିଲେ ଗାଗଣା ଛାଡ଼ି ପଳାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେଉଥିଲେ, ପସଲ କିଆରୀସବୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଉଥିଲେ । ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଏତେ ବେଶୀ ହେଲା ଯେ, ଲୋକେ ଥରହର ହେଲେ । ସେମାନେ ଯେଉଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, ସେଆଦେଶ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ବର୍ଗଙ୍କଠାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଲାଗି ବଙ୍ଗଳାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଖାଇ ଖୋଲାଯାଇଥିଲା । ଏ ଖାଇକୁ ମରହଟ୍ଟା ଖାଇ କହନ୍ତି । ଆଲିବର୍ଦ୍ଦି ଖାଁ ବଙ୍ଗଳା, ବହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସୁବାଦାର ଥିବା ଅମଳରେ ଏହାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଆରମ୍ଭ । ରଘୁଚନ୍ଦ୍ର ଦେବସିଂହ ତାଙ୍କର ଯୋଗାପଡ଼ି ଭୟର ପଶ୍ଚିତଙ୍କୁ ବଙ୍ଗଳା ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଅନେକ ଥର ପଠାଇଥିଲେ । ଆଲିବର୍ଦ୍ଦି ଖାଁ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ଥର ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣି ବୀରଭୂମି, ବନ୍ଧମାନ, ମେଦିନୀପୁର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱାଧୀନ ନେଇଗଲେ ।

ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ଭୟରେ ଅନେକ ଲୋକ ନିଜ ସ୍ୱାଧୀନ ଛାଡ଼ି କଲିକତା ପଳାଇଗଲେ । ଯେତେବେଳେ ଇଂରେଜମାନେ କଲିକତାରେ ଆସିଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ କଲିକତା ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଆଲିବର୍ଦ୍ଦି ଖାଁ ଭୟର ପଶ୍ଚିତଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଲୋଭ ଦେଖାଇ ନିଜ ଛାଉଣିକୁ ସମ୍ମିଳିତ କରିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଆଣିଲେ ଓ ସେଠାରେ ଛାଣି ପକାଇଲେ; କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇ ରହିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଆଲିବର୍ଦ୍ଦି ଖାଁଙ୍କୁ ନାକେଦମ୍ କଲେ । ସେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରଘୁଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ବାସିଂକ ୧୨ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ବୁଲ୍ଲି କଲେ ।

ବର୍ଗଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଲୋକେ ଭୟ କରି ଘର ଦୁଆର ତୋଳୁ ନ ଥିଲେ ଓ ଧନ ସଂଗ୍ରହ କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଉତ୍କଳର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲେପ

ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଅଯୋଗ୍ୟ ଥିବାରୁ ପ୍ରତାପଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାଧର ରାଜା ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ସିଂହାସନ ନେଇ ଭୟଙ୍କର ଗୋଳମାଳ ହେଲା । ଦେଶରେ ହାଣି କାଟି ଚାଲିଲା । ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଦେବ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ମୁଖ୍ୟ କରୁଦ୍ୱାରା ବେଳେ ମୁକୁନ୍ଦ ହରିଚନ୍ଦନ ବୋଲି ଜଣେ ଲୋକ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପାଇକ ହୋଇ ଅସିଥିଲେ । ସେ ନିଜର ବିଦ୍ୟାବୃଦ୍ଧି ବଳରେ ପାଇକ ସ୍ୱକ୍ଷରୁ ଉଠି ଓଡ଼ିଶାର ସେନାପତି ହେଲେ । ଦେଶରେ ଘୋର ଅନ୍ଧାର ହେବାରୁ ସେ ଗୋବିନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କ ପରେ ସିଂହାସନରେ ବସିଲେ । ସେ ତେଲୁଗୁ ଦେଶରୁ ଅସିଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ତେଲଙ୍ଗା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ କହନ୍ତି । କଟକ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ସେ ବାରବାଟୀ କିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ନିଅ ମହଲ କୋଠା ତିଆରି କଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଭଲ ଶାସନ କଲେ । ସେ ଏତେ ଗାର୍ ହିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ମୁସଲମାନମାନେ ଥରହୁର ହେଉଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆକବର ଭାରତର ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ । ଆକବରଙ୍କର ଏତେ ସୈନ୍ୟବଳ ଥିଲା ଯେ, ରାଜପୁତମାନଙ୍କ ପରି ବୀର ତାଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳ ଛଡ଼ା ଉତ୍ତର-ଭାରତର ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ସେତେବେଳେ ସୁଲେମାନ୍ ଦଙ୍ଗଲାର ନବାବ ଥିଲା । ସୁଲେମାନ୍ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଯୋଦ୍ଧା ନୁହନ୍ତି । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆକବର ସୁଲେମାନ୍‌ଙ୍କୁ ଜୟ କରିବାରୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । ସେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଗାରୁଡ଼ି କଥା ଶୁଣିଥିଲେ । ସେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିଲେ । ସେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲେ । ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିବା କଥା ସୁଲେମାନ୍ ଶୁଣି ଭୟରେ ଆକବରଙ୍କଠାରେ ପରଶ ପଶିଲେ । ସୁଲେମାନ୍ ଆକବରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି ବଙ୍ଗ ଶାସନ କଲେ ।

ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଆକବରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାରୁ ସୁଲେମାନ୍ ତାଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ ରଖିଥାନ୍ତି । ସେହି ରାଗରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ସୁଲେମାନ୍ ହଟି ପଳାଇଲେ । ମୁକୁନ୍ଦ ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବଙ୍ଗଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଡ଼ାଇଲେ । କଟକ ପାଖରେ ଶାରଙ୍ଗଗଡ଼ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ରାଜ୍ୟ

ଥିଲା । ସେଠାର ସାମନ୍ତ ସାଜା ସମତନ୍ତ୍ର ଭାବେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲେ । ସେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଗଙ୍ଗା କୁଳରେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା ବେଳେ ସମତନ୍ତ୍ର ସୁଲେମାନଙ୍କ ସେନାପତି କଳା-ପାହାଡ଼କୁ ଡାକି ଆଣି ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଏ ଶବ୍ଦ ପାଇ ଶୀଘ୍ର କଳାପାହାଡ଼ ସାଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ଯାଜପୁରଠାରେ ଭୀଷଣ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ମରିଗଲେ [୧୫୭୫] । ଏହି ଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୋପ ପାଇଲା । ତା ପରେ ଆକବରଙ୍କ ସେନାପତି ମାନସିଂହ ୧୫୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ଜିତିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ମୋଗଲ ଓ ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ୱ

ଓଡ଼ିଶା ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ଆକବରଙ୍କ ସମୟରେ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶିବା କଥା ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆଗରୁ ଶୁଣିଛ । ଓଡ଼ିଶା ୧୫୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ୧୭୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋଗଲ ବାଦଶାହଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଆଉରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ପରେ ଆଲିବର୍ଦ୍ଦି ଖାଁ ବଙ୍ଗ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ହେଲେ । ସେତେବେଳେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଚିମତା ବହୁତ କମିଯାଇଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଦୁର୍ବଳ ଦେଖି ଆଲିବର୍ଦ୍ଦି ଖାଁ ନିଜକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ନବାବ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ।

ଶିବାଜୀଙ୍କ ମୁହ୍ୟର କେତେକ କାଳ ପରେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ପାଞ୍ଚ ଦଳ ହୋଇଗଲେ । ଦଳେ ନାଗପୁରରେ ରହିଲେ । ରଘୁଜି ଭେନ୍ସଲ ନାଗପୁରର ସାଜା ହେଲେ । ରଘୁଜି ଓଡ଼ିଶାରେ ପଶି ଧନରତ୍ନ ଲୁଟି କଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି କରି ଶଜାଣା ଆଦାମ୍ କଲେ । ନବାବ ଆଲିବର୍ଦ୍ଦି ଖାଁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶେଷରେ ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ରଘୁଜି ଜଣେ ସୁନାଦାର ରଖି ଓଡ଼ିଶା ଶାସନ କଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଖ୍ରୀ ୧୭୫୧ ଠାରୁ ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସୁନାଦାରଙ୍କ ନାଁ ଶିବଭଟ୍ଟ ସାମନ୍ତସ୍ୱୟ । ଅନ୍ୟ ସୁନାଦାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭବାନୀ ପଣ୍ଡିତ ଓ ସାଜାସମ ପଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟ ।

ମରହଟ୍ଟା ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଳରେ କୋଣାର୍କରୁ ପରୁଣ ଖମ୍ବ ଅଣାଯାଇ ପୁରୀ ବଡ଼ ଦେଉଳରେ ରଖାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଦେଉଳର ଶ୍ରେଣୀମଣ୍ଡପ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା ଓ କାଠଯୋତୀର ପଥରନଳି ଓ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ ମରାମତି ହୋଇଥିଲା ।

ମରହଟ୍ଟା ରାଜତ୍ବରେ ଲୋକେ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ ନ ଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟା ସୈନ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନେ ଗାଁ ଗାଁ ପଶି ଧନରତ୍ନ ଲୁଟି କରି ନେଇଯାଉଥିଲେ, ଶାସନଶୃଙ୍ଖଳା ନ ଥିଲା ।

ଭାରତକୁ ବିଦେଶୀକ ଆଗମନ

ଆଗରୁ କୁହାଯାଇଛି ଯେ, ଭାରତ ଅତି ଉର୍ଦ୍ଧର ଦେଶ । ଏଠାରେ ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟର ସେତେ ସୁବିଧା ଅଛି, ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ନାହିଁ । ଏ ଦେଶରେ ସୁନା ପଲେ ବୋଲି କଥା ଅଛି । ତେଣୁ ମୁଗେ ମୁଗେ ସବୁ ଜାତିର ଆଖି ଭାରତ ଉପରେ ପଡ଼ିଆସିଛି ।

ପୁର୍ବେ ଜାହାଜ ଚଢ଼ି ଇଉରୋପରୁ ଭାରତକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ଇଉରୋପର ଲୋକେ ଜଳପଥ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । କେବଳ ଆରବ ଦେଶର ଲୋକେ ଜାହାଜରେ ଆସି ଏ ଦେଶର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଭାରତର ଜଳବାୟୁ ଭଲ ଓ ଏଠାରେ ସବୁ ଜନିଷ ମିଳେ, ଏ କଥା ଇଉରୋପର ଲୋକେ ଜାଣିବା ଦିନୁ ଲୋଭ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଏ ଦେଶକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ବାଟ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ୧୪୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଦେଶର କଲମ୍ବସ ଭଦ୍ରଦେଶ୍ୟରେ ଜାହାଜ ଚଢ଼ି ବାହାରିଲେ । ମାତ୍ର ସେ ସମୁଦ୍ରରେ ବାଟ ବଣା ହୋଇ ଆମେରିକା ମହାଦେଶରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହାର ଛଅ ବର୍ଷ ପରେ ୧୪୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେହି ଦେଶର ଭସ୍କୋଡ଼ଗାମା ବୋଲି ଜଣେ ନାବିକ ଆସି କା ମହାଦେଶର ଦକ୍ଷିଣ ପଟେ ବୁଲିଆସି ଭାରତରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲବାସୀ ଭାରତର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଆରମ୍ଭ

କଲେ । ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ବେଶ୍ ଭଲ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ନଗରକୁ ସେମାନେ ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର କରି ଗଢ଼ିଲେ । ତାଙ୍କ ଦେଶାଦେଶୀ କ୍ରମେ ଓଲଟାଇ, ଇଂରେଜ, ଦିନାମାର ଓ ପରସୀ ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଇଉରୋପୀୟ ଜାତି ଭାରତକୁ ଆସିଲେ ।

ପର୍ତ୍ତୁଗିଜମାନେ ଆସିବାର ପ୍ରାୟ ଶହେ ବର୍ଷ ପରେ ହଲଣ୍ଡବାସୀ [ଓଲନ୍ଦାଜ] ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣୋ ଓ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବେପାର ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଓଲନ୍ଦାଜମାନେ ଆସିବାର କିଛିଦିନ ପରେ ତେଲମାଙ୍କିବାସୀ ନା ଦିନାମାରମାନେ ଆସି ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମପୁର ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ସେମାନେ ୧୭୪୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାହା ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ବଢ଼ି ଦେଇଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ଆକନର ଭାରତର ସମ୍ରାଟ, ସେତେବେଳେ ଏଲିଜାବେଥ, ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଣୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ରାଜତ୍ବରେ ୧୬୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେଠାରୁ ଦଳେ ଦଣ୍ଡିକ ଭାରତରେ ବେପାର କରିବା ଲାଗି ତାଙ୍କଠାରୁ ଏକ ସନନ୍ଦ ଆଣିଲେ । ଏହି ବଣିଜ୍ୟଦଳ “ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ” ଗଢ଼ି ଏ ଦେଶରେ ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପ୍ରଥମେ ଏ କମ୍ପାନୀର ଡିନି ଲାଈ ଟଙ୍କା ମୂଳ ପାଣ୍ଠି ଥିଲା । ଡିନୋଟି ଜାହାଜ ନେଇ ଏମାନେ ବେପାର ପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ।

ଓଲନ୍ଦାଜମାନେ ଭାରତୀୟ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜରେ ବେପାର କରୁଥିବା ଦେଶୀ ଇଂରେଜମାନେ ଶାସ୍ତ୍ର ଭାରତ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପର୍ତ୍ତୁଗିଜମାନେ ବାଧା ଦେଲେ; ମାତ୍ର ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଇଂରେଜମାନେ ଖୋଦ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ନାନା ସ୍ଥାନରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ଡିଆଁ କରିଲେ । ଭାରତରେ ରାଜ୍ୟ ଗଢ଼ିବା ଇଚ୍ଛାରେ ସେମାନେ ଆସି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ବେଳେ ବେଳେ ମୋଗଲମାନଙ୍କଠାରୁ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟରେ ବାଧା ପାଇବାରୁ ସ୍ଵାୟତ୍ତ ଭାବରେ ବାଣିଜ୍ୟ ସୁଧାଧା ଲାଗି ରାଜ୍ୟ-ବସ୍ତ୍ରରେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ।

ଇଂରେଜମାନେ ୧୭୩୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗିରିର ହିନ୍ଦୁ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ କିଣିନେଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ ନୋଲିଲେ । ତାହା ହେଉଛି, ସେଣ୍ଟଜର୍ଜ ଦୁର୍ଗ ।

ବମ୍ବେ ସହର ପୂର୍ବରାଜମାନଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । ୧୭୯୨ ରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ଦ୍ଵିତୀୟ ଗୁଲ୍ଡସ୍ ପୂର୍ବରାଜ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କର ସୌରାଜ୍ୟରୁ ଡାକି ପାଇଲେ ଏବଂ କାଷି କ ଦଣ୍ଡ ପାଉଥିବା ଖଜଣାରେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ହାତରେ ତାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଆଖପାଖ ସ୍ଥାନରେ ବସବର ଲତେଇ ଗୁଲିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜଙ୍କ ଦୁର୍ଗ ନିକଟରେ ସେପରି କିଛି ଗୋଳମାଳ ନ ଥିଲା । କାରଣ କି ମୋଗଲ କି ମରହଟ୍ଟା କେହି ଇଂରେଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦୀଦାନୀ ହୋଇଉଠିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଅନେକ ଲୋକ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲେ । ଫଳରେ ଏହି ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ବେପାର ବାଣିଜ୍ୟ ଭଲଭାବରେ ଚାଲିଲା ।

୧୭୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଝିଅ ବେମାରରେ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଭଲ କରିବା ପାଇଁ ସୁରାଟଠାରୁ ଇଂରେଜ ଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ଡକାନ୍ତି ହେଲା । ସେ ଆସି ଜେମାଙ୍କୁ ଭଲ କରିଦେଲେ । ଡାକ୍ତର ପୁରସ୍କାରସ୍ବରୂପ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ମାଗିଲେ — ମୋ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ବନ୍ଦୀ ମାଗୁଲରେ ବେପାର ବଣିଜ କରିବାର ସୁବିଧା ମିଳୁ । ସମ୍ରାଟ ଏ କଥା ମଞ୍ଜୁର କରିଦେଲେ । ଏହି ଘଟଣାର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଉତ୍ତର ଆଉ ଏକ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ସେହି ଡାକ୍ତର ଭଲ କରି ଦେଇ ଇଂରେଜମାନେ ବାଲେଶ୍ଵର ଓ ହୁଗୁଳିଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କୋଠି ତୋଳି ପାରିବେ — ଏହି ଶିମତା ତାଙ୍କଠାରୁ ପାଇଲେ ।

ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଆଉରଙ୍ଗଜେବଙ୍କ ସମୟରେ ଥରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଉପରେ ଘୋର ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲା । ମୋଗଲ ସେନା ଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଲା । ବଙ୍ଗର ନବାବ ସାୟୁସ୍ତ ଶାଁ ଇଂରେଜଙ୍କ

ହୁଗୁଳରେ ଥିବା ବାଣିଜ୍ୟକୋଠି ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ତାହା ରକ୍ଷା କରି ନ ପାରି ବଙ୍ଗ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ବସିଲେ । ମାତ୍ର ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଜଳଯୁଦ୍ଧରେ ପାରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସମ୍ରାଟ୍ କାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ସନ୍ଧି କଲେ । ଏହି ସନ୍ଧି ପରେ ଇଂରେଜମାନେ ଆଉ ହୁଗୁଳକୁ ନ ଯାଇ ସୁତାନଟି ବୋଲି ଆଉ ଏକ ସ୍ଥାନରେ କୋଠି ତୋଳିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ତାହାର ନିକଟରେ ଗୋବିନ୍ଦପୁର ଓ କାଳିଘାଟ ବୋଲି ଆଉ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଗାଁ କିଣିଲେ । ଏହି ତିନୋଟି ଗାଁରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ କଲିକତା ସହର ହୋଇଛି । ଏଠାରେ ଇଂରେଜମାନେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ ତୋଳି ଇଂଲଣ୍ଡର ସେ ଅମୟର ରାଜା ଉଇଲିୟମଙ୍କ ନାଁ ଅନୁସାରେ ଦୁର୍ଗର ନାଁ ଦେଲେ “ଫୋର୍ଟ ଉଇଲିୟମ” । ସେହି ସମୟରେ ସେ ସ୍ଥାନ ଖାଲି ନିଶା ଜଙ୍ଗଲରେ ପୁରୁଥିଲା । ଜୁଆରରେ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ମାଡ଼ିଯାଉଥିଲା । ବଣରେ କାଘ ଓ ପାଣିରେ କୁମ୍ଭୀର ନିତ ଉପଦ୍ରବ ଘଟାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ବସତି ଆରମ୍ଭ ହେବା କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଆଜି ସେହି ସାମାନ୍ୟ ତିନୋଟି ଗାଁ ବଦଳରେ ସେଠାରେ ପ୍ରକାଶ୍ଟ କଲିକତା ସହର ିଆହୋଇ ବୃତ୍ତିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ।

ଇଂରେଜ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ୧୭୯୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାନ୍ତ ଦେଶର ଲୋକେ ଏ ଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ସୁରାଟରେ ଓ ପରେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଓ ଚନ୍ଦନନଗରଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟକୋଠିମାନ ତିଆରି କଲେ । ପଣ୍ଡିଚେରୀ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ହେଲା । ଗୁଡ଼ୁଁ ଗୁଡ଼ୁଁ ସେମାନଙ୍କ ଯମତା ଅଭୁତ ଭାବରେ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗଲା । ଆଜିରୁ ଇଂରେଜ ଓ ପରସୀ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ବସ୍ତ୍ରବର ଅପତ । ଭରତକୁ ଆସି ସେମାନେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ କଳି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଓ ଚନ୍ଦନନଗରରେ ପରସୀମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଥିଲା । ପଣ୍ଡିଚେରୀଠାରେ ପରସୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଥିଲା ।

ସୁଗନ୍ଧ ବୃକ୍ଷମାନ —

ଆଲିବର୍ଦ୍ଧି ଶ୍ରୀ ବଙ୍ଗଳାର ସୁଗନ୍ଧାଦାର ସର୍ବପ୍ରସିଦ୍ଧଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ । ଏକ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେ ସେ ନିଜ ମୁନିବନ୍ଧୁ ମାରି ନିଜେ ସୁଗନ୍ଧାଦାର ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ଏହି ଘଟଣାର କିଛିଦିନ ପରେ ଦକ୍ଷିଣ ବାଦଗାହକୁ ନର ନ ଦେଇ ସେ ସ୍ବାଧୀନ ମଧ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ନିଜର ପୁଅ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ମଲା ପରେ ତାଙ୍କ ଝିଅର ପୁଅ ସୁଗନ୍ଧଭୈରବ କୋଡ଼ଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଗାଦୀରେ ବସିଲେ । ସୁଗନ୍ଧ କିଛି ପାଠଶାଳା ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ । ସିଲ୍ଲିକିନ୍ନୁ ସେ ଭାରି ନିଷ୍ଠୁର ଓ ବଳାସୀ ଥିଲେ । କୌତୁକ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମଣିଷ ଦୋହେଇ ତଙ୍ଗାକୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ

ଦେଉଥିଲେ । ପେଟ ଭିତରର ସିଲ୍ଲି ଦେଖିବାପାଇଁ ଗର୍ଭିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀର ପେଟ ଢଳି ପଡ଼ାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ଲୋକେ ଦବ୍‌ଦୋହା ହୋଇ ଉଠିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କାର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଗୁଜବନ୍ଧୁଙ୍କ ପୁଅ କୃଷ୍ଣଦାସଙ୍କ ପାଖରେ ବହୁତ ସମ୍ପତ୍ତି ଜମା ଥିଲା । ସୁଗନ୍ଧଙ୍କ ଆଖି ତା ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । କୃଷ୍ଣଦାସ ତାଙ୍କ ଭୟରେ କଲିକତା ପଳାଇ ଇଂରେଜଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଇଂରେଜମାନେ ବେପାର କରି ଦୁର୍ଗ ମୁକ୍ତମତ କରୁଥାନ୍ତି । ସେ ଇଂରେଜକୁ ଧମକାଇ ଶକ୍ତି ଏ ଚିଠି ଲେଖିଲେ — ‘କଲିକତା ନ କର କୃଷ୍ଣ ଦାସକୁ ଯେଉଁଭଳି ଅତି ବୁଝାବୋଲା ବନ୍ଦ କରି । ଏଥିର କିଛି ଭୟ ନ ପାଇ ସେ ଗୁଗରେ ତାହା ଉଠିଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ୫୦ ହଜାର ସୈନ୍ୟ ନେଇ କଲିକତା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପତି ଅଳ୍ପ ସୈନ୍ୟ

ଥିଲେ । ତଥାପି ସେମାନେ ସ୍ଵର ଦିନ କାଳ ଶତ୍ରୁକୁ ବାଧା ଦେଇ ଶେଷକୁ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ମାଗିଲେ । ଏହି ସୁଦ୍ଧାରେ ସୁରାଜ୍ୟର ଜଣେ କର୍ମସୂତା ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଦୋଠାରେ ୧୪୪ ଜଣ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ଭର୍ତ୍ତି କରି ବନ୍ଦୀ କଲେ । ଏ କଥା ସୁରାଜ୍ୟ ଜାଣି ନାହିଁ । ସେ ସମୟଟା ନିଧୁମ ଶବ୍ଦ ଦିନ । ବନ୍ଦୀମାନେ ପାଣି ପକନ ଅସ୍ଥଳରେ ଛଟପଟ ହେଲେ । ସକାଳ ଦେଖିଲବେଳକୁ ୧୨୩ ଜଣ ଗୋରାଙ୍କ ସାଥୀବାସ୍ତୁ ଭଡ଼ିଯାଇଛି, ନାକା ୨୩ ଜଣ ଦରମାସ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ଏହି ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡକୁ ‘ଅନ୍ଧାର’ ହତ୍ୟା କହନ୍ତି ।

ଭାଇବ—

ଭାଇବ କାନ୍ଦରେ
ଇଂରେଜ । ପିଲାଦିନେ
ମୋ ସ୍ଵର ଦୃଷ୍ଟି ଥିଲେ ।
ସୁଲୁକୁ ଗଲେ ନଳଗୋଳ
ଛତା ପାଠ ପଢ଼ାର ନାଁ
ଧରୁ ନ ଥିଲେ । କାଟ
ଘାଟରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଙ୍ଗେ
ମାତଗୋଳ କରୁଥିଲେ ।
ତାଙ୍କର ଏ ଦୃଷ୍ଟିପଣିଆ
ଦେଖି ନାପମା ତାଙ୍କୁ
ସୁଲୁରୁ ଉଠାଇ ଆଣି
କିଛିଦିନ ଘରେ ରଖିଲେ ।
ମୋହି ସମୟରେ ଇଂଲ-
ଣ୍ଡରୁ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତି
ଇଣ୍ଡିଆ କମାନାର ଏକ

ଭାଇବ

ଜାହାଜ ଆସୁଥିଲା । ତେଲ ଭାଇବଙ୍କ ଦାଉରୁ ରସା ପାଇବା ପାଇଁ ବାପ
ମା ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ପଠାଇ ଦେଲେ । ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ଜଳବାୟୁ ତାଙ୍କ
ଦେହରେ ଫିଟ ନାହିଁ ଓ ସେଠାରେ ମରିଯିବେ ବୋଲି ବାପମା ବୁଝାଇ

ନିଷିଦ୍ଧ ରହୁଥିଲା । ଏଣେ କ୍ଳାଉନ୍ ଲୁରତକୁ ଆସି କମ୍ପାନୀର ଏକ କରାଣୀ ହୋଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରେ ରହୁଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କୁ ମୋଟେ ୧୯ ବର୍ଷ ବୟସ । ଏ ଦେଶକୁ ଆସି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦୁଷ୍ଟପଣ ଗଲା ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ନିଜ ହାତମକୁ ଅମାନିଆ ହେଲେ । ପୁଣି ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଟାଣ ଖରା ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଗଲା ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ବେମାରରେ ପଡ଼ିଲେ । ନିଜର ଦେଶ, ବାପ ଭାଇ, ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ ବାହାରେ ଛାଡ଼ି ଆସି ଏ ଦେଶରେ ଏକାକୀ ରହିବାକୁ ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ ବାପମା ପୁଣି ପାଇବେ ନାହିଁ, ଏ କଥା ସେ ଭଲ ଜାଣିଥିଲେ । ଏ କଥା ସବୁ ବୟସ ଆସୁହୁତ୍ୟା କରି ମରବା ପାଇଁ ଥରେ ସେ ବନ୍ଧୁକ ଧରିଲେ । ଦୁଇ ଥର ଫୁଟାଇଲେ; ମାତ୍ର ବନ୍ଧୁକ ଫୁଟିଲା ନାହିଁ । ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଆସି ବନ୍ଧୁକଟି ନେଇଯିବା ପରେ ବନ୍ଧୁକ ଫୁଟିଲା ।

ଏହି ଘଟଣାର କିଛିଦିନ ପରେ ଫରାସୀ ଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । କ୍ଳାଉନ୍ ସେତେବେଳେ ଶୁଣିଲେ ଯେ, ଇଂରେଜମାନେ ପରାସ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳ ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଶକ୍ତି ଧରିଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ସେନାଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାରେ ପୁରୁଷର ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଓ ସେନାପତି ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଯୋଗୁଁ ଭାରତରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ମାନମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଲା ଓ ଶେଷକୁ ଏତେ ବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଠା ହେଲା ।

ପରସୀ ଯୁଦ୍ଧ—

ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ହତ୍ୟାର ଖବର ଯାଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କ୍ଳାଉନ୍ ଦଳେ ସୈନ୍ୟ ନେଇ ବାହାରିପଡ଼ିଲେ । ଏଣେ ପୁରାଜ ନିଜ ସେନାପତି ମାଣିକଗୁଡ଼ଙ୍କ ଜିମା କଲିକତା ଛାଡ଼ିଦେଇ ନିଜ ଘରାଣୀ ମୁକ୍ତିଦାବାଦକୁ ଫେରି ଯାଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ତୋପ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲା, ମାଣିକଗୁଡ଼ ଭୟରେ ସହର ଛାଡ଼ି ପଳାଇଲେ । କ୍ଳାଉନ୍ ଅତି ସହଜରେ କଲିକତା ସହରକୁ ଅଧିକାର କରିନେଲେ ।

ଏହା ପରେ ସୁସ୍ୱଜ୍ଞ ଅତ୍ୟାଚାର ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ିଲା । ସୃଜ୍ୟର ହୃଦ୍‌ସୁସ୍ୱଲମାନ ସକଳ ପ୍ରଜା ତାଙ୍କ ବରୁଷରେ ମାତିଉଠିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଗାଦୀରୁ ତଡ଼ିଦେଇ ତାଙ୍କ ସେନାପତି ମିରଜାପରକୁ ନବାବ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚାଲିଲା । କେହି କେହି ଆସି ଏଥିରେ କ୍ଳାଉବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ କ୍ଳାଉବ ପଛଘୁଞ୍ଚା ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେ ଦେଖିଲେ, ସୁସ୍ୱଜ୍ଞ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂରେଜମାନେ ନିଷ୍ଠିନ୍ନରେ ବଙ୍ଗଳାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସୁସ୍ୱଜ୍ଞ ବିପକ୍ଷ ଦଳକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ଦଳେ ସୈନ୍ୟ ଧରି ମୁର୍ସିଦାବାଦ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ବାଧା ଦେବାକୁ ସୁସ୍ୱଜ୍ଞ ସୈନ୍ୟ ନେଇ ବାହାରିଲେ । ଦୁଇ ପକ୍ଷର ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷର ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା, ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମ ‘ପଲ୍ଲସୀ’ । ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ବଶ୍ୱାସଯାତକ ମିରଜାପର କେଉଁ ପକ୍ଷ ଈଶିବେ, ଏହି ଅପେକ୍ଷାରେ ରହି କ୍ଳାଉବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । କ୍ଳାଉବ ଈଶିବାରୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଇ ମିଶ୍ରିଗଲେ । କ୍ଳାଉବ ତାଙ୍କୁ ନବାବ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ସୁସ୍ୱଜ୍ଞ ଯୁଦ୍ଧରୁ ପଳାଇଲେ । ମାତ୍ର ବାଟରେ ଧରାପଡ଼ି ମିରଜାପରଙ୍କ ମୁଅଟକାସାବି ନିହତ ହେଲେ ।

ପରସୀ ଇଂରେଜ ଦଳ—

ପ୍ରଥମ କଣ୍ଟାଟ ସମର---

ଆଗରୁ ପରସୀ ଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁତା ଥିଲା । ୧୭୪୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଉରୋପରେ ଏହି ଦୁଇ ଜାତିର ଲଢ଼େଇ ହେବାରୁ ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଳମାଳ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜମାନେ ମାଲ୍ଦିବାରେ ଓ ପରସୀମାନେ ପଣ୍ଡିଚେରୀରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନ କଣ୍ଟାଟର ନବାବଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା ।

ସେତେବେଳେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସୃଜ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରାବର ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲା । ସେସ୍ୱଜ୍ଞଙ୍କ ଦୁର୍ଗର ଜରୁଆଳ ହତା ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସେବା ନ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ପରସୀମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଥିଲା । ତତ୍ତ୍ୱେ ବୋଲି ଜଣେ ଚତୁର ଲୋକ ପଣ୍ଡିଚେରୀକୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ହୋଇ ଆସି-

ଥିଲେ । ସେ ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ଦିନ ରହି ଦେଶ ଲୋକଙ୍କର ଗତିବିଧି ବୁଝି ନେଇଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଏ ଦେଶରୁ ତଡ଼ିଦେଲେ ପରସ୍ପା-
ନାଶିତ୍ୟ ନିର୍ବାହରେ ଚାଲିବ, ଏହି ଆଶାରେ ସେ ନାନା ଉପାୟ ଖୋଜିଲେ ।
ଏଠାରେ ସ୍ୱଳ୍ପ ଜଣି ସ୍ୱଳ୍ପ ବସ୍ତ୍ରର କରବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଇଚ୍ଛା
ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏ ଦେଶର ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମେ ଭଲରକମର ମୁଦ୍ଦ ଶିକ୍ଷା
ଦେଇ ରଖାଇଥିଲେ ।

ଇଉରୋପରେ ୧୭୪୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପରସ୍ପା ଓ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ମୁଦ୍ଦ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ୧୭୪୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ
ପରସ୍ପାମାନେ ଏଣେ ଇଂରେଜଙ୍କ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସହର ଅଧିକାର କଲେ ।
ଇଂରେଜମାନେ କଣ୍ଟାଟର ନବାବଙ୍କ ପାଖରେ ଚୁହାରି କଲେ । ନବାବ
ପରସ୍ପାମାନଙ୍କୁ ହୁକୁମ୍ ଦେଲେ, “ଇଂରେଜଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଗ ପେରୁଇ-
ଦିଅ ।” ମାତ୍ର ଡିଡ଼ମ୍ପେ ଏ କଥା ନ ଶୁଣିବାରୁ ନବାବଙ୍କ ପୁଅ ଦଶ ହଜାର
ସୈନ୍ୟ ନେଇ ପରସ୍ପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୁଦ୍ଦ କଲେ । ଏ ମୁଦ୍ଦରେ ପରସ୍ପାମାନେ
ଜିତିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି,
ପାରିଲେ ନାହିଁ । ୧୭୪୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଉରୋପରେ ଏହି ଦୁଇ ଜାତି
ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ହେବାରୁ ଭାରତରେ ମୁଦ୍ଦ ବନ୍ଦ ହେଲା । ଇଂରେଜମାନେ
ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଫେରି ପାଇଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ କଣ୍ଟାଟ ସମର—

ପରସ୍ପା ଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସନ୍ଧି ହେଲା ସତ; ମାତ୍ର ଡିଡ଼ମ୍ପେ
ଇଂରେଜଙ୍କୁ ଏ ଦେଶରୁ ତଡ଼ିବା ଉଦ୍ୟମରେ ବାଧ୍ୟକର ରହିଲେ । ପୁଣି ଏକ
ଗୋଳମାଳ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ।

୧୭୫୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦାସିଶାସକର ସୁବାଦାର ବା ହାଇଦ୍ରାବାଦର
ନିଜାମ ମରସିବାରୁ ତାଙ୍କ ସାନ ପୁଅ ନାଜିର ଏକ ନାତି ମୁଜାଫର
ସିହାସନ ପାଇଁ କଳି ଲଗାଇଲେ । ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳକୁ କଣ୍ଟାଟର
ନବାବ ପଦ ପାଇଁ ଆଗ ନବାବ ଦୋସ୍ତଆଲିଙ୍କ ଜଣେ ଜୁଇଁ ବୃନ୍ଦାସାହେବ
ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ବୃନ୍ଦାସାହେବ ଏକ ମୁଜାଫର ଦୁହେଁ ଯାଇ ପରସ୍ପାମାନଙ୍କୁ

ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିଲେ । ଉଭୟେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଗ୍ରହରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଗୁନ୍ଦା ସାହେବ, ମୁଜାଫର ଓ ପରସୀ ସୈନ୍ୟ ଯାଇ ପ୍ରଥମେ ଜଣ୍ଡାଟର ଗଜଧାନୀ ଆକଟ ସହରକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ନବାବ ଅନାକାର ଭାବିନି ଯୁଦ୍ଧରେ ମଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ମହମ୍ମଦ ଆଲି ପ୍ରାଣ ଦେଇ ହିରନାପଲିକୁ ପଳାଇ ଆସିଥିଲେ । ଗୁନ୍ଦା ସାହେବ ଜଣ୍ଡାଟର ନବାବ ହେଲେ ।

ଏହା ପରେ ପରସୀ-ସେନା ଦାଣିଶାତ୍ୟକୁ ଯାଇ ମୁଜାଫରଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ନାଜରକୁ ବଧ କଲେ । ଉଭୟେ ବିଜୟବାନୀ ଗୁରୁଆଡ଼େ ଉଠିଲା । ନୂଆ ନିଜାମ ପରସୀମାନଙ୍କୁ ସୁରସ୍ୱାରସ୍ବରୂପ ଭବିଷ୍ୟ-ସରକାର ଗଜ୍ୟ ହାତ ଦେଲେ । ଗୁନ୍ଦା ସାହେବ ଉଭୟେଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ଗଜ୍ୟ ଓ ଅର୍ଥ ଦେଇଥିଲେ ।

ତେଣେ ମହମ୍ମଦ ଆଲି ହିରନାପଲିଠାରେ ରହି ଇଂରେଜଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲେଉଟିଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ହୁସିଆର ହୋଇଯାଇ ଦଲେ ସୈନ୍ୟ ପାଖରେ ରଖିଥାନ୍ତି । କାଳେ ପରସୀ ସେନା ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତେ , ଏହି ଭୟ ତାଙ୍କର ଥାଏ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ମହମ୍ମଦ ଆଲିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନ ଦେଲେ ପରସୀ ଯମଜା ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯିବ । ବିଶେଷତଃ ଏତେବେଳେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କିଛି କାମ ମିଳିଯିବ ଓ ପରସୀମାନଙ୍କୁ ହୁଣ୍ଡାଇପାରିଲେ ଦେଘା-ବାଣିଜ୍ୟର ସୁବିଧା ହୋଇପାରିବ । ଏହି ଆଶାରେ ସେମାନେ ହିରନାପଲିକୁ ଦଲେ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇଲେ । କ୍ଲାଉବ୍ ଏହି ସୈନ୍ୟଦଳ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇଥିଲେ ।

ହିରନାପଲିଠାରେ ପ୍ରବଳ ଶତ୍ରୁସୈନ୍ୟ ପାଖରେ ଇଂରେଜମାନେ ପାରିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ତେଣୁ କ୍ଲାଉବ୍ ସେଠାରୁ ଫେରିଆସି ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ--

ଫରାସୀ-ସେନା ମଧ୍ୟରୁ ଦଳେ ହିଚନାପଲିରେ , ଦଳେ ପଣ୍ଡିଚେରୀଠାରେ ଓ ଆଉ ଦଳେ ହାଇଦ୍ରାବାଦରେ ଅଛନ୍ତି ; କଣ୍ଟାଟର ରାଜଧାନୀ ଆର୍କଟଠାରେ କେନ୍ଦ୍ର ନାହାନ୍ତି । ଏତିକି ବେଳେ ଆର୍କଟ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ଗୁମା ସାହେବ ହଟ-ହଟା ହୋଇ ହିଚନାପଲି ଛାଡ଼ି ଆସିବେ ଏବଂ ମହମ୍ମଦ ଆଲି ରକ୍ଷା ପାଇଯିବେ ।

ଆର୍କଟ ମାନ୍ଦ୍ରାଜଠାରୁ ୭୦ ମାଇଲ ଦୂର । କ୍ଲାଇବ ମୋଟେ ୨୦୦ ଇଂରେଜ ସେନା, ୩୦୦ ଭାରତୀୟ ପାଇକ ନେଇ ବାଟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁହାବଦ୍ୟା । ଶିଖାଇ ଶିଖାଇ ଯାଇ ଆର୍କଟ ଅଧିକାର କଲେ । ଗୁମା ସାହେବ ଏ ଖବର ପାଇବା ମାତ୍ରେ ନିଜ ପୁଅଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦଶ ହଜାର ସୈନ୍ୟ ଦେଇ ରାଜଧାନୀ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଠାଇଲେ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ମାସ କାଳ ଦୁର୍ଗ ଅବରୋଧ କରି କ୍ଲାଇବଙ୍କ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ସେ ହଟାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ତା ଭିତରେ ରହି ଅଧେ ଇଂରେଜ ସେନା ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ମରିଗଲେ । ଏହି ସମୟରେ କ୍ଲାଇବଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ଦଳେ ସୈନ୍ୟ ଆସିଲେ । ଗୁମାସାହେବଙ୍କ ପୁଅ ହାଉ ପ୍ରାଣ ଘେନି ପଳାଇଲେ । ତା ପରେ ଇଂରେଜମାନେ ହିଚନାପଲି ଯାଇ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ବନ୍ଦୀ କଲେ । ହିଚନାପଲି ସେମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଆସିଲା । ମହମ୍ମଦ ଆଲି ନବାବ ହେଲେ । ଗୁମା ସାହେବ ତାଣ୍ଡେର ପଳାଇ ସେଠାରେ ସେଠାର ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିହତ ହେଲେ ।

ତୃତୀୟ ବର୍ଷାଟ ସମୟ—

୧୭୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଇଉ-ରୋପରେ ପୁଣି ମୁଖ ଲାଗିଦାରୁ ଭାରତରେ ଏଣେ ମୁଖ ଖୁଲିଲା । ଫରାସୀ ସରକାର ଲାଲି ବୋଲି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସେନାପତି ଓ ଶାସନକର୍ତ୍ତାରୂପେ ପଠାଇଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେ ଇଂରେଜଙ୍କ ସେଣ୍ଟ୍, ଡେଭିଡ୍ ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଜିତିବାକୁ ଗଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ଇଂରେଜ-ମାନେ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ଆଉ ଏକ ମୁହାରେ ପରାସ୍ତ କରି ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଦୁର୍ଗକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଲେ । ଲାଲି ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ପ୍ରାନ୍ତକୁ ପଠାଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ଦେଶ-

ଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି ହୁଣା ଖାଇଲେ । କ୍ଳାଉବ ବଜାଳାରେ ପରାମୀ ଅଧିକୃତ ଚନ୍ଦନନଗର ଅଧିକାର କଲେ ।

୧୭୭୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଉରୋପରେ ଯେତେବେଳେ ସେ ଦୁଇ ଜାତିର ସନ୍ଧି ହେଲା, ଭାରତରେ ଏଣେ ମୁଣ୍ଡ ବନ୍ଦ ହେଲା । ସନ୍ଧିରେ ପରାମୀମାନେ ପଣ୍ଡିଚେରୀ ଓ ଚନ୍ଦନନଗର ପୁଣି ଫେରିପାଇଲେ ।

ଏହିଠାରୁ ପରାମୀମାନଙ୍କର ଏ ଦେଶରେ ରାଜ୍ୟପତିଷ୍ଠା କରିବା ଆଶା ଏକାବେଳକେ ଲୋପ ହେଲା ।

ବଜା, ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଦେବାନୀ

କ୍ଳାଉବ ମିରଜାପୁରକୁ ବଜାଳାର ନବାବ କରି ନିଜେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏହିପରି ଚିନ୍ତିବର୍ଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଲା ପରେ ସେ ହୁଟି ନେଇ ନିଜ ଦେଶ ବାଲୁତକୁ ଫେରିଗଲେ । ମିର ଜାପୁର ଏହି ସମୟରେ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ ଶର୍ତ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ବୁଝାମଣା ଦୋଷରୁ ଶାସନରେ ନାନା ବସ୍ତୁଖଲା ଘଟିଲା । ତେଣୁ ଇଂରେଜମାନେ ତାକୁ ନବାବ ପଦ ପାଇଁ ଅନୁପ୍ରମୁକ ମନେକରି ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାଇଁ ମିର କାଶିମକୁ ଆଣି ରାଜରେ ବସାଇଲେ । ଏଥିରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ବିପଦ ଆହୁରି ବଢ଼ିଲା । ମିର କାଶିମ ସେମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନ ରହି ସ୍ବାଧୀନ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଦେଶ ଗୋଟି ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ସେ ଖୁବ୍ ବରୋଧୀ ହୋଇଉଠିଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ସାହୁଆଲମ ଏବଂ ଅସୋଧ୍ୟାର ନବାବ ସୁଜାଉଦ୍ଦୋଲ୍ଲାକୁ ଯାଇ ଶରଣ ମାଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ପାଟଣାଠାରେ ସମସ୍ତ ଇଂରେଜ ବଣିକକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ତାଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା ଦେଲେ, ଯେଉଁଠି ଇଂରେଜ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ମାର । ୧୭୭୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହି ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ପାଟଣାଠାରେ ମିର କାଶିମ ଦୁଇ ହଜାର ଭାରତୀୟ ସିପାହୀ ଏବଂ ଦୁଇ ଶହ ଇଂରେଜକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ।

ଏତିକିରେ ମୁଖ ସରିଲା ନାହିଁ । ବକ୍ସାର୍ ଠାରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ସହଚର ମୁଖ ହେଲା । ମୁଖରେ ଇଂରେଜମାନେ ଜୟ ଲଭ କଲେ । ମିର୍ କଶିମ ହାରି ଶତ୍ୟ ଛାଡ଼ି ବୁଝାନ୍ତେ ପଳାଇଲେ । ସାହୁ ଆଲମ ଇଂରେଜଙ୍କ ପାଖରେ ଆଶ୍ରୟ ମାଗି ରହିଲେ ।

ଭାରତରେ ଏ ମୁଖ ଖବର ଶୁଣି ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ କ୍ଲାରକଙ୍କୁ ପୁଣି ଭାରତକୁ ପଠାଇଲେ । ଏଥର କ୍ଲାରକ ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ବା ଶାସନକର୍ତ୍ତା ରୂପେ ଆସିଲେ । ଆସିଲା-ମାତ୍ରେ ସେ ଦୁଇ ପକ୍ଷରେ ସନ୍ଧି କରାଇଲେ । ଅଯୋଧ୍ୟା ଛଡ଼ା ଏଲ୍‌ହାବାଦ ଓ କୋରା ଅଞ୍ଚଳ ନବାବ ସୁଜାଉଦ୍ଦୌଲଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ସେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ସୁଜାକୁ ଫେରାଇଦେଇ ଏଲ୍‌ହାବାଦ ଓ କୋରା ଅଞ୍ଚଳକୁ ସମ୍ରାଟ ସାହୁଆଲମଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଉଭୟେ ଇଂରେଜଙ୍କର ମିତ୍ର ହୋଇ ରହିଲେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପାଇଁ ସୁଜା ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ପରୁଷ ଲଢ଼ି ଟଙ୍କା ଦେଲେ ଓ ସାହୁଆଲମ ଇଂରେଜଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ଏଲ୍‌ହାବାଦଠାରେ ରହିଲେ ।

ଏହି ସନ୍ଧିପତ୍ରରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଆନ୍ଧ୍ରର ଏକ ବିଶେଷ ଲଭ ହେଲା । ତାହା ହେଉଛି—ବଙ୍ଗ, ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଦେବାନୀ । ସମ୍ରାଟ ସାହୁଆଲମ ୧୭୬୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀକୁ ଏହି ଅଧିକାର ଦେଲେ । ଏହା ପରେ ନବାବଙ୍କ କର୍ମଗୁଣ କେବଳ ମାଲିମକଦ୍ଦମା ବସ୍ତର କରିବାକୁ ରହିଲେ; ବାକୀ ସବୁ ସେନା ଓ ସଜସ୍ବ ବାହାର ଇଂରେଜଙ୍କ ହାତରେ ରହିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ସଜସ୍ବ ଆଦାୟ କରିବେ । ସେଥିରୁ ନବାବ ପାଇବେ ବାର୍ଷିକ ୫୩ ଲକ୍ଷ, ସମ୍ରାଟ ପାଇବେ ବାର୍ଷିକ ୨୬ ଲକ୍ଷ; ବାକୀ ସାହା ବଳିବ, ତାହା କମ୍ପାନୀର ନିଜସ୍ବ ହୋଇ ରହିବ । ସେଥିରେ ସମ୍ରାଟ ବା ନବାବଙ୍କର କିଛି ସ୍ବତ୍ତ୍ବ ରହିବ ନାହିଁ । ଏ କଥା ସ୍ଥିର ହେଲା ।

ଭାଇଦର ଅଛି—

ଇଂରେଜମାନେ ବଙ୍ଗ, ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଦେବାନୀ ପାଇ ସର୍ବେସର୍ବା ହେଲାବେଳକୁ ଦକ୍ଷିଣ-ଭାରତରେ ସେମାନଙ୍କର

ଆଉ ଏକ ଶିକ୍ଷଣ ଶିଳ୍ପ ଦେଖାଦେଲା, ତାଙ୍କ ନାଁ ହେଉଛି ହାଇଦର ଅଲି ।

ହାଇଦର ନିଜାମ ଦରିଦ୍ର ଘରର ପୁଅ । ସେ କିଛି ପାଠ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧି ଓ ସାହସରେ ଅଦ୍ଭିତୀୟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା ମଧ୍ୟ ଭାରି ଗାର ଥିଲେ । ହାଇଦର ପ୍ରଥମେ ପରସୀ ଫଉଜ ଭିତରେ ପଶି ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିଖିଲେ । ତା ପରେ ଲୁଣ୍ଠନ ବୃତ୍ତି ଧରି ବହୁତ ଟଙ୍କା ପଇସା ଜମା କଲେ । ହାତରେ ଟଙ୍କା ପଇସା ହେବାରୁ ଦଲେ ମୁର୍ଖ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିଖାଇଲେ ।

ପ୍ରଥମ ମହାସୁର ଯୁଦ୍ଧ—

ହାଇଦରଙ୍କ ବଳପ୍ରସ୍ତାପ କଥା ଶୁଣି ମହାସୁରର ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ସେନାଦଳରେ ଭର୍ତ୍ତି କଲେ । ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ପରେ ସେ ସେନାପତି ପଦ ପାଇ କୌଶଳରେ ରାଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ନିଜେ ମହାସୁରର ରାଜା ହୋଇ ବସିଲେ । ଏହା ପରେ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲା, କିପରି ସେ ସମସ୍ତ ଦାସିଣ-ଭରତ ଜିଣିବେ । ଏହା ଦେଖି ପାଖ ଆଖି ରାଜାମାନଙ୍କର ଭୟ ହେଲା ।

ସେହି ସମୟରେ ଦାସିଣାତ୍ୟରେ ହାଇଦ୍ରାବାଦର ନିଜାମ, ମରହଟ୍ଟା ଓ ଇଂରେଜ—ଏହି ତିନୋଟି ପ୍ରଧାନ ରାଜଶକ୍ତି ଥିଲେ । ନିଜାମ ଓ ମରହଟ୍ଟା ଇଂରେଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ହାଇଦରଙ୍କ ବରୁଦରେ ଉଠିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଯମପୁର ମିଳି ମହାସୁରର ରାଜଧାନୀ ବଙ୍ଗାଲୋରକୁ ଦଖଲ କରିନେଲେ । କିନ୍ତୁ ହାଇଦର ବଡ଼ ଚତୁର । ସେ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କୁ କିଛି ଲୁଟି ଦେଇ, ନିଜାମକୁ କିଛି ରାଜ୍ୟ ଦେବାକୁ କହି, ଶତ୍ରୁଦଳକୁ ଫଟାଇଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ଇଂରେଜ-ମାନଙ୍କର ଭୟ ହୋଇଗଲା । ମାତ୍ର ମାୟାଜର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ହିତନାପସ୍ଥ-ରେ ହାଇଦରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତାଙ୍କୁ ହରାଇଦେଲେ । ତେବେକେ ବା ହାଇଦର ଦାସଲେ ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ୧୭୯୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାୟାଜ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ତାଙ୍କ ବଳ ଓ ସାହସ ଦେଖି

ଶେଷକୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ସନ୍ଧି କଲେ । କଥା ହେଲା, ଉଭୟ ପକ୍ଷ ପରସ୍ପରର ସେଇଁ ସେଇଁ ଗୁଣ୍ୟ ଜୟ କରୁଥିଲେ, ତାହା ଫେରାଇ ଦେବେ ଏବଂ ଏକ ପକ୍ଷର ୬୫୩ରେ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବେ ।

ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ରାଜତ୍ବ

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ—

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ ନିଜାନ୍ତ ନାମକ ନାବିକ
ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ।
ପିଲାଦିନେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ
ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚୟ ମିଳୁଥିଲା ।
ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିଲାବେଳେ
ସେ ସବୁବେଳେ କ୍ଲାସରେ ପ୍ରଥମ
ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରୁଥିଲେ । ସେ
ଦୀକ୍ରମ ହୋଇଥିବାକୁ ଶିକ୍ଷା-
ମାନେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ
ପଢ଼ାଇବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଥିଲେ;

ମାତ୍ର ତାଙ୍କୁ ୧୨ ବର୍ଷ ହେବା

ଉପାରେନ୍ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ

ପରେ ତାଙ୍କ ଖୁବ୍ ଲାଭ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ପାଠ ପଢ଼ାଇଲେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ—
ହୁଆନପଦ ତ ଶିଖିଗଲାଣି, ଏଣିକି କେଉଁଠି ରୁମାସ୍ତାଗିରି କଲେ ନିଜ
ପେଟ ପୋଷି ପାରିବ । ଏତିକିରେ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସଙ୍କ ପତା ଶେଷ ହେଲା ।

ମତକୁ ସତ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସଙ୍କୁ ଶକ୍ତି ଏ ରୁମାସ୍ତା ଗୁକ୍ତିର ମିଳିଲା । ସେ
ସମୟରେ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ଅଧୀନରେ ଗୁକ୍ତିର କବିବା ପାଇଁ ବିଲ୍ଲତରୁ
ଗୋଟିଏ ଲେଙ୍କେ ଆସୁଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ ଶକ୍ତି ଏ ଦରଖାସ୍ତ
ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ଦରଖାସ୍ତ ମଞ୍ଜୁର ହେବାକୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ସେ
ଭାରତକୁ ଗୁକ୍ତିର ପାଇଁ ଆସିଲେ ।

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ମୁର୍ସିଦାବାଦ ପାଖରେ କାଶିମ ବଜାରରେ ରହୁ ଜିନିଷ ଖରିଦ-ବିକିର ହସାବ ରଖି ସାତ ବର୍ଷ କାଳ କାଟିଲେ । ସେତେବେଳେ ସୁଗ୍ରଜ ଉଦ୍ଦୋଲ ନବାବ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସେ ଥରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କୌଶଳରେ ଶସିପାଇ ଇଂରେଜଙ୍କ ସହଚ ମିଶି ପଲ୍ଲୀସୀଠାରେ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ଆଗରୁ ମୁକ୍ତ ନ କରି ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସାହସରେ ଲଢ଼ିଥିବାରୁ କ୍ଳାଉବ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନବାବ ମିର୍ ଜାଫରଙ୍କ ରାଜସଭାରେ ଇଂରେଜ-ରାଜପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ତାଙ୍କୁ ରଖାଇଲେ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ସେ ଏହିପରି ତଳ ପାହ୍ୟାରୁ ଉପର ପାହ୍ୟାକୁ ଉଠିଲେ । ତା ପରେ ସେ କଲିକତା ମନ୍ଦିରସଭାରେ ଜଣେ ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ।

କ୍ଳାଉବ ୧୭୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଏ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ବାଲିତ ଗଲେ । ସେଠାରେ ସେ କେତେକ କାରଣରୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ମଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଏ ଦେଶର ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ଓଆରେନ୍ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଭୁବ୍ନେସାରେ ଆଗରୁ ଜାଣିଛୁ, କ୍ଳାଉବଙ୍କ ଅମଳରେ ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ଭାର ନବାବଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା ଏବଂ ରାଜସ୍ଵ ଆଦାୟ ଭାର କମ୍ପାନୀ ନିଜ ହାତରେ ନେଇଥିଲେ । ନବାବ ମନେକଲେ—‘ଆମେ ତ ଆମର ବୃତ୍ତି ଟଙ୍କା ଅପେକ୍ଷା ପଇସାଟିଏ ଅଧିକା ପାଇବୁ ନାହିଁ, ପ୍ରଜାମାନେ ସୁଖଶାନ୍ତିରେ ଆସନ୍ତୁ ବା ନ ଥାଆନ୍ତୁ, ଆମର ଯାଏ ଆସେ କେତେ’ କମ୍ପାନୀ ମନେକଲେ—‘ଆମର କାମ ଖଜଣା ଆଦାୟ । ଲୋକଙ୍କ ଭଲମନ୍ଦ ଅବସ୍ଥା ଆମର ଦେଖିବା କାମ ନୁହେଁ ।’ ଏହିପରି ଦୁଇଘର ବୁଲୁଥାଁ ଓପାସ ରହିଲା ପରି ଦୁଇ ରାଜାଙ୍କ ଶାସନରେ ରହୁ ବଙ୍ଗଳାର ଅବସ୍ଥା ଭୟଙ୍କର ହୋଇଉଠିଲା । ଦେଶର ବୁଦ୍ଧିଆଡ଼େ ଶ୍ଵେତ ତକାଏତି ଚାଲିଲା । ୧୭୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭୟଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେଲା । ବଙ୍ଗଳାର ପାୟ ତିନି ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ ଲୋକ ଏଥିରେ ମରିଗଲେ । ନବାବ କି କମ୍ପାନୀ କେହି ହେଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧକଣ୍ଠରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ବସ୍ତୁ ବେଳେ ଶାସନ ଭର ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ ଜଣେ ଉପଯୁକ୍ତ ଲୋକ ଖୋଜା ହେଲା । ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ଭାରତରେ 'ଅନେକ ଦିନ ରହି ଭାରତ-ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣିଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମନେ କରି କମାନା ତାଙ୍କୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ପଦ ଦେଲେ ।

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ଶାସନ ଭର ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରଥମେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ରାଜ୍ୟ ଶାସନରେ କୌଣସି ନିୟମ ନାହିଁ । କମାନଙ୍କ ଅଧୀନ ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନେ ନିଜ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଉଛନ୍ତି । ବଗ୍ଗରପଡ଼ାମାନେ ଲୁହ ନେଉଛନ୍ତି । ଖଜଣା ଅପେକ୍ଷା ବେଶୀ ଅର୍ଥ ମିଳାଇବାରୁ ଆଦାୟ ହେଉଛି । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଦରମା ମିଳୁ ନାହିଁ । ଦିନକୁ ଦିନ ବ୍ୟୟ ବଢ଼ୁଛି, ଆୟ କମୁଛି; ଅଥଚ କମାନର ଯାହେନ କର୍ମବୃତ୍ତମାନେ ଲକ୍ଷପତି, କୋଟିପତି ହୋଇ ବାଲୁତ ଫେରିଯାଉଛନ୍ତି । ଏଥିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଡିରେକ୍ଟରମାନେ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ।

ଶାସନ ସୁଦ୍ଧା ପାଇଁ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ପ୍ରଥମେ ନବାବଙ୍କ ହାତରୁ ଶାସନ କ୍ଷମତା ଜାତିନେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଜଣେ ଜଣେ ପଗାରୀ କଲେକ୍ଟର ରହୁଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ବଗ୍ଗରର ଭର ରହୁଲା । ବଗ୍ଗରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମାହାଯ୍ୟ ଦେବା ପାଇଁ ହଲ୍ଡ଼ ଓ ମୁସଲମାନ ପଣ୍ଡିତ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲେ । ପୁରୁଣା ଆଇନ ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା । ନୂଆ ନୂଆ ଆଇନ ତିଆରି ହେଲା । ଖଜଣାର ପରିମାଣ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରି ଦିଆଗଲା । ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ପତି ଜିଲ୍ଲାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଫୌଜଦାର ଓ ଦେବାନୀ ଅଦାଲତ ପତିଷ୍ଠା କରାହେଲା । ଅର୍ପିଲ ଜରିବା ପାଇଁ ଜଲିକତାରେ ଅର୍ପିଲ-ଅଦାଲତ ରହୁଲା ।

ଆଗରୁ ଶାସନରେ କିଛି ଶୃଙ୍ଖଳା ନ ଥିବାରୁ ଟଙ୍କା ପଇସା ବ୍ୟୟମତେ ଆଦାୟ ହେଉ ନ ଥିଲା । ମୁକ୍ତରେ ଅନେକ ଟଙ୍କା ଖରଚ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ରାଜକୋଷ ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିଥିଲା । ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ରାଜକୋଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ନାନା ଉପାୟ ଖୋଜି ବସିଲେ । ଏକକିବେଳକୁ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ମାହମୁଦ୍ଦୀନ ଇଂରେଜଙ୍କ ଅନ୍ତର୍ଗତ ହାତ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ବୋଲରେ ପଡ଼ି ଦକ୍ଷୀ

ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କର ଆଶା ହେଲା ଯେ, ସେ ଆକଳର ଆହୁରଣଜେବଙ୍କ ପରି ସମ୍ରାଟ ହୋଇପାରିବେ । ମାତ୍ର ସେ ସାଇ ଭୂଲରେ ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଦୋଷ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ବାର୍ଷିକ ବୃତ୍ତି ୨୭ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ହେଷ୍ଟିକାସ କାଟିଦେଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ଗଙ୍ଗା ଓ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଯେଉଁ ଏଲ୍‌ହାବାଦ ଓ କୋରା ସାଜ୍ୟ କ୍ଲାଇବ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ, ତାଙ୍କଠାରୁ ତାହା ଛଡ଼ାଇ ଆଣି ଅଯୋଧ୍ୟାର ନବାବ ସୁଜାଉଦ୍ଦୋଲ୍ଲାଙ୍କୁ ପବ୍ଲସ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାରେ ବାକି ଦେଲେ ।

ସେହିଲ ସୂକ—

ଅଯୋଧ୍ୟାର ପଶ୍ଚିମକୁ ସେହିଲଖଣ୍ଡ ବୋଲି ଖଣ୍ଡିଏ ଛୋଟିଆ ସାଜ୍ୟ ଅଛି । ସେଠାରେ ସେହିଲ ବୋଲି ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଆଫଗାନିସ୍ଥାନର ଲୋକ । ଅଯୋଧ୍ୟାର ନବାବ ଅନେକ ଦିନରୁ ସେହିଲଖଣ୍ଡକୁ ନିଜ ସାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ । ସେହିଲମାନେ ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନବାବଙ୍କୁ ପଦେ ପଦେ ଦାଧା ଦେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ସମୟରେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସେହିଲଖଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆସିବାରୁ ସେହିଲ ସରଦାର ଅଯୋଧ୍ୟା ନବାବଙ୍କୁ ୪୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ କହି ସାହାଯ୍ୟ ମାଗିଲେ । କେତେକ କାରଣରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସେ ସାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେହିଲମାନେ ନବାବଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ନବାବ ଓ ସେହିଲଙ୍କ ଭିତରେ କଳି ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନବାବ ଇଂରେଜ ସାହାଯ୍ୟ ମାଗି ସେହିଲମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । ସେହିଲଖଣ୍ଡ ମରୁଭୂମି ପରି ଛାଉଣୀର ହୋଇ ନବାବଙ୍କ ସାଜ୍ୟରେ ମିଶିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ନବାବଙ୍କ ଠାରୁ ୪୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ ।

ରେଗୁଲେଟିଙ୍ଗ ଆକ୍ଟ—

କମାନି କମ୍ପେ ଭରତରେ ସାଜ୍ୟଲଘ୍ନ କରୁଥିବା ଦେଖି ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ସଭା ଅନୁକୂଳ ସାଜ୍ୟର ଗାୟନ ଭାର ନିଜ ହାତକୁ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ । କାରଣ ସେମାନେ ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ବଣିକ

ବେପାରମାନେ ସାଧାରଣ ଜିଣିଲେ କଣ ହେଲା, ନିଜ ନିଜର ଦିପଇସା ଲାଭ ପାଇଁ କେବଳ ଧାଇଁ ବେ; ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବେ ନାହିଁ । ସେହି ହେତୁରୁ ୧୭୭୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତ ଶାସନ ପାଇଁ ରେଗୁଲେଟିଙ୍ଗ୍ ଆକ୍ଟ ନାମରେ ଏକ ଆଇନ ଜାରି ହେଲା । ତାହାର ଫଳରେ ବଙ୍ଗଳାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଭାରତରେ ସମସ୍ତ ଇଂରେଜ ଅଧିକୃତ ସାଧାରଣ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । କମ୍ପାନୀ ବଦଳରେ ବାଲିତର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଏହି ନିଯୁକ୍ତ କଲେ । କଲିକତାରେ ଏକ ସୁପ୍ରିମ କୋର୍ଟ ବା ପ୍ରଧାନ ବିଚାରାଳୟ ବସିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ବିଚାରପତିମାନେ ଆସିଲେ । ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଗୁରୁ ଜଣ ମନ୍ତ୍ରୀ ରହିଲେ । ବାଲିତ ସରକାର ସେମାନଙ୍କୁ ବାଛିଲେ । ବଙ୍ଗଳା, ବମ୍ବେ ଓ ମାହାଜ ଏହି ତିନି ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବୋଲି ଗଣ୍ୟ ହେଲେ ।

ଏହି ଆଇନ ଅନୁସାରେ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ଭାରତର ପ୍ରଥମ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଦରମା ବର୍ଷକୁ ଅତିକମ୍ ଲାଷ ଟଙ୍କା ହିସାବ କରିଗଲା ।

ଚୈତ ସିଂ ଓ ଅଯୋଧ୍ୟାର ନବାବ—

ଚୈତ ସିଂ ବାଗୁଣୀ ବା କାଶୀର ସାଜା । ସେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି ବାସ କର ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚୁକ୍ତି ଥିଲା ଯେ, ସେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଟଙ୍କାରୁ ବେଶୀ ଦେବେ ନାହିଁ । କମ୍ପାନିର ଟଙ୍କା ନିଅଣ୍ଟ ପଡିବାରୁ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ତାଙ୍କଠାରୁ ବେଶୀ କର ଦାବୀ କଲେ । ସେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ବର୍ଷ ଦେଲେ । ତୃତୀୟ ଥର ସେ ଦେବାରେ ଟିକିଏ ତେରି କରିବାରୁ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ତାଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ତଡି ଦେଇ ତାଙ୍କ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ସାଜା କରିଦେଲେ ।

ଅଯୋଧ୍ୟାର ନବାବ ସେହିଲ ମୁକ୍ତ ପାଇଁ ଇଂରେଜଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ କହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଟଙ୍କା ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ମରିଗଲେ । ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ନବାବଙ୍କ ବେଗମ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କା ମାଗିଲେ । ଏ କଥା ମନ୍ତ୍ରସଭାରେ ପଡିଲା । ବେଗମ୍‌ମାନେ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି ବୋଲି ସଭା ମତ ଦେଲେ । ତଥାପି ବେଗମ୍‌ମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚୈତ ସିଂଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି

କ୍ଷମା କହୁ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍ ସେମାନଙ୍କୁ ଜୋରମାନା କଲେ । ବେଗମାନଙ୍କୁ ନାନା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଇ ଏକ କୋଟି ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରାଗଲା ।

ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଚ୍ଚୁଥିଲା ବେଳେ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍ ଓ ମନ୍ତ୍ରସଭାର ତିନି ଜଣ ମେମ୍ବରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ଦୋଳି ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ମେମ୍ବରମାନେ ପ୍ରତି କଥାରେ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍‌ଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୁଲୁଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍‌ଙ୍କୁ କିପରି ଘୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ପରେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଜାଣିବ ।

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍‌ଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଥର ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା—ଥରେ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଓ ଆଉ ଥରେ ହାଇଦର ଆଲିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ।

ପ୍ରଥମ ମହାଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ—

ପେଶବା ମଧୁରାଓ ମରହଟ୍ଟାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଭାଇ ନାରାୟଣ ରାଓ ପେଶବା ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ କିଛି ଦିନ ପରେ ମରାଗଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସେତେବେଳକୁ ଗର୍ଭବତୀ । ତାଙ୍କ କକା ରାଘବ ପେଶବା ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ନାରାୟଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହେବାରୁ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଦୁଇ ଦଳ ହୋଇଗଲେ । ଦଳେ ରାଘବଙ୍କୁ ମାନିଲେ; ଆଉ ଦଳେ ଶିରୁ ମଧୁରାଓ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ପେଶବା କୋଲି କହୁଲେ । ରାଘବ ଇଂରେଜଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲେଉଟି ତାଙ୍କୁ କେତେ ଖଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟ ଯାଚିଲେ । ଏହି ସମ୍ପର୍କରେ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷକାଳ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଶେଷରେ ସନ୍ଧି ହେବାରୁ ରାଘବ ପେଶବା ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଦୁଇ ପାଇ ରହିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ବମ୍ବେ ନିକଟରେ ଥିବା ସାଲସେଟ୍, ବେସିନ୍ ଓ ଏଲ୍‌ପାଟ୍ଟା ନାମକ ତିନୋଟି ଦ୍ଵୀପ ପାଇଲେ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ—

ମରହଟ୍ଟା ଯୁଦ୍ଧର ଠିକ୍ ପରେ ହାଇଦରଙ୍କର ଇଂରେଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୁଣି କଳି ଲାଗିଲା । ହାଇଦର ମରହଟ୍ଟାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ କରି ହାରିଗଲେ । ଆଗରୁ ତାଙ୍କର ଇଂରେଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ଥିଲା ଯେ, ଅସମ୍ଭବରେ ଏକ ଅନ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବେ । ଇଂରେଜମାନେ ତାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସାହାଯ୍ୟ ନ ଦେବାରୁ ସେ ରାଗି ଗୋଳମାଳ କଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ମାହାଜ ଆଖପାଖ ଇଂରେଜଙ୍କ ଅଧୀନ ଗାଁସବୁ ପୋତିବାରେ

ଲୁଗିଲେ । ମୁଖ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ହାଲଦର ଅଣି ନର୍ଷର ବୁଢ଼ା ହୋଇ ମଧ୍ୟ
ଭେଣ୍ଡା ପରି ମୁଖ କରି କରି ଶେଷରେ ମଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ଝିଅ ଫରାସୀମାନଙ୍କ
ମାନ୍ୟତା ନେଇ ସୁଖ ଚଳାଇଲେ । ପରେ ସନ୍ଧି ହେବାରୁ ସିଏ ସାହା ଶୃଙ୍ଖଳା
ନେଇଥିଲେ, ଫେରିବେଳେ ।

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍‌ଙ୍କ ବିପ୍ଳବ—

ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍‌ ଏ ଦେଶରେ ଭଲ ଶାସନ କରୁ ନାହାନ୍ତି, ନାନା ଅତ୍ୟା-
ସାର କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ବିଲ୍‌ଡରେ ପ୍ରସାର ହେଲା । ତେଣୁ ସେ ଏଠାରୁ ଇସ୍ତଫା
ଦେଇ ବାଲିଡ଼ ଫେରିଗଲେ । ତାଙ୍କପତି ସେଇ ଅଭିଯୋଗ ହୋଇଥିଲା,
ତହିଁର ବିପ୍ଳବ ହେଲା । ନର୍ସ ନାମରେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ତାଙ୍କ ବିପ୍ଳବରେ ଅନେକ
କଥା ଲିଖିତସ୍ତରେ ପକାଇଲେ । ସାତ ବର୍ଷକାଳ ବିପ୍ଳବ ଚାଲିଲା । ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍‌
ସ୍ଵରତରୁ ପାଇଥିବା ସମୁଦାୟ ସମ୍ପତ୍ତି ଏହି ମକଦ୍ଦମାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ବଡ଼
ଗରିବ ହୋଇଗଲେ; କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଖଲ୍‌ସ ପାଇଲେ ।

ଲଡ଼ କଣ୍ଟବାଲିସ୍—

ଭାରତୀୟ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗସ୍‌ଙ୍କ ପରେ ୧୭୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଲଡ଼ କଣ୍ଟବାଲିସ୍‌

ଦ୍ଵିତୀୟ ଗଜପତିର ଜେନେରାଲ ହୋଇ
ଆସିଲେ । ଏ ଜଣେ ବଚଶଶ ସୈନିକ
ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶାସନ
କାଳରେ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଚରପ୍ରାୟୀ
ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଓ ଶାସନ ଦିଗରେ
କେତେ ସମ୍ବଳ ନୂଆ ନୂଆ ନିୟମ
ଜାରି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଚରପ୍ରାୟୀ
ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପଳରେ ଏଣିକି କମ୍ପାନୀ
ସୁଧାରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଦାୟ କରି-
ପାରିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ
ତୃତୀୟ ମହାସ୍ଵର ସମର ହୋଇଥିଲା ।

ଲଡ଼ କଣ୍ଟବାଲିସ୍‌

ଟିପୁ ସୁଲତାନ—

ହାଇଦରାଲି ପୁଅ ଟିପୁ ଇଂରେଜଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶତ୍ରୁ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ଜଣେ ଭାବି ଯୋଦ୍ଧା ଥିଲେ ଏବଂ ବେଶ୍ ଲେଖାପଢ଼ା ଜାଣିଥିଲେ । ସେ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଉପରେ ନାନାପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରି ଜୋର ଜବରଦସ୍ତି ଭାବରେ ମୁସଲମାନ କରାଉଥିବାରୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ ତାଙ୍କ ବରୁଦରେ ଉଠିଲେ ।

ଚୂଚିପୁ ମହାସୁର ଯୁଦ୍ଧ—

ଟିପୁ ପ୍ରଥମେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ମିତ୍ରବାକ୍ୟ ଟିକାକୁଡ଼ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ତେଣୁ ଇଂରେଜ ଓ ଟିପୁଙ୍କ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଏ ଯୁଦ୍ଧରେ ଟିପୁ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସନ୍ଧି

ଟିପୁ ସୁଲତାନ

କଲେ । ସନ୍ଧି ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ଟିପୁଙ୍କୁ କେତେ ଜଙ୍ଗଲ ସିତାପୁରଣ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ନିଜ ସାଧାରଣ ପଥେ ମଧ୍ୟ ଲାଓଦେବାକୁ ହେଲା । ସେତକ ଇଂରେଜ, ନିଜାମ ଓ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଭାଗ କରି ବାଣ୍ଟିନେଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ୧୭୯୦ରୁ ୧୭୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଚୂଚିପୁ ମହାସୁର ଯୁଦ୍ଧ—

କିଛିଦିନ ପରେ ଇଉରୋପରେ ଇଂରେଜ ଓ ପରସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଟିପୁ ପରସୀମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ କରି ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଅନିଷ୍ଟ ପାଢ଼ିଲେ । ଏ କଥା ଇଂରେଜମାନେ ଜାଣିପାରି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ମହାସୁର ସରକାରୀ ଶ୍ରୀରଙ୍ଗପଡ଼େଇ ଇଂରେଜମାନେ ଅଧିକାର କରି ବସିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଟିପୁ ସୁଲତାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଏହା ପରେ ତାଙ୍କ ସାଧାରଣ କେତେକ ଅସିଲ ଇଂରେଜମାନେ ନିଜ

ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଦେଲେ ଓ ପୂର୍ବ ହିନ୍ଦୁରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ବଂଶଧରଙ୍କୁ ବାକୀ ରାଜ୍ୟତକରେ ରାଜା କରାଇଦେଲେ । ଏହି ସମୟକୁ ମାକୁ ଇସ୍ ଅଫ୍ ଓପ୍ରେଲସଲ୍ ଭାରତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ । ସେ ନିଜେ ଟିପୁଙ୍କ ବରୁଦରେ ମୃତ୍ୟୁ କରିଥିଲେ । ଏହି ମୃତ୍ୟୁ ୧୭୯୮ ଠାରୁ ୧୭୯୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା ।

ମାକୁ ଇସ୍ ଅଫ୍ ଓପ୍ରେଲସଲ୍—

ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟକୃତ ସନ୍ଧି—

ଏ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ ହୋଇ ଭାରତକୁ ଆସିଲା ପରେ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ସହଜ ଏକ ସନ୍ଧି କଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, ତୁମେ ଯାହା କମ୍ପାନୀର ଅଧୀନରେ ରହ । କମ୍ପାନୀ ତୁମକୁ ଶହୁ ଆକମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବ । ତୁମେମାନେ କମ୍ପାନୀର ବିନାନ୍ତମୁଖରେ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିପାରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଇଉରୋପୀୟ କର୍ମଚାରୀ ମନଇଚ୍ଛା ରଖିପାରିବ ନାହିଁ । ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତିକ ଭାବରେ ରଖିବା ପାଇଁ ନିଜ ନିଜ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଦଳେ ଦଳେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଏହି ସନ୍ଧି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅସୋଧ୍ୟାର ନବାବ ଓ ନିଜାମ ରାଜ ହେଲେ । ପେଶବା ବାଜିରାଓ ଇଂରେଜଙ୍କର ଶରଣ ପଶିଲେ । ଏହି ସନ୍ଧିକୁ ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟକୃତ ସନ୍ଧି କହନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଦେଶୀୟ ରାଜାଙ୍କ ବଳ କମି ଆସିଲା ଓ ଇଂରେଜମାନେ ଦେଶୀୟ ରାଜାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ହୋଇ-ଉଠିଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ମରହଟ୍ଟା ସମର—

ବାଜିରାଓ ଇଂରେଜଙ୍କ ପାଖରେ ଶରଣ ପଶିବାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମରହଟ୍ଟା ରାଜାମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଦରକୁ ହେଲେ । ସିନ୍ଧିଆ ଓ ନାଗପୁରର ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କ ବରୁଦରେ ମୃତ୍ୟୁ କରି ହାରିଗଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧଫଳରେ ଇଂରେଜମାନେ ଦିଲ୍ଲୀ, ଆଗ୍ରା, ବୁନ୍ଦେଲଖଣ୍ଡ ଓ ଓଡିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଇଲେ । ୧୮୦୩ରେ ଓଡିଶା ଇଂରେଜଙ୍କ ହାତକୁ ଗଲା ।

ରଣଜିତ୍ ସିଂହ—

ବାବା ନାନକ ଯେଉଁ ଧମ ପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ, ତାହାର ପଳରେ ପଞ୍ଜାବରେ ଏକ ପରାକ୍ରମୀ ଜାତି 'ବାହାଦୁର' । ସେମାନେ ଶିଖ୍ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଶିଖ୍ ମାନେ ଧର୍ମମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହି ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱର୍ଗରେ ନିଜ ଧର୍ମ ପାଳି ଚଳୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ମୋଗଲମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖି ଦିନ ବଢିବାରୁ ସେମାନେ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିଖିଲେ । କ୍ରମେ ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ପରେ ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରବଳ ଜାତି ହୋଇ ଉଠି ପଞ୍ଜାବର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବସାଇଲେ ।

ରଣଜିତ୍ ସିଂହ ଏହି ଜାତିର ଜଣେ ମହାବୀର । ସେ ଜଣେ ଶିଖ୍ ଯୁଦ୍ଧବୀରଙ୍କ ପୁଅ । ୧୭୮୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ସେ ବୀର ବର୍ତ୍ତମାନରେ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇ ଘର-ଧନା ବୁଝିଲେ । ତେଣୁ ସେ କାନ୍ଦୁ-ହେଲେ ଲେଖାପଢା ଶିଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ବଡ଼ ସାହସୀ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଥିଲେ । ବୟସ ସେଗରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଆଖି ପଟୁପାରି-ଥିଲା । ସେ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିବରତ୍ତ୍ୱ ଶକ୍ତି ବଳରେ ଏକ ପ୍ରବଳ ଶିଖ୍ ସୈନ୍ୟ-ଦଳ ଗଠନ କରି ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଜିତିଲେ । ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରରେ କାଶ୍ମୀର, ଦକ୍ଷିଣରେ ମୁଲତାନ, ପଶ୍ଚିମରେ ପେଶ-ବାର ଓ ପୂର୍ବରେ ଶତଦ୍ରୁ ନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପିଥିଲା । କାଠିରେ କାନ୍ଥରେ ଗାର କାଟି ସେ ଏତେ ବଡ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଆୟତ୍ତ କରି ହସ୍ତାନ୍ତ ରଖୁଥିଲେ ।

ରଣଜିତ୍ ସିଂହ

ରଣଜିତ୍ ସିଂହଙ୍କ ପ୍ରଭୁତ୍ବ ଦେଖି ପଞ୍ଜାବର ପାଟିଆଲୁ ପ୍ରଭୃତି
 ଲେହେକ୍ ବାଜ୍ୟର ରାଜାମାନେ ଭୟରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ଶରଣ
 ପଶିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଭାରତର ସେ ସମୟର ଗଭର୍ଣ୍ଣର
 ଜେନେରଲ ଲର୍ଡ ମିଥୋଜ୍ ରଣଜିତ୍ ସିଂହଙ୍କ ପାଖକୁ ଦୂତ ପଠାଇଲେ ।
 ଇଂରେଜଙ୍କ ସହୃଦ ବିବାଦ କଲେ କିଛି ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା କରି
 ସେ ସନ୍ଧି କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ । ଏହି ସନ୍ଧିପତ୍ରରେ ଶତଦ୍ରୁ ନଦୀ
 ଇଂରେଜ ଓ ରଣଜିତ୍ଙ୍କ ବାଜ୍ୟର ସୀମାରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରହୁଛି । ୧୮୧୩
 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ସନ୍ଧି ଅନୁସାରେ ସେ
 ଚଳୁଥିଲେ ।

ଲର୍ଡ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ—

୧୮୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଲର୍ଡ ମିଥୋଜ୍ ପରେ ଲର୍ଡ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ ଗଭର୍ଣ୍ଣର
 ଜେନେରଲ ହୋଇ ଅସିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ନେପାଳ, ପିଣ୍ଡାରି ଓ
 ମରହଟ୍ଟା ସମର ହୋଇଥିଲା ।

ନେପାଳ ସମର—

ନେପାଳୀମାନେ ଅସୋଧ୍ୟ
 ମଦ୍ୟେଷର ଲେହେକ୍ ଅଞ୍ଚଳ ବଳେ
 ଅଧିକାର କରିବାରୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ
 ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ନେପାଳୀମାନେ
 ହାରିଲେ ଏବଂ ଇଂରେଜମାନେ ସିମ୍ଲା,
 ମୟୁରୀ ଓ ନୌନିତାଳ—ଏହି ତିନୋଟି
 ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ ।

ପିଣ୍ଡାରି ସମର—

ପିଣ୍ଡାରିମାନେ ଭଲ ଭଲ ଜାତିର
 ଲୋକ । ତକାଏତି କରିବା ସେମା-
 ନଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ଥିଲା । ପ୍ରଥମେ
 ସେମାନେ ଦେଶୀୟ ବାଜ୍ୟରେ ପଶି
 ଲୁଟପାଟ କରୁଥିଲେ । ପରେ ଇଂରେଜ

ଲର୍ଡ ହେଷ୍ଟିଙ୍ଗ୍ସ

ବାଜ୍ୟରେ ଗୋଳମାଳ କରିବାରୁ

ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ୧୮୧୭ ରୁ ୧୮୧୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଇ ବର୍ଷ କାଳ ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ପିଣ୍ଡାରମାନଙ୍କର ଦଳବଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ।

ତୃତୀୟ ମରହଟ୍ଟା ସମର—ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଭିତରେ ଭିତରେ ପିଣ୍ଡାରମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଉଥିବା ଜଣାପଡ଼ିବାରୁ ଏବଂ କେତେକ ମରହଟ୍ଟା ରାଜା ଇଂରେଜଙ୍କ ବରୁଦ୍ଧରେ ଉଠିବାରୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପେଶବା ତନୋଟି ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରି ପଳାଇଲେ । ମରହଟ୍ଟାଙ୍କର ଅନେକ ରାଜ୍ୟ ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟରେ ମିଶିଲା । ହୋଲକାର ଇଂରେଜଙ୍କ ସାମନ୍ତ ରାଜାରୁପେ ରହିଲେ ।

ଭର୍ତ୍ତ ଆମଦ୍‌ଷ୍ଟ—

୧୮୨୩ ରେ ଏ ଗଞ୍ଜଶ୍ୟାମ ଜେନେରଲ ହୋଇ ଆସିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ରାଜା ଆସାମ, କାସ୍ତୁର ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟ ଜିଣି ଇଂରେଜ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ନିଜାଲାରେ ପଶି କେତେକ ଗୋରୁ ସୈନ୍ୟଙ୍କୁ ମାରିଦେଲେ । ଏହାରି ଫଳରେ ୧୮୨୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭର୍ତ୍ତ ଆମଦ୍‌ଷ୍ଟ ବ୍ରହ୍ମରାଜାଙ୍କ ବରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ଶେଷରେ ମିଳି ହେଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଆସାମ, ଆସାମୀୟ ଓ ଡେଲାସେରିନ ପାଇଲେ ।

ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ବିଶାଖା ଉତ୍ତରପୁର ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ।

ଇର୍ଡ଼ ବେଣ୍ଟିନ—

୧୮୨୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବେଣ୍ଟିନ ଭାରତକୁ ଆସିଲେ । କାସ୍‌ର, ବୁର୍ଗ ଓ ମହୀପୁର ଏହି ସମୟରେ ଇଂରେଜ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ମିଶିଲା । ଆଗରୁ ଏ ଦେଶରେ ସତୀଦାସ ପ୍ରଥା ଚଳି ଆସୁଥିଲା । ବେଣ୍ଟିନ ତାହା ଆଇନଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦ କରାଇଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ କଳି ଜାତିମାନଙ୍କର ହିଲଦି କିଆରିରେ ନରକଳି ଦେବା ପ୍ରଥା ବନ୍ଦ ହେଲା, ଠଗ ଜାତିର ଅତ୍ୟାଚାର କମିଲା, କୋର୍ଟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନଙ୍କରେ ପାର୍ସି ଭାଷା ବ୍ୟବହାରରେ ଇଂରେଜୀ ଭାଷା ଚଳିଲା ।

ଇର୍ଡ଼ ବେଣ୍ଟିନ

ଇର୍ଡ଼ ଅବ୍‌ଗ୍‌ସ୍‌—

ଏ ୧୮୩୭ ରେ ଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଆଫଗାନିସ୍ଥାନରେ କିନ୍ଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯେଠାର ଇଂରେଜ-ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ କିନ୍ଦ୍ରୋହୀମାନେ ମାର୍ଚ୍ଚ ପକାଇ ନାନାପ୍ରକାର ଗୋଳମାଳ ଆରମ୍ଭ କରିବାରୁ ଇଂରେଜମାନେ ସେ ଦେଶ ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଆସିଲେ । ବାଟରେ କିନ୍ଦ୍ରୋହୀମାନେ ଯେମାନଙ୍କୁ ହାଣ୍ଡି ପକାଇଲେ ।

ଇର୍ଡ଼ ଏଲ୍‌ବର୍‌ସ୍‌—

ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ସିନ୍ଧୁଦେଶ ଇଂରେଜ ସ୍ୱାଧୀନତାରେ ମିଶିଲା । ଆଫଗାନ କିନ୍ଦ୍ରୋହ ଦବାଇବା ପାଇଁ ଭାରତରୁ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ପଠାଯାଇଥିଲେ ।

ଲର୍ଡ୍ ଦାଉଈଂ—

ରଣଜିତ୍ ସିଂହଙ୍କ ପରେ ପରାକ୍ରମୀ ଶିଖ୍ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର ଆସୁଥିବା କରପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶିଖ୍ମାନେ ପୁରୁଷ ସହି ନିୟମ ନ ମାନି, ଶତଦ୍ରୁ ନଦୀ ପାର ହୋଇ ଇଂରେଜ ସାଜସଜ୍ଜା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ୧୮୪୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସୂତ୍ରରେ ଶିଖ୍ମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କଦ୍ୱାରା ପବ୍ତ ହେଲେ । ପରେ ସନ୍ଧି ହେବାରୁ ଲର୍ଡ୍ ଦାଉଈଂ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ସଦାଶିବ ଚୌଧୁରୀଙ୍କୁ ଦାବୀ କଲେ ଓ ଶତଦ୍ରୁ ବାପା ନଦୀ ମଝିରେ ଥିବା ସାଜସଜ୍ଜା ଇଂରେଜ ସାଜସଜ୍ଜା ମିଶାଇଲେ । ଏହାକୁ ପ୍ରଥମ ଶିଖ୍ ସମର କହନ୍ତି ।

ଲର୍ଡ୍ ଦାଉଈଂ

ଲର୍ଡ୍ ଡେଲହାଉସି—

ଲର୍ଡ୍ ଡେଲହାଉସି ଭାରତକୁ ଆସିଲା ପରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିଖ୍ ସୂତ୍ର ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିଖ୍ ସମର—ମୁଲତାନ-ଠାରେ ସେଠାର ଶିଖ୍ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ମୁଲତାନ ଦୁଇଜଣ ଗୋରାକୁ ମରେଇ-ଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ଇଂରେଜ ଓ ଶିଖ୍ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ସମସ୍ତ ପଞ୍ଜାବ ସାଜସଜ୍ଜା ଦଖଲ କରିନେଲେ । ରଣଜିତ୍ ସିଂହଙ୍କ ପୁଅ ଦୁଲ୍ଲପ ସିଂହ ବର୍ଷକୁ ପାଞ୍ଚ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପେନ୍ସନ ପାଇ ରହିଲେ ।

ଲର୍ଡ୍ ଡେଲହାଉସି

ଦ୍ଵିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମ ସମର—ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶର ଲୋକମାନେ ରେଙ୍ଗୁନରେ ଥିବା ଇଂରେଜ ବେପାରୀଙ୍କ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାରୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ଜିଣି ପେରୁ ପ୍ରଦେଶ ପାଇଲେ ।

ସ୍ଵାଜ୍ୟବିସ୍ତାର—ଏ ଦେଶର ଦେଶୀୟ ସ୍ଵାକାମାନେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଏ ଏକ ଆଇନ ଜାରି କଲେ । ଏହା ପଲରେ ଅନେକ ସ୍ଵାଜ୍ୟ ଇଂରେଜ ସ୍ଵାଜ୍ୟରେ ମିଶିଲା । ସେତାସ, ଝାନ୍ସି ଓ ନାଗପୁର ସ୍ଵାକାମାନଙ୍କର କୌଣସି ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନ ଥିବାରୁ ତେଲହାଉସି ସେଂସରକୁ ଇଂରେଜ ସ୍ଵାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ କଲେ । ଏହା ନୂତନ ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ବେରାର ଓ ଅସୋଧ୍ୟା ସ୍ଵାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଇଂରେଜ ସ୍ଵାଜ୍ୟରେ ମିଶିଲା । ଅସୋଧ୍ୟାର ନବାବ ଶାସନ ଚଳାଇ ନ ପାରି ବର୍ଷକୁ ବାର ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ପେନ୍ସନ୍ ପାଇ ରହୁଲେ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—

ତେଲହାଉସିଙ୍କ ଅମଳରେ ଏ ଦେଶରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ରେଳ ଲାଇନ ପଡ଼ିଲା, ଟେଲିଗ୍ରାମ ବସିଲା, ଚିଠି ପଠାଇବାର ସୁବିଧା ପାଇଁ ଦୁଇ ପଇସିଆ ଡାକଟିକଟ ଚଳିଲା । ଏହା ନୂତନ ଅନେକ ସଡ଼କ ପଡ଼ିଲା, ଦେଶୀୟ ଭୂଷା ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ସ୍କୁଲ କଲେଜ ବସିଲା, କୃଷି ସୁଧାଧା ପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରଦେଶରେ କେନାଲ ଖୋଳା ହେଲା, ଶିକ୍ଷାବିଭାଗକୁ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ବଡ଼ କର୍ମସୂଚୀ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେ ।

ସିପାହୀ ବିଦ୍ରୋହ—

ଲର୍ଡ଼ ତେଲହାଉସିଙ୍କ ପରେ ଲର୍ଡ଼ କ୍ୟାମ୍ପ ଭାରତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରଲ ହୋଇ ଆସିଲେ । ତେଲହାଉସିଙ୍କ ଅମଳରେ ଏ ଦେଶରେ ଯେଉଁସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା, ତାହା ସବୁ ଦେଖି ଅନେକେ ମନେ କଲେ ଯେ, ଇଂରେଜମାନେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ କରିଦେବେ । ସେହି ସମୟରେ ଇଂରେଜମାନେ ଶିଖ୍, ମରହଟ୍ଟା ଓ ଗୁର୍ଜୀମାନଙ୍କୁ ଜବତ କରିବା ପାଇଁ ଏ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ ଶିକ୍ଷା

ଦେଇ ଅନେକ ସୈନ୍ୟଦଳ ରଖାଇଥିଲେ । ଯେଉଁ ରାଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ରାଜ୍ୟ ଛଡ଼ାଇ ନିଆଯାଇଥିଲା, ସେମାନେ ଦେଶତ୍ୟାଗ ବୁଦ୍ଧି ଇଂରେଜଙ୍କ ବରୁଦ୍ଧରେ ସିପାହୀମାନଙ୍କୁ ମତାଇଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ନୂଆ ବନ୍ଧୁକ ଆସିଥାଏ । ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେହି ବନ୍ଧୁକରେ ଥିବା ବାରୁଦ ମୁଣାକୁ ଦାନୁରେ କାଟିବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ । ତେଣୁ ଶତ୍ରୁମାନେ କହି ବୁଲିଲେ ଯେ, ସେହି ମୁଣାରେ ଗାଈ ଓ ଘୁଷୁରିର ଚର୍ବି ଅଛି । ଇଂରେଜମାନେ ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଜାତି ନେବାକୁ ଏପରି କରୁଛନ୍ତି । ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ କହି ବୁଲିଲେ ଯେ, କମ୍ପାନୀର ରାଜତ୍ବ ଶୀଘ୍ର ବର୍ଷ ହେଲୁଣି, ଏଣିକି ରାଜତ୍ବ ସରିଯିବ ।

୧୮୫୭ ମସିହା ମଇ ମାସ ୧୦ ତାରିଖରେ ମିରଟଠାରେ ସିପାହୀମାନେ ବଦ୍ରୋହୀ ହେଲେ । ସେମାନେ ଯେଉଁଠି ଇଂରେଜଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, ମାରିଲେ । ଜେଲଖାନା ଭଙ୍ଗି ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିଦେଲେ । ଦିଲ୍ଲୀର ସିପାହୀମାନେ ବଦ୍ରୋହୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ । ମୋଗଲ ବଂଶର ବାହାଦୁରସାହୁଙ୍କୁ ଭରତର ସମ୍ରାଟ୍ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । କ୍ରମେ ଆଗ୍ରା, ଅଯୋଧ୍ୟା, ମଥ୍ୟ-ଭରତର ଗୁରୁଆଡ଼େ ବଦ୍ରୋହ ଦେଖାଗଲା । ଏହିପରି ଦୁଇ ଲକ୍ଷ ସିପାହୀ ବଦ୍ରୋହୀ ହେଲେ । ପେଶବାଙ୍କ ବଂଶଧର ନାନାସାହେବ କାନପୁରର ବଦ୍ରୋହୀ ସେନାଙ୍କର ନେତା ହୋଇ ଇଂରେଜ-ସେନାକୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ନୌକାରେ ଗଙ୍ଗା ପାର ହେଉଥିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଳି କରି ମାରି ପକାଇଲେ । ଯେଉଁ ଇଂରେଜ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପିଲାମାନେ କାନପୁରରେ ଥିଲେ, ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ମାରି ପକାଇ କୁଅ ଭିତରକୁ ପକେଇଦେଲେ । ଏହିପରି ନାନା ପ୍ରକାର ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଦେଖି ଲର୍ଡ଼ କ୍ୟାନିଙ୍ଗ୍ ଘୋର ବ୍ୟସ୍ତରେ ପଡ଼ିଲେ । ସେତେବେଳେ ଆଜିକାଲି ପରି ଗୁରୁଆଡ଼େ ରେଲ୍ ଲାଇନ୍ ନ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ଚିଠି ପତ୍ର ଶୀଘ୍ର ସିବା ଆସିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ନ ଥିଲା । ତଥାପି କ୍ୟାନିଙ୍ଗ୍ ସାହସ ବାନ୍ଧି ବଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଶିଖ, ହାଇଦ୍ରାବାଦର ଜିଜ୍ଞାସ ଓ ନେପାଳର ମହାରାଜା ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଲେ । କ୍ରମେ

ଇଂରେଜମାନେ କନ୍ଧୀ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣୀ ଅଧିକାର କଲେ । ବାହାଦୁରସାହୁ ରେଙ୍ଗୁ-
ନରେ ନିର୍ବାସିତ ହୋଇ ରହଲେ । ନାନାସାହେବ ନେପାଳର ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳା-
ଇଲେ । ତାଙ୍କର ଆଉ ପତ୍ନୀ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ବୃଦ୍ଧାବେ ଶାନ୍ତି ବଢ଼ିଲା ।
ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ଘୋଷଣାପତ୍ର—

ଦେଶରେ ଶାନ୍ତି ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆ ୧୮୫୮
ମସିହା ନଭେମ୍ବର ପହିଲାରେ ଏକ ଘୋଷଣା ପତ୍ର ସମଗ୍ର ଭାରତବାସୀଙ୍କ
ପାଖକୁ ଲେଖି ପଠାଇଲେ । ତାହା
ଭାରତରେ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ।
ସେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ, କାହାରି
ଧର୍ମ ଓ ଜାତିରେ ଓ ଗୁରୁତଳଣରେ
ଇଂରେଜମାନେ ହାତ ଦେବେ
ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ବରଂ ଶତ୍ରୁ-
ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରବେ । ଦେଶୀୟ
ରାଜାମାନେ ଅସୁବିଧା ହୋଇ ମଲେ
ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କର ପାରବେ ।
ଲୋକେ ନ୍ୟାୟ ବଞ୍ଚୁର ପାଇବେ ।
ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ଇଂରେଜ ସର-
କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲେ
ବା ଯୁଦ୍ଧରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ
ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା ଦିଆଗଲା । ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆ
ସମଗ୍ର ଭାରତବାସୀ ସମାନ ଅଧିକାର ପାଇବେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଏକା ଆଇନ୍
ପ୍ରଚଳିତ ହେବ ।

ପ୍ରଥମ ଭାରତୀୟ ଲର୍ଡ୍ କ୍ୟାନିଙ୍ଗ୍ [୧୮୫୮-୧୮୬୨]—

ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ଭାରତୀୟ ବା ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇ ଲର୍ଡ୍
କ୍ୟାନିଙ୍ଗ୍ ପ୍ରଥମ ଭାରତୀୟ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ କୋର୍ଟ
ବଦଳରେ ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ ହାଇକୋର୍ଟମାନ ବସିଲା । ବେସରକାରୀ ମେମ୍ବର-
ମାନେ କାର୍ଯ୍ୟସିଲ ବା ଲଓଟ୍ ସଭାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ । ସିପାହୀ ବଦ୍ରୋହରେ

ସରକାରଙ୍କର ବହୁତ ଟଙ୍କା ଅଭାବ ପଡ଼ିବାରୁ ଧନୀ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଇନକମ୍ ଟ୍ୟାକସ୍ [ଆୟ କର] ବସିଲା । ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଦେଶରେ କାଗଜର ମୋଟ ଚଳିଲା ।

ଲର୍ଡ୍ ଲରେନ୍ସ (୧୮୭୪-୧୮୭୯)—

କ୍ୟାନିଙ୍ଗ୍‌ଙ୍କ ପରେ ଲର୍ଡ୍ ଏଲଗିନ୍ ଭାରତରୟ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ମରିଯିବାରୁ ସାର ଜନ୍ ଲରେନ୍ସ ଭାରତରୟ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୮୭୭ ମସିହାରେ ଭୀଷଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବ ପୁରୀର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ଆନ୍ତ୍ରିକ ଭାବେ ରାଜତ୍ବର ନ ଅଙ୍କ ସେ ବର୍ଷ ପଡ଼ିଥାଏ । ତେଣୁ ଏହି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକୁ ଓଡ଼ିଶାର ନ ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କହନ୍ତି । ୧୮୭୫ ଓ ୧୮୭୭ ଏହି ଦୁଇ ବର୍ଷ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ଅଳ୍ପ ବନା ଚାଷୀମାନେ ହାହାକାର ପଡ଼ିଲା । ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ବାଟଘାଟରେ ପଡ଼ି ମଲେ । ଏପରି କି ମା ପୁଅଠାରୁ ଛତାଇ ଖାଇଗଲା । ପୁଅ ମରି ଶୋଇଥିବା ବେଳେ ମାଆ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କେତେ ଗାଁଗଣ୍ଡା ଶୂନ୍ୟ ପଡ଼ିଗଲା । ବାଟଘାଟ ପକ୍ଷ ମୂର୍ଦ୍ଦାରରେ ପୂରିଗଲା । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାୟ ୨୦ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଏ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ମରି ଯାଇଥିଲେ ।

ଆଫଗାନିସ୍ତାନରେ ଦୋସ୍ତ ମହମ୍ମଦ ମରିଯିବାରୁ ଆଫଗାନ ସିହାସନ ପାଇଁ ବହୁ ବିବାଦ ଲାଗିଲା । ଶେଷରେ ଦୋସ୍ତ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପୁଅ ସେର ଅଲି ରାଜା ହେଲେ । ଆଫଗାନିସ୍ତାନର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଅମିର ବୋଲାଯାଏ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ସେର ଅଲିଙ୍କୁ ଅମିର ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ ।

ଲର୍ଡ୍ ମେସୋ (୧୮୭୯-୧୮୭୭)—

ଆଫଗାନ ଅମିର ସେର ଅଲି ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ଥିବା ପୂର୍ବ ସନ୍ଧିରେ କିଛି ଗୋଲମାଲ କରିବାରୁ ଲର୍ଡ୍ ମେସୋ ଅଫଗାନରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନିରାପତ୍ତ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସେଠାରୁ ସେ ରେଙ୍କୁନ ଦେଇ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେଠାରେ ଜଣେ

ପଠାଣ କଏଦୀ ତାଙ୍କୁ ମାରିଦେଲା । ମହାରାଣୀଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ପୁତ୍ର ଉତ୍ତର ଅବ୍ଦିନବର ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଭାରତ ବୁଲି ଆସିଥିଲେ ।

ଭର୍ତ୍ ନର୍ଥବୁର୍ (୧୮୭୭-୧୮୭୭)—

ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଯୁବରାଜ ସପ୍ତମ ଏଡ଼ୱାର୍ଡ ଭାରତକୁ ବୁଲି ଆସିଥିଲେ । ବଙ୍ଗାରେ ଏକ ଭୟାନକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହୋଇଥିଲା ।

ଭର୍ତ୍ ଲିଟନ୍ (୧୮୭୭-୧୮୮୦)—

ଲିଟନ୍ ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ୧୮୭୭ ଜାନୁୟାରୀ ପହିଲାରେ ଏକ ଦରବାର କରାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ମହାରାଣୀ ଉକ୍ତୋରୀଆଙ୍କୁ ଭାରତସମ୍ରାଜ୍ଞୀ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ କୌଣସି ଲୋକ ବନା ପାଣ୍ଡରେ କୌଣସି ବନ୍ଧୁକ ବା ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଇନ ଜାରି ହେଲା । ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଛପା ହେଉଥିବା ସମ୍ବାଦ-ପତ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନ ମତ ପ୍ରକାଶକୁ ଜନତ୍ କରବା ପାଇଁ ଆଇନ ଜାରି ହୋଇଥିଲା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଆଫଗାନ ସମର—ଲଡ ନର୍ଥବୁର୍ ଆଫଗାନ ଅମିରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସହସ୍ରବ ରଖି ପାରି ନ ଥିଲେ । ଅମିର ରୁଷିଆ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଲିଟନ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ ଅମିର ସେର ଅଲି ରୁଷିଆ ସଜାହାନକୁ ନିଜ ରାଜଧାନୀରେ ରଖିବାରୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେର ଅଲି ଯୁଦ୍ଧରେ ହାରି ରୁଷିଆ ପଳାଇଲେ ଓ ସେଠାରେ ମରଗଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ଯୁକ୍ତୁନ୍ ଖାଁ ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଲେ । ଯୁକ୍ତୁର୍ ଶେଷରେ ଗଣ୍ଡମୁକଠାରେ ସନ୍ଧି କଲେ । ଇଂରେଜ ଦୁତ କାବୁଲଠାରେ ଯାଇ ରହିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଦୁତଙ୍କୁ ମାରିଦେବାକୁ ପୁଣି ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଲିଟନ୍‌ଙ୍କ ପରେ ରିପନ୍ ଆସି ଯୁଦ୍ଧ ଚଳାଇଲେ । ଯୁକ୍ତୁର୍ ପଳାଇଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ରୁର ଅବଦୁଲ ରହମନ୍ ଇଂରେଜଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ଅମିର ହେଲେ ।

ଲର୍ଡ୍ ରିପନ୍ (୧୮୮୦-୧୮୮୪)—

ସ୍ୱାଧୀନ-ଶାସନ—ରିପନ୍ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କାମନା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲା, ଭାରତବାସୀ ନିଜକୁ ଶାସନ କରିବାକୁ ଶିଖନ୍ତୁ । ଏକାବେଳେକେ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଲଢ଼ିବାକୁ ଦେଲେ ସେମାନେ ଚଳାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ କିଛି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ନେଇ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଶେଷରେ ସମସ୍ତ ଭାର ନେଲେ, ତାହା ଚଳାଇ ପାରନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଡିସ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ଼ ବା ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ଓ ଲୋକାଲ୍ ବୋର୍ଡ଼ ବସାଇଲେ । ସହରମାନଙ୍କରେ ମୁନିସିପାଲିଟି ବସାଇଲେ । ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ସେ ସବୁ ଭାର ଦେଲେ । ଜିଲ୍ଲାର ଓ ସହରର ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦିଆଯାଇ ନ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷିତା ପାଇଁ କେତୋଟି ମାଟ୍ରିକୁଲେସନ୍ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ରିପନ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଥମେ ସେନ୍‌ସସ୍ ବା ଜନଗଣନା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଭଣ୍ଡାରୀଙ୍କୁ ପ୍ରେସ୍ ଆଇନ କୋହଳ ହୋଇଥିଲା । ରିପନ୍‌ଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳରେ ଭାରତବାସୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ସେ ଲଘୁପା ଦେଇ ଶୁଳ୍ବଗୁଣ ବେଳେ ଅନେକ ଲୋକ କାନ୍ଦିଥିଲେ ।

ଲର୍ଡ୍ ରିପନ୍

ଲର୍ଡ୍ ଡଫ୍ରିନ୍ (୧୮୮୪-୧୮୮୮)—

ଡଫ୍ରିନ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ ମହାରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କର ୫୦ ବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବଦିନାରୁ ଜୁଲାଇ ଉତ୍ସବ ହୋଇଥିଲା । ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତର ମହାଜାତୀୟ ସଭା କଂଗ୍ରେସ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥିଲା ।

ଡଫ୍ରିନ୍‌ଙ୍କ ସମର—ବ୍ରହ୍ମସାଜୀ ଥିଲେ ନିଜ ସ୍ୱାଧୀନ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବଡ଼ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ । ତତ୍‌କାଳୀନମାନେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲୁଟି କଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ସେ କିଛି କରୁ ନ ଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଡଫ୍ରିନ୍‌ଙ୍କ ସମର ହେଲା । ଥିବା ପରିସ୍ଥିତି ହେଲେ । ୧୮୮୮ରେ ବ୍ରହ୍ମ ଦେଶ ଇଂରେଜ ସ୍ୱାଧୀନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା ।

ଲଡ଼୍ ଲନ୍ସଡ଼ାଉନ (୧୮୮୮—୧୮୯୪)—

ମଣିପୁର ଯୁଦ୍ଧ ଏହାଙ୍କ ଅମଳର ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା । ମଣିପୁର ରାଜ୍ୟର ଲୋକେ ଆତ୍ମାମର ଚପ୍ କମିସନର ଓ କେତେକ ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ମାରି ପକାଇବାରୁ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ମଣିପୁର ରାଜାଙ୍କୁ ସିଂହାସନରୁ ତଳେ ଦେଇ ସେ ସେହି ବଂଶର ଅଞ୍ଜ ନାଶକୁ ରାଜଗାଦୀରେ ବସାଇଲେ ।

୧୮୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜିଲ୍ଲା ନୋର୍ଥ ଓ ମୁନିସପାଲିଟି ତରଫରୁ ପ୍ରତିନିଧି ଲଡ଼୍ ସଭାକୁ ଯିବାର ଫିର ହୋଇଥିଲା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଲଡ଼୍ ଏଲଗିନ୍ (୧୮୯୪—୧୮୯୯)—

ଏହି ଏଲଗିନ୍ ପ୍ରଥମ ଏଲଗିନ୍ଙ୍କ ପୁଅ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ବମ୍ବେଠାରେ ଫ୍ଲୋଗ ରୋଗ ଦେଖାଗଲା । ସେହି ଭୀଷଣ ରୋଗ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ସେଥିରେ ଅନେକ ଲୋକ ମରିଗଲେ । ଦିହାର, ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ, ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଥିଲା । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମହାରାଣୀଙ୍କ ୭୦ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ ପୂର୍ବସିବାରୁ ହୀରକ ଜୁବୁଲି ଉତ୍ସବ ୧୮୯୭ରେ ହୋଇଥିଲା ।

ଲଡ଼୍ କର୍କନ୍ (୧୮୯୯—୧୯୦୫)—

କର୍କନ୍ ଶାସନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷରେ କିଛି ନା କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେ ଶିକ୍ଷା ବର୍ଦ୍ଧନ ଓ ପୋଲିସ ବର୍ଦ୍ଧନରେ ନୂଆ ଆଇନ ଜାରି କରିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ପୋଲିସ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଲୁଣ ଖାଉଥିବାରୁ ସେ ସେ ବର୍ଷରେ ବେଶୀ ଦରମାରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଭଲ ଲୋକ ରଖିବାକୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ସେନା ବର୍ଦ୍ଧନର ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କାର କରିଯାଇଥିଲା ।

ଲଡ଼ କର୍କନ୍

ଭାରତରେ ଥିବା ପୁରୁଣା ଦେଉଳ, କୋଠାବାଡ଼, ମସଜିଦ୍ ସବୁ ନଷ୍ଟ ନ ହୋଇ କିପରି ବେଶୀ ଦିନ ରହିବ, ସେଥିପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ବୃକ୍ଷ ଖୋଲିଲେ । ତାହାର ନାଁ ପ୍ରଭୁତତ୍ତ୍ବ ବୃକ୍ଷ । ସେ ବୃକ୍ଷରେ କମ୍ବୁର ରହିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଇ ପୁରାତନ କୀର୍ତ୍ତିମାନ ବେଶୀ ଦିନ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା ।

ବଙ୍ଗ ବଜେଦ—କର୍ଜନ ଦେଖିଲେ ବଙ୍ଗଳାର ଶାସନ ଜଣେ ଲଠିକା ଦ୍ଵାରା ସୁଗୁରୁରୂପେ ଚଳିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଦୁଇ ଭାଗ କରିଦେଲେ । ବଙ୍ଗଳାର କେତେକ ଅଂଶ, ବହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ମିଶି ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶ ହେଲା । ପୂର୍ବବଙ୍ଗ ଓ ଆସାମ ମିଶି ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ ହେଲା । ଏହି ବଜେଦ ପଳରେ ବଙ୍ଗରେ ବୃକ୍ଷଲ୍ୟ ଜାତ ହେଲା । ଦେଶରେ ଅଶାନ୍ତ ଦେଖାଗଲା । ସାହେବମାନଙ୍କୁ ମାରିବାକୁ ନାନା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚାଲିଲା । କଲିକତା ଜନିଷ ବଜନ କରାଗଲା । ସୁଦେଶୀ ଜନିଷର ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଆୟୋଜନ ହେଲା ।

କର୍ଜନଙ୍କ ଅମଳରେ ମହାରାଣୀ ଉକ୍ତୋରସ୍ ୧୯୦୧ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୨୨ ତାରିଖରେ ୮୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମରଗଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଅ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏକଉଆର୍ଡ଼ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ଓ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ୍ ହେଲେ ।

କର୍ଜନଙ୍କ ଅମଳରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଭଲ କାମ ହୋଇଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ମହାଜାନମାନେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ହଇରାଣ କରୁଥିଲେ । ପଳରେ କୃଷିର କିଛି ଉନ୍ନତି ହୋଇଥିବାରୁ ନ ଥିଲା । ଗରିବ ପ୍ରଜାମାନେ ମହାଜାନଙ୍କ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଇ କୃଷିର କିପରି ଉନ୍ନତି କରି ପାରିବେ, ସେଥି ପ୍ରତି କର୍ଜନ କୃଷ୍ଣ ଦେଇଥିଲେ । ହୁମେମାନେ ଆଜିକାଲି ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁଏ ଗାଁଏ ଯେଉଁ କୋ-ଅପରେଟିଭ ଯୋଗାଇଟି ଓ କୋ-ଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ତାହା କର୍ଜନଙ୍କ ଅମଳରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟାଙ୍କ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ଟଙ୍କା କରଜ ଦିଏ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ଲର୍ଡ ମିଣ୍ଟୋ (୧୯୦୫—୧୯୧୦)—

ଏହି ମିଣ୍ଟୋ ପ୍ରଥମ ମିଣ୍ଟୋଙ୍କ ନାତିର ପୁଅ । ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଶାସନସଂସ୍ଥାର ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା । ମିଣ୍ଟୋ ଭାରତରେ ଭାଇସରୟ ଥିଲା-

ଲର୍ଡ ମିଣ୍ଟୋ

ବେଳେ ମନ୍ତ୍ରୀ ସାହେବ ଭାରତ ମନ୍ତ୍ରୀ
ଥାନ୍ତି । ଏହି ନୂଆ ଶାସନସଂସ୍ଥାରକୁ
“ମିଣ୍ଟୋ-ମନ୍ତ୍ରୀ ଶାସନସଂସ୍ଥାର” କହନ୍ତି ।
ଏ ସଂସ୍ଥାର ଅନୁସାରେ କେତେଟି
ଛୋଟ ପ୍ରଦେଶ ଛଡ଼ା ଯାହା ପ୍ରଦେଶରେ
ବ୍ୟବସ୍ଥା-ସଭା ଗଠା ହେଲା । ଏହି
ସଭାରେ ତିନି ପ୍ରକାର ସଭ୍ୟ ରହିଲେ—
ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ, ସରକାର ମନୋ-
ମାତ କର ପଠାଇଥିବା ସଭ୍ୟ ଓ
ବେ-ସରକାରୀ ସଭ୍ୟ । ବେ-ସରକାରୀ
ସଭ୍ୟଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ
ହେଲା ।

ଏହା ଛଡ଼ା ଭାରତର ସଭ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭା ରହିଲା । ପ୍ରାଦେଶିକ ସଭା
ପରି ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ତିନି ପ୍ରକାର ସଭ୍ୟ ରହିଲେ । ପ୍ରାଦେଶିକ ସଭାମାନେ
ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହାକୁ ନାହିଁ ପ୍ରତିନିଧି ପଠାଇଲେ, ସେମାନେ ଏ
ସଭାରେ ବେସରକାରୀ ସଭ୍ୟ ହେଲେ । ଭାରତର ସଭା ବା ନିଜର
ସଭା ଭାରତ ପାଇଁ ଥାଇନ ଚିଆରି କଲେ ଓ ଥାୟିବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ବୋଲିଲେ ।
ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ମତ ଅନୁସାରେ ଗୁରୁତ୍ବ ବ୍ୟସ୍ତ କରାଗଲା ।

ଏହି ଶାସନ ସଂସ୍ଥାର ୧୯୧୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୨ ବର୍ଷକାଳ ଚାଲିଲା ।

ମିଣ୍ଟୋଙ୍କ ଶାସନର ଶେଷ କାଳକୁ ୧୯୧୦ ମସିହା ମଇ ମାସରେ
ସମ୍ରାଟ୍ ସପ୍ତମ ଏଡୱାର୍ଡ ମରଗଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଅ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ୍ ଗୁଜ-
ରାଦୀରେ ବସିଲେ ।

ଇର୍ଡ୍ ହାଉଜି (୧୯୧୦—୧୯୧୫)

ପୁର୍ବେ କୁହାଯାଇଅଛି ଯେ, ବଙ୍ଗ ବଙ୍ଗେଦ ନେଇ ବଙ୍ଗଳାରେ
ବୟସ୍କର ଅଶାନ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ଫଳରେ ବଙ୍ଗଳାରେ କେତେକ ବଡ଼ ବଡ଼

ଲର୍ଡ୍ ହାଡ଼ିଝ

ନେତା ଦ୍ଵୀପାକ୍ରମଣ ହେଲେ,
କେତେ ପାସି ପାଇଲେ । ବଡ଼-
ଲଟ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଲର୍ଡ୍ ହାଡ଼ିଝକୁ
ମାରିବା ଲାଗି ବୋମା ଟିକା
ପାଇଥିଲା ।

୧୯୧୧ ମସିହାରେ ସମ୍ରାଟ୍
ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ ଓ ସମ୍ରାଜ୍ଞୀ ମେଗ୍ସ
ଭାରତକୁ ଆସିଥିଲେ । ୧୯୧୧
ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୧୬ ତାରି-
ଖରେ ଦିଲ୍ଲୀରେ ଏକ ଦରବାର
ହେଲା । ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଘୋଷଣା
ଅନୁସାରେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଏକାଠି କରି
ଗୋଟିଏ ପ୍ରଦେଶ କରାଗଲା ।
ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶା ମିଶି ଗୋଟିଏ

ପ୍ରଦେଶ ହେଲା । ଆସାମ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ହେଲା । ଭାରତର ସ୍ଵାଧୀନତା
କଳିକତାଠାରୁ ଦିଲ୍ଲୀକୁ ଉଠିଗଲା ।

ହାଡ଼ିଝଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣା ଇଉରୋପର ମହାସମର ।

ଇଉରୋପୀୟ ମହାସମର—ଇଉରୋପରେ ଜର୍ମାନୀ-ବୋଲ୍ ଶକ୍ତି ଏ ସ୍ଵାଧୀନ
ଅଛି । ସେଠାର ସ୍ଵାଧୀନତା କାହିଁକି କହୁଛି । ଜର୍ମାନୀ ସମ୍ରାଟ୍ ଇଲ୍ଲିୟମ୍
କାହିଁକି ଭାରତ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ । ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା, ସେ କିପରି
ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଵାଧୀନତାକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିତି ବଡ଼ ସ୍ଵାଧୀନ ହେବେ । ଏହି
ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୋଷି ସେ ଅନେକ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପୋଷାକରେ ପାତ୍ର ଏବଂ
ସୁଯୋଗ ଖୋଜି ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ଦିନିକା ୧୯୧୪ ମସିହାରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ସର୍ବିଆ
ମଧ୍ୟରେ କଳି ଲାଗିଲା । ଜର୍ମାନୀର କାହିଁକି ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ପକ୍ଷ ନେଲେ । ଫ୍ରାନ୍ସ
ସର୍ବିଆ ପକ୍ଷ ନେଲା । କାହିଁକି ବୋଲିୟମ୍ ସ୍ଵାଧୀନ ମଧ୍ୟରେ ଫ୍ରାନ୍ସ
ଦେଶ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ବୋଲିୟମ୍ ସ୍ଵାଧୀନ ହାରଣାର

ହୋଇଗଲା । ଇଂରେଜ ବେଲଜିୟମର ବନ୍ଧୁ । ତେଣୁ ଇଂରେଜ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷ ନେଲେ । ବୁର୍ଡ଼ ବୁର୍ଡ଼ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ ଦେଶ ସବୁ ମୁହଁରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଏକ ପଟେ ଜର୍ମାନୀ, ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା, ହରସ୍, ରୁଲଗେରିଆ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ବ୍ରୁଟେନ୍, ଫ୍ରାନ୍ସ, ରୁଷିଆ, ଇଟାଲି, ବେଲଜିୟମ, ସର୍ଭିଆ, ସେମା-ନିଆ ଓ ମଣ୍ଟେନିଗ୍ରୋ । ଏ ମୁହଁ ଦୀର୍ଘ ବୁର ବର୍ଷକାଳ ବୁଲିଲା । ଜଳରେ, ସ୍ଥଳରେ, ଉତ୍ତାଜାହାଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆକାଶରେ, ବୃତ୍ତା ଜାହାଜ ସାହାଯ୍ୟରେ ପାଣି ଭିତରେ, ଖାଇ ତଳେ, ସୁତଙ୍ଗ ଭିତରେ ଭୀଷଣ ମୁହଁ ହେଲା । ବ୍ରୁଟେନ୍‌ର ୧୭ ବର୍ଷଠାରୁ ୫୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଲୋକ ମୁହଁ ଶିଖିଲେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଜର୍ମାନୀ ଜିଣିବ ବୋଲି ବୋଧ ହେଲା ।

ଭାରତର ସାହାଯ୍ୟ ଦାନ—ଏହି ସଙ୍କଟ ବେଳେ ଭାରତରୁ ଅସଂଖ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ମେସୋପୋଟେମିଆ ପଠାଇଲେ । ପରୁର ଖାଦ୍ୟସାମଗ୍ରୀ ପଠାଇଲା । ସୁନା, ଜମିଦାର ଓ ଧନୀମାନେ ଅଜସ୍ର ଟଙ୍କା ଦାନ କଲେ । ଭାରତବାସୀ ଅନେକ ଟଙ୍କା ମୁହଁରୁଣୁପେ ଦେଲେ । ମୁହଁରେ ଭାରତ ସେନା ନିଜର ପଦ୍ମକମ ଦେଖାଇଥିଲେ ଓ ପୁରସ୍କାରସ୍ବରୂପ ଅନେକ ଉପାଧି ଓ ପଦକ ପାଇଲେ ।

ମୁହଁ ଶେଷ—୧୯୧୮ରେ ଜର୍ମାନୀ ପକ୍ଷ ହୁଟିଗଲା । ଶେଷକୁ ମୁହଁ ବନ୍ଦ ହୋଇ ସନ୍ଧି ହେଲା । ଜର୍ମାନୀ କାଇଜର ସିଂହାସନ ଛାଡ଼ି ହଲଣ୍ଡ ପଳାଇଲେ । ଜର୍ମାନୀ ମୁହଁର ଯତିପୁରଣସ୍ବରୂପ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲା । ଏହି ମୁହଁରେ ଜର୍ମାନୀର ବହୁତ ଯତି ହୋଇଥିଲା ।

ଲର୍ଡ଼ ଚେମ୍ବେର୍ଲେନ୍ [୧୯୧୭-୧୯୨୦]—

ଚେମ୍ବେର୍ଲେନ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ ଭାରତ-ମନ୍ତ୍ରୀ ମଣ୍ଡେରୁ ସାହେବ ୧୯୧୯ରେ ଭାରତ ଆସି ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବେଶି ଯମତା ଦେବାକୁ ବତ-ଲାଟ୍ ଓ ଦେଶର ମୁଖିଆ ମୁଖିଆ ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରାମର୍ଶ କଲେ । ଏହି ଶାସନ-ସମ୍ବାରକୁ ‘ମଣ୍ଡେରୁ-ଚେମ୍ବେର୍ଲେନ୍ ଶାସନ-ସମ୍ବାର’ କହନ୍ତି । ସେହି ସମ୍ବାର ଅନୁସାରେ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତର ଶାସନ ଚଲୁଛି । ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ ଜଣେ ଜଣେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ବା ଲଟ ରହୁଲେ ।

ଲେଜିସ୍ଲେଟିଭ୍ କାଉନ୍ସିଲ୍ ବା ପ୍ରାଦେଶିକ ଲଞ୍ଚମସ୍—ଏହି ଆଇନ

ବଳରେ ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ
ଲଞ୍ଚମସ୍ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ । ସେଥିରେ
କେଣି ସଂଖ୍ୟାରେ ଇଂ-
ରାଜୀୟ ଚାହୁଁଲେ । ସେ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶର
ଦୁଃଖ ସ୍ୱାଧୀନ ଜଣାଇବା
ପାଇଁ ଓ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ
ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆଇନ୍ ତିଆରି
କରିବା ପାଇଁ ଲୋକେ
ଭେତ୍ତ ଦେଇ ପ୍ରତିନିଧି
ପଠାଇଲେ । ଏହା ୧୯୨୧
ଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ
ହେଲା । ବେ-ସରକାରୀ

ମତ୍ତ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ଜଣ

ମଣ୍ଡେରୁ ସାହେବ

ମନ୍ତ୍ରୀ ରହିଲେ । ଆଇନକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ କାର୍ଯ୍ୟ-
କାର୍ଯ୍ୟୀ ସମ୍ମିଳିତ [ଏକକଲ୍ୟାଣିନ୍ କାଉନ୍ସିଲ] ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ
ପ୍ରଜା ପକ୍ଷର ଲୋକ ରହିଲେ । ସେମାନେ ଦେଶର ସବୁଠାରେ ଏକକଲ୍ୟାଣିନ୍
କାଉନ୍ସିଲର ଜଣ ମେମ୍ବରଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ନିଜର ସ୍ଥାନ ଜଣେ ମେମ୍ବର
ହେଲେ ।

ବଡ଼ଲଟ ସମ୍ମିଳିତ—

ଲେଜିସ୍ଲେଟିଭ୍ ଆସେମ୍ବ୍ଲି—ସମସ୍ତ ଇଂରାଜୀ ମଙ୍ଗଳ ଆଇନ ଗଢିବା
ପାଇଁ ଓ ଆଧୁନିକୀୟ ହିସାବ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସମ୍ମିଳିତ ହେଲା । ତାହାକୁ
ଲେଜିସ୍ଲେଟିଭ୍ ଆସେମ୍ବ୍ଲି କହନ୍ତି । ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଭେତ୍ତ ଦେଇ
ଏ ସମ୍ମିଳିତ ପ୍ରତିନିଧି ପଠାନ୍ତି ।

କାଉନ୍ସିଲ୍ ଅଫ୍ ଷ୍ଟେଟ୍—ଜମିଦାର ଓ ସ୍ୱାଧୀନମାନେ ସେହି ପ୍ରତିନିଧି
ସମ୍ମିଳିତ ପଠାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ କାଉନ୍ସିଲ୍ ଅଫ୍ ଷ୍ଟେଟ୍ ଗଠିତ । ଆସେମ୍ବ୍ଲି

ସେହି ଆଇନ ଗଠିତ, ତାହା ଏହି ସଭାରେ ପୁଣି ପଡ଼ି ବସ୍ତୁର ହୁଏ । ସେଥିରେ ପାସ୍ ହେଲେ ଓ ସେଥିରେ ଆପଣ ନ କଲେ, ତାହା ଆଇନରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଏ ସଭାରେ ୭୦ ଜଣ ମେମ୍ବର ଥାନ୍ତି ।

ଏକଜିକ୍ୟୁଟିଭ୍ କାଉନ୍ସିଲ୍—ବିତଲ୍ ସଭାରେ ବା ଆସେମ୍ବଲୀରେ ସେହି ଆଇନ ପାସ୍ ହୁଏ, ତାହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଏକଜିକ୍ୟୁଟିଭ୍ କାଉନ୍ସିଲ୍ ଅଛି । ସେଥିରେ ୪ ଜଣ ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ନେତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ୩ ଜଣ ନେ-ସରକାରୀ ସଭ୍ୟ ।

ଲର୍ଡ୍ ସଚେନାମୁଦ୍ରସନା ସିଂହ—

ନୂଆ ଶାସନ-ସମ୍ବାର ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଭାରତୀୟ ଲୋକେ ଦାୟିତ୍ବ-ପୁଣ୍ୟ କର ବଡ଼ ଚାଲି ପାଇଲେ । ତା ପଳରେ ଲର୍ଡ୍ ସଚେନାମୁଦ୍ରସନା ସିଂହ ବହାର-ଓଡ଼ିଶାର ସୁଅମ ଲୁଟ ହେଲେ । ଏହାଙ୍କ ଛତା ଆଉ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ଏ ପଦ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଲର୍ଡ୍ ରିଡିଂ [୧୯୨୧—୧୯୨୪]—

ସେ ଭାରତକୁ ଆସିବା ମଙ୍ଗେ ସଫଳ ଅନୁସାରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦବାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ଓ ଦେଶର ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବଡ଼-

କିନ୍ତୁ ଅସହଯୋଗୀ ନେତାଙ୍କୁ ଜେଲ୍ କରାଗଲା । ସେଠାରେ ୧୯୪୪ରେ ସମସ୍ତ ଅସହଯୋଗୀଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦିଆଗଲା । ଲର୍ଡ୍ ରିଡିଙ୍ଗ୍ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ କମାଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରିନ୍ସ ଅଫ୍ ଓଏଲସ୍ ଭରତକୁ ବୁଲି ଆସିଥିଲେ ।

ଲର୍ଡ୍ ଇରୱିନ୍ (୧୯୨୭-୧୯୩୧)

ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ପାଲିଆମେଣ୍ଟ ସଭା ଭରତର ଶାସନ-ନୀତି ଦେଖି ଭରତବାସୀଙ୍କୁ ଆଉ କି କି ଅଧିକ ଚିନ୍ତା କରାଯିବ, ତଦନ୍ତ କରିବାରୁ ସାତ ଜଣ ଗୋଷ୍ଠୀ ଶାସିତ ଲୋକଙ୍କୁ ଭରତକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ସାଇମନ ସାହେବ ସେ କମିଟିର ସଭ୍ୟପତି ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ କମିଟିକୁ ସାଇମନ କମିସନ କହନ୍ତି ।

ସେମାନେ ତଦନ୍ତ କରି ଗୋଟିଏ ରିପୋର୍ଟ ଦେଇଥିଲେ । ସାଇମନ କମିସନର ରିପୋର୍ଟ ଶୁଣି ପାଇଁ ଲଣ୍ଡନ ସହରରେ ଗୋଲଡେନ୍‌ହଲ କୌଠକ ବସିଲା । ଭରତର ମରୁ ବଳର ପତନାଧି-ମାନଙ୍କୁ ଏ ସବୁକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଇରୱିନ୍ ଦତ୍ତ ଶାନ୍ତିସିନ୍ଧୁ ଓ ଉଦାର ପ୍ରକୃତିର ଲୋକ । ସେ ଭରତର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।

ଲର୍ଡ୍ ଓଏଲିଙ୍ଗ୍‌ତନ୍—

ଓଏଲିଙ୍ଗ୍‌ତନ୍ ୧୯୩୧ରେ ଭରତର ଉପରାଜ୍ୟ ଦେଲେ । ତା ପୂର୍ବରୁ ସେ ମାଲ୍‌ବାଲର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଶାସନ ମସୃ ଉପରେ ବିଲ୍‌ତରେ ଦୁଇ ଥର ଗୋଲଡେନ୍‌ହଲ କୌଠକ ବସିଲା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଇଂରେଜ

ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବୁଦ୍ଧାୟାଉଅଛି, ଓଡ଼ିଶା ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାଗପୁର ଶ୍ରେନ୍ଦ୍ରଲମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ଆଗରୁ ଆସି ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱର ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ବାଣିଜ୍ୟ ସ୍ଥଳ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବାଣିଜ୍ୟରେ ବଶେଷ ବାଧା ଦେଉଥିଲେ । ୧୮୦୩ରେ ଇଂରେଜମାନେ ସୈନ୍ୟ ନେଇ ପୁରୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଚିଲିକା ହ୍ରଦ ଭିତରେ ମାଲୁଦ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଛୁଦ୍ର ଦ୍ୱୀପ ଅଛି । ମାଲୁଦର ପତେ ମହସ୍ୱଦ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ବଶେଷ ଯାହାୟ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଇଂରେଜ ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ ନ କରି ଲୁଟିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଅତି ସହଜରେ ପୁରୀ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ତାହା ପରେ ସେମାନେ ପତେ ମହସ୍ୱଦକୁ ନେଇ କଟକ ଆଡ଼େ ଆସିଲେ । କଟକ ଆକ୍ରମଣକେଳେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗରେ ଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା, ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଦୁର୍ଗ ତେଜୁଁ ପକାଇଗଲେ । ଆଉ ଦଳେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ କଲିକତାରୁ ଆସି ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଦଖଲ କରି କଟକ ଆଡ଼କୁ ଆସିଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଓ ସହଜରେ କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ୱର ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦଖଲକୁ ଆସିଲା ।

ଖୋରଧା ଖାସ୍—ଖୋରଧାରେ ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର କେତେକ ସମ୍ପତ୍ତି ଖୋରଧା ରାଜାଙ୍କ ମାରପତରେ ଥିଲା । ଇଂରେଜମାନେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଯେ ଜମିତକ ନେଇ ତାହାର କର ଆଦାୟ ଭାର ଦଳେ ମିପାତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରେ ଦେଲେ । ଯେତେବେଳେ ଶ୍ରେଇ ବଂଶର ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ଖୋରଧାରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥାନ୍ତି । ଯେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବରୁ-କରେ ବଦ୍ରୋହ କଲେ । ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବ ଧରପଡ଼ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ପାଣି ପାଇଲେ । ଖୋରଧା ଖାସ୍ କରି ଦିଆଗଲା । ଯେଉଁ ଦିନଠାରୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ଖୋରଧାର ଖୋଦ୍ ଜମିଦାର ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନ ଉଦ୍ଧାର ସରକାର ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କୁ ଖଲାସ କରି ଦେଇ ପୁରୀରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ

ସମ୍ପତ୍ତିରେ ମାଲିକ କରି ରଖିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ମାସିକ ଦୁଇ ଖଜ୍ଜିଦେଲେ । ଖୋରଧାରେ ଥିବା ୨୭ ହଜାର ଜମି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ହାତଦେଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ଏହି ଭୋଇ ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି ବୁଝାଶୁଝା କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଉତ୍କଳରେ ଠାକୁରବାଜା ନାମରେ ପରିଚିତ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟମାନ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାର ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ରାଜାମାନେ ଅଳ୍ପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଠାକୁର ରାଜା ବୋଲି ମାନି ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଠାକୁର-ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରନ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ ଦେଖାନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଠାକୁର-ରାଜା ଅଟନ୍ତି ।

ଖୋରଧାରେ ପାଇକବିଦ୍ରୋହ—ଖୋରଧା ଖାସ୍ ହୋଇଯିବାରୁ ଖୋରଧାର ପାଇକମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ଉପରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ କତାକତ କରି ଖଜଣା ଆଦାୟ କରାଗଲା । ଲୁଣ ଉପରେ ଟିକସ ବସିଲା । ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ ପାଇକମାନେ ୧୮୧୭ ମସିହାରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଉଠିଲେ । ଖଜଣାଖାନା ଲୁଟି କଲେ । ଚାରିଆଡ଼େ ଉତ୍ସାହ କଲେ । ବିଦ୍ରୋହୀ ଦବାଇବା ପାଇଁ କଟକରୁ ଓ ଗଞ୍ଜାମରୁ ସୈନ୍ୟ ପଠାଗଲା । କେତେ ପାଇକଙ୍କୁ ଧରି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । କେତେକେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଲେ । କେତେକ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରିତ ହେଲେ । ଆଉ କେତେକେ ପାସି ପାଇଲେ ।

ବାଙ୍କି ଖାସ୍—ବାଙ୍କିର ରାଜା ଜଣେ ପିଜାର ସମସ୍ତ ବୁଝୁଥିବା ମାରି ଦେଇଥିବାରୁ ଇଂରେଜ ସରକାର ୧୮୪୦ରେ ରାଜାଙ୍କ ହାତରୁ ବାଙ୍କି ହତାଇ ନେଲେ । ବାଙ୍କି ସେହି ଦିନଠାରୁ ଖାସ୍ ହେଲା । ରାଜା ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଅନୁଗୁଳ ଖାସ୍—୧୮୪୨ରେ ଅନୁଗୁଳର ରାଜା ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କ ବରୁଦରେ ଉଠିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଅନୁଗୁଳ ଖାସ୍ ହେଲା ।

କନ୍ଧମାଳ—ବୌଦ୍ଧ ରାଜା କନ୍ଧମାଳକୁ ଭଲରୂପେ ଶାସନ କରି ନ ପାରି ସରକାରଙ୍କୁ ଦେଇଦେଲେ ।

ସମ୍ବଲପୁର—୧୮୬୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ବଲପୁର ମରହଟ୍ଟା ଶାସନ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ସେଠାରେ ଜଣେ ଚନ୍ଦ୍ରିୟ ରାଜା ଥିଲେ । ୧୮୬୬ରେ ଭୈରବଲ୍ଲଭ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି ଯତ୍ନରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ସମ୍ବଲପୁର ପାଇଲେ । ୧୮୮୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରିୟ ରାଜା ଇଂରେଜଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ସେ ମରଜିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଅ ନ ଥିବାରୁ ତେଲହାଉସି ସମ୍ବଲପୁରକୁ ଖାସ୍ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ମିଶାଇଦେଲେ । ପ୍ରଥମେ ସମ୍ବଲପୁର ଛୋଟନାଗପୁର ସଙ୍ଗେ କିଛି ଦିନ ରହିଲା; ତା ପରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ରହିଲା । ୧୯୦୫ରେ ଇର୍ଟ୍ କର୍ଜନ ତାକୁ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ—

ଭୂଦେମାନେ ଆଗରୁ ଜାଣିଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶାରେ ୨୪ ଗଡ଼ଜାତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟର ଆୟତନ ସମାନ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଆୟତନ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼; ତିରିଶିଆର ଆୟତନ ସବୁଠାରୁ ଛୋଟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟରେ ଜଣେ ଜଣେ ରାଜା ଅଛନ୍ତି । ଇଂରେଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଦଖଲ କଲା ପରେ ଏହି ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନେ ଇଂରେଜ ସରକାରଙ୍କର ବଶ୍ୟତା ଗ୍ରୀବାର କରି ସରକାରଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି କିଛି ବାସ୍ତିକ ପେସକାସ୍ ଦିଅନ୍ତି । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାର ଏ ୨୪ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ-କଳାପ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ଜଣେ ପୋଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଫିସ୍ ସମ୍ବଲପୁରଠାରେ ଥିଲା । ରାଜାମାନଙ୍କର ବାବୁର ବାବୁରରେ ପ୍ରଜାମାନେ ସମ୍ବଲପୁରର ପୋଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ପାଖେ ଅପିଲ କରି-ପାରୁଥିଲେ । ପୋଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଉପରକୁ ଓଡ଼ିଶା ଦାୟର କମିସନର ଥିଲେ । ୧୯୨୪ ଠାରୁ କମିସନର ଗଡ଼ଜାତମାନଙ୍କର କମିସନର ନ ହୋଇ ନିଜେ ପୋଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ କମିସନର ମଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏବେ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତମାନ ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନ ରହି ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରେଲ ବା ଦତ୍ତଲିଟ ବା ଭାରତ-ସରକାରଙ୍କ ଶାସନ ଅଧୀନରେ ରହିଲେ ।

ମୁନିସିପାଲିଟି—

ଇର୍ଡ୍ ରିପନଙ୍କ ଅମଳରେ ସହରମାନଙ୍କରେ ମୁନିସିପାଲିଟି ସବୁ ବସିଲା । ସେହି ସହରମାନଙ୍କରେ ଲୋକସଖ୍ୟା ପାଞ୍ଚ ହଜାରରୁ ବେଶୀ, ସେହି ସହରମାନଙ୍କରେ ମୁନିସିପାଲିଟି ବସେ ।

କାର୍ଯ୍ୟ—[୧] ସହରର ଗୁମ୍ଫା ତିଆରି କରିବା ଓ ମରାମତି କରିବା, ଗୁମ୍ଫା ଦୁଇପଟେ ପାଣି ଯିବା ପାଇଁ ନାଲ ଖୋଳିବା, ଗୁମ୍ଫାରେ ପୋଲ ଓ ଘାଟ ତିଆରି କରିବା, [୨] ସହରରେ ବାଲକ ବାଲିକାଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ବସାଇ ତଲାଇବା, [୩] ସହରର ଲୋକଙ୍କର କପରି ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଭଲ ରହିବା, ସେଥିପ୍ରତି ନଜର ରଖିବାକୁ ତାକ୍ତର ରଖିବା ଓ ତାକ୍ତରଖାନାରୁ ଔଷଧ ଆଣି ବାଣ୍ଟିବା, [୪] ପାଇଖାନା ଓ ଗୁମ୍ଫା ମେହେନ୍ଦ୍ରରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସଫା କରା-
ଇବା ଓ [୫] ଗୁମ୍ଫାରେ ଶୁଣାରେ ଆଲୁଅ ଦେବା ମୁନିସିପାଲିଟିର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟେ ।

ଆୟ—ସହରରେ ସେହି ମାନଙ୍କର ଘର ଅଛି, ସେମାନେ ମୁନିସି-
ପାଲିଟିକୁ ଘର ଟିକସ ଓ ପାଇଖାନା ଟିକସ ଦିଅନ୍ତି । ଏହା ମୁନିସିପାଲିଟିର ପ୍ରଧାନ ଆୟ । ସହରରେ ଯେତେ ମୋଟର, ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି, ବଲଦଗାଡ଼ି ଚଳେ, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଟିକସ ଆଦାୟ ହୁଏ । ସହର ନିକଟରେ ଥିବା ଘାଟସବୁ ନିଲମ ହୁଏ । ସହର ଭିତରେ ଥିବା ଜାଇନ୍ ହାଉସ ପଟା ଦିଆଯାଏ । ଏ ଆୟ ଛଡ଼ା ସରକାର ସହରର ଭନତିପାଇଁ କିଛି କିଛି ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି ।

ମୁନିସିପାଲିଟି ସଭା—ସହରର ଶିକ୍ଷା, ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ, ଆଲୁଅ, ଯତକ ତିଆରି ବୁଝାବୁଝି କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସଭା ଅଛି, ତାହାକୁ ମୁନିସିପାଲିଟି ସଭା କହନ୍ତି । କଲିକତା, କୋମ୍ପେ ପରି ସହରମାନଙ୍କରେ ଥିବା ମୁନିସିପାଲିଟିର ନାମ କର୍ପୋରେସନ । ଏହି ସଭାର ମେମ୍ବରମାନଙ୍କୁ କମିସନର କହନ୍ତି । ଲୋକସଖ୍ୟା ଓ ଆକାର ଅନୁସାରେ ସହରକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବ୍ଲକ୍‌ରେ ବଢ଼ି କରାଯାଇଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ଲକ୍‌ରୁ ଉଆର୍ଡ୍ କହନ୍ତି । ପ୍ରତି ଉଆର୍ଡ୍‌ରୁ ସଭ୍ୟ ଏ ସଭାକୁ ଆଣି । ମେମ୍ବରମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ସଭାପତି

ତେସ୍ବାରମାନ, ଭୂଇସ-ତେସ୍ବାରମାନ ବାହୁଛି । ଏମାନେ କେହି ବେତନୀ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ମେସ୍ବରମାନଙ୍କ ପରମର୍ଶ ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ।

ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ ବା ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ—

ହୁମ୍ବେମାନେ ଆଗରୁ ପତିଛ, ଲର୍ଡ୍ ରୂପନଙ୍କ ଅମଳରେ ପତି ଜିଲ୍ଲାରେ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ ବସିଲା । ଭାରତବାସୀ ନିଜକୁ କିପରି ଶାସନ କରି ଶିଖିବେ, ଏହି ଭୂଦେଶ୍ୟରେ ରୂପନ କେତେଶ୍ବରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଲୋକମାନଙ୍କ ହାତରେ ଛାଡ଼ିଦେଇଥିଲେ ।

ବୋର୍ଡର କାର୍ଯ୍ୟ [୧]—ଶିକ୍ଷା—ସହର ଛଡ଼ା ମଫସଲରେ ଯେଉଁ ମାଇନର ସ୍କୁଲ, ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ, ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲମାନ ଅଛି, ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ତାହାର ଖବର ଅନ୍ତର ବୁଝନ୍ତି, ଅଳ୍ପ ବହୁତରେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦେଶରେ ହାଇ ସ୍କୁଲ ଖବର ମଧ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ବୁଝେ । [୨] ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପୁରୁଣା ସତର ମସ୍ବମତି କରନ୍ତି ଓ ନୂଆ ନୂଆ ସତର ତିଆରି କରନ୍ତି । ନଈ ନାଳ ଉପରେ ପୋଲ ତିଆରି କରନ୍ତି । ପାଣି ଅଭାବ ସ୍ଥାନରେ କୂଅ, ପୋଖର ଖୋଳାନ୍ତି । [୩] ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ତାକ୍ରରଖାଣୀ ଓ କବରଖା ଔଷଧାଳୟମାନ ଖୋଲି ଲୋକଙ୍କୁ ଔଷଧ ବାଣ୍ଟନ୍ତି ଓ ବନା ପଇସାରେ ରୋଗୀମାନଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା କରନ୍ତି । ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ କେଉଁଠି ହଇଜା, ବସନ୍ତ ଓ ମେଲେରିଆ ହେଲେ ସେଠାକୁ ତାକ୍ର, କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ପଠାଇ ରୋଗ ଯେପରି କମିଯିବ, ତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି ।

ବୋର୍ଡର ଅୟ—[୧] ସରକାର ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଜମିର ଖଜଣା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଥକର ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ସମୁଦାୟ ପଥକର ଟଙ୍କା ସରକାର ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ ହାତରେ ଦିଅନ୍ତି । [୨] ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ ଅନେକ ନଈ ଘାଟ ବୋର୍ଡ ଅଧୀନରେ ଅଛି । ସେ ଘାଟସବୁ ତିନିବର୍ଷ ପାଇଁ ଲଜର ଦିଆଯାଏ । ସେଥିରୁ କିଛି ଟଙ୍କା ଅୟ ହୁଏ । [୩] ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଯେଉଁସବୁ କାଇନ୍ ହାଉସ [କାଞ୍ଜି ହାଉସ] ଅଛି, ସେ ସବୁ ଜିଲ୍ଲା

କରାଯାଏ । [୪] ବୋର୍ଡ଼ର ସଭକ ଦାତରେ ଦୋକାନ କରବା ପାଇଁ ଜମି ପଡ଼ିଆ ଦିଆଯାଏ । [୫] ଏ ସବୁ ଅସ୍ତିତ୍ବ ହତା ସରକାର ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ସଭକ, ପୋଖରୀ ଓ କୁଅ ଖୋଳା ପାଇଁ ବୋର୍ଡ଼ ହାତକୁ କିଛି କିଛି ଟଙ୍କା ଦିଅନ୍ତି ।

ବୋର୍ଡ଼ର ସଭ୍ୟ ଓ ସଭ୍ୟ—୧୯୨୧ ମସିହା ପୂର୍ବରୁ ସରକାର ନିଜେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରୁ ବୋର୍ଡ଼ର ମେମ୍ବର ବାଛୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ଏବେ ପ୍ରତି ଥାନାରୁ ଆପଣା ଭିତର ଲୋକଙ୍କୁ ଭେଟ ଦେଇ ବୋର୍ଡ଼କୁ ପଠାନ୍ତି । ବୋର୍ଡ଼ ତିନି ବର୍ଷ ପରେ ପୁଣି ଗଢା ହୁଏ । ଏହି ମେମ୍ବରଙ୍କ ହତା ସରକାର କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ବୋର୍ଡ଼କୁ ପଠାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସଖ୍ୟା ଖୁବ୍ କମ୍ । ମେମ୍ବରମାନେ ବହା ସରିଲେ ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ବୈଠକ କରି ଆପଣା ଭିତରୁ ଚେୟାରମାନ ଓ ଭାଇସ୍ ଚେୟାରମାନ ବାଛନ୍ତି । ଏମାନେ କେହି ଦରମା ପାଇ କାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ଗସ୍ତଖର୍ଚ୍ଚା ପାଆନ୍ତି । ଲୋକସଖ୍ୟା କମ୍ ବେଶୀ ନେଇ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ରେ ମେମ୍ବର ବା ସଭ୍ୟସଖ୍ୟା କମ୍ ବା ବେଶୀ ଥାଏ ।

ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ଼ ବା ଡାଲୁକ ବୋର୍ଡ଼—

ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସବ୍ଡିଭିଜନରେ ବାଣ୍ଟି । ପ୍ରତି ସବ୍-ଡିଭିଜନରେ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ ପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟ ଅଛି । ତାହାକୁ ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ଼ ବା ଡାଲୁକ ବୋର୍ଡ଼ କହନ୍ତି । ଏହି ବୋର୍ଡ଼ମାନ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ଅଧୀନ । ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ବଡ଼ ବଡ଼ କାମ ସବୁ ନିଜେ ମୁଣ୍ଡାଇ ହୋଟ ହୋଟ କାମ ସବୁ ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ଼ ହାତରେ ଦିଏ । ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ଓ କେତେକ ଉଚ୍ଚ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲର ବୁଝାଶୁଝା, କାର୍ବନ୍-ହାଉସ ଓ ହୋଟ ହୋଟ ଘାଟର ନିଲମ ଓ ବୁଝାଶୁଝା, ରାସ୍ତା ଓ କେତେକ କୁଅପୋଖରୀ ଖୋଳା କାମ ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଦିଆଯାଏ । ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ଼ର ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ବ କିଛି ନାହିଁ । ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ରୁ ଟଙ୍କା ଆଣି କାମ କରେ ।

ସଭ୍ୟ—ପ୍ରତି ସବ୍ଡିଭିଜନରୁ ସେଉଁମାନେ ଜିଲ୍ଲା ବୋର୍ଡ଼ ମେମ୍ବର ହୁଅନ୍ତି, ସେହିମାନେ ଏହି ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ଼ମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ମେମ୍ବର

ଦୁଃସ୍ଥିତି । ତାହା ହତା ପ୍ରତି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭିଜନର ଲୋକେଲ ବୋର୍ଡ ପାଇଁ ସେହି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭିଜନରୁ ଆଉ କେତେ ଜଣ ମେମ୍ବର ମନୋନୀତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ବୋର୍ଡର ମେମ୍ବର ବହା ସରଲେ ସେମାନେ କୌଠକ କରି ଆପଣା ଭିତରୁ ଚେୟାରମାନ ଓ ଭାଇସ୍-ଚେୟାରମାନ ବାଛନ୍ତି ।

ସମବାୟ ସମିତି—

ଆମ ଦେଶର ଗୁଣୀମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ମୁଲ୍ୟଧନ ଅଭାବରେ ଜମିରେ ଭଲ ଫସଲ ଉଠାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମହାଜନମାନଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା କରଜ ଆଣିଲେ ଏତେ ସୁଧ ଦେବାକୁ ପଡେ ଯେ, ଶେଷରେ ଜମି ଖଣ୍ଡିକ ବାକିବାକୁ ପଡେ । ଏହି ଗରିବ ଗୁଣୀଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଭଲ କରିବା ପାଇଁ, ଗୁଣର ଉନ୍ନତି କରିବା ପାଇଁ ଲର୍ଡ କାର୍ଜନ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ କୋ-ଅପରେଟିଭ ବ୍ୟାଙ୍କ୍ ବା ସମବାୟ ସମିତି ବସାଇଥିଲେ । ଏହି ସମିତିର ପ୍ରଥମ କାମ ହେଲା, ଗୁଣର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଗୁଣୀମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବା ।

୧୯୦୪ରେ ଭାରତରେ ପ୍ରଥମେ ଏହା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଲୋକଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ଟଙ୍କା କରଜ ଦେବା ଏହି ସମିତିର ଏକମାତ୍ର କାମ ନୁହେଁ । ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମିଳିମିଶି ନିଜ ନିଜ ଗାଁ କପଡ଼ ପରିଷ୍କୃତ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ରଖିବେ, ଗାଆଁରେ ଇସ୍କୁଲ ବସାଇ ଗାଆଁ ଲୋକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବେ, ଗାଆଁର ଶ୍ରାବଣରେ ଯୁବା ମଇଳା ସଫା କରି କୌଣସି ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସୁସାଇ ଦେବେ ନାହିଁ, ନାନାରକମର ଫସଲ କରାଇବେ, ଏହିପରି ନାନା ହତକର କାମ କରିବାକୁ ଶିଖାଇବା ସମିତିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଏହି ବସ୍ତ୍ର ବୁଝିବା ଲାଗି ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ବଡ଼ କର୍ମଗୁରୁ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର କହନ୍ତି । ସେ ସରକାରରୁ ଦରମା ପାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ସହକାରୀ-ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରମାନେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ମେନେଜର, ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଓ କ୍ଲର୍କ ଅଛନ୍ତି । ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରମାନଙ୍କରେ ସମବାୟ କେନ୍ଦ୍ର ସମିତି [Central Co-operative Bank] ଅଛି । ତାହା ତଳେ ଗ୍ରାମ-ସମବାୟ-ସମିତିମାନ

[Village Society] ଅଛି । ସହରରେ ବା ଗାଁରେ ଦଶ ଜଣ ଲୋକ ମିଶ୍ର ଗୋଟିଏ ସମିତି ଗଠିପାରୁଥିବା । ସମିତି ବସାଇବାକୁ ହେଲେ ସେମାନେ କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିକୁ ଦରଖାସ୍ତ କରନ୍ତି । କର୍ମବୃତ୍ତମାନେ ଆସି ସେ ଲୋକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ତଦନ୍ତ କରି ଅନୁମତି ଦିଅନ୍ତି । ଗ୍ରାମ-ସମିତିର ସଭ୍ୟମାନେ କିଛି କିଛି ଟଙ୍କା ଜମା ରଖନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ର ସମିତି ଗ୍ରାମ-ସମିତିକୁ କରଜ ଦିଏ । କେନ୍ଦ୍ର ସମିତି ଗ୍ରାମ-ସମିତିଠାରୁ ସେତେ ସୁଧ ନିଅନ୍ତି, ଗ୍ରାମ-ସମିତି ତାଠାରୁ ଅଳ୍ପ ବେଶୀ ସୁଧରେ କରଜ ଦିଅନ୍ତି । ସେ ବଳକା ସୁଧ ଗ୍ରାମ-ସମିତିର ଧନ । କାହା ବଳ ବଳ ବେଶୀ ଟଙ୍କା ହେଲେ ଗ୍ରାମ-ସମିତି କେନ୍ଦ୍ର ସମିତିର କରଜ ଶୁଦ୍ଧ ଦେଇ ନିଜେ ନିଜେ ଚଳେ । ଇଣ୍ଡିଆ ନେଇଥିବା କେନ୍ଦ୍ର ଲୋକ ଟଙ୍କା ଶୁଦ୍ଧ ନ ପାରିଲେ ସେହି ସମିତିର ସମସ୍ତ ମେମ୍ବର ସେ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଦାୟୀ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନେ ସେ ଲୋକର ସମସ୍ତ ନିଲାମ କରି ନିଜ ନିଜ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରିନିଅନ୍ତି ।

ବ୍ୟାଙ୍କ୍ କର୍ମବୃତ୍ତ, ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର, ମେନେଜର ପ୍ରଭୃତି ସମିତି-ମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ମଝିରେ ମଝିରେ ଆସି ଦେଖନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ କରନ୍ତି । ସମିତିର କାର୍ଯ୍ୟ ଭଲ ନ ଚଳିଲେ ସମିତିକୁ ଭଙ୍ଗ ଦିଆଯାଏ ।

ଏହି ସହଯୋଗ ସମିତି ଆରମ୍ଭ ହେଲାବେଳେ ମହାଜନମାନଙ୍କ ବୌଦ୍ଧିମ୍ୟ କମିଗଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଅଳ୍ପ ସୁଧରେ ପାଖରେ ଦରକାର ବେଳେ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ । ମହାଜନଙ୍କ ଦ୍ଵାରକୁ ଦଶ ଆଉ ବୌଦ୍ଧିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସମିତି ମଧ୍ୟ କହାରିକୁ ବୁଝା ଖରଚ କରିବାକୁ ଟଙ୍କା ଦିଏ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଲୋକେ ପରସ୍ପରର ଖରଚ କରିବା ଗତିଧର୍ମ ଦେଖନ୍ତି । ପସଲ ଆମଦାନି ବେଳେ ନ ଦିଏ ଦର ବେଶୀ ହେଲାବେଳେ ଦିଏ ବେଶୀ ଲାଭବାନ୍ ହୁଅନ୍ତି । ସମିତିର ଲାଭ ଟଙ୍କାରୁ ଗାଁରେ ଶିକ୍ଷା ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟଆଦିର ଉନ୍ନତିରେ ଖରଚ କରାଯାଏ ।

ଭାରତର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ—

ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତର ସମ୍ରାଟ । ସେ ଭାରତରେ ନିଜେ ରହି ରାଜତ୍ବ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ରହନ୍ତି । ଭାରତରେ ଜେବଳ ଡାକ୍ତର କର୍ମସ୍ବରୂପ ରହି ଶାସନ କରନ୍ତି ।

ଇଂଲଣ୍ଡ, ଓଏଲ୍ସ, ସ୍କଟଲଣ୍ଡ ଓ ଆୟର୍ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଶାସନ ବୁଝିବାକୁ ଲଣ୍ଡନ ସହରରେ ଗୋଟିଏ ମହାସଭା ଅଛି । ତାକୁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ କହନ୍ତି । ତାହା ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଦେଶର ହାନିଲାଭ ବୁଝନ୍ତି, ଅଇନ କାନୁନ୍ ତିଆରି କରନ୍ତି । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଅଇନ ଗ୍ରନ୍ଥ ସାରିଲେ ରାଜା ସେଠାରେ ଜେବଳ ସ୍ବାକ୍ଷର କରନ୍ତି । ରାଜା ସ୍ବାକ୍ଷର କରି ସାରିଲେ ତାହା ଅଇନ ହୋଇ ଚଳେ ।

ସମ୍ରାଟ୍ ପଞ୍ଚମ ଜର୍ଜ

ଭାରତ-ଶାସନ କିପରି ଚଳିବ, ତାହା ଏହି ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ବୁଝନ୍ତି । ଭାରତ ପାଇଁ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅଛନ୍ତି । ସେ ଭାରତରେ ନ ଥାଇ ବାଲିଶରେ ଥାନ୍ତି । ସେ ଭାରତର ସବୁକିଆ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ପଢାନ୍ତି । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ନିଦେଶମତେ ଭାରତ ଶାସନ ଚଳେ ।

ସମ୍ରାଟ୍ ପ୍ରତି ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ପାଇଁ ଜଣେ ସୁବିନିଧି ଭାରତ ଶାସନ କରିବାକୁ ପଠାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଭାରତର ସ୍ବା ବା ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଜେନେରାଲ କହନ୍ତି ।

ଭାରତର ସମୁଦାୟ କଥା ପାଇଁ ସେ ଦାୟୀ । ତାଙ୍କର ବର୍ଷକୁ ଦରମା ପ୍ରାୟ ଅତେଇ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ତାଙ୍କ ତଳକୁ ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଲଢ଼ି ଥାନ୍ତି । ସେ ପ୍ରଦେଶର ଶାସନ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶକୁ ପୁଣି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଭାଗ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରତି ବିଭାଗକୁ ଡିଭିଜନ କହନ୍ତି । କେତେକ ଡିଭିଜନରେ ଜଣେ ଜଣେ କମିସନର ଅଛନ୍ତି । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଜିଲ୍ଲା ନେଇ ଡିଭିଜନ ଗଠିତ । ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାରେ ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ କଲେକ୍ଟର ଥାନ୍ତି । ସେ ଜିଲ୍ଲା ମଧ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ରଖନ୍ତି, ମାଲିମକଦ୍ଦମା ବୁଝନ୍ତି, ଜିଲ୍ଲାର ଲୋକଙ୍କର ଅପରାଧ ଅଭିଯୋଗ ଶୁଣି । ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲା କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ ବିଭକ୍ତ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରତି ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ ଜଣେ ଜଣେ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ କହନ୍ତି । ସେ ତାଙ୍କ ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ମାଲିମକଦ୍ଦମା ବୁଝନ୍ତି ।

ପୋଲିସ୍ ଶାସନ—ପ୍ରତି ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ରଖିବା ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପୋଲିସ୍ ଥାନା ଅଛି । ପ୍ରତି ଥାନାରେ ଜଣେ ଜଣେ ପୋଲିସ୍ ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଥାନ୍ତି । ଜଣେ ବା ଦୁଇ ଜଣ ହେଡ୍‌କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ଓ ଆଉ କେତେ ଜଣ କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ୍ ଥାନ୍ତି । ଥାନା ଅଧୀନରେ ପୁରୀ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଚୋର, ଡକାୟତି, ମାରପିଟି, ହୁଣାକଟା ହେଲେ ପୋଲିସ୍ ସେ ସବୁ ତଦନ୍ତ କରି ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କୁ ବା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କୁ ଜଣାନ୍ତି । ପତି ଗାଁରେ ଜଣେ ହୁଇଜଣ କରି ଚୌକିଦାର ଥାନ୍ତି । ଗାଁରେ ଚୋର ଡକାୟତି ମାରପିଟି ହେଲେ ସେମାନେ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ଉପର ହାକିମ ଦପାଦାରକୁ ଜଣାଇ ଥାନାରେ ଖବର ଦିଅନ୍ତି । ଚୌକିଦାରମାନେ ଗ୍ରାମରେ ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚି ଦିଅନ୍ତି, ଜନ୍ମମୃତ୍ୟୁର ତାଲିକା ରଖନ୍ତି । ଥାନାର କାର୍ଯ୍ୟ ତଦନ୍ତ କରିବାକୁ ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ କେତେ ଜଣ ପୋଲିସ୍ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଜିଲ୍ଲା ପାଇଁ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ପୋଲିସ୍ କମିଶ୍ନର ଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ପୋଲିସ୍ ସୁପରଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କହନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଉ ଜଣେ ବା ଦୁଇଜଣ ଡେପୁଟି ସୁପରଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ବା ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ସୁପରଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ

ଥାନ୍ତି । ପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲାର ପୋଲିସ୍ ସେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ଙ୍କ ଆଦେଶ ମାନି ଚଳନ୍ତି । ପ୍ରତି ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀରେ ସମସ୍ତ ପୋଲିସ୍ ବାହରର ସ୍ଥାନୀୟ ହାକିମ୍ ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଜେନେରଲ୍ ଥାନ୍ତି ।

ଭାରତରେ କରଦି ରାଜ୍ୟ—

ହିମାଳୟ ପର୍ବତର ପାଦଦେଶରେ ଥିବା ନେପାଳ ଓ ବୃହତ୍ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ । ଏମାନେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ମିତ୍ରରାଜ୍ୟ । ଏହି ଦୁଇ ରାଜ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଭାରତର ବାକୀ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଇଂରାଜ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନ । ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଲା ଦେଲେ କେତେକ ରାଜା ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ କଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଲଢ଼େଇରେ ହୁଟିଗଲେ, ସେମାନେ ରାଜ୍ୟ ହରାଇ ବସିଲେ । ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କ ଶରଣ ପଶିଲେ, ସେମାନେ ଇଂରେଜଙ୍କ ସମତା ମାନି ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ବୁଝିଲେ । ସେ ସବୁ ରାଜ୍ୟକୁ କରଦି ରାଜ୍ୟ କହନ୍ତି । ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟମାନେ ଇଂରେଜମାନେ ଜିଣି ଆଣିଲେ, ସେ ସବୁ ଖାସ୍ ଦଶଲରେ ରହନ୍ତି ।

